

**ЗНАМЕНИТИ
ЈЕВРЕЈИ СРБИЈЕ**

Биографски лексикон

Издавач

Савез јеврејских општина Србије
Београд, Краља Петра 71а/III

За издавача

Александар Нећак

Редакциони одбор

Давид Албахари, Филип Давид, Теодор Ковач, Милан Кољанин, Александар Лебл,
Александар Нећак, Милан Ристовић, Предраг Палавестра и Андреја Прегер

Уредник

Александар Гаон

Сарадници

Андрија Дарваш, Теодор Ковач, Барбара Панић, Јелена Петаковић, Александар Радовановић, Александар Рафаиловић,
Никола Рачић, Тамара Спасојевић, Бранка Џидић, Данило Шаренац и Павле Шосбергер

Лектура и коректура

Бранка Косановић и Горјана Павловић

Ликовно-графички уредник

Драгана Драгићевић

Штампа

„Спринт“, Палићка 79, Батајница

Тираж

500 примерака

Издавање књиге помогли

European Jewish Fund
Министарство културе Републике Србије
Министарство вера и дијаспоре Републике Србије
Фонд за отворено друштво

CIP - Каталогизација у публикацији Народна библиотека Србије, Београд

929 (=411.16) (497.11) (013)

ЗНАМЕНИТИ Јевреји Србије : биографски лексикон / [уредник Александар Гаон]. -
Београд : Савез јеврејских општина Србије, 2011 (Батајница : Спринт). - 278 стр. : илустр. ; 24 cm

Тираж 500. - Тумач скраћеница и мање познатих речи: стр. 275-277.

ISBN 978-86-915145-0-1

а) Јевреји - Србија - Лексикони

COBISS.SR-ID 187807244

Београд, 2011. године

Предговор

Ова књига прва је такве врсте у нас и исход је - колико намере толико и потребе - да се на једном месту сачувају сазнања о учешћу Јевреја у животу и развоју Србије и да се истакну њихови појединачни доприноси општим вредностима средине у којој су деловали. Објављене одреднице пружају читаоцима могућност да сагледају чиме су Јевреји допринели овој земљи а што је од значаја за њен напредак и учвршћивање националне и верске трпељивости. У нововременим склоностима ка забору, у условима истицања других цивилизацијских основа, вредно је подсетити се онога што су својевремено били знање, рад на општем уздизању и оданост често плаћана животима.

Као и друга издања сличне намене, и ово је састављено од кратких биографија истакнутих појединаца разврстаних по азбучном реду и првим словима презимена, са нагласком на битним догађајима из њихових живота и детаљима радног и стваралачког доприноса широј средини.

Јевреји су народ дугог памћења и накупљених мудрости. Једна од основа јеврејског живота садржана је у увек истицаној реченици да је „закон државе и мој закон“. Овај став делом открива разлоге зашто су се Јевреји, ма колико да се по начину живота и верским назорима разликују од других народа и ма колико да су их околности присиљавале на честа лутања и изгнанства, током свих векова свога постојања осећали као житељи оне земље у којој су се родили или у коју су сеобама дошли. На узбурканом европском тлу они нису радили против држава у којима су живели, што је готово историјски изузетак. Мада често сумњичени, проглашавани за противдржавне елементе и излагани прогонима до сатирања - што су највећим делом последице верских и идеолошких искључивости - Јевреји су били и остали лојални грађани који су давали пун допринос средини коју су доживљавали као своју. То објашњава и чињеницу да су, мада готово незнатни по броју у односу на друге народе, у мањој или већој мери учествовали у готово свим доменима живота у Србији.

На подручју данашње српске државе они живе од античких времена. Углавном, насељавали су се упоредо са освајачким походима Рима и, као и на другим местима до којих је допирала власт Римске царевине, овде су се делом зауставили и потом вековима пролазили кроз сва искушења опстанка већинских народа.

О дугом овдашњем присуству Јевреја сведоче историјски докази: археолошко налазиште у Челареву (8. и 9. век), повеље српских средњовековних владара, турски фермани... Осетније присуство бележи се од 16. века, после прогона Јевреја из Шпаније и доласка на Балкан. Од 19. века, Јевреји се помињу као помагачи српских устаника, као учесници у јавном, привредном и културном животу обновљене, модерне српске државе Обреновића а потом и Карађорђевића. Заједно са другима учествовали су у Балканским ратовима. У Првом светском рату преживели су сва страдања становништва у Србији и као војници издржали искушења српске војске на њеном путу до победе и повратка у отаџбину. Били су активни на многим пољима јавног деловања између два рата, били су борци Народноослободилачке војске током Другог светског рата, после ослобођења учествовали су у обнови и изградњи земље.

У књизи је реч само о најистакнутијима, о онима до чијих се података дошло после дугих истраживања, о онима за које јавност мање или више зна. Тиме је ова књига и сведочанство о два века јеврејског присуства у Србији.

Који су циљеви издања? Пре свега, да се на једном месту сачувају од заборава а потом и истакну појединачни доприноси Јевреја развоју и афирмацији Србије. Сакупљени подаци, не само овде објављени већ и шири радни материјали разврстани су у посебној документационој јединици којом је обogaћен архив Јеврејског историјског музеја у Београду. Књига је и снажан допринос борби против притајеног и повремено испољаваног антисемитизма а овдашње друштво, светска јеврејска заједница и сама српска држава овим су добили јединствен и сабран подсетник о доприносу Јевреја историји нововремене Србије.

Од самог почетка рада на осмишљавању издања а потом, упоредо са истраживањима и писањем биографских одредница, приређивачи су се носили са низом недоумица - почев од наслова, преко питања геополитике, одређивања циљева издања и методологије рада, до низа организационих и финансијских проблема.

Прво је на ред дошло увек спорно питање идентитета, оно које се у јеврејском свету често поставља: ко је Јеврејин? Да ли онај по халахи - верском пропису по којем је Јеврејин само онај коме је мајка Јеврејка - или су то и други, тј. они који су то по другим мерилима а по којима је Јеврејин свако коме су бар један деда или баба јеврејског порекла? Превладала је подршка ставу да књигом буду обухваћени сви Јевреји по пореклу - на основу чега су током историје небројено пута страдали, а у прошлом веку и на основу одредби Нирнбершких закона (Немачка, 1935).

Упоредо са овим искрсла је недоумица: да ли да се пише само о преминулима или и о живим Јеврејима? Јер, биографије преминулих су оно чему се нема шта додати или тек по нешто као накнадно откриће, а од живих се још много шта може очекивати. Како изједначити једне и друге и ставити у исти оквир коначно и незавршено? Ова дилема није дуго трајала; сви који нешто чине или су за живота чинили део су овдашњег јеврејског опстанка и оног тока ствари који се може назвати јеврејским доприносом Србији. То значи да ће се један део прилога убудуће допуњавати, да ће се одреднице ширити новим подацима, да ће се, вероватно, у једном тренутку показати да књигу треба обновити и објавити као измењено и допуњено издање. Зато издање пред читаоцима представља само пресек онога шта су Јевреји до сада учинили за Србију.

По питању облика текста, определили смо се за кратке и сажете прилоге, у складу са општим правилима по којима се пишу биографије у издањима сличне природе, у којима би биле сабране чињенице о пореклу, школовању, радном животу и исходу рада. И то о људима веома различитих поља деловања: трговцима, духовницима, војним и дипломатским службеницима, научницима, политичарима, издавачима, професорима и лекарима... Књига је рађена као низ биографија оних Јевреја који су свој век провели у Србији, оних који су родом одавде а успели су у другим срединама, који су родом из других држава али су овде доживели радну и стваралачку афирмацију, као и оних пореклом из Србије чији је рад значајан и ван овдашњих граница... Размишљајући о писму на којем ће књига бити објављена, определили смо се за ћирилицу, делом имајући у виду да је реч о Србији а делом и због чињенице да су бројне књиге Јевреја у Србији, још од времена владавине Милоша Обреновића, уколико нису биле верске, штампане ћирилицом.

Није било лако заузети став ни о томе да ли писати и о лицима која су се истакла искључиво деловањем у јеврејској средини? Јер, било је, а има и данас пуно упорних а мало знаних појединаца који су и те како допринели утемељењу и унапређењу јеврејске заједнице као дела шире средине. У овом случају, критеријум је био јасан: основни услов за писање је допринос појединца општој ствари, угледу и достојанству државе у којој су поникли или су у њој провели део живота.

Посебно искушење наметнуло је питање: која Србија? За последња два века, што је време које покрива ова књига, од Карађорђа и Милоша Обреновића и првих установљења Србије као грађанске државе па до данас - Србија је више пута мењала своје границе и свој статус: од аутономне, затим независне кнежевине и краљевине, преко периода између два светска рата када није постојала као посебна административна јединица, затим као једна од шест република социјалистичке Југославије, са две своје покрајине, Војводином и Косовом и Метохијом, па до садашње независне Републике Србије. Имајући то у виду, као рационално решење наметнуло се фокусирање истраживања на личности које су живеле и деловале на простору који обухватају садашње границе српске државе, укључујући и Јевреје из околних земаља који су део живота и рада на непосредан или посредан начин остварили у Србији.

Сваки овакав рад намеће проблем избора и постављања критеријума: шта уопште значи бити значајан или знаменит, који и какав је то рад који издваја или уздиже појединце у неку од категорија ван уобичајених? Оно што може бити или јесте значајно и веома важно као допринос животу у некој мањој заједници, добија, постављено у нови и шири контекст, на нивоу целе државе, друго значење. Могућност да се погрешно је велика, али је избор који је учињен садржајем књиге ту, пред читаоцима. Истраживање које су обавили сарадници пројекта показало је да је бројем релативно мала јеврејска заједница, својим радом и резултатима у различитим сегментима живота у Србији током два столећа, оставила дубоког трага.

Двогодишњи рад на прикупљању података и писању биографских одредница започела је група младих постдипломаца и доктораната са Групе за историју Филозофског факултета у Београду. После краћег времена њима су се придружили сарадници Јеврејског историјског музеја и истакнути појединци из јеврејских општина у нашој земљи. Наредни корак били су редакцијски послови па се корак по корак дошло до тога да је обрађено готово четири стотине одредница, од којих су за објављивање изабране оне о најистакнутијима. На сајту који праги ову књигу налазе се све биографије обрађене током трајања овог пројекта. На тај начин биће могућ рад на допуњавању постојећих биографија и додавању нових.

Јасно је да се овом раду могу упутити замерке, да се могу наћи и недоречене ствари, да ће недоумице нарастати и да је остало питања без одговора. Међутим, упркос примедбама које јој се можда могу упутити, ова књига знатним делом упућује на оно основно - на овдашње историјске судбине и путање живота којих су се Јевреји држали и са којима су дошли до данас, заједно са свима осталима који живе у Србији.

а

Абинун, Алберт

дипломата,
уредник Радио Југославије и Радио Београда,
новинар и учесник у Шпанском грађанском рату
(Сарајево, 27. VI 1913 - Београд, 31. VII 2003)

Отац Исак, трговац, мајка Бланка, рођена Соломон, домаћица. Имао је четири брата и четири сестре. Осим мајке Бланке, брата Морица и сестре Ерне, сви су страдали у Холокаусту.

Гимназију је завршио у Сарајеву, а Средњу пољопривредну школу у Ваљеву 1934. Као млад био је активан у планинарском друштву Пријатељ природе у Сарајеву. У Ваљеву се повезао са лево оријентисаним омладинцима и упознао са марксистичком литературом. У Школи за резервне интендантске официре и војне чиновнике 1934. и 1935, уз учење војних знања, читао је марксистичко-лењинистичку литературу.

Од фебруара 1935. до јуна 1936. радио у Загребу. У августу 1935. примљен је у КПЈ. Због тешких економских прилика у породици, радио је као физички радник у Горажду, а касније у Творници сирћетне киселине у Земуну, где је постао члан синдиката. Учествовао је на припремама и организовању штрајка зидарских радника. Оставши без посла, вратио се у Сарајево, а потом се запослио у својству економа Академске мензе, стецишта јеврејских студената у Загребу.

Припадао је руководству логора антифашистичке омладине у Гозд-Мртуљку, у Словенији, и радио у творници трикотаже «Оскар Маречек». Као добровољац отишао је у Шпанију, 1937. Борио се у бригади «Ђуро Ђаковић», али је 1938. био заробљен приликом повлачења из Арагона,

од Италијана. У заробљеништву је био до јуна 1943. вршећи дужности секретара партијске ћелије и члана заробљеничког комитета. Те године успео је да побегне из логора и да дође у Мадрид, где је чекао могућност пребацивања у Југославију. Јуна 1944. прешао је у северну Африку, где се ставио на располагање мисији НОВ. Крајем године је, преко Барија и Виса, дошао у домовину и ступио у Прву далматинску пролетерску бригаду са којом је учествовао у борбама за ослобођење Книна, Мостара, Широког Бријега, Госпића и Истре. Био је члан редакције бригадног листа. Ослобођење га је затекло на положају на Сочи, на дужности секретара батаљона. Демобилисан је јуна 1954.

Абинун Алберт

Од јуна 1945. до новембра 1950. радио је као службеник Министарства иностраних послова Југославије у Каиру и Лисабону. Био је први секретар и шеф одсека за Латинску

Америку. У мају 1950. положио је државни испит дипломатско-конзуларне струке. У октобру је постао наставник-предавач у Новинарско дипломатској високој школи у Београду. Једну годину провео је у Сантајаго де Чилеу на усавршавању знања шпанског језика. Ангажовао се за увођење и популаризацију шпанског језика у Југославији и Србији. Био је одређен за личног преводиоца Сантјага Кариља приликом његове посете Југославији, као и приликом посете Долорес Ибарури.

Активно је радио као члан Комисије за агитацију и пропаганду Градског народног фронта и био активан партијски радник. Био је резервни војни чиновник 7. ранга, економске струке.

У Београду је био члан Удружења симултаних и консекутивних преводилаца. Преводио је на многим међународним скуповима у земљи и иностранству.

Одликовања: Орден братства и јединства II реда; Орден астешки орао, којим га је одликовао председник Мексика Луис Ечеверија, поводом посете СФР Југославији, 1974. Носилац је Споменице шпанских бораца добијене поводом 5. конгреса шпанских бораца Југославије, 1976. Поседује и Диплому за велики допринос планинарству Србије из 2000.

ИЗВОРИ: Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945*, 307; ЈИМ, Шпански борци, кут. 18. *Inventario general de la cartoteka, Nacionalidad Yugoslava*, 4, Барселона; ЈИМ, Шпански борци, кут. 18. Картон личних података; Јеврејски алманах, 1963-1964, М. Перић: *Југословенски Јевреји, шпански борци*, 100; Цви Локер: *Balkan Jewish Volunteers in the Spanish Civil War*; Разговор са супругом Даром Радановић Абинун, јули 2011, Београд

Б. Цидић

Адам, Олга рођ. Унгар

глумица, спикер
(Банатско Аранђелово, 25. V 1925)

Отац Марцел, дрварски трговац, мајка Маргита, рођ. Блау. Основну школу завршила је у родном месту. Гимназију је, до 1941, похађала у данашњој Кикинди, а потом је,

као Јеврејка, искључена из школе. Средином августа те године, с родитељима, млађим братом и Јеврејима северног Баната, депортована је у логор Нови Бечеј, а у другој половини септембра у Београд, где је њен отац интерниран у логор Топовске шупе и исте јесени стрељан. Њу, мајку и брата, уочи депортовања децембра 1941, познаник Србин извео је из Београда у Свилајнац, где су илегално живели до ослобођења.

Адам Олга

После рата, настанила се с мајком и братом у Новом Саду. Уписала се у Државну позоришну школу, где је дипломирала 1949. Глуму је учила код редитеља Боре Ханауске и Јурија Љвовича Ракитина. Скоро цела њена класа добила је ангажман у позоришту у Сремској Митровици, али је она остала у Новом Саду и радила као спикер на радију - њен глас био је први који је емитован из те радио-станице.

Три сезоне (1951-54) играла је у Српском народном позоришту, а потом у Луткарском позоришту (1954-55). У драмском ансамблу Радио-Новог Сада на мађарском језику, радила је до пензионисања (1984), а наступала је и у Новосадском позоришту (Ujvidéki színház). Врсна комичарка, и после пензионисања играла је у многим представама.

ЛИТЕРАТУРА: Енциклопедија Новог Сада, св.1, 1993, 97

Т. Ковач

Адам, Тибор

новинар

(Суботица, 9.VII 1923 - Нови Сад, 24. VIII 2010)

Отац Мирко, часовничар, мајка Маргита, рођ. Кон. У Другом светском рату, убијено је 40 чланова његове породице, међу њима и отац, депортован 1944. у Аушвиц.

Основну школу и гимназију похађао је у родном граду. Убрзо после немачке окупације Мађарске, марта 1944, отеран је на принудни рад. У Суботицу се вратио марта 1945, када је ступио у војску. После демобилизације, похађао је и завршио Вишу школу друштвено-политичких наука у Новом Саду.

Адам Тибор

Новинарством се бавио од оснивања РадиоНовог Сада (15. XII 1949), најпре у Редакцији на српском језику (до 1954), а потом у Мађарској редакцији, где је водио унутрашњополитичку и привредну рубрику. Био је в.д. главног уредника те редакције (1960-63) и помоћник главног уредника (1963-66). Као слободни репортер, писао је о актуелним друштвеним темама. Године 1966, покренуо је Радио-пошту, популарну емисију, коју је водио и после пензионисања (1983), све до 1990.

Године 1957, са петомесечног путовања теретним бродом до Кине, слао је репортаже, које су објављиване на скоро свим војвођанским радио-станицама и у штампаним медијима.

Четири пута је добио награду Светозар Марковић-Тоза: 1959, 1962, 1969. и 1974.

ДЕЛА: *Одговор равне Војводине* 1952; едиција Сведочанства, „Просвета“. Аутор је 8 репортажа из рата.

ЛИТЕРАТУРА: *Енциклопедија Новог Сада*, св.1, 1993, 97.

Т. Ковач

Адања-Полак, Мира (Мирослава)

новинарка и уредница Радио-телевизије Србије
(Будимпешта, 22. VIII 1942)

Отац Соломон, хирург-уролог, пуковник ЈНА и професор на ВМА, мајка Катарина, рођ. Барух, историчарка уметности.

Прве године живота провела је у Суботици јер су јој родитељи били у логору. Пред полазак у школу доселила се у Београд. Основну школу и гимназију завршила је у Београду и колеџ у Швајцарској. Дипломирала је психологију на Филозофском факултету у Београду 1967, а усавршавала се у Швајцарској, Британији и САД. После студија била је стјуардеса ЈАТ-а. Радилa је као шеф маркетинга у Експорт пресу (1968) и шеф стјуардеса у Авиогенексу (1969-1971).

На Телевизији Београд ради од 1971. Прво је била ангажована као хонорарни новинар и извештач-репортер у редакцији Информативно-политичког програма (1971-1984). Била је уредник (1984-1986) и уредник емисије (1986-1991) у редакцији Информативног програма. У редакцији Београдског програма била је уредник деска (1991-1995) и коментатор (1995-2002). Од 2002. уређује и води ауторску емисију *Мира Адања Полак и Ви*.

Током досадашње каријере снимила је више од две стотине документарних емисија под називом *Ексклузивно*. Водила је преко пет стотина интервјуа са познатим светским политичарима, државницима, глумцима, књижевницима, спортистима (Х. Кисинџер, Д. Рокфелер, Р. Макнамара, В. Брант, И. Ганди, К. Валдхајм, Л. Иглбергер, Џ. Сорос, Јов. Броз, А. Моравија, Џ. Апдајк, В. Саројан, М. Ростропович, С. Лорен, К. Понти, О. Фалачи, К. Малден, А. Карађорђевић, Ј. Карађорђевић, Е. Џонг, Г. Г. Маркес, Б. Волтерс, Е. Визел, Д. Киш). Писала је за *НИН* и *People*. Била

је консултант америчке телевизијске мреже ABC за време Зимских олимпијских игара у Сарајеву 1984. Током 1993-1994. објавила је серију чланака у часопису *Hello Belgrade - Hello New York*. Разговоре које је водила са познатим личностима САД објавила је у књизи *Американци* (1982). Ексклузивни је сарадник магазина *Royalty* из Лондона. Консултант је, за Балкан, спољнополитичког деска британске телевизије *ITN - Chanel Four News*. Сарадник је *Dictionary of Art* из Лондона за уметничка дела источне Европе.

Адања-Полак Мира

Део својих емисија посветила је хуманитарном раду (акције за изградњу болнице за душевне болеснике „Лаза Лазаревић“ и школе за слепе „Вељко Радмановић“ у Земуну, повезивање донатора са особама којима је потребна помоћ, репортажа о усвајању детета са хендикепом). На годишњем скупу *Y-peer* програма Уједињених нација за континуирану борбу против сиде и ширење знања у вези са овом болешћу у Каиру додељено јој је звање амбасадора УНФПА (United Nations Fund for Population Activities) за 2009. Проглашена је за „Жену године“ 1993. од стране Америчког биографског института. Одреднице о њој налазе се у више иностраних *Ко је ко* лексикона.

Живи и ради у Београду.

ВАЖНИЈИ ДОКУМЕНТАРНИ ПРИЛОЗИ И РЕПОРТАЖЕ: *Женски затвор или убити мужа, Ризик љубави, Пут дроге, Јелисавета Карађорђевић – први*

долазак принцезе Јелисавете у Београд, Британци о нама, Берлински зид, Доктор Меденица, Уметност умирања, Живот на Нимицу, Удовица комунизма, Тајна смрти руског цара, Руско гробље на Западу.

ИЗВОРИ: Документација Радио телевизије Србије; документација Радио Београда.

ЛИТЕРАТУРА: *Адања-Полак, Мира*, Ко је ко у Србији, Београд 1995, 13; *Адања-Полак, Мира*, Српска породична енциклопедија, Београд 2006, 36–37; Бранислав Ковач, *33 x како постати новинар*, Београд 1998, 28–31; Душан Славковић, *Портрети новинара*, Београд 2006, 258–260; *Мира Адања-Полак*, <http://sr.wikipedia>; *Биографија*, <http://www.adanja-polak.com/l/biografija>.

А. Рафаиловић

Адања, Соломон

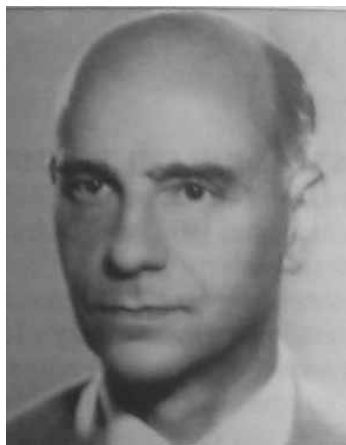
лекар, пуковник санитетске службе ЈНА,
професор ВМА
(Београд, 23. III 1905 - Београд, 8. X 1978)

Дипломирао је 1929. на Медицинском факултету у Бечу, специјализовао хирургију 1935, а затим урологију 1938. на Уролошкој клиници Медицинског факултета у Београду, код др Леона Коена. У периоду 1931-1941. године, био је лекар на II хируршком одељењу Опште државне болнице у Београду и на Уролошкој клиници у Београду. Од 15. јула до 11. септембра 1941. био је шеф хируршког одељења Јеврејске болнице у Београду да би, нешто касније, пребегао у Мађарску. Родитељи су му убијени почетком 1942, док је један од двојице браће погинуо у партизанима, јануара 1944.

Вратио се из избеглиштва маја 1945. и постао члан НОВ. До 17. јула 1945. радио је у Главној војној болници у Београду, а потом је прешао у Сарајево, где је вршио дужност шефа хируршког одељења Војне болнице VI армије. Од марта 1946. до јануара 1947, радио је као уролог на II хируршком одељењу Главне војне болнице и, у исто време, био постављен за асистента на Уролошкој клиници Медицинског факултета у Београду.

По оснивању Клинике за хируршке болести (1950), формирано је и Уролошко одељење, а за првог начелника

постављен је мајор, асистент др Соломон Адања. Током 1951/52. године, био је на усавршавању у САД. За ванредног професора на предмету Урологија, изабран је 1959, а редовни професор ВМА постао је 1962.

Адања Соломон

Пензионисан је 1969, али је наставио да ради као саветник до 1972. године. Др Адања се сматра утемељивачем уролошке службе у ЈНА, а посебне резултате остварио је у области дијагностике.

Био је члан Међународног уролошког друштва, Француског удружења за урологију, Европског уролошког друштва и Балканске медицинске уније, а председник Конгреса уролога Југославије, Југословенског уролошког друштва Уролошке секције Српског лекарског друштва (1961/1962).

Одликовања: Орден за војне заслуге II степена (1953), Орден народне армије III степена (1957), Орден рада са златним венцем (1966), Орден народне армије са златном звездом (1966).

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Случај страног тела у уретри*, Нови Сад, СЛД, 1956; *Прилог лечењу урогениталне туберкулозе: наше искуство за 15 година*, Београд 1967; *Конгениталне аномалије*, *Зборник првог југословенског конгреса о конгениталним аномалијама*, Београд 1970.

ИЗВОР: Министарство одбране, Управа за кадрове, Досијеи персоналних података.

ЛИТЕРАТУРА: *Зборник ВМА*, Београд 1978, 79; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. жртве геноцида и учесници народноослободилачког рата*, Београд 1980, 309; Војномедицинска академија ЈНА, Београд 1985, 94, 97; *Биографски лексикон. Познати српски лекари*, Београд 2005, 26.

ФОТОГРАФИЈА: Соломон Адања. *Познати српски лекари*, 26.

Д. Шаренац

Азарија, Цви (Хелфгот Херман)

рабин, писац, вероучитељ, филозоф
(Беодра, сад. Ново Милошево, 8. IX 1913
- Савион, Израел, 22. V 2002)

Отац Калман, мајка Роза, рођ. Нојман.

Детињство је провео у родном месту, у јеврејској традиционалној породици. После завршене велике матуре, отишао је у Сарајево, где је похађао Теолошки семинар 1932-1937. Пошто је био одличан студент, добио је стипендију од СЈВОЈ за наставак студија на Високом рабинском семинару у Бечу. У Бечу је студирао и филозофију. Због Аншлуса, био је приморан да студије настави у Будимпешти. Ту је стекао звање рабина и доктора филозофије. Вратио се у Југославију, где је именован за рабина ЈО у Великом Бечкереку (Зрењанину).

Априлски рат га је затекао као официра у чину капетана југословенске војске. Био је заробљен и транспортован у официрски логор у Оснабрику. Када је у Оснабрику 1943. формирано АФВ, био је у његовом Одбору. У логору је организовао малу синагогу и држао часове хебрејског језика. Водио је дневник, који је успео да сачува и касније га објави у свом делу *Сведоци смо*.

По ослобођењу, априла 1945, отишао је у концентрациони логор Берген-Белзен. Ту је пружао помоћ преживелим логорашима и скупљао остатке умрлих како би их сахранио по јеврејском обичају. Од 1945. до 1948, био је врховни рабин британске окупационе зоне у Немачкој. Тај положај је искористио да помогне бившим логорашима у камповима за расељена лица. „Хагана“ га је именovala, 1947, за вођу „Шерут лаам“ с циљем да се млади људи

оспособе за борбу у Ерецу Израелу. У Израел је дошао 1948, мобилисао се и добио чин мајора. У војсци је служио до 1953. Затим је прикључен комисији која је у Немачкој водила преговоре о репарацијама. Служио је и као рабин у обновљеној ЈО у Келну. Током 1956. године, вођени су преговори са јеврејском заједницом о његовом повратку у Југославију. Иако су обе стране биле заинтересоване, до преласка није дошло јер су, 1958, надлежне власти у Југославији дале званично обавештење да не могу издати одобрења за његово ангажовање. Вратио се у Израел, где је обављао дужност рабина у Савиону.

На позив ЈО у Доњој Саксонији, отишао је у Немачку, где је радио као рабин до 1970. У том периоду, настала су његова дела: *Јевреји у Келну* (1960), *Јеврејски календар* (1960), *Равноправни или трпљени* (1960), *Историја Јевреја Оснабрика* (1969), *Празници и обичаји Јеврејства* (1967). Касније је настало његово опширно дело *Јевреји у Доњој Саксонији* (1979). Када се коначно вратио у Израел, 1970, бавио се подучавањем, изучавањем религије и културе и истраживањем Холокауста. У Израелу је, поред књижевно-историјских радова, објавио и филозофско дело *У трагу за новим филозофским путевима*.

Био је и друштвено активан: дугогодишњи председник Југословенске секције Удружења ветерана Другог светског рата, председник друштва „Ахават Реим“ и потпредседник Хитахдута.

Добио је највише немачко одликовање за животно дело (1998). Сахрањен је у Савиону. Његова богата оставштина чува се у Архиви Јад Вашема.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Die Juden in Köln*, Köln 1959; *Edim anahnu*, Tel Aviv 1969; *Die Juden in Niedersachsen*, Leer 1979.

ИЗВОРИ: Општина Ново Милошево, Матична служба, документ ТБ 152/1913.

ЛИТЕРАТУРА: Јосип Пресбургер, *Официри Јевреји у заробљеничким логорима у Немачкој*, Зборник 3, ЈИМ, Београд 1975, 248; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 298; Ј. М.: *Рабин др. Цви Азарја-осамдесетгодишњак*, Билтен Удружења Јевреја из бивше Југославије у Израелу 5, Тел Авив 1993, 2; *Азарја рабин др Цви (Херман Хелфгот)*, Билтен Удружења Јевреја из

бивше Југославије у Израелу 3, Тел Авив 2002, 27; *In memoriam (Цви Азарја 1913-2002)*, БСЈОЈ 6, Београд 2002, 4; Младенка Иванковић, *Јевреји у Југославији (1944-1952). Крај или нови почетак*, Београд 2009, 170; *To witness and proclaim*, <http://www1.yadvashem.org/yv/en/exhibitions/helfgott/homepage.asp> (12.VIII 2010); „Бити сведок и вестник“ у Јад Вашему, http://www.elmundosefarad.eu/wiki/wiki/index.php?title=%27Biti_svedok_i_vesnik%27_u_Jad_Va%C5%A1emu (15. VIII 2010).

Т. Спанојевић

Албала, Давид

лекар, политичар, циониста
(Београд, 1. IX 1886 - Вашингтон 4. IV 1942)

Отац Аврам Кову, лимар, мајка Леа, рођ. Меламед. Рођен је у породици Кову, али су га, после смрти мајке 1892, усвојили тетка и теча, Исак, београдски трговац, и Софија Албала, чије је презиме носио током живота.

Албала Давид

Завршио је основну школу код Саборне цркве и Прву београдску гимназију. Основао је јеврејско омладинско удружење *Гидеон* (1905). Медицински факултет у Бечу уписао је 1905, а дипломирао је у септембру 1910. године. Финансијску помоћ за школовање у иностранству добио је од јеврејске организације *Поттора* и неких појединаца

(Бенцион Були, Хаим Меламед). За бреме студија у Бечу, био је благајник и председник *Друштва Жидова академичара из југословенских земаља «Бар Гиора»*.

Војни рок је одслужио по повратку у Београд, у болници под управом В. Суботића. У периоду 1910-1912, био је лекар на броду на линији Трст - Јужна Америка. Учествовао је у Балканским ратовима, а по завршетку добио је службу среског лекара у Битољу (од јануара до јула 1914). У Првом светском рату био је трупни лекар у јединицама које су водиле битке на Дрини и Церу. После повлачења преко Албаније и доласка на Крф, послат је на опоравак у Бизерту, па у Египат да би, већ у септембру 1916. године, служио у француској војној болници у Битољу.

Током боравка на Крфу, изложио је Николи Пашићу могућност да га пошаљу у мисију у САД како би информисао америчку јавност о циљевима Србије. Стога је, од септембра 1917. до новембра 1918. године, био члан српске војне мисије у САД, чији су циљеви били придобијање јеврејске јавности за борбу Србије и добијање финансијских средстава. Успео је да обезбеди ратни зајам од милион долара, а утицао је и да српска влада, одмах после Велике Британије, прихвати Балфурову декларацију. Учествовао је у агитацији за уписивање ратног зајма међу становницима САД, пропутувавши целу државу. Био је један од организатора припреме прве јеврејске бригаде, која је 1918. отишла да ратује у Палестину. Предводио је колону у свечаном маршу кроз Пету авенију. По налогу српске владе, био је присутан на Версајској конференцији као стручњак за јеврејска питања у Краљевини (1918-1919).

Деловао је на три поља: као лекар, као југословенски и као јеврејски национални радник. Лекарску праксу обављао је лети, у Врњачкој Бањи, а током остатка године посвећивао се јавној делатности.

По повратку у Београд, приступио је Радикалној странци (1919) и добио посао општинског лекара. Кратко време био је одборник општине града Београда и потом дао оставку на место општинског лекара. Услед неслагања са методама других чланова странке, брзо је напустио Радикалну странку.

На молбу српске владе, 1935. године је у Палестини засадио маслинову спомен-шуму краља Александра. У САД је отишао у децембру 1939. године, на предлог

кнеза Павла, као специјални делегат при Југословенском краљевском посланству у Вашингтону. У оквиру друге америчке мисије, требало је, неформалним каналима, да обезбеди кредите и модерно наоружање, али у томе није успео. Међутим, активно је деловао на организовању помоћи Југославији и јеврејском народу, посебно јеврејским избеглицама из Краљевине у САД.

Био је члан Централне управе Удружења резервних официра и ратника и носилац Албанске споменице.

У међуратном животу јеврејске заједнице, био је један од њених најактивнијих чланова - оснивач, иницијатор и члан бројних организација. Одржао је велики број предавања на приредбама разних организација и учествовао у многим хуманитарним акцијама. Већ 1919, основао је ционистичко удружење младих девојака «Кармел» у Београду и Сарајеву, као и Јеврејско национално друштво у Београду. У оквиру СЈВО, био је председник Културне секције, члан Извршног и Главног одбора и потпредседник. Био је председник Културно-просветног одбора, потпредседник и председник Сефардске општине у Београду (1938-1942), члан Извршног одбора Савеза циониста Југославије, председник Јеврејског народног фонда, један од оснивача и потпредседник «Керен Хајесода», један од оснивача Месне ционистичке организације и драмског удружења «Макс Нордау». Оснивач је и први председник удружења интелектуалаца «Братство». У САД је био члан управе Месне ционистичке организације у Вашингтону и иницијатор и учесник оснивачког састанка Друштва југословенских Јевреја у САД (4. IX 1941).

У оквиру београдске јеврејске средине, покренуо је издавање три часописа: *Јеврејски гласник* (1920), *Гласник Савеза јеврејских вероисповедних општина* (1933) и *Весник јеврејске сефардске вероисповедне општине* (1939). У прва два био је и главни уредник.

Писао је чланке за *Политику*, *Жидов*, *Јеврејски глас*, *Време*, *Српски књижевни гласник*. Написао је и два позоришна комада: *Ерев Јом Кипур* (1924) и *Криза*. Добио је награду Српске краљевске академије наука за дело *Туберкулоза плућа* (1925).

Преминуо је 4. априла 1942. у Вашингтону. Његова урна је пренета у Њујорк, где му је Друштво југословенских Јевреја САД подигло споменик.

ИЗВОРИ: ЈИМ, ЗДА, к-5758, *Билтен Југословенског*

информационог центра, Њујорк, април 1942, Читуља: др Давид Албала, 146; ЈИМ, ЗДА, к-5758, *Др Давид Албала*, 140; ЈИМ, Општи материјал о јеврејским општинама на тлу Југославије, Београд, живот и рад општине до 1941, *Списак чланова главног одбора СЈВО Краљевине Југославије, Београд, период 1936/1939*.

ЛИТЕРАТУРА: Паулина Лебл Албала, *Видов живот, биографија др Давида Албале*, Београд 2008, 7-18, 46, 78-138; Небојша Поповић, *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 76, 119, 191-192; *Др Давид Албала као јеврејски национални радник*, БСЈОС, 2007, год XVI, бр 12, II-IV; *Биографски лексикон, Познати српски лекари*, Београд, Торонто, 2005, 27; Милан Кољанин, *Друга мисија др Давида Албале у Сједињеним Америчким Државама 1939-1942*, ЗЈИМ, 2003, бр. 8, 8-12, 59, 62, 75; Милан Кољанин, *Јевреји и антисемитизам у Краљевини Југославији 1918-1941*, Београд 2008, 72, 82.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Ј. Петаковић

Албала Лебл, Паулина

професор књижевности, јавни радник,
преводица, публициста
(Софија, 9. VII 1891 - Инглвуд, САД, 8. X 1967)

Отац Симон, инжењер, мајка Наталија, рођ. Бергер. Основну школу и два разреда гимназије завршила је у Нишу. У Београд се са породицом преселила 1902. Образовање је наставила у: Вишој женској школи (1902-1904), Учитељској школи и Првој женској гимназији (1905-1909). Као средњошколка била је члан литерарне дружине *Нада*, објављена су јој два превода у листу *Политика*, 1906. и 1907 (*Ida Boy-Ed - Glanz* и *Allegro furioso*), а рад *О читању* је награђен и објављен у *Просветном прегледу* (1909).

Прво је уписала архитектуру, које је напустила после неколико дана да би потом постала студент Филолошког факултета. Дипломирала је српску и француску књижевност, 1913. По дипломирању добила је службу суплента у Другој женској гимназији у Београду. Радила је у редакцијима *Трговинског гласника* и *Штампе* и бавила се

превођењем. Први светски рат провела је са породицом у Нишу, Крушевцу, Београду и Швајцарској.

По завршетку рата поново је почела да предаје у Другој женској гимназији, а у пензију је отишла 1925. Од 1920. била је чланица и један од уредника „Женског покрета“. Заједно са Катарином Богдановић објавила је дело *Теорија књижевности и анализа књижевних састава* (1923), први уџбеник који су написале жене у Србији. Била је члан Професорског друштва и ПЕН клуба, један од оснивача (1928) и председник Удружења универзитетски образованих жена. Уредник листа *Гласник југословенског женског савеза* постала је 1935, а две године касније и главни уредник. Учествовала је на конгресу Интернационалног женског савеза у Дубровнику.

Албала Лебл Паулина

Писала је оригиналне радове, књижевне и позоришне студије и прегледе, есеје, критичке приказе, приче, чланке посвећене женским питањима и путописе. Објављивала је у свим значајним листовима и часописима: *Revue Yugoslavie*, *Модерна жена*, *Књижевни југ*, *Мисао*, *Женски покрет*, *Просветни гласник*, *Прилози*, *Страни преглед*, *Политика*, *Јавност*, *Београдске општинске новине*, *ГЈПД*, *Јужни преглед*, *Круг*, *Наша стварност* и други.

У САД је са кћерком отишла 1940. код мужа који је био у дипломатској мисији. Агитовала је за југословенска и јеврејска питања, учествовала је у раду и писала за Југословенски информациони центар, сарађивала је за листове *Американски србобран* и *Слободна реч*, радила је за

престижне филмске компаније. Написала је одреднице о српским писцима за *Columbia Dictionary of Modern European Literature* (New York 1947), као и касније за *Encyclopaedia Hebraica*. По завршетку рата вратила се у Југославију, а 1948. отишла је у Израел. У Риму је била 1951-1953, а од 1955. у Канади, да би потом отишла код кћерке у Лос Анђелес.

Била је удата за др Давида Албалу. Имали су једну кћерку. Одликована је Крстом милосрђа (1913).

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Виктор Хуго у српској књижевности*, СКГ, XXIX, 1912; *Обнова Палестине*, СКГ, Н. С, XIX, 604; *Дужности савремене јеврејске жене*, у: *Споменица: Јеврејско женско друштво у Београду, 1874-1924; Развој универзитетских образовања наших жена*, Београд 1930; *Монтењ*, Београд 1939; *Удео југословенских Јевреја у изградњи духовне културе*, Годишњак, издају Ла Беневоленција и Потпора, Сарајево - Београд, 1933; *Др Давид Албала као јеврејски национални радник*, ЈеА, 1957/1958.

ВАЖНИЈИ ПРЕВОДИ: са енглеског: О. Вајлд, *Доријан Греј*, Београд 1910; Д. Дефо, *Робинсон*, Београд 1930; Ч. Дикенс, *Оливер Твист*, 1933; Ф. Х. Барнет, *Мали лорд*, Београд 1933; на енглески: *Yugoslav women fight for freedom*, New York 1943; са немачког: са Н. Половином, Х. Хајне, *Идеје*, Београд 1930; Х. Хесе, *Гертруда*, Београд 1931; Ф. Ферстер, *Самосавлађивање*, Београд 1936; са Ј. Поповићем, Х. Ман, *Краљ Хенри IV*, Београд 1940; Х. Хесе, *Петар Каменцид и Демијан*, Београд 1940; са М. Ђорђевићем и Н. Половином, Х. Хајне, *Изабрана проза*, Београд 1951.

ЛИТЕРАТУРА: Паулина Лебл Албала, *Тако је некад било*, Београд 2005; Симха Кабиљо-Шутић, *Многострано дело Паулине Лебл-Албале*, ЈПр, 2007, год. XVI, бр. 12, I-II; *Лексикон писаца Југославије*, I, 1973, 29-30; Олга Тимотијевић, *In memoriam Паулине Лебл-Албала*, ЈПр, 1967, год. XVIII, бр. 10-12, 51-53.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Ј. Петаковић

Албахари, Давид

књижевник, преводац,
члан ван радног састава САНУ,
(Пећ, 15. III 1948)

Отац Исак, мајка Мара, рођ. Кузмановић.

Основну школу и гимназију завршио је у Земуну. На Вишој педагошкој школи у Београду, завршио је (1968) смер за наставника енглеског језика и књижевности.

Прву збирку приповедака, *Породично време*, објавио је 1973. У периоду од 1973. до 1994, сарађивао је са редакцијама неколико београдских и новосадских часописа и издавачких кућа (*Видици*, *Књижевна реч*, *Писмо*, *Културе истока*, *Политика*, *Медуза*). Са Матицом српском сарађивао је на издавању едиције *Прва књига*. Један је од оснивача и уредника првог југословенског часописа посвећеног светској књижевности *Писмо* (1985-1987). Члан је српског ПЕН центра.

Албахари Давид

Његова дела преведена су на више од петнаест језика. Са енглеског је превео велики број романа, прича, песама, есеја и драмских текстова америчких, британских, аустралијских и канадских писаца.

Добитник је Андрићеве награде (1973) за збирку приповедака *Опис смрти*, награда *Станислав Винавер* и *Бранко Ђопић* (1993) за збирку приповедака *Пелерина*, НИН-ове награде (1996), Награде Народне библиотеке

Србије за најчитанију књигу године (1996), међународних награда Балканика (1997) и Мост Берлин (Brücke Berlin) (1998) за роман *Мамац*, Награде града Београда за роман *Пијавице* (2006) и *Златног сунцокрета* за збирку приповедака *Сваке ноћи у другом граду* (2008).

За члана ван радног састава САНУ изабран је 2. XI 2006. На месту председника Савеза јеврејских општина Југославије наследио је 1991. др Лавослава Каделбурга. Ту дужност обављао је до 1994. За време рата, активно је учествовао у евакуацији јеврејског становништва из Сарајева. Од 1994. живи и ради у Калгарију (Канада).

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Обичне приче*, Београд 1978; *Судија Димитријевић*, Нови Сад 1978; *Фрас у шуни*, Београд 1984; *Једноставност*, Београд 1988; *Цинк*, Београд 1988; *Кратка књига*, Београд 1993; *Изабрane приче*, Београд 1994; *Снежни човек*, Београд 1995; *Мрак*, Београд 1997; *Преписивање света*, Вршац 1997; *Геџ и Мајер*, Београд 1998; *Необичне приче*, Београд 1999; *Светски путник*, Београд 2001; *Други језик*, Београд 2003; *Терет*, Београд 2004; *Сенке*, Београд 2006; *Лудвиг*, Београд 2007; *Брат*, Београд 2008; *Дијаспора и друге ствари*, Нови Сад 2008; *Берка*, Београд 2010.

ЛИТЕРАТУРА: Давид Албахари, *Изабрane приче*, Београд 1994, 207; Давид Албахари, *Једноставност*, Београд 1988, 149; Предраг Палавестра, *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд 1998, 157-160; *Ко је ко у Србији*, Београд 1995, 14.

М. Радовановић

Алкалај, Арон

главни секретар Државне хипотекарне банке,
председник Бенеи Берит ложе „Србија“
(Београд, 8. III 1880 - Београд, 4. XII 1973)

Отац Аврам, учитељ и свештеник, мајка Буена, рођ. Хасон. Основну школу и гимназију завршио је у Београду. Након тога је похађао Државну трговачку школу, коју је завршио 1898. Одмах се запослио у Управи фондова, каснијој Државној хипотекарној банци.

Први светски рат провео је у интернацији у Мађарској. По повратку у земљу, 1918, изабран је за главног се-

кретара Државне хипотекарне банке, што је остао до пензионисања 1939. Током тог периода, у више наврата је заступао Управни одбор банке, а вршио је и дужност заменика управника банке. Под његовим руководством, закључен је једини зајам Државне хипотекарне банке у САД. Учествовао је у обнови књига и администрације банке после Првог светског рата и у доношењу новог закона о хипотекарној банци. У неколико југословенских банака био је члан управног или надзорног одбора.

Алкалај Арон

Био је дугогодишњи члан управе Сефардске вероисповедне општине. На челу Јеврејске читаонице био је од оснивања 1929. до 1941. Председник Бенеи Берит ложе „Србија“ био је 1933-1934, а касније је био велики секретар ложе. Налазио се међу првим члановима новоосноване Велике ложе НОББ „Југославија“ 1935. На место потпредседника Ротари клуба у Београду изабран је 1938. Био је међу оснивачима друштва *Шемаја Демајо* 1928, а био је и члан његовог управног одбора.

У међуратном периоду, објавио је већи број предавања, есеја, чланака са економско-финансијском, историјском и религијско-филозофском тематиком. Сарађивао је са часописима *Нови живот* и *Економист*. Други светски рат је провео у немачком заробљеништву. После рата, наставио је активно ангажовање у јеврејској заједници. Говорио је француски, немачки, енглески, италијански и шпански језик. Одликован је Орденом Светог Саве IV реда.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Мојсије*, Београд 1938; *Пут у Израел*:

утисци и сусрети, Београд 1961.

ЛИТЕРАТУРА: Алкалај, Арон, у: Ко је ко у Југославији, Београд 1928, 5; Давид Тајтацак: *Београдско-српски Јевреји и њихова занимања до II светског рата*, у рукопису, 91; Давид Леви: *In tetoriat Арону Алкалају*, ЈПр Београд, 11-12 (1973), 9-11; Михаило Б. Милошевић: *Јевреји за слободу Србије 1912-1918*, Београд 1995, 119-122; Небојша Поповић: *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 54-55, 65, 85-86; Милан Кољанип: *Јевреји и антисемитизам у Краљевини Југославији 1918-1941*, Београд 2008, 245.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

Алкалај, Моша - Букус

лекар, санитарски потпуковник
(Београд, 5. V 1878 – ?)

Отац Аврам. Основну школу и гимназију завршио је у Београду. Дипломирао је медицину на Медицинском факултету у Бечу (21. децембра 1904), а потом се специјализовао за болести уха, грла и носа. Војни рок служио је у Сталној војној болници (1903-1904), а у периоду 1907-1908. волонтирао је на Одељењу за болести уха, грла и носа Опште државне болнице у Београду.

Радио је и као приватни лекар (1906-1920).

Учествовао је у сва три рата у периоду 1912-1918. Био је групни лекар XII пешадијског пука I позива 1912, док је у Другом балканском рату водио централну амбуланту у Призрену. Током Балканских ратова имао је чин капетана II, а затим I класе. Са XII пуком учествовао је у Првом светском рату до 1916. Рањен је приликом експлозије гранате на положају Табановце, у Мачви, 1914. за време рада у пуковском превијалишту.

На Солунском фронту радио је у II пољској болници Шумадијске дивизије I позива (1916-1917). Затим је премештен у Југословенски пук у Бизерти где је био и лекар у војном логору *Надор*. По повратку у Солун, постао је шеф оториноларинголошког одељења болнице „Престолонаследник Александар“ (1918-1919).

После рата радио је као шеф ушног одељења Опште војне болнице у Београду (1919-1920). Априла 1920. постављен

је за хонорарног лекара Главне војне болнице. Током 1924, у истој установи је ангажован као контрактуални лекар, да би од 1932. био запослен као чиновник. Пензионисан је новембра 1938.

Алкалај Моша-Букус

Осим за медицину веома се интересовао за стране језике. Поред немачког, француског, португалског и шпанског, познавао је и арапски језик. Преводио је и са грчког језика. Као стручњак за енглески језик сарађивао је на издању Оксфордског српско-енглеског речника.

Одликовања: Златна медаља за ревносну службу (1913), Крст милосрђа (1913), Орден Светог Саве V реда (1915), Сребрна медаља за ревносну службу (1918), Орден Црвеног крста (1920), Албанска споменица, Орден Светог Саве IV реда (1936).

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Примена Carrel-ове методе код болести и повреда ува у рату*, Историја српског војног санитета. Наше санитарско искуство, (приредили: М. Јовановић, М. Перишић), Београд 1992, 702-708.

ИЗВОР: ВА, ДПП, 451/19.

ЛИТЕРАТУРА: Владимир Станојевић, *Историја српског војног санитета. Наше санитарско искуство*, (приредили: М. Јовановић, М. Перишић), Београд 1992, 887; Брана Димитријевић, *Развој специјалистичких служби*, ВСП, 2008, 65, 35.

ФОТОГРАФИЈА: ВА

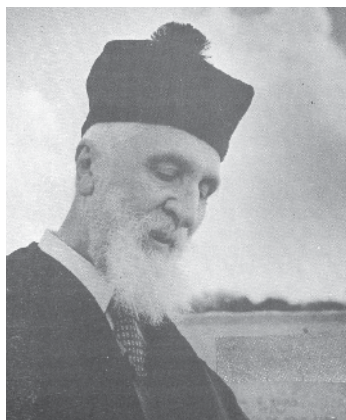
Д. Шаренац

Алкалај, Исак

врховни рабин, сенатор
(Самоков, Бугарска, 25. XI 1882 - Њујорк, 1979)

Отац Аврам, мајка Ребика. Као дечак, са родитељима је прешао у Софију, а потом у Земун. Отац му је радио као кантор у Земуну.

Основну школу и нижу реалку завршио је у Земуну, а гимназију у Београду. У Бечу је завршио Филозофски факултет и Виши рабински семинар. Рабинску службу започео је 1909. као заступник сефардског рабина у Србији, а 1911. постао је главни рабин Србије.

Алкалај Исак

Са успостављањем установе Врховног рабината (1923), именован је за врховног рабина Краљевине СХС. На тој дужности остао је до 1941. Истовремено је био и председник Савеза рабина Краљевине СХС.

За време Балканских ратова, истакао се у прикупљању помоћи за санитет, али је радио и на придобијању Јевреја у новоослобођеним крајевима за нову државу. Током Првог светског рата, ишао је у хуманитарне мисије у Италију, Швајцарску, Француску и Енглеску и прикупљао помоћ за српску војску. По налогу српске владе, ишао је и у САД да би пропагирао „југословенску ствар“ међу тамошњим Јеврејима. Био је члан Обласног одбора Црвеног крста.

Био је члан и председник јеврејског реда Беней Брита за Србију и његове Велике ложе „Југославија“. Један је од оснивача привременог Главног одбора Савеза јеврејских

вероисповедних општина Југославије (1919). За сенатора по функцији именован је 1932. Био је један од представника југословенских Јевреја на Првом заседању Светског јеврејског конгреса у Женеви 1936.

Активно се служио немачким, француским, енглеским, шпанским и старохебрејским језиком. Носилац је одликовања Светог Саве IV, III и I степена. Објавио је више прилога о српским Јеврејима у *The American Jewish Year Book* (1918).

Избегаво је у САД 1941. Настанио се у Њујорку и био активан члан Удружења југословенских Јевреја у САД.

ИЗВОРИ: АЈ, фонд Министарство вера КЈ (69), Ф. 54, а.ј. 87; Ф. 56, а.ј. 89, 90; Ф. 60, а.ј. 94, 95; ИАБ, фонд УГБ, збирка Исправе.

ЛИТЕРАТУРА: Игњат Шланг, *Јевреји у Београду*, 1926, 108, 122, 125; *Ко је ко у Југославији*, Загреб, Београд 1928, 7; *Споменица Савеза јеврејских општина Југославије (1919-1969)*, Београд 1969, 32, 34, 35, 45, 59, 72, 74; *Југословенски Јевреји у свету*, Јеврејски преглед 1-2 (1979), 44; Андрија Раденић, *Бене Берит у Србији и Југославији 1911-1940*, Зборник 7, ЈИМ (1997), 6, 10, 15, 16, 41, 62; Небојша Поповић, *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 44, 52, 84-86, 96, 134, 146, 147, 161; Жени Лебл, *До „коначног решења“ Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 165, 182-185, 187, 188, 191, 202, 223, 231, 232, 236, 239, 254, 255-258, 276-280, 289; *Српски биографски речник*, Нови Сад 2004, 129.

Т. Спасојевић

Алкалај, Јаков

трговац, председник Јеврејске општине у Београду
(Београд, 1843 - Београд, 1903)

Завршио је јешиву у Београду и добио диплому хахама и шохета. Иако је васпитаван за религиозни позив, постао је трговац извозник.

За председника Јеврејске општине изабран је 1883. За време његовог мандата, усавршена је општинска администрација, уведен је једногодишњи буџет, изведена реформа школства и основан учитељски семинар. Образовао је пензиони фонд и убедио Мату Левија да своје имање завешта Јеврејској општини за подизање Јеврејског дома. Док је вршио дужност председника

Јеврејске општине, Јевреји у Србији су добили грађанска права, поводом чега је Општинска управа предала краљу Милану текст Устава из 1888. исписан на пергаменту у облику мегиле.

Покренуо је и био главни уредник листа *El Amigo del Pueblo* (*Пријатељ народа*) (1888), који је у Београду излазио пет година. Организовао је веома посећена јавна предавања у читаоници *Ticun Hascot*. На његову иницијативу, у Београду је уведена установа рабината. На новоустановљену дужност довео је рабина др Шимона Бернфелда, са којим је касније веома успешно сарађивао. На ладино је, 1891. превео Бернфелдову *Јеврејску историју* (*Istorija de los Dideos*). До 1896. године, успео је око себе да окупи скоро све младе интелектуалце јеврејског порекла у Београду.

Алкалај Јаков

За свој рад одликован је Таковским крстом, Орденом белог орла и Орденом Светог Саве. Његова богата библиотека, која је садржала најбоља дела хебрејске и опште књижевности, завештана је Јеврејској читаоници у Београду.

ИЗБОР: ЈИМ, Општи материјал о јеврејским општинама на тлу Југославије, к. 1

ЛИТЕРАТУРА: Жени Лебл, *До „коначног решења“ Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 199-200.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Алкалај, Јехуда Хај

рабин, писац, вероучитељ,
јеврејски национални радник
(Сарајево, 1798 - Јерусалим, IX 1878)

Отац Шломо Хај бен Моше Алкалај.

Школовао се у Јерусалиму у школи „Јешива хахама“ (Школа мудрих рабина). У Земун је дошао 1825. и прво је радио као учитељ сефардске деце, а касније је ступио на дужност рабина. У Земуну је боравио до 1874, када је отишао у Палестину. Прво се настанио у Јафи, а потом се преселио у Јерусалим. Објавио је 53 публикације. Чланке је објављивао у *Jewish Chronicle*, *Havacelet*, *Hamagid* и *Hamevaser*. Писао је на ладино и хебрејском језику, а објављивао је у Београду, Бечу, Лајпцигу, Лондону, Амстердаму и Бомбају.

Сматра се претечом ционистичког покрета и духовног уједињења јеврејског народа. Залагао се за враћање Јевреја у Ерец Израел (Земљу Израела). С тим циљем основао је, 1840. у Земуну, Друштво за повратак у Ерец Израел (*Hevrat jišuv Erec Israel*), прво те врсте. Друштво је имало подружнице у неколико градова, између осталих, у Београду и Шапцу. Своје идеје пропагирао је и по Европи. У Лондону и Франкфурту основао је Друштва за насељавање Ерец Израела, а у Паризу 1860. *Alliance israellite universelle* (Општу јеврејску алијансу). Алијанса је имала задатак да се бори за постизање једнаких грађанских права за Јевреје тамо где их нису имали, за просвећивање, културни напредак и пружање помоћи жртвама прогона.

У Палестини се посветио практичном остваривању својих идеја. Основао је Опште акционо друштво за повећање становништва Израела (1871) и тако постао пионир организоване јеврејске колонизације Палестине. Његове идеје утицале су на оснивача ционистичког покрета Теодора Херцла. У Земуну, улица у којој се налази ашкенаска синагога носи његово име. У Израелу је један град добио име по њему (Or Jehuda - Јехудино светло), а у многим градовима постоје улице са његовим именом. Јеврејски национални фонд Керен Кајетет ле Јисраел издао је, 1975. године, поштанску марку са његовим ликом, а исто је учинила Израелска пошта, 1989, на марки од 2,5 шекела. Сахрањен је на Маслиновој гори.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Darhe noat* (Путеви милине), Београд 1839; *Šalom Jerušalajim* (Мир Јерусалиму), Офен 1840; *Minhat Jehuda* (Јехудин дар), Беч 1841; *Kol kore* (Проглас), б.м. 1848; *Sefer hajim* (Књига живота), Београд 1851; *Kol mevaser* (Глас весника), Лајпциг 1852; *Goral la Adonaj* (Божуја судбина), Беч 1857; *Šema Jisrael* (Чуј Израеле), Београд 1861; *Šivat Cijon* (Повратак Циону), Беч 1868.

Алкалај Јехуда Хај

ЛИТЕРАТУРА: Игњат Шланг: *Јевреји у Београду*, Београд 1926, 85-86; Јицхак Гур-Ари: *Раби Јехуда хај Алкалај*, Загреб 1931; Александар Штајнер: *Јехуда Хај Алкалај (1798-1878)*, ЈА 1968-1970 (1971), 55-65; Милован Балетић: *Повратак Жидова*, Загреб 1982, 110-111; Јаков Маестро: *Рабин Јехуда Хај Алкалај (1798-1878)*, Билтен 6 (1989), 18-20; Бранко Анђић: *Сећање на рабина Алкалаја*, Политика 4. V 1990, 16; Жени Лебл: *Јеврејске књиге штампане у Београду 1837-1905*, Београд 1990, 30-33, 62, 63, 99; Жени Лебл: *Земунски рабин Јехуда Алкалај*, Књижевност 9-10 (1998), 1727-1736; Жени Лебл: *Да се не заборави*, Београд 2008, 139-150; Павле Шосбергер: *Јевреји у Војводини*, Нови Сад 1998, 58, 69; Данило Фогел: *Јеврејска заједница у Зему*, Београд 2002, 63-64; *Српски биографски речник*, Нови Сад 2004, 130; Радивоје Давидовић: *Од Давича до Челебоновића - улице београдских Јевреја*.

ФОТОГРАФИЈА: ЈОЗ

Т. Спасојевић

Алкалај, Моше Давид

рабин, писац, вероучитељ, издавач
(Београд, 1832 - Беч, 1901)

Отац Давид.

Поникао је у кући познатих београдско-земунских Јевреја. Још као младић помагао је оцу око штампања и издавања књига на шпанском и хебрејском језику.

По одласку оца у Беч 1869, наставио је самостално да води посао. Превео је многа дела са шпанског и ладино језика на хебрејски и обрнуто. Приредио је и издао дело рабина Моше Халевија *Maase Moše* (1868). Написао је низ публикација из веронауке, уџбенике за јеврејску граматику, читање и рачунање, изреке Талмуда по азбучном реду. Био је учитељ хебрејског језика у школи Талмуд-Тора, у Београду. Као верски учитељ познат је под именом Бухор. Утицао је на идеје Теодора Херцла, творца модерног ционизма. Један је од оснивача првог народно-јеврејског академског друштва „Кадима“ у Бечу.

Алкалај Моше Давид

Заменик београдског рабина био је од 1880. до 1882. После очеве смрти 1882. преселио се у Беч, где је обављао дужност сефардског рабина до своје смрти. Његови посмртни остаци пренети су на Јеврејско гробље у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Seder tikun seuda* (Ритуали за јело), Београд 1859; *Hinuk nearim* (Васпитање децака), Београд

1860; *Вои hešvon* (Уџбеник рачунице), Београд 1867; *Читанка* (на хебрејском језику), Београд 1871; *Hinuk lašon ivri* (Уџбеник хебрејског језика), Београд 1871; *Sefer ševet Jehuda* (Јехудино племе), превод дела Шлома, Јехуде и Јосефа Ибн-Верге са шпанског на хебрејски, Београд 1859.

ЛИТЕРАТУРА: Игњат Шланг, *Јевреји у Београду*, Београд 1926, 87-89, 141; Жени Лебл, *Јеврејске књиге штампане у Београду (1837-1905)*, Београд 1990, 34, 129; Весна Ракић, *Јеврејске школе у Београду до 1941. године*, Зборник, 6, ЈИМ, 1992, 338-339; Жени Лебл, *До „коначног решења“*. *Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 157-158; *Српски биографски речник*, Нови Сад 2004, 130; Жени Лебл, *Да се на заборава*, Београд 2008, 139-140.

Т. Спасојевић

Алкалај, Олга

адвокат, активиста Женског покрета, активан члан КПЈ (Београд, 23. XI 1907 - Београд, III 1942)

Отац Јаков, мајка Софија, рођ. Алкалај.

Основну школу и Другу женску гимназију завршила је у Београду. Као гимназијалка примљена је у СКОЈ. После матуре уписала је и завршила Правни факултет у Београду. Као студент, 1923. постала је члан КПЈ. Била је једна од најактивнијих чланица КПЈ. После завршених студија и приправничког стажа у државној служби, положила је адвокатски испит и отворила канцеларију. Бранила је више чланова КПЈ пред Државним судом за заштиту државе, установљеним 1929.

Иницирала је оснивање Омладинске секције Женског покрета 1935. Чланице секције биле су средњошколке, студенткиње и раднице. Значајну улогу у ширењу покрета имао је лист *Жена данас* у чијем је уредништву радила, а који је покренут 1936. Лист је имао подршку КПЈ и излазио је до 1940, када је забрањен.

Залагала се за еманципацију жена, буђење свести о њиховим правима и начинима борбе за остваривање тих права. Од 1938. била је члан Комисије за рад са женама при ПК КП Србије. На Конференцији жена одржаној 23. новембра 1939. у организацији листа *Жена данас* одржала

је говор у којем је тражила права жена да одлучују о свим важним питањима за државу и народ. Била је један од организатора демонстрација жена у Београду 1940, под називом „Вратите наше мужеве са војне вежбе“.

Алкалај Олга

Пред избијање рата била је секретар партијске организације 5. рејона у Београду. По окупацији Југославије наставила је са илегалним радом под именом Софија Алексић, кућна помоћница. Учествовала је у организовању спасавања ухапшених комуниста који су били на лечењу у Видинској болници у Београду. Септембра 1941. именована је за члана привременог МК КП Београда.

Ухапшена је крајем октобра 1941. у стану своје сестре Кларисе. Саслушана је у Одељењу специјалне полиције УГБ 6. децембра 1941. и истог дана пребачена у логор Бањица. У логору је подвргнута мучењу. Одведена је 9. децембра 1941. у логор Сајмиште, али је због лошег физичког стања спроведена у Јеврејску болницу. У марту 1942. угушена је отровним гасом у душегупки која се кретала ка Јајинцима. После рата једна улица у Београду добила је име по Олги Алкалај.

ИЗВОР: ИАБ, фонд УГБ, Пријаве боравка

ЛИТЕРАТУРА: Р. Б., *Уз учешће близу три хиљаде жена и људи одржана је синоћ Конференција за женско право гласа*, Политика, 24. новембар 1939, 10; *Београд у рату и револуцији 1941-1945*, Београд 1971, 144, 146, 150, 152; *Жене Србије у НОБ*, Београд 1975, 34, 58, 61, 69, 70, 74, 110, 114;

Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници народноослободилачког рата*, Београд 1980, 25, 28, 29, 30, 31, 211, 212, 315, 316; Владимир Дедијер, *О страху и храбрости*, Базар, 22. октобар 1981, 12-13; Ф. Х., *Како је умрла Олга Алкалај - према „Новим прилозима за биографију Јосипа Броза Тита“ Владимира Дедијера*, ЈПр, 9-10, Београд 1981, 21-23; Небојша Поповић, *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 99; *Логор Бањица. Логораши I*, Београд 2009, 177; Радивоје Давидовић, *Од Давича до Челебонковића – улице београдских Јевреја* (рукопис).

Фемининални Београд. Жене по којима су назване улице Београда, http://www.zindokcentar.org/pdf/feminomenalni_begrad_e-book.pdf (13. 8. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: *Жене Србије у НОБ*, Београд 1975.

Т. Спасојевић

Алкалај, Соломон

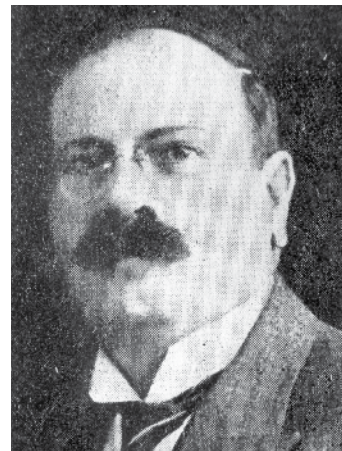
лекар, резервни санитарски потпуковник
(Београд, 18. X 1878 - Добрна, 11. IX 1929)

Завршио је Прву београдску гимназију 1897, потом је уписао Медицински факултет у Бечу. За време студија, постао је члан сефардског академског друштва Есперанса. Када је дипломирао, 1904, вратио се у Београд и, после одслужења војног рока, отворио приватну праксу 1905. године. Потом се вратио у Беч, на три године, да би специјализовао гинекологију и акушерство.

По повратку у Београд, поред приватне праксе, почео је да ради на гинеколошком и хируршком одељењу Опште државне болнице. Нешто касније, постао је секундарни лекар у тој установи. Учествовао је у организовању конгреса оперативне медицине у Београду (1911). За време ратова 1912-1918, био је трупни лекар XI пешадијског пука да би се касније, као санитарски мајор, нашао на месту командира дивизијског завојашта Шумадијске дивизије I позива. Учествовао је у повлачењу преко Албаније и успостављању Солунског фронта. После рата, понуђен му је положај шефа гинеколошког одељења у Скопљу, али је одбио понуду и остао у Београду.

Као младић, био је активан у Сефардској општини. Био

је члан управе 15 година да би касније био изабран и за председника Београдске сефардске општине (1927-1929). Током његовог вођења Општине, изграђен је монументални Јеврејски дом у улици Краља Петра и споменик на београдском сефардском гробљу, посвећен српским Јеврејима палим у ратовима 1912-1918. Такође, извршио је реформу општинских правила, која је омогућила учешће већег броја грађана у јавним пословима Општине. У истом периоду, изабран је за председника Црквено-школске јеврејске општине. Пажњу је посвећивао организовању омладине и успостављању јеврејских институција: школе, књижаре, дечијег вртића, пружању лекарске помоћи сиромашнима.

Алкалај Соломон

Осим у сефардској општини и Савезу јеврејских општина, др Алкалај је био активан у ложи Бенеи Берит Србија и у Управном одбору Удружења резервних официра и ратника које је, током 1924, представљао на конгресу Међусавезничке федерације ратника у Лондону. Био је потпредседник Светске сефардске организације, члан Савезног одбора савеза циониста, Кураторијума „Керен Хајесода“, редовни члан Српског лекарског друштва од 1906. године.

Др Алкалај је остао упамћен по великим организационим способностима и по пажљивом вођењу финансија организација на чијем челу је био. Заговарао је тесну сарадњу

Ашкеназа и Сефарда и укључивање сефардских организација у ционистички покрет. Као лекар, подједнако се бавио науком и практичним радом са пацијентима.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *О садашњем односу између хирургије и примаљства (акушерства)*, Београд 1910; *Један активни санитарски официјер: о војносанитарском искуству наших ратова и о реформи нашег војног санитета*, Београд 1922; *Здрава и болесна жена: са 40 слика у тексту*, Београд 1928.

ЛИТЕРАТУРА: Наш IV годишњи збор, *Ратнички гласник*, I, 2, 1922, 68; Протокол седница Сред. Управе, *Ратнички гласник*, III, 11, 1924, 374; Освећење Јеврејског Дома у Београду, *Ратнички гласник*, VIII, 7-8, 1929, 395; Др. Соломон Ј. Алкалај, *Политика*, 12. септембар 1929, 6; Са погребом др. Соломона Ј. Алкалаја, *Политика*, 14. септембар 1929, 8; Др. Соломон Ј. Алкалај, *Жидов*, 13. септембар 1929, 37, 2-3; Сахрана дра Соломона Алкалаја, *Жидов*, 20. септембар 1929, 38, 4-6; Арон Алкалај: Наши претседници. Др. Соломон Алкалај“, *Весник*, I, 12, 1. децембар 1939, 4-6; Д. Кастратовић, М. Бујас: *Алкалај, Соломон Ј.*, Српски биографски речник, I, Нови Сад 2004, 131.

ФОТОГРАФИЈА: *Весник*, 1. децембар 1939, I, 12, 4-6.

Д. Шаренац

Алмули, Јаша

новинар, публициста,
председник Јеврејске општине Београд
(Букурешт, 25. VIII 1918)

Отац Исак-Жак, београдски трговац рођен у Шапцу, мајка Софија, рођ. Коен.

Завршио је Основну школу код Саборне цркве и Другу мушку гимназију у Београду. Студирао је технологију на Техничком факултету у Београду (1936-1941).

Као средњошколац био је активан у левичарској ционистичкој омладинској организацији *Хашомер хацаир*, коју је напустио са 16 година. Постао је члан СКОЈ-а 1934. На Универзитету је припадао левом студентском покрету *Народни студенти*. Члан КПЈ постао је 1938. У пред-ратном периоду био је хапшен због политичког деловања

и месец дана је провео у београдском затвору Главњача. Његова фотографија је у јесен 1941. била изложена на Антимасонској и антикомунистичкој изложби у Београду. Бомбардовани Београд је напустио 6. априла 1941. са сестром и неколико рођака. Преко западне Србије и Сарајева стигли су у Которски залив. Сместили су се у Прчњу, у летовалишту Јеврејског женског друштва из Београда. Из Прчња Италијани су их, крајем јула 1941, спровели у Албанију у логор код Каваје. Почетком новембра исте године пребацили су их у Бари, а затим возом у Калабрију, до логора Ферамонти. Једно време је провео у слободној конфинацији у Мирандоли, крај Модене. Почетком 1943. из Италије је са породицом одлетео за Мадрид у коме су остали годину дана. Одатле одлазе за Хаифу, у Палестину, која је тад била под британском управом. Привремено је радио у хемијском погону, али се после три месеца пребацио за Египат, где је приступио тенковској бригади НОВЈ.

Алмули Јаша

Са тенковском јединицом дошао је до ослобођеног југа Италије, одакле је упућен на острво Вис. Радио је као пропагандиста у штабу II далматинске бригаде. На лични захтев послат је у Србију, где је прво био борац па водник у XI српској бригади. Премештен је у Пропагандно одељење Врховног штаба НОВ и ПОЈ. Након тога је упућен у Одељење за везу са страним војним мисијама.

Септембра 1945. по налогу Агитпропа премештен је у агенцију Танјуг, где је радио као помоћник уредника спољнополитичке службе. Затим је руководио службом Емисија вести за иностранство и потом службом Унутрашњих вести. Био је специјални извештач Танјуга са Мировне конференције у Паризу 1946. Дописник ове агенције из Бразила био је први пут од 1952. до 1956. Потом је једно време радио у информативном центру при југословенској амбасади.

У *Борби* је, по повратку из Бразила, био спољнополитички коментатор (1956-1959). По други пут је послат у Бразил 1959. одакле је слао новинске извештаје Танјугу и *Борби*. У Београд се вратио 1963. у Танјуг, где је поново водио службу Емисија вести за иностранство. Затим је постао дописник Танјуга из Вашингтона (1967-1970). Након тога је у Лондону био шеф Одељења за информације Међународне корпорације за инвестиције у Југославији (1970-1975). У тој је корпорацији радио у Београду до пензионисања, 1978. Од тада делује као слободан новинар. Писао је за *Економску политику* и на ТВ Београд давао коментаре о економским темама. Предавао је домаћим и страним новинарима на Институту за новинарство у Београду.

Био је члан Удружења новинара Србије. Потпредседник председништва УНС-а био је од 1958. до 1960. Учествовао је у раду Комисије и редакције за усмене новине (1958), био је председник Секције спољнополитичких новинара (1965). На VI конгресу Савеза новинара Југославије (1965) био је изабран за члана Савезног одбора.

Преводио је за *Енциклопедију наивне уметности света* (1984). Писао је за часопис *Социјализам у свету* (1986-1988) и за зборник *Безбедност и одбрана несврстаних земаља* (1989).

Крајем осамдесетих година XX века активније се укључио у рад јеврејске заједнице. Започео је са снимањем сведочанстава оних који су преживели Холокауст. На основу тих исказа и историјских истраживања објавио је у *Политици* фељтон *Живот и страдања наших Јевреја* (април / мај 1989). Током 1998. у НИН-у је објавио фељтон *Сведочанства: Да ли су четници заиста убијали Јевреје*, такође настао на основу сведочења преживелих.

Наставио је са прикупљањем сведочанстава и у периоду 1989-1997. снимом разговоре са преко стотину Јевреја

из различитих делова Југославије и око седамдесет преживелих грчких Јевреја, уз финансијску подршку ФОРТУНОФ видео-архива при библиотеци Јелског универзитета и Америчког меморијалног Холокауст музеја у Вашингтону. Из ових сведочанстава настале су књиге *Живи и мртви: разговори с Јеврејима и Јеврејке говоре*. Књига *Јевреји и Срби у Јасеновцу* објављена је 2009, а *Страдање и спашавање београдских Јевреја* 2010.

У *Политици* је током 1993. објавио фељтон *Стварање великих лажи о Србији и Србима* којим је побијао медијске лажи против Србије.

Председник Јеврејске општине Београд био је од 1989. до 1992. Током тог периода обављени су радови на синагоги и гробљанској капели. Споменик Н. Глида *Менора у пламену*, посвећен жртвама нацизма у Србији, подигнут је на његову иницијативу на обали Дунава 1990. Био је међу оснивачима Кризног штаба ЈОБ и СЈОЈ 1991.

Одликован је Орденом рада I степена.

Живи у Лондону.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Бразил: путеви еманципације*, Београд 1963; *Војници на сцени Латинске Америке*, Београд 1964.

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Алмули, *Бразил: путеви еманципације*, Београд 1963, 3; *Ко је ко у Југославији*, Београд 1970, 13; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 316; Лавослав Каделбург, *Јаша Алмули*, ЈПр, 5-8, 1988, 27-28; Миле Недељковић, *Хроника Удружења новинара Србије 194-2006*, Београд 2009, 126, 131-132, 299-300, 332-333; Јаша Алмули, *Да су само знали сву опасност*, у: *Ми смо преживели...* 2, Београд 2003, 356-369; Јаша Алмули, *Живи и мртви: разговори с Јеврејима*, Београд 2002, 463-464; Јаша Алмули, *Јеврејке говоре*, Београд 2005, 327-328; Јаша Алмули, *Јевреји и Срби у Јасеновцу*, Београд 2009, 527-528.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

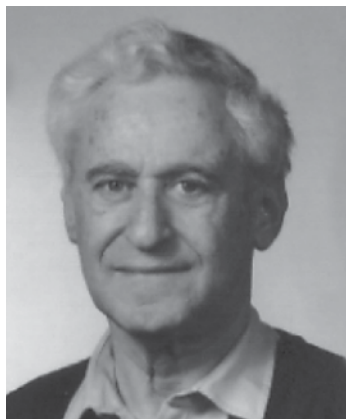
Алпар, Ђорђе

инжењер

(Печуј, Мађарска 28. I 1922)

Отац Андрија, архитекта, мајка Јелисавета, рођ. Вајс, домаћица.

Породица се из Печуја доселила у Београд, новембра 1922. Ђорђе је малу матуру положио у Другој мушкој гимназији у Београду а након тога је отишао у Медлинг, недалеко од Беча, где је завршио прву годину техничке школе. Због Аншлуса је напустио Аустрију и вратио се у Београд. Школовање је наставио у београдској техничкој школи, али је у четвртој разреду морао да га прекине због доласка немачких окупационих снага.

Алпар Ђорђе

Јула 1941, побегао је из Београд у Шибеник, где је радио у једној фирми, где му се придружио и отац. Мајка је такође напустила Београд, а брат Отон се још 1939. иселио у Палестину и био један од оснивача кибуца Гат. Од 1943. године, био је сарадник СКОЈ-а. После капитулације Италије, септембра 1943, прикључио се партизанима и био распоређен у 19. далматинску дивизију. Пошто је завршио нижи политички курс, додељен је Команди ливањског подручја. После пада Ливна, прекомандован је у Мосорски партизански одред, где је постављен за секретара штаба одреда. Априла 1944, унапређен је у чин поручника, а маја исте године, примљен је у КПЈ. Од тада

је обављао више командних и политичких функција у разним војним формацијама. Током априла и маја 1945, био је на вишем партијском курсу при ЗАВНОХ-у у Шибенику. Јула 1945, постављен је за референта политичких руководилаца у персоналном одсеку 20. ударне дивизије IV армије. Да би наставио школовање, демобилисан је на свој захтев, октобра 1945. Вратио се у Београд, где се придружио родитељима и наредне године положио завршни испит у средњој техничкој школи.

По повратку у Београд, запослио се као начелник комуналних послова у II рејону. Постао је директор за грађевинску и дрвну индустрију Београда. Због изјашњавања за Информбиро, био је смењен и пребачен у Одсек за комуналне послове града Београда, а одатле у грађевинско предузеће „Комтрап“. Међутим, ухапшен је фебруара 1949. године.

После четрнаест месеци истражног затвора и три године заточеништва на Голем отоку, пуштен је јула 1953. Поново се запослио у „Комтрапу“ као техничар градилишта. До 1965. године, обављао је више функција у том предузећу: руководиоца градилишта, руководиоца сектора Карабурма, технички директор фабрике „Стандардбетон“, главни инжењер. Октобра 1965, „Комтрап“ га је послао у СР Немачку да тамо отвори погон. Био је руководиоца фирме „Dikom Bau“ у Франкфурту. Ту је радио до одласка у борачку пензију, фебруара 1977. После тога је самостално радио све до своје 80. године.

Одликован је Медаљом за храброст и Орденом за храброст.

Живи у Франкфурту.

ЛИТЕРАТУРА: *Ми смо преживели 2. Јевреји о Холокаусту*, Београд 2003, 79–92; *Ми смо преживели 5. Јевреји о Холокаусту*, Београд 2009, 304.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Т. Спасојевић

Алтман, Гавра

дипломата, политичар
(Нови Сад, 23. VIII 1924)

Отац Јосип, мајка Магда, рођ. Вајс.

Основну и средњу школу завршио је у Новом Саду, а Економски факултет у Београду, где је магистрирао и докторирао на теми „Вијетнамска револуција“. Био је редовни професор за социолошко-политичка питања и новинарство у школи „Едвард Кардељ“ у Љубљани.

Био је члан СКОЈ-а. Године 1939. је ухапшен, а 1941. мађарске фашистичке власти осудиле су га на седам године робије. Затворен је у сегединском затвору „Чилаг“, из којег је, крајем новембра 1944, побегао.

После ослобођења, почетком 1945, у Новом Саду је изабран у градски комитет СКОЈ-а. Од 1947. био је директор издавачког предузећа „Омладина“, 1951-1953. уредник Радио-Југославије, 1953-1957. уредник листа „Борба“, 1957-1965. уредник листа „Комунист“, 1965-1967. дописник тог листа из Париза, а потом, до 1972, његов главни уредник и директор. Од 1973. до 1976, био је амбасадор СФРЈ у Вијетнаму. Радну каријеру је завршио је као саветник у Савезном извршном већу.

Одликован је Орденом југословенске звезде сазлатним венцем, Орденом заслуга за народ II и III реда, Орденом Републике са златним венцем, Орденом братства и јединства II реда, а добитник је и више страних одликовања.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Политичко груписање у САД*, Загреб, 1964; *Особености вијетнамске револуције*, Београд, 1978; *Велика дебата*, Загреб, 1981.

ЛИТЕРАТУРА: *Енциклопедија Новог Сада*, 1994.

П. Шосбергер

Амар, Исак

адвокат
(Београд, 11. III 1895 - Београд, 1941/2 - ?)

Отац Аврам, трговац, мајка Мазал, рођ. Меворах. У Француској је завршио гимназију, студије права и докторат. До Другог светског рата, имао је адвокатску кан-

целарију у Београду. Био је члан Југословенског ционистичког форума. Припадао је Челебоновићевој групи, која је предводила Сефардску београдску општину од 1932. до 1935. Члан Главног одбора Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије био је 1940. Са супругом и кћерком настрадао је у Холокаусту.

ЛИТЕРАТУРА: Небојша Поповић: *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 65-66; Александар Демајо: *Судбина једне београдске породице (I)*, Зборник ЈИМ 6, Београд 1992, 467; Жени Лебл: *До „коначног решења“ Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 278.

А. Рафаиловић

Амар, Исак

правник, глумац, управник Савременог позоришта,
професор ФДУ
(Крагујевац, 30. VIII 1914 - Жабари, 8. VI 1985)

Отац Моша, трговац, мајка Сара, рођ. Автаљон. Завршио је Прву београдску гимназију и дипломирао на Правном факултету у Београду 1939. До избијања рата, живео је у Београду и радио у судско-адвокатској струци. За време студија, био је један од оснивача Јеврејског академског хора, који се касније спојио са Српско-јеврејским певачким друштвом. Био је и члан Академског певачког друштва „Обилић“. У децембру 1938. наступио је као солиста, са Жаном Менаше, на концерту Српско-јеврејског певачког друштва, одржаном у синагоги Бет Јисраел.

Током рата, био је у заробљеничком логору Оснабрик-Офлаг VI ц. Антифашистичком покрету у логору прикључио се 1942. Логорски комитет КПЈ задужио га је да, заједно са Р. Бламом, Л. Атијасом, О. Рајсом и Ж. Капоном, организује забавни живот. Учествовао је у раду руководства и глумио. У Холокаусту је изгубио родитеље, сестру и већи број рођака.

Члан КПЈ постао је 1946. После рата, био је секретар дирекције драме Народног позоришта у Београду. Учествовао је 1949. у припреми једне ревијске представе у Београду, чији је успех код публике омогућио оснивање Хумористичког позоришта. У прве две сезоне Београдског

драмског позоришта, био је помоћник управника. Краће време је био управник Народног позоришта у Нишу, а једно време и директор Градског предузећа за штампу у Београду.

Кад се вратио у Хумористичко позориште које је, у међувремену, постало Београдска комедија, постављен је за уметничког директора. После административног спајања Београдског драмског позоришта и Београдске комедије у јединствено Савремено позориште са две сцене - на Црвеном крсту и на Теразијама - био је помоћник управника П. Динуловића (1959-1962). Управник Савременог позоришта био је од маја 1966. до фебруара 1973.

Амар Исак

Из позоришта је отишао на место саветника у Републичком секретаријату за образовање и културу. По оснивању Одсека организације сценско-уметничке делатности на Академији за позориште, филм, радио и телевизију 1961, био је ангажован као доцент на том факултету.

Био је саветник за просвету и културу у Секретаријату СИВ-а (1960-1961), генерални секретар Културно-просветног већа Југославије, председник Централног одбора Синдиката радника уметности и културе Југославије, Савеза културно-уметничких друштава Београда, Савеза аматерских позоришних друштава Србије, Савеза домова културе, Заједнице професионалних позоришта Србије, Комисије за преглед филмова, Комисије за сценско-музичку делатност Републичке заједнице културе,

Комисије за манифестације Републичке заједнице културе, Комисије за међурејубличку и међународну сарадњу Савеза културно-просветних заједница Југославије.

Био је један од оснивача и члан председништва Културно-просветне заједнице Србије, а учествовао је и у раду Културно-просветне заједнице Београда. Заслужан је за послератну обнову рада *КУД Абрашевић* у Београду, у којем је био и секретар. Био је члан Савета Фестивала драмских аматера Југославије на Хвару. Аутор је предговора за *Пет драма* из 1959.

Вукову награду добио је 1984. Одликован је Орденом заслуга за народ, Орденом рада са златним венцем и Орденом Републике са сребрним венцем (1980).

Учествовао је у раду СЈОЈ и био у саставу првог послератног Председништва и Извршног одбора. Био је и члан Савета ЈИМ. Низ година био је члан Аутономног одбора за помоћ СЈОЈ. У раду хора „Браћа Барух“ учествовао је прво као певач (бас), а затим и као члан његовог председништва.

Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Београду.

ИЗВОРИ: персонални досије Исака Амара, Факултет драмских уметности, Београд.

ЛИТЕРАТУРА: *Духовни концерт Српско-јеврејског певачког друштва*, ВЈСВО, год. I, бр. 2, 1. фебруар 1939, 11; *Двадесет година Академије за позориште, филм, радио и телевизију*. Алманах, Београд 1971, 59, 194; Јаша Романо, *Јевреји Југославије: 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 297-298, 322; *Вукова награда*, Београд 1984; Р. С., *Живот посвећен култури*, Политика (11. јун 1985), ст. 11; Александар Леви, *Ин мемориам. Исак Бата Амар (1914-1985)*, Билтен г. XXXVI, бр. 5-6 (мај-јун 1985), 13-15; Иван Хофман, *Српско-јеврејско певачко друштво (хор „Браћа Барух“) 125 година трајања*, Београд 2004, 53, 136; *Београдско драмско позориште 1947-2007*, Београд 2007, 23, 32, 36, 41, 149, 154; Младенка Ивановић, *Јевреји у Југославији (1944-1955). Крај или нови почетак*, Београд 2009, 111-112; *Позориште на Теразијама. Шездесет година 1949-2009*, Београд 2009, 18, 112, 119, 196.

ФОТОГРАФИЈА: МПУС

А. Рафаиловић

Амар, Јосиф

чиновник, наредник-водник
(Београд, 28. IV 1878 - Ада Циганлија, IX 1915)

Отац Исак, мајка Ракила.

Учествовао је у оба Балканска рата. Не зна му се гроб.
У међуратном периоду једна улица у Београду носила је име *Браћа Амар*.

ИЗВОРИ: ЈИМ, матичне књиге

ЛИТЕРАТУРА: *Споменица погинулих и умрлих српских Јевреја у Балканском и Светском рату 1912-1918*, Београд 1927, 8.

А. Рафаиловић

Амар, Моша

трговац, резервни коњички потпоручник
(Београд, 9. IV 1887 - Урошевац, 12. X 1912)

Отац Аврам, трговац, мајка Мазал, рођ. Меворах. Са братом је водио породичну трговину коју су наследили од оца. Био је међу акционарима *Српске банке*.

У Балканском рату био је командант митраљеског одељења и на челу свог ескадрона ушао је у Урошевац. Становништво их је дочекало мирољубиво, али су истог дана слеподне били нападнути од јачих снага Арнаута, који су побили читав ескадрон. У знак сећања на ту жртву, Трећа армија је брег на коме се налазила касарна у Урошевцу назвала *Амаров брег*.

Његови посмртни остаци су пренети у Београд. Сахрањен је 8. новембра 1912. уз највеће војне и државне почасте, уз присуство краљевог ађутанта и представника владе, министра војске, у великој ратничкој гробници палих у ратовима 1912/1918, на Јеврејском гробљу. У међуратном периоду једна улица у Београду носила је име *Браћа Амар*.

ИЗВОР: ЈИМ, Матичне књиге.

ЛИТЕРАТУРА: *Споменица погинулих и умрлих српских Јевреја у Балканском и Светском рату 1912-1918*, Београд 1927, 76/77; *Престоница својим заслужним синовима*, Весник ЈСВО, 18, Београд 1940, 8; Даница Милић, *Учешће*

Јевреја у банкарству Србије до I светског рата, Зборник ЈИМ, 6, Београд 1992, 178; Александар Демајо, *Судбина једне београдске породице (I)*, Зборник ЈИМ, 6, Београд 1992, 463/464.

А. Рафаиловић

Анаф, Марко

биолог, лекар, професор универзитета
(Пожаревац, 24. XII 1909 - Београд, 20. II 2009)

Отац Исак, мајка Флора, рођ. Албахари.

Шумарски факултет уписао је 1928, али га је напустио и прешао на студије медицине у Београду које је завршио 1936. Специјализовао је биохемију. Хабилитација: *Улога стресогених фактора на везивање јода за тироидну жлезду*. Од 1938. радио је као волонтер на Првој интерној клиници. Априлски рат 1941. затекао га је у Рашкој као санитетског официра. Одбио је да оде у заробљеништво после капитулације Краљевине Југославије и није се одазвао наредби Немаца за регистрацију Јевреја.

Анаф Марко

Други светски рат провео је у Београду. У кући своје мајке изградио је скровиште на тавану, где се повремено сакривао. Тајна просторија није никада откривена и поред неколико упада полиције у кућу. У ово склониште долазили су и челни људи КПЈ.

Члан КПЈ био је од 1941. После рата био је батаљонски лекар у II београдској бригади КНОЈ-а и члан Земаљске комисије за испитивање злочина окупатора.

После демобилизације изабран је за управника Клиничке болнице Медицинског факултета у Београду, а 1946. постављен је за првог асистента на Катедри за биологију Медицинског факултета у Београду.

Дипломирао је и на Природно-математичком факултету у Београду, на Биолошком одсеку (1949-1953). Звање доцента стекао је 1955, а ванредног професора 1965. На Медицинском факултету у Нишу предавао је биологију. Његовим доласком за предавача биологије, у наставу су уведене практичне вежбе. Предмет је модернизован увођењем елемената генетике, молекуларне биологије и клиничке примене хумане генетике. Др Анаф се посебно занимао за експерименталну ендокринологију.

Био је управник Института за биологију и хуману генетику и један од оснивача Лабораторије за цитогенетичка истраживања 1965. Отишао је у пензију 1978.

Био је један од оснивача Друштва српско-јеврејског пријатељства.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Опита цитологија*, Београд 1964; *Микроскопирање монера, протозоа, ацеломата, псеудо-целомата: приручник за вежбе из биологије за студенте Медицинског факултета из Београда*, Београд 1967; *Место и улога предмета биологија у медицинским студијама*, Београд 1972; *Тајна мансарде на Неимару*, Београд 1985.

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Алмули, *Живи и мртви. Разговори са Јеврејима*, Београд 2002², 93–113; *Биографски лексикон. Познати српски лекари*, Београд, Торонто 2005, 33; Марко Анаф, *Тајна мансарде на Неимару*, Београд 1985; Милан Вишњић, *45 година Медицинског факултета у Нишу*, Ниш 2005, 38; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 322; ЈПР, XIX, 3, 2010, 23; Љиљана Луковић, *Проф. Др Марко Анаф*, <http://joz.rs/arhiva/zanim/anaf.pdf> (30. 5. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: *Познати српски лекари*, 33; 2: <http://joz.rs/arhiva/zanim/anaf.pdf>

Д. Шаренац

Асиел, Исак (Асић, Ненад)

рабин јеврејске заједнице у Србији, вероучитељ
(Дрниш, 21. IX 1964)

Отац Мило, музиколог, мајка Анка, рођ. Патиера (Pattiera), професор музике.

Основну и средњу школу „Мокрањац“ завршио је у Београду. Као средњошколац, написао је песму „Додир“, коју ју посветио Енрику Јосифу, који му је, након очеве смрти 1980, постао готово очинска фигура и, у духовном смислу, пресудно утицао на даљи ток његовог живота. Од 1985, почео је да одлази код рабина Цадика Данона да учи молитве и синагогалне напеве, које је касније пасионирано скупљао. Снимајући рабине Цадика Данона и Јосифа Левија, многе напеве отргао је од заборава.

Асиел Исак

Рабин Цадик Данон га је послао да буде хазан (предмолитељ у синагоги) у Ријечи, Дубровнику, Сарајеву и Загребу. Уписао је студије антропологије, али је одлучио да оде на школовање у Израел. У Израелу је боравио од 1988. до 1995. Прве две године, похађао је америчку школу „Мидрешет Јерусалајим“ у Јерусалиму. Затим је прешао у елитну школу „Јешиват Хар Ецион“ у месту Алон Шевут, недалеко од Јерусалима, где је и живео. Поред разних поглавља из талмудских трактата, учио је прописе који се тичу Шабата, кашрута, авелута, затим јеврејску етику,

филозофију и халаху. У тој школи, провео је пет година и добио звање рабина за јеврејску заједницу у дијаспори. Обучио се и за шохета (особа која обавља ритуално клање животиња) и софера (писар).

Од марта 1995. ради као рабин јеврејске заједнице у Србији. Био је и рабин јеврејске заједнице у Македонији, од 1996. до 2008. По повратку из Израела, завршио је студије етнологије и антропологије на Филозофском факултету у Београду. У време бомбардовања земље 1999, био је мобилисан и служио је војску.

Након 1999, почео је са штампањем књига из области јудаизма, па је настала библиотека „Нер мицва“. Прево је молитвеник за *Рош ашана* и молитвеник *Бене цијон* за библиотеку „Тефила“. Покренуо је 2010. *Мораша*, часопис за јеврејско верско наслеђе. Уз помоћ донатора, успео је да обнови београдску синагогу и да у њој установи кошер кухињу, која месечно обезбеђује 1300 obroка за преживеле жртве Холокауста и друге чланове јеврејске заједнице. Обновио је и салу испод храма, у којој се реализују многи програми из сфере верског, културног, образовног и спортског живота јеврејске заједнице у Београду.

Добитник је два признања Светске организације ортодоксних рабина у Јерусалиму, 2001. и 2006, за деловање на очувању и ширењу јудаизма, допринос одржању јеврејског идентитета и традиције и рад на верском образовању.

Активан је у међурелигијском дијалогу, бави се питањима од ширег друштвеног значаја, уредник је јеврејског дела ТВ емисије „Верски календар“. Аутор је више стручних радова и преводилац и приређивач чланака и монографија. Говори хебрејски и енглески језик.

ИЗВОРИ: Подаци добијени од Исака Асиела; Ауто-биографија Исака Асиела, <http://www.audiofotoarhiv.com/RadioEmisijeKolekcija/radioemisije4.html> (12. X 2010).

ЛИТЕРАТУРА: *Признање рабину Асиелу*, БСЈОС 4, Београд 2002, 3; Саша Ристић, *Морао сам да спусти лопту*, ЈПр 3, Београд 2010, 6-9.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Т. Спасојевић

Аст, Теодор

инжењер технологије, редовни професор универзитета, научни радник
(Нови Сад, 29. XI 1940)

Отац Херман, мајка Лаура, рођ. Самаковлија. Мајка је, у време Другог светског рата, била у Команди војног подручја Баније и радила је као васпитачица у Дечјем дому у Бузети, у Италији, а затим у Сплиту. Убијена је 1945. код Бугојна. Отац је рат провео у Немачкој као ратни заробљеник, одакле се вратио 1945.

Теодор Аст је основну и средњу школу завршио у Београду. Дипломирао је 1964. на Технолошко-металуршком факултету у Београду. На истом факултету је магистрирао, 1968, са темом *Испитивање каталитичких својстава југословенских боксита у процесу регенерације сумпора из водоник-сулфида*. Од 1969. до 1972, био је на докторским студијама у САД као стипендиста Фулбрајтове комисије. Докторирао је на Универзитету Purdue, West Lafayette Indiana (USA), 1972, са темом *Двоструко наелектрисани гасовити јони: њихове реакције, структура и енергетска стања испитивани спектроскопијом кинетичке енергије јона*. На Технолошко-металуршком факултету у Београду је био асистент (1964-1969), доцент (1973-1980), ванредни професор (1980-1986) и редовни професор од 1986. до пензионисања 2006. У оквиру редовних и постдипломских студија, држао је наставу из предмета: аналитичка хемија, инструменталне методе хемијске анализе и масена спектрометрија. У периоду од 1969. до 1996, више пута је боравио на Универзитету Purdue у САД као асистент-истраживач, виши научни сарадник и професор по позиву. На Универзитету у Крагујевцу, био је гостујући професор од 1981. до 1984. У периоду 1978-1986. више пута је, као виши научни сарадник, боравио на Универзитетском колеџу Свонси, у Великој Британији. Од 2002. до данас, организовао је неколико међународних и националних летњих школа из области масене спектрометрије и на њима предавао.

Главна област интересовања су му фундаментална истраживања у масеној спектрометрији. Учествовао је у развоју метода спектроскопије кинетичке енергије јона. Међу првима је објаснио и применио реакције откидања

наелектрисања у јонско-молекулским сударима и демонстрирао њихову примену у одређивању друге јонизационе енергије. Учествовао је у развоју технике за снимање масених спектра искључиво двоструко наелектрисаних јона. Био је део пионирског тима који је објаснио и показао примену феномена који се догађају при интеракцији јона са чврстим површинама у масеном спектрометру. Демонстрирао је развој и примену вишестепену масену спектрометрију.

Био је председник научног одбора Конференције хемијских друштава југоисточне Европе (ICOSECS) 2004. Дугогодишњи је представник Српског хемијског друштва у Међународној унији за чисту и примењену хемију (IUPAC). Један је од оснивача Медитеранске асоцијације за зелену хемију (MEGREC). Члан је СХД од 1975, његов секретар од 1977. до 1983, члан председништва од 1977. до 2010. и почасни члан од 1996. У два наврата је био председник Удружења хемијских друштава Југославије (1988-1990. и 1998-2007). Од 1995. је члан Америчког хемијског друштва, а од 1985. Америчког друштва за масену спектрометрију. Био је члан Уређивачког одбора часописа „Organic Mass Spectrometry“ (1977-1994), „Rapid Communications in Mass Spectrometry“ (1990-2007) и „European Mass Spectrometry“ (1997-2006). Члан је Уређивачког одбора часописа „Journal of the Serbian Chemical Society“ (од 1986).

Објавио је више од осамдесет научних радова, највећим делом у међународним часописима. Према публикацији Science Citation Index, радови су му цитирани преко две хиљаде пута. Коаутор је два универзитетска уџбеника *Инструменталне методе хемијске анализе* (1975) и *Квантитативна хемијска анализа*, збирка задатака (1978). Добитник је Медаље за трајан и изузетан допринос у науци, коју додељује СХД (2005).

Живи у Београду.

ВАЖНИЈИ РАДОВИ: *Проучавање изомерних јонских структура реакцијама судара јона*, XXX саветовање хемичара СР Србије, Београд 1988, 66; *Ion/surface collisions. An alternative to gas-phase collisional activation in mass spectrometry*, JSCS 11-12, Beograd 2001, 735-752; *Масена спектрометрија од MS до MSn. Зашто и како?*, ХПр 4, Београд 2007, 86-99.

ИЗВОРИ: Теодор Аст, CV; СХД

ЛИТЕРАТУРА: *Монографија о развоју и раду Технолошко-металушког факултета 1925-1975*, Београд 1975, 272; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 324; Аст Теодор, <http://www.tmf.bg.ac.rs/index.php?p1=5&p2=1&p3=1&p4=1&p5=0&lang=sr> (12. VII 2010).

Т. Спасојевић

Б

Бабић, Горан

књижевник

(Вис, 18. X 1944)

Отац Мате, правник, окружни јавни тужилац за Херцеговину, мајка Ливија, рођ. Брајдер, правница.

У Холокаусту је изгубио бабу и деду с мајчине стране и још двадесетак чланова најуже родбине.

Школовао се у Метковићу, Мостару и Ријеци. Дипломирао је на Економском факултету у Загребу, 1967. Крајем педесетих година прошлог века, постао је члан Дебатног клуба младих писаца „Млада Херцеговина“ у Мостару. Отада непрекидно пише и објављује поезију, прозу, драмске текстове, полемичке списе, фељтоне, есеје и литературу за децу.

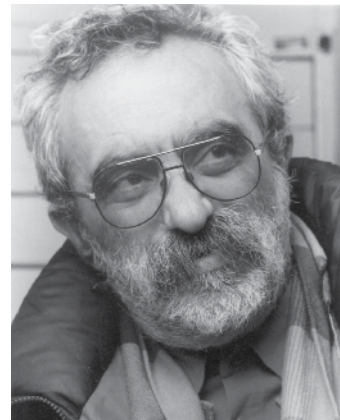
Поред књижевности, интензивно се бавио новинарством, документарним филмом и политиком. У Загребу је радио на месту главног уредника библиотеке Центра за друштвену дјелатност омладине Хрватске. Од 1972. до 1981, био је главни уредник листа за културу *Око*. Затим је неколико година радио на пословима културе у Социјалистичком савезу Републике Хрватске. Од тада је професионални књижевник.

Уређивао је бројне часописе. Био је члан *Друштва књижевника Хрватске*, *Друштва филмских радника Хрватске* и *Друштва новинара Хрватске*. Режирао је документарне филмове *Загреб поздравља све*, *Црвенко, у злу уру рођен*, *Сјај у тами Јасеновца*.

Живео је у Загребу до 1990, када се са породицом преселио у Београд, где и данас живи. Члан је *Удружења књижевника Србије* и *Удружења новинара Србије*.

Добитник је награде листа *Младост* 1970. за најбољу књигу поезије младог песника у Југославији, за дело

Остале отворене игре. Награду за најбољу приповетку на конкурс за загребачког *Вечерњег листа* добио је 1976. за приповетку *Јање*. За роман *Смрт у сну* добио је велику награду Жељезаре Сисак, 1979. На луткарском фестивалу у Бугојну, текст *Дубоко, тихо, зелено* награђен је као најбољи у Југославији. Награду „Лаза Костић“ за најбољу збирку поезије у Србији за књигу *Гоблен* добио је 2008.

Бабић Горан

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Лапот и друге листине из љетописа*, Загреб 1969; *Страшна дјеца*, Загреб 1973; *Блесан и тулипан (Будућа дјеца)*, Нови Сад 1977; *Нова дјеца*, Горњи Милановац 1978; *Како се учи љубав*, Загреб 1979; *Тешкоће с бјелогорицом и са зимзеленом*, Сарајево 1991; *Страшна нова дјеца*, Београд 1991; *Гоблен*, Нови Сад 2005; *Жежено злато мога језика*, Бања Лука 2007; *Драмски текстови 1*, Осијек 1979; *Осјећај за олују и остало*, Осијек 1987; *Путописи*, Осијек 1988; *Југославија у Хрватској* (зборник), Београд 2000; *Фијук вјетра или три мртва Хрвата и господин Бог*, Београд 2003; *Блесан*,

лала и тулипан, Београд 2008; *Дјед Геза, човјек или Јевреј*, Београд 2008.

ИЗВОРИ: интервјуи са Гораном Бабићем, март-септембар 2010.

ЛИТЕРАТУРА: Горан Бабић: *Само ти, синко, ради свој посао*, Београд 1999, 123-124; Горан Бабић: *Нешто треће*, Београд 2001, 357; Горан Бабић: *Жежено злато мог језика*, антологија, Бања Лука 2007, 651-652.

ФОТОГРАФИЈА: Поролични албум

Б. Цидић

Балог, Никола

правник

(Вршац, 12. XI 1913 - Београд, 25. XII 1986)

Основну и средњу школу завршио је у Вршцу, а Правни факултет у Загребу, где је докторирао 1937. године.

Као адвокатски приправник, радио је у Сплиту, Новом Саду и Вршцу.

Као резервни официр војске Краљевине Југославије, био је од 1941. до 1945. у немачком ратном заробљеништву.

После рата, радио је у Секретаријату за законодавство и Привредном савету владе ФНРЈ. Био је члан Уставне комисије (1963-1976) и председник Савезног правног савета (1969-1977). Такође, био је експерт УН за проблеме управљања јавним предузећима. Доцент на Правном факултету у Београду постао је 1947, а редовни професор за предмет Привредно право, 1956. године.

Обављао је функције председника Савеза друштава правника у привреди Југославије, председника Уставног суда Војводине и одговорног уредника часописа *Нова администрација*, а био је и редовни професор Правног факултета у Новом Саду.

Носилац је Ордена заслуга за народ са златном звездом, Ордена рада I и III реда, Ордена заслуга за народ са сребрном звездом.

ЛИТЕРАТУРА: *Енциклопедија Новог Сада*, том 3, Нови Сад, 1994; *Страна улагања у југословенска предузећа*, Београд, 1978; *Уставност и законитост*, Београд, 1981.

П. Шосбергер

Барух, Бора

сликар

(Београд 19. XI 1911 - Јајинци 4. VII 1942)

Отац Илија, кројачки мајстор, мајка Булина, рођ. Јархи. Током Првог светског рата, са мајком, браћом и сестром боравио је у Видину, у Бугарској. По завршетку рата, породица се преселила у Пожаревац, где је, 1921, уписао Државну реалну гимназију, а потом је, 1925, отишла за Ниш, где је Бора учио сликарство код професора цртања Прве мушке гимназије Моше Шоамовића. Правни факултет у Београду уписао је 1929. По дипломирању (1934), запослио се као адвокатски приправник.

Први атеље добио је од Јеврејске општине, 1933. На колективној Шестој јесењој изложби 1933, у Уметничком павиљону „Цвијета Зузорић“, први пут је излагао. Наредне године, учествовао је на Седмој јесењој изложби, за Осму и Девету јесењу изложбу послао је слике из Париза, а на Десетој пролећној изложби учествовао је са две слике. Излагао је и на Дванаестој и Тринаестој изложби 1940. У Париз је отишао 1935, захваљујући стипендији Јеврејске општине. Кратко је похађао сликарску школу код Озенфана. Током боравка у Паризу, излагао је са југословенским сликарима у Салону «Тиљерије», у приватној галерији „Ниво на Монпарнасу“, на Великој покретној изложби у Француској, а са француским сликарима у Белгији и Лондону. Био је члан Удружења југословенских уметника у Паризу, са којима је излагао у Париској галерији, априла 1937.

Члан КПЈ и КП Француске постао је 1937, а средином те године радио је на прихватању шпанских добровољаца из Југославије, у оквиру комитета за помоћ Шпанији. Наредне године, због илегалног деловања у оквиру комунистичке партије, протеран је у Југославију. По доласку у Београд, провео је месец дана у затвору Главњача.

Прву самосталну изложбу, са око 40 радова, имао је у јесен 1938. у Инжењерском дому у Београду. Излагао је на салону Независних уметника, који је одржан крајем 1938. на Правном факултету. Током 1939, био је сарадник часописа *Наша стварност*, а у марту је организовао самосталну изложбу у Загребу, у салону «Урлих», где је представио 42 слике.

Припадао је групама *Живот и Независни*. Излагао је на Пролећном и Јесењем салону *Независних* током 1939.

Ухапшен је почетком 1940. и послат у Билећки логор, где је био до средине маја, када је пуштен. У августу 1941, побегао је са присилног рада у Смедереву и приступио НОБ-у. Прво се борио у Космајском а затим у Колубарском одреду. У Ужичкој републици радио је у пропагандном одељењу Врховног штаба. Током пролећа 1942, заробљен је у ваљевском крају. Провео је једно време у централном затвору у Ваљеву, одакле су га спровели у Гестапо у Београд, а потом на Бањицу. Стрељан је на страстишту у Јајинцима 4. јула.

Барух Бора

Комеморативна изложба, са 101 радом Боре Баруха, приређена је у Београду 1951.

Иза Боре Баруха остало је око 200 слика и већих цртежа, који се налазе по музејима и код породице. У његовом сликарству разликују се три циклуса, одвојена тематски и ликовно. Првом, везаном за импресионизам, припадају пејсажи са племенитим тоновима, логичном композицијом, светлошћу; другом, портрети у којима доминирају реалистичка нота и мртве природе, са колористичким хармонијама и богатством боја; трећем припадају фигуралне композиције, представљене кроз социјалне теме - портрети париских бескућника, радника, демонстрације.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Атеље у Солунској улици*, 1932, породица, Београд; *Скитница са Сене*, 1935, МСУБ; 14.

јули у Паризу, 1936, НМБ; *На обали Сене*, 1936, НМБ; *Аутопортрет*, 1937, породица, Београд; *Скитница*, 1937, МСУБ; *Аутопортрет са наочарима*, 1938, НМБ; *Мртва природа*, 1938, МСУБ; *Циркус*, 1938, НМБ; *Будва*, 1939, породица, Београд; *Калемегдан*, 1939, МГБ; *Улцињ*, 1939, породица, Београд; *Аутопортрет*, 1939, ЈИМ, Београд; *Жандарм испред собе затвореника*, 1940, ВМБ; *Портрет Моше Пијаде*, 1940, Јајце; *Веселин Маслеша*, 1940, Јајце; *У затвору*, 1940, УГБиХ; *Аутопортрет са качкетом*, 1940, НМБ; *У склоништу фабрике Елка*, 1941, породица, Београд; *Аутопортрет са женом и сином*, 1941, НМБ; *Жан-Клод у ентеријеру*, 1941, породица, Београд.
ИЗВОРИ: Др. Ј.К., „Поводом изложба слика господе Боре Баруха и Рајка Левија“, ВЈСВО, 1939, год. I, бр. 1, 10.

ЛИТЕРАТУРА: М. Белић-Корочкин-Давидовић, Р. Давидовић, *Бора Барух 1911–1942*, Београд 2001, 19–62, 123–130; Миодраг Протић, *Српско сликарство XX века*, Књ. 1, Београд 1970, 264; Лазар Трифуновић, *Српско сликарство: 1900–1950*, Београд 1973, 212; Евица Мицковић, *Логор Бањица: логораши: књиге заточеника концентрационог логора Београд-Бањица (1941–1944)*, I, Београд 2009, 436; Коста Васиљковић, *Дело Боре Баруха*, КН, 6. 8. 1966, 9; *Барух Бора, Влајић Душан, Рибар Јурица, Шумановић Сава, Шупут Богдан*, Београд 1959, 11.

Ј. Петаковић

Барух, Исидор (Исо)

инжењер, преводаца, народни херој
(Београд, 23. IV 1910 - Ужице, 18. VIII 1941)

Отац Илија (Елијаху), кројачки мајстор, мајка Булина, рођ. Јархи.

Током Првог светског рата, са мајком, сестром и браћом боравио је у Видину, у Бугарској. Јеврејску основну школу завршио је 1918. Средњу школу је учио у Пожаревцу и Нишу, где је матурирао 1929, а потом је у Београду уписао Технички факултет. У Нишу је једно време радио у Заводу за израду војне одеће. Диплому електро-машинског инжењера стекао је 1938. или 1939. Члан КПЈ постао је током студија.

Радио је у фабрици „Јасеница“ у Смедеревској Паланци, а потом у „Микрону“ у Београду, али је, због прокомунистичких ставова, отпуштен са оба посла. Преводио је марксистичка дела и био сарадник у едицији „Бели медведи“. Крајем августа 1940, ухапшен је због растурања илегалног материјала и одведен у Главњачу, где је био до бомбардовања Београда 1941. По задатку ПК КПЈ за Србију, отишао је у Ужице да би мобилисао народ за комунистички покрет. Био је у саставу прве ужичке чете „Радоје Марић“, основане 28. јула. Погинуо је у борби са немачким трупама и албанским жандармима код Дрежничке градине. Партизанска споменица постхумно му је додељена 1950, а за народног хероја проглашен је 1953. године.

Барух Исидор

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Романо, *Јевреји Југославије: 1941. 1945: жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 329; *Народни хероји Југославије, 1*, Београд 1982, 63; Мирјана Белић-Корочкин, Радивоје Давидовић, *Повест о браћи Барух*, Београд 1988, 13-15, 52, 53, 70, 74 123, 126; Раде Познановић, *Цветови у огњу: изгинули у рату 1941-1945. године у општини Титово Ужице*, Титово Ужице 1970, 15.

Ј. Петаковић

Барух, Јосиф

филозоф, политички радник
(Београд, 25. X 1913 - Ужице, 8. X 1941)

Отац Илија (Елијаху), кројачки мајстор, мајка Булина, рођ. Јархи.

Први светски рат провео је са мајком и браћом у Видину. Завршио је основну и средњу школу у Нишу (1930), а потом је уписао Филозофски факултет у Београду, одсек за филозофију.

Током студирања приступио је СКОЈ-у, а касније и КПЈ, први из породице Барух. Учествовао је у демонстрацијама тридесетих година на Универзитету, био је активан у студентским удружењима (члан Управног одбора студентске задруге *Самопомоћ*, 1933), у радничким демонстрацијама и манифестацијама. Хапшен је двадесетак пута до избијања рата. Први пут био је ухапшен 1934. са групом студената и изведен пред Окружни суд за Београд, због оптужбе да је виновник збора студената. У јануару 1935, ухапшен је због студентске туче уочи избора на Правном факултету и одведен у Главњачу, а потом депортован у Вишеград, где је остао три месеца.

У септембру 1939. запослио се као наставник математике у Реалној гимназији у Петровцу, користећи фалсификована документа. Већ у јануару 1940. полиција га је пронашла и ухапсила. Са групом од 28 виђенијих комуниста прво је одведен у Главњачу, а потом у Билећки логор. Ослобођен је маја 1940.

Са Вељком Мићуновићем организовао је партијску ћелију у октобру 1940. на Бари Венецији, пошто је пред почетак рата био веома активан као комунистички агитатор међу обалским радницима.

По директиви КПЈ отишао је почетком рата у ужички крај. У Косјерић је упућен као инструктор Окружног комитета КПЈ да организује устанак, а крајем августа постао је заменик политичког секретара Црногорске чете Ужичког партизанског одреда. Рањен је током борбе за ослобођење Бајине Баште у септембру, а наредног месеца је преминуо од повреда у ужичкој болници.

Одликован је Орденом заслуга за народ II реда (1945) и носилац је Партизанске споменице (1950).

ЛИТЕРАТУРА: Мирјана Белић-Корочкин, Радивоје Давидовић, *Повест о браћи Барух*, Београд 1988, 13-26, 46, 50, 69, 79, 116, 128–134, 168-175, 181; Раде Познановић, *Цветови у огњу: изгинули у рату 1941-1945. године у општини Титово Ужице*, Титово Ужице 1970, 16; Јаша Романо, *Јевреји Југославије: 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 329-330.

Ј. Петаковић

Бихали, Павле

издавач

(Земун, 8. VIII 1898 - Београд, између 1. и 8. VII 1941)

Отац Давид, мајка Клара, рођ. Шенман (Schönmann). Основну школу завршио је у Земуну. Гимназију је напустио 1910. као ученик II разреда. Током 1911. учио је занат у очевој радионици. Почетком рата, 1915. заједно са породицом прешао је у Будимпешту. Следеће године мобилисан је у аустроугарску војску. У Земун се вратио 1918. када је мобилисан у војску Краљевине СХС. Од оца је преузео молерско-фарбарску радионицу, коју је водио са братом Отом.

Бихали Павле

Током 1919. дошао је у додир са радничким покретом. Интензивно је проучавао марксистичку литературу, студирао природне науке и општу литературу. Радионицу преузету од оца затворио је 1927.

Заједно са братом Отом, 1928. основао је Издавачко предузеће НОЛИТ. Формирао је литерарни одбор Књижевне заједнице НОЛИТ и Редакциони одбор часописа за културна питања *Нова литература*, састављен од угледних личности из света књижевности и науке, из земље и иностранства. Први број часописа, у чијем је уређивању помагао брату, изашао је децембра 1929. Исте године издата је и прва књига са знаком издавачког предузећа НОЛИТ (Андре Баилон, *О једној Марији*).

Под оптужбом да се бави политичким радом који потпада под удар Закона о заштити државе, ухапшен је 18. фебруара 1930. и спроведен у Главњачу. Од мучења коме је у затвору подвргнут, до краја живота осећао је физичке последице. Поново је ухапшен 1931, али му није суђено пошто је поступак обустављен у току истраге.

У издању предузећа НОЛИТ покренуо је библиотеку за децу и омладину (1931), библиотеку белетристике (1934), библиотеке ЕОС и ЕОС универзал (1937/38), библиотеку белетристике „Зенит“ (1939) и библиотеку нове руске литературе (1940). Библиотеке белетристике самостално је и уређивао.

Ухапсио га је Гестапо у Горњем Милановцу 17. маја 1941. Стрељан је са првом групом антифашиста и родољуба између 1. и 8. јула у Београду.

ЛИТЕРАТУРА: Ј. Деретић, *Историја српске књижевности*, Београд 2004, 1121-1122; *Издавач Павле Бихали*, Београд 1978, 186-200; Ј. Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945; жртве геноцида и учесници НОР*, Београд 1980, 336; *Лексикон писаца Југославије*, Београд 1980, књ. I, 241.

М. Радовановић

Биро, Золтан

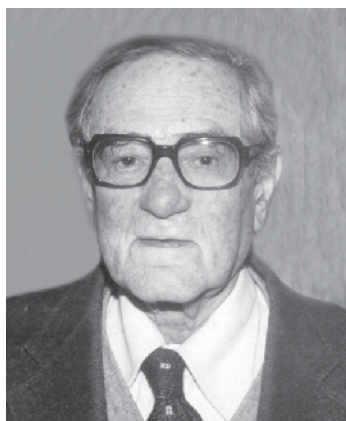
правник, судија Врховног привредног суда
(Будимпешта, 12. III 1912 - Београд, 2. IV 1998)

Отац Имре - Мирко Биро, инжењер Државних железница, одведен је са супругом Илоном - Јеленом Биро, рођ. Менделсон, домаћицом, 1944. у Аушвиц, одакле се нису вратили.

Породица Биро је живела у Суботици, а од 1926. до 1930.

у Мостару, где је Золтан магурирао. У Београд су се преселили 1931.

Студије права започео је на Свеучилишту у Загребу 1930, а завршио на Универзитету у Београду 1934. У Загребу је био укључен у рад *Жидовског академског потпорног друштва*. Припадао је групи лево оријентисаних студената која је напала зграду немачког посланства у Београду, због чега је са друговима осуђен на месец дана затвора и протеривање из града. Сви су ослобођени због протеста јавног мњења.

Биро Золтан

Прво намештење добио је у Оџацима. Положио је адвокатски испит у Београду пред почетак Другог светског рата. Као резервни официр дошао је у Пећ. Уз помоћ другова са студија успео је да побегне пре него што су Немци све заробљене официре Југословенске војске транспортовали у Немачку. Склонио се са родитељима у Суботицу одакле је 1942. одведен на принудни рад, на изградњу сомборског аеродрома, а потом у рудник Бор, са око стотину Јевреја из Бачке. Приликом евакуације логора, побегао је у партизане.

У ослобођени Београд стигао је 23. октобра 1944. Од краја 1944. до јесени 1945. радио је у Војном суду у Суботици, а затим је постављен за помоћника министра финансија у Министарству финансија и правосуђа у Београду. Са положаја судије Врховног суда Србије премештен је на дужност судије Врховног привредног суда. У пензију је отишао као заменик председника Врховног привредног суда.

Дао је прве коментаре Закона о стечају и Закона о нелојалној конкуренцији, а обрађивао је и материјале о правним аспектима у грађевинарству. Написао је два поглавља у Великом коментару закона о облигационим односима која се односе на уговоре о делу и грађењу. Све до смрти био је арбитар Спољнотрговачке арбитраже у Београду.

Био је члан Већа Јеврејске општине Београд. За заслуге у раду добио је Мегилу захвалницу од Савеза јеврејских општина.

ИЗВОР: Фонд - Упитници „Моја породица“, Архива ЈИМ, 1978.

ЛИТЕРАТУРА: *Ми смо преживели - Јевреји о Холокаусту*, ЈИМ, Београд 2001; *Билтен СЈОС*, 1. јануар 1998.

Б. Цидић

Бихаљи - Мерин, Ото

књижевник, ликовни критичар и издавач
(Земун, 3. I 1904 - Београд, 22. XII 1993)

Познати псеудоними: Петер Тене (Peter Thoene),
Петер Мерин, П.Т, П.М.

Отац Давид, мајка Клара, рођ. Шенман (Schönman). У младости је, заједно са братом Павлом, водио фарбарско-молерску радионицу наслеђену од оца. После завршене јеврејске основне школе, похађао је Уметничку школу у Београду и Уметничку академију у Берлину (1924-1927). Немачком радничком покрету приступио је 1924. и постао секретар Савеза пролетерско-револуционарних писаца. За време студија, писао је за званични орган КП Немачке *Rotte Fahne* и часопис за уметност и културу *Sturm*. Са братом Павлом основао је 1928. у Београду Издавачко предузеће „Нолит“ и часопис *Нова литература*, чијих је неколико бројева сам уредио (1929/30).

По пресељењу у Берлин, уређивао је часопис *Linkskurve* и *Welt am Abend* (1932), а после Хитлеровог доласка на власт, илегални часопис *Kultur und Kunst* (1933/4), међу чијим сарадницима је био и Ђерђ Лукач. У Паризу је 1933/34. био секретар Института за борбу против фашизма. Присутствовао је Конгресу совјетских писаца

у Москви 1934, због чега му није дозвољен повратак у Француску. Од 1934. до 1936. живео је у Швајцарској, а од 1936. борио се у Шпанском грађанском рату. Био је један од организатора Изложбе за заштиту модерне уметности (1938), коју је Хитлеров режим смаграо изопаченом. Кратко је боравио у Италији, током 1939, а у Југославију се вратио 1940. Време од 1941. до 1945. провео је у немачком заробљеништву, као резервни капетан југословенског ваздухопловства. У том периоду, био је један од руководиоца илегалног покрета отпора. Репатриран је у Југославију 1945. и до краја живота боравио и радио у Београду.

Бихаљи-Мерин Ото

Књижевним и публицистичким радом почео је да се бави 1926. Писао је књижевне и ликовне критике, есеје, репортаже, политичке и публицистичке чланке. Сарађивао је са часописима *Monde* (Париз, 1934), *Commune* (Париз, 1934/5), *Deutsche Blätter* (Праг, 1935), *Neue Weltbühne* (Праг, 1935), *Öffentliche Dienst* (Цирих, 1936-1940), *ABC* (1936), *Volksrecht* (Цирих, 1938/9) *Das Werk* (Цирих, 1939/40) и *Welt-Woche* (1939/40).

После рата, био је уредник *Борбе* (1945/46), часописа *Југославија/СССР* (1945-1949) и члан редакције Мале енциклопедије „Просвете“ (1959). Покренуо је и уређивао часопис *Југославија* (1949). Био је члан уређивачких одбора часописа *Neue Deutsche Literatur* (1957), *Књижевност* (1963) и *Sinn und Form* (1964/65).

У својим књигама, бавио се великим бројем тема - од српске средњовековне уметности до проблема модер-

не уметности. Значајно је допринео укључивању југословенских уметника у светске уметничке токове. Био је уметнички директор Издавачког предузећа „Југославија“ и председник југословенске секције Међународног удружења уметничких критичара (АИСА). Поставио је изложбу *Наивна уметност света* (1974) у Минхену. За члана Белгијске краљевске академије изабран је 1977.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Јуриш у Васиону*, Београд 1936; *Шпанија између смрти и рођења*, Београд 1946; *Довиђења у октобру*, Београд 1947; *Ливница*, Београд 1949; *Савремена немачка уметност*, Београд 1955; *Југословенска скулптура двадесетог века*, Београд 1955; *Савремено југословенско сликарство*, Београд 1957; *Наивка слика света*, Београд 1959; *Фреске и иконе средњовековне уметности Србије и Македоније*, Београд 1960; *Уметност наивних у Југославији*, Београд 1963.

ЛИТАРАТУРА: Јован Деретић, *Историја српске књижевности*, Београд 2004, 1122; Јара Рибникар, *Сећање на Ота Бихаљи-Мерина*, Књижевност 1-2-3 (1994), 250-253; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, Београд 1986, књига I, 239-241; *Издавач Павле Бихали*, Београд 1978, 186-200; *In Memoriam, Oto Bihalji Merin*, Bilten SJOS, Jevrejski pregled 1 (1994), 11; Mladenka Ivanović, *Jevreji u Jugoslaviji (1944-1952)*, *Kraj ili novi početak*, Београд 2009, 256-259.

М. Радовановић

Блам, Михаило (Миша)

професор, музичар, басиста, композитор, аранжер, цез публициста, продуцент, слободни уметник (Београд, 15. XII 1947)

Отац Рафаило (Рафаел), мајка Живана (Жана), рођ. Главонић.

Интересовање за музику развио је веома рано, под утицајем оца. Завршио је средњу музичку школу *Корнелије Станковић* (1968). Био је члан културно-уметничких друштава *Вукица Митровић*, *Коста Абрашевић* и *Бранко Крсмановић*. Студије контрабаса започео је на Факултету музичке уметности у Београду да би их, на препоруку тадашњег декана Душана Скворана, наставио у Белгији, где је дипломирао и магистрирао.

Од 1968. до 1971, био је члан Београдске филхармоније. Положио је аудицију за Берлински радио-оркестар под управом Херберта фон Карајана. Наступао је са Академским камерним оркестром Факултета музичке уметности, под управом Душана Сковрана, Симфонијским оркестром Дома ЈНА, под управом Франца Клинара, Великим народним оркестром Радио-телевизије Београд (1973-1976), Великим цез оркестром Радио-телевизије Београд (1978-1979) и Секстетом Марковић-Гут (1981-1986).

Блам Миша

Оснивач је специјализованог часописа *Jazz* (1990), који је престао да излази после три броја, и агенције *Jazz International* (1991). Покренуо је и часопис *Jazz Tribune* (1991) као први приватни месечник у Србији. Аутор је и уметнички директор *Summertime Jazz & Blues and World Music фестивала*, одржаног у Центру Сава (1991) и 21. Београдског цез фестивала у ДАДОВ-у (1999). Организовао је и финансирао *Први српски Божићни цез фестивал* и остварио преко стотину и педесет различитих уметничких програма, попут *Музеја Михаила Блама*, постављеног у Студентском културном центру (1993) и изложбе *60 година београдског цеза (1927-1987)*. Краће време је водио цез клуб у просторијама Студентског културног центра у Београду. Водио је емисије са темом цеза на свим већим телевизијским станицама Југославије (*Jazz око поноћи*, на РТВ Политика). Бави се изучавањем развоја цез музике у Србији. Аутор је књига *Мајлс Дејвис - биографија, интервју, дискографија* (1987) и *Jazz у Србији, 1927-1944* (2010).

Био је иницијатор и предлагач оснивања одсека за цез у српском школском систему. Предавао је у музичкој школи *Корнелије Станковић*, на одсеку за цез контрабас. Издао је три солистичке плоче цез музике, *Миша Блам и они који воле фанки* (1975), *Сећања* (1979) и *Good Old Days*, и преко четрдесет плоча у сарадњи са домаћим и страним музичарима.

Учествовао је на свим цез фестивалима на простору Југославије (*Београдски цез фестивал*, *Цез фестивал Љубљана*, *Дани цеза у Новом Саду*, *Нишвил*, *Ваљевски цез фестивал*, *Цез фестивал Шабац*, *Цез фестивал Зеленковац*, *Цез фестивал Косовска Митровица*). Наступао је и на великом броју међународних фестивала, у Холандији (*Northsea Jazz Festival*), Италији (Ивреа, Пуљо, Торино), Белгији (Мидлхајм), Чехословачкој (Праг), Турској (Истанбул), Румунији (Сибиу), Мађарској (Будимпешта, Нађ Кањижа, Дебрецин), Русији (Санкт Петербург, Анапа, Москва, Новосибирск), Израелу (Тел Авив, Реховот, Јерусалим, Хаифа), Немачкој (Минхен, Берлин, Инглштат, Хановер, Нирнберг) и Албанији (Тирана).

Компоновао је музику за позоришне представе (Аца Поповић: *Сабља димискија*, Вида Огњеновић: *Муке са слободом*, Жељко Орешковић: *Хамлет у Мрдуши Доњој*, Јиржи Менцл: *Веселе жене виндзорске*).

Током 1993. године, живео је и радио у Израелу, где је сарађивао са *Јудиш Театром* из Тел Авива и низом других значајних израелских оркестара и музичара. Боравио је у Доминиканској Републици, где је наступао са *Orchestra Sinfonika Nacional, Santa Domingo*, 1993/94.

Током 2003/04, био је директор музичке продукције Радио-телевизије Србије. Од 2004. је члан *EBU Jazz Producers Directory*. Члан је *Удружења цез музичара Србије*, *Удружења музичких уметника Србије* и међународних удружења *Jazzmusikerinitiative München* и *The Israeli Society for Chamber Music*.

За свој рад добио је Естрадну награду Југославије (1983) и Србије (1992), и Златни микрофон Радио-Београда (1989). На основу гласања музичких критичара и уредника радио и ТВ станица у Србији, освојио је прво место као контрабасиста на првој YU JAZZ листи (1996). Добитник је признања за врхунски допринос националној култури у Републици Србији (2007).

Живи и ради у Београду.

ЛИТЕРАТУРА: Светолик Јовановић, *Један век цеза & Кратки прилози за изучавање цеза у Србији*, Београд 2003; Јадран Ерчић, *Књига о цезу*, Београд 2007, 262-263; *Ко је ко у Србији*, Београд 1995, 52-53.

ФОТОГРАФИЈА: породични албум

М. Радовановић

Блам, Надежда

глумица, првакиња Дrame Народног позоришта у Београду, редовни професор на одсеку глуме Академије лепих уметности (Београд, 20. IV 1951)

Отац Рафаел, музичар, професор Музичке академије, мајка Живана-Жана, рођ. Главонић, глумица.

Блам Надежда

Похађала је основне школе „Жарко Зрењанин“ и „Ђуро Ђаковић“, II и III београдску гимназију, нижу и средњу музичку школу „Војислав Вучковић“, одсек соло певање. У тринаестој години наступила је у Народном позоришту у представи *Без кривице криви* Островског. Као гимназијалка играла је и певала у представи *Коса*. Вратила се овој представи као студент III године. Студирала је глуму на Академији за позориште, филм, радио и телевизију у Београду, у класи Миње Дедића. Дипломирала је 1976. са представом *Лизистрата*, тумачећи истоимену главну

улогу. Постала је члан Дrame Народног позоришта у Београду (1976), што је остала до данас.

Током досадашње каријере наступила је у више од стотину улога у позоришту. Као гост наступала је у „Душку Радовићу“, Звездара театру, Атељеу 212, Београдском драмском позоришту. Гостовала је на сценама широм Србије. Уметнички директор кабареа „Роуз“ била је 1991/1992, а члан председништва СДУС од 2002. до 2004. Током 2008. била је уметнички директор позоришта „Зоран Радмиловић“ из Зајечара. Од 2009. је редовни професор глуме на Академији лепих уметности.

Позајмљивала је глас јунацима цртаних филмова: Брзи Гонзалес („Брзи Гонзалес“); Олива („Морнар Попај“); Сара („Снупи“); Ејприл, Ирма („Млади мутанти нинџа корњаче“); Речет, Скајворп, Спајк („Трансформерси“); Мрав пешадинац.

Била је члан жирија за доделу награда: *Добричин прстен* (2003, 2006), *Зоран Радмиловић* (2006), *Милош Жутић* (2008), *Миливоје Живановић* (2009).

Током досадашње каријере добила је бројне награде и признања: на фестивалу МЕСС у Сарајеву добила је награду као најбољи дебитант, Републичку награду за најбоље глумачко остварење (1979), Годишњу награду Народног позоришта (1979), Стеријину награду за најбољу епизодну улогу (1980), Похвалу Народног позоришта (1993), Награду Народног позоришта за посебна достигнућа (1997).

Члан Већа Јеврејске општине Београд била је у два мандата (1992-1998, 2000-2003).

Живи и ради у Београду.

ВАЖНИЈЕ УЛОГЕ: у позоришту - *Прва баба*; *Хемет*; *Друга жена*; *Трећа баба* (Аристофан, Жене у народној скупштини); *Дорина* (Ж. Б. П. Молијер, Тартиф); *Фјокла Ивановна* (Н. В. Гогољ, Женидба); *Ана Андрејевна* (Н. В. Гогољ, Ревизор); *Госпођа Журка* (В. Шекспир, Веселе жене виндзорске); *Домна Пантелејевна* (А. Н. Островски, Таленти и обожаваоци); *Гина* (Х. Ибзен, Дивља патка); *Пашква* (К. Голдони, Рибарске свађе); *Јуца* (Ј. С. Поповић, Кир Јања); *Певаљка*; *Жена*; *Глумица дискусант* (М. Данојлић, Како је Добрислав претрчао Југославију); *Девојка из Крагујевца* (Д. Михаиловић, Кад су цветале тикве); *Ленче* (Д. Јовановић, Ослобођење Скопља); *Милица* (З. Поповић, Патка из врта краља Густава); *Сестра Мира*

(М. Булатовић, Људи са четири прста); на телевизији – *Циле* (Д. Ђорковић, Позориште у кући); *Паулина Јанковић* (В. Огњеновић, Ујез); *Секретарица* (Р. Ђукић, Невидљиви човек); *Смиљана* (Р. Бајић, Село гори, а баба се чешља); на филму – *Ружа*, *Арсенова жена* (Т. Јанковић, Трен); *Дара вештица* (З. Амар, Индијско огледало); *Нада* (З. Чалић, Вампири су међу нама).

ИЗВОРИ: Хемеротека МПУС; Архив НП.

ЛИТЕРАТУРА: Петар Волк, *Београдско глумиште*, Београд 2001, 665; Петар Волк, *Преображење. Драма Народног позоришта у Београду од 1868. до 2007.* Београд 2009, 441, 472, 477-479, 481-483, 485, 491, 495, 497, 503, 505-506, 512-513, 523, 525, 527.

А. Рафаиловић

Блам, Рафаило (Рафаел)

професор музике, диригент, члан филхармоније,
композитор
(Београд, 11. X 1910 - Београд, 30. IV 1991)

Отац Марко (Маркус), мајка Матилда, рођ. Штерн. У Београду је завршио основну школу, гимназију и Електротехничку школу. Дипломирао је на Музичкој академији, на наставном и виолинском одсеку (1937). Као техничар, радио је (1930-1941) у Београдској електричној централи, на месту стручњака за потрошњу електричне енергије.

Каријеру у музици започео је као дечак, наступајући у разним локалима и свирајући виолину у јеврејском музичком друштву *Лири*. Основао је први цез оркестар у Београду, под именом *Мики Цез*, састављен од јеврејских омладинаца, а нешто касније и академски цез оркестар *Дони бојс*, са којим је до 1941. наступао у земљи и иностранству.

Члан Београдске филхармоније постао је 1932. године. Био је стални диригент радничког певачког друштва *Никола Тесла* и хора православне Цркве Александра Невског. Као диригент Београдског академског симфонијског оркестра, 1934. путовао је на концертну турнеју по Француској и Шпанији.

Члан народног оркестра Радио-Београда и солиста на

хармоници постао је 1939. Био је први хармоникаш на клавирској хармоници у Србији. Као члан фолклорног ансамбла *Маге Магазиновић* и солиста на хармоници, учествовао је на великом броју фестивала. Био је шеф оркестра Џокеј клуба и Ауто клуба. Од 1938, предавао је у Музичкој школи *Корнелије Станковић*, а био је ангажован и на краљевском двору приликом посета страних званичника.

Као резервни официр инжењерске струке Војске Краљевине Југославије, заробљен је у Косовској Митровици априла 1941. и одведен у логор Либек. У Либеку је основао први оркестар југословенских ратних заробљеника, састављен од секције за народну музику, филхармонијског оркестра и камерног квартета. Пошто је, после краћег боравка у Хоенфелсу, пребачен у Нирнберг, организовао је курс музике код професора Предрага Милошевића и оформио симфонијски оркестар у пуном саставу.

Блам Рафаило

Крајем 1942. премештен је у Оснабрик, где је сарађивао са другим заточеним културним радницима (Станислав Винавер, Ото Бихаљи Мерин, Милан Богдановић), организујући културно-уметнички живот у логору. Формирао је камерни оркестар, у коме је свирао прву виолину и дириговао. Дириговао је и великим хором, састављеним од бивших професионалних певача. При крају рата, пребачен је у Стразбур, где је учествовао у оснивању хумористичке групе *Вегетаријанци*, која је забављала логораше. Последње дане рата провео је у логору Баркенбриге.

После рата, постао је члан Београдског радио-оркестра и Београдске филхармоније, а добио је и место професора у музичкој школи *Мокрањац*, у којој је предавао виолину до пензионисања, 1965.

Као солиста на хармоници, наступао је у Швајцарској, Енглеској, Холандији, Белгији, Италији и Аустрији. Током септембра и октобра 1951, водио је емисије на Радио Би-Би-Сију и Радио Бриселу.

Активно је био укључен у рад културно-уметничких друштава *Полет*, *Абрашевић* и *Ђока Павловић*. Дириговао је хором *Браћа Барух* и ансамблом *Коло*. Био је члан управе Савеза композитора Србије.

За рад у заробљеништву, одликован је Орденом заслуга за народ. За наступе са хором у Цркви Александра Невског, добио је високо одликовање Српске православне цркве.

ИЗВОРИ: ЈИМ, ф: *Моја породица*; ЈИМ, Култура, ствараоци и дела, к. 13, ф. 11.

ЛИТЕРАТУРА: *Музика иза бодљикавих жица - зборник сећања југословенских ратних заробљеника, интернираца и политичких затвореника, за време Народноослободилачког рата 1941-1945. године*, Београд 1985, 90-96.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Богданов, Бранка

редитељ, сценариста, продуцент,
филмски и видео кустос
(Ниш, 2. IX 1946)

Отац Сава, мајка Леа, рођ. Розенцвајг, лекар, професор микробиологије ВМА, пуковник ЈНА.

Завршила је II београдску гимназију, а затим Академију за позориште, филм, радио и телевизију, Одсек позоришне и телевизијске режије, 1969.

Од 1969. до 1989. режирала је низ телевизијских емисија за које је добила највиша признања. Телевизијску серију од десет епизода „Мушки род - женски род“ критика је оценила као нашу прву феминистичку серију, која је отворила полемику о месту жене у савременом друштву. Документарно-играна серија „Знамените жене српске прошлости“,

по њеној идеји, сценарију и режији, једна је од највише репризираних емисија ТВ Београд. Ова серија приближила је гледаоцима животе жена из српске прошлости. Осим тога, режирала је преко стотину емисија дечије ТВ серије „Коцка, коцка, коцкица“ и више од двеста културно-образовних, научних, дечијих и играних емисија.

Богданов Бранка

Од 1989. ради на Институту за савремену уметност (The Institute of Contemporary Art) у Бостону. Убрзо по доласку у Бостон, започела је рад на документарним филмовима о ликовним уметницима. До 2011. била је сценариста, редитељ и продуцент бројних документарних филмова о најистакнутијим светским визуелним уметницима. Поред филмова о ликовним ствараоцима, режирала је и филмове о значајним савременим ликовним правцима као што су *Situationist International*; дводелни документарни филм *Између пролећа и лета: Совјетска концептуална уметност у ери касног комунизма (Between Spring and Summer: Soviet Conceptual Art in the Era of Late Communism)* и *Срце које крвари (The Bleeding heart/El Corazon Sangrante.)* За епизоду из серије „Мушки род - женски род“ добила је међународну награду за режију у Милану 1979, а за емисију о Надежди Петровић из серије „Знамените жене српске прошлости“, приказаној на III међународном фестивалу жена редитеља у Лос Анђелесу, награђена је за идеју и режију, 1989. Добијала је награде на Међународном фестивалу филмова о уметности у Монтреалу, Канада

(1993, 1994, 1995, 2003. и 2004). На међународном фестивалу филмова о уметности у Напуљу, Италија, приказани су филмови: *The Making of the New ICA* (2008); *Damian Ortega: Do It Yourself*; и *Anish Kapoor: Poetic Laboratory* (2009); *Thomas Hirschhorn: Utopia, Utopia, Marlene Dumas and Rineke Dijkstra* (2010).

Живи и ради у Бостону (САД). Директор је филмског и видео одељења на Институту за савремену уметност.

ИЗВОРИ: Подаци добијени од Бранке Богданов.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

Т. Спасојевић

Бошан, Ђорђе

сликар, универзитетски професор
(Суботица, 17. X 1918 - Београд, 23. IX 1984)

Отац Самуел, адвокат, мајка Ела, рођена Малко. Велико интересовање за сликарство показао је током школовања у суботичкој гимназији. Тих година, са групом омладине антифашистичке оријентације, био је један од првих сарадника, са сликарским прилозима и илустрацијама, у уређењу месечника за литерарна и друштвена питања *Nid* (Мост). После завршене средње школе, у Београду је 1936. уписао Уметничку школу. Наставник цртања била му је сликарка Бета Вукановић. Истовремено је похађао и курс вечерњег цртања код Петра Добровића, на Коларчевом народном универзитету. Академију ликовних уметности у Београду, у класи професора Јеролима Мишеа, уписао је 1937. и већ наредне године скренуо је пажњу на себе на суботичкој изложби младих талената. Студије сликарства прекинуло је избијање рата. Извесно време се крио по Војводини, а затим је са породицом избегао у Пешту, где је почетком 1943. ухапшен и послат на присилни рад.

Из заробљеништва је ослобођен 1945. По повратку у Суботицу, радио је у војсци у пропагандном сектору. Убрзо је демобилисан. У Београду је наставио започете студије, прво у класи Ђорђа Андрејевића Куна, а затим Петра Лубарде. По добијању дипломе 1946. ликовно усавршавање наставио је на загребачкој Уметничкој академији, код професора Љубе Бабића. После годину

дана вратио се у Београд и уписао тзв. специјалку код сликара Марка Челебоновића.

Педагошку каријеру, по окончању студија, започео је на Градском курсу цртања и вајања у Центру за ликовно образовање у Шуматовачкој улици, а наставио, прво као асистент а потом и као редовни професор, на Академији ликовних уметности у Београду.

Његов сликарски опус може се поделити у три фазе: реалистичку, конструктивно-симболистичку и романтичну. У свакој од ових фаза бавио се мотивима мртве природе, сликао је пејзаже, портрете и фигуралне композиције. Осим сликарством, бавио се вајарством и фотографијом. Учествовао је на дванаест самосталних и више од сто групних изложби. Добитник је „Форум“-ове награде која се додељује сликарима Војводине.

Стваралаштво Ђорђа Бошана обухвата око три стотине ликовних остварења која се налазе у бројним галеријама и приватним збиркама.

ЛИТЕРАТУРА: Руковец, 4-5, 1994, Алекса Челебоновић, *Ретроспективна изложба: Ђорђе Бошан 1918-1984*, Уметнички павиљон „Цвијета Зузорић“, Београд 1986.

Б. Панић

Бошан - Симин, Магда

књижевница и новинарка
(Сента, 27. II 1922 - Нови Сад, 8. VIII 2004)

Отац Александар Бошан, мајка Паула, рођ. Шрајер. Отац јој је био судија у Суботици, а затим адвокат у другим местима у Бачкој, те се у младости више пута селила и похађала гимназију у више војвођанских градова. Као ученица осмог разреда, искључена је из гимназије у Кикинди због учешћа у раду комунистичке омладине. Поред тога, била је активни члан организације „Хашомер Хацаир“. Приватно је положила разредни и матурски испит у Суботици 1940.

Због увођења првих антисемитских закона у Краљевини Југославији, септембра 1940. није јој било дозвољено да упише машински одсек Техничког факултета у Београду. Ухапшена је априла 1941. у Чуругу, као чланица Народноослободилачког покрета и, у септембру, про-

слеђена у истражни затвор мађарске контраобавештајне службе (такозвана *Жута кућа*) у Суботици. После притвора, с пролећа 1942, окупаторски војни суд у Суботици осудио ју је на тринаест година робије. У судском затвору у Суботици остала је до октобра 1942, када је пребачена у женски затвор Марија Ностра, северно од Будимпеште. У Марија Ностри се укључила у културни рад, организујући приредбе. Основала је рецитаторски хор и писала чланке у логорским новинама. У пролеће 1944, затворена је у јеврејски гето, формиран у оквиру логора, али само накратко. Почетком лета исте године, са другим Јеврејкама пребачена је у затвор Ђијте Фогхаз, у пештанском предграђу Кебања. Када је Партија стреластих крстова преузела власт у Мађарској и почела

Бошан Симин Магда

масовно да изручује све политичке затворенике Немцима, пребачена је са групом затвореница најпре у Дахау, а затим у Берген-Белзен и Фалерслебел. Ослобођење је дочекала у логору Салцведел на Елби.

По завршетку рата, студирала је српскохрватски језик и књижевност народа Југославије на Вишој педагошкој школи у Новом Саду. Дипломирала је 1955. Програмски директор Радио-Новог Сада постала је 1950. Учествовала је у раду Савета Српског народног позоришта и Стеријиног позорја у Новом Саду. Била је посланица у Културно-просветном већу Савезне скупштине (1963-1967).

Први роман, *Док вишње процветају*, објавила је 1958. Аутор је и романа који се бави проблемом Информбироа,

Помрачења (1972). Написала је бројне радио-драме за децу и одрасле, документарне драме за Радио-телевизију Нови Сад, чланке и есеје на српском и мађарском језику. У рукопису је, недовршено, остало њено дело *Женска стаза*. Уз помоћ др Иштвана Шандора, приредила је за штампу књигу свог оца *Örök álmok*.

За роман *Сан младости* добила је награде *Јован Поповић* (1983) и *Жаки Јожеф* (1983). Добитник је Октобарске награде града Новог Сада (1981), Ордена рада са златним венцем (1975), Повеље града Новог Сада (1984) и Награде за животно дело Удружења књижевника Војводине (1999).

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Изданци на ветру*, Нови Сад 1965; *Сан младости*, Нови Сад 1983; *Камен на рамену*, Нови Сад 1988; *Белешке из Израела*, Нови Сад 1990; *Приче из Израела*, Нови Сад 1998; *Породица Гал*, Нови Сад 2001.

ЛИТЕРАТУРА: Магда Симин, *Од затвора до логора, Ми смо преживели...* књига 3, Београд 2005, 275-285; Магда Симин, *Спесом на вечној муци*, Музика иза бодљикавих жица - зборник сећања југословенских ратних заробљеника, интернираца и политичких затвореника, за време Народноослободилачког рата 1941-1945. године, Београд 1985, 205 - 215; Симин Бошан Магда, Симин Невена, *Зашто су ћутале: мајка и ћерка о истом рату*, Нови Сад 2009, 147- 149; Магда Симин, *Породица Гал*, Нови Сад 2001, 265-266; Предраг Палавестра, *Јеврејски тисци у српској књижевности*, Београд 1998, 119-120; Ђорђе Бошан, *Из реда за губилиште мајка ме гурнула у живот*, Ми смо преживели... књига 3, Београд 2007, 341-346; Билтен СЈОЈ, Јеврејски преглед 12 (2000), 15-16; Билтен СЈОЈ, Јеврејски преглед 9 (2004), 7.

М. Радовановић

Брамер, Мориц апотекар

Родом је из Барање. Дипломирао је фармацију у Бечу, 1865. године, а четири године касније, купио је у Новом Саду апотеку „Св. Дух“ и тако постао први апотекар Јеврејин у Војводини.

Главни физик града, др Младен Јојкић је за његову стручност и апотеку дао повољно мишљење, децембра 1870, али је јула 1872. известио Магистрат да је апотекар Брамер, провизор апотеке „Св. Духа“, из непознатих разлога допао затвора и да је апотека морала бити затворена. Највероватније је да се са породицом касније одселио у Бањалуку.

ЛИТЕРАТУРА: *КИИ*, Васа Стајић, Нови Сад, 1951; *Извод из протокола рођених*, Књ. 2, стр. 45/7

П. Шосбергер

Брандајс, Карл - Драгутин

привредник, директор „Генекса“
(Чалма, 23. I 1912 - Београд, 22. VII 2006)

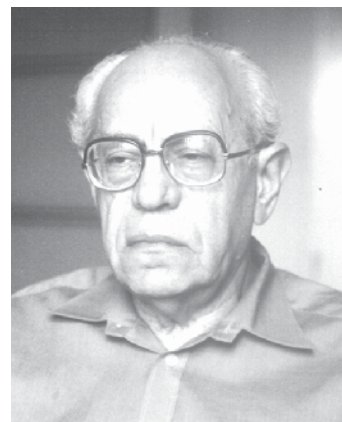
Отац Сигмунд, земљопоседник, мајка Берта, рођ. Бенцл. Прва три разреда основне школе завршио је у Чалми, код Сремске Митровице, а завршни разред основне школе и нижу реалну гимназију у Земуну. Након тога је завршио Трговачку академију у Земуну 1929. Са рођаком Иваном Брандајсом био је један од оснивача веслачког клуба „Галеб“ у Земуну. По завршетку академије 1929. запослио се у Југословенској удруженој банци А. Д. у Београду, где је радио до јуна 1941.

Мобилисан је пред нацистички напад на Краљевину Југославију и са својом јединицом је стигао до Подгорице. Успео је да се врати за Земун, маја 1941. Средином 1942. усташе у Земуну почеле су са хапшењима Јевреја, па се одлучио на прелазак у Србију, наводно као будући радник немачке организације ГОТ у Бору.

Успео је да се запосли у магацину немачке фирме „Карл Куч“ на средокраћи пута Бор-Зајечар. Маја 1943. премештен је у магацин надомак Бора. Гестапо га је ухапсио октобра 1943. и следећа два и по месеца провео је у логору за таоце у Зајечару, одакле је побегао 21. децембра 1943. До краја рата се скривао по оближњима селима Звездан и Лесковац, а једно време је био у редовима локалног четничког одреда. У Холокаусту је током 1942. изгубио родитеље који су убијени у Јасеновцу и три сестре које су убијене од стране усташа.

Партизанима се прикључио, са супругом, септембра 1944.

Крајем октобра исте године премештен је за Београд, где је радио при Команди града као финансијски референт. Демобилисан је новембра 1945.

Брандајс Драгутин

Након демобилисања запослио се у Индустријској банци Југославије А. Д. где је радио до октобра 1946, када је прешао у Народну банку ФНРЈ (1946-1948). Током тог периода био је шест месеци при војној мисији у Берлину, где је водио финансије. У Министарству спољне трговине ФНРЈ провео је првих седам месеци 1949, а затим се запослио у Југословенској извозној и кредитној банци А. Д. (1949-1952). Радио је у представништву банке у Трсту. У „Генексу“ је био од оснивања до 1970. када је први пут пензионисан. Био је на челу фирме „Combik Ges m. b. H.“ у Бечу, «Генексовог» заступништва за Аустрију од 1970. до коначног пензионисања 1977. Током рада у «Генексу» био је директор, в. д. директора и директор заступништва. Одликован је Орденом рада са златним венцем (1978). Сахрањен је у Алеји великана.

ИЗВОРИ: породична оставштина.

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Алмули, *Да ли су четници заиста убијали Јевреје (3): Једини отворен пут у Србију*, НИН бр. 2464, 19. март 1998, 56-58; Драгутин Брандајс, *Преко оградe до бодљикаве жице*, у: Ми смо преживели - Јевреји о Холокаусту, Београд 2001, 284-292.

ФОТОГРАФИЈА: породични албум

А. Рафаиловић

Брандајс, Иван

правник, саветник у Југословенској банци за међународну економску сарадњу, председник ЈО Земун, члан ИО СЈОЈ (Земун, 27. VII 1913 - Нови Сад, 23. VIII 2003)

Отац др Лав Брандајс, адвокат и председник Јеврејске општине Земун, мајка Хана, рођ. Биндер.

Завршио је Реалну гимназију у Земуну. Дипломирао је на Правном факултету у Београду 1936. Са рођаком Драгутином Брандајсом је био један од оснивача веслачког клуба „Галеб“ у Земуну. До избијања рата био је члан спортског клуба „Хакоах“ у Земуну, а био је и члан *Соколског друштва* (1926-1941).

Мобилисан је 1. априла 1941. као резервни војни чиновник IV класе (у рангу потпоручника). Био је заробљен код Обреновца. Био је у заробљеничком логору Офлаг IV Д, у Хојерсверду, где је провео три месеца. Након краткотрајног борава у логору Хохенфелс, пребачен је у Офлаг VIII Б у Нирнбергу. Крајем 1942. био је премештен, са још двестотинак Јевреја, у Офлаг VI Ц у Оснабрику, где су спојили са тамошњом групом Јевреја. Сем њих тој групи је припадао и изванредан број официра нејевреја левичара. Ове две групе су формирале посебан логор Д у Оснабрику. Након савезничког искрцавања у Нормандији променио је више логора: Стразбург, Баркенбриге, Алексисдорф.

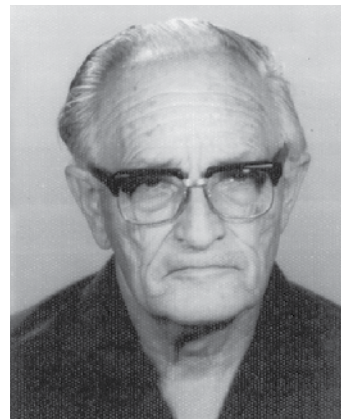
По повратку из заробљеништва, радио је у Земуну у адвокатској канцеларији оца. Када су се његови родитељи, брат и сестра, децембра 1948. иселили за Израел, запошли се у Фискултурном савезу Југославије. Радио је и као секретар Веслачког савеза. На месту секретара Југословенског олимпијског комитета био је од 1952. до 1957. када је прешао у Централну југословенску банку за спољну трговину. У Југословенску банку за међународну економску сарадњу дошао је 1968. на место саветника за банкарско-финансијске послове. Касније је постао саветник за кредитно-финансијске послове у Фонду за кредитирање и осигурање извозних послова. У овој банци је радио до одласка у пензију 1978.

Говорио је немачки, француски и енглески.

У рад Јеврејске општине Земун укључио се после рата. Био је секретар, а 1948. постао потпредседник и члан

Главног одбора. Једно време био је председник ЈО Земун. Члан Извршног одбора СЈОЈ био је од 1952. Касније је постао почасни члан Извршног одбора Савеза, а једно време је био и почасни заменик председника Савеза. Током рада у Савезу сарађивао је са међународним јеврејским организацијама. Од оснивања 1994. био је члан Управног одбора фонда „Сабитај Буки Финци“.

Награђен је: Сребрном плакетом за заслуге поводом 10 година физичке културе ФНРЈ (1955), Плакетом поводом 40 година Веслачког савеза Југославије (1963), Плакетом поводом прославе 50 година Југословенског олимпијског комитета (1969), Златном плакетом поводом 50 година веслачког спорта Београда (1972), Златном плакетом приликом прославе 50 година Веслачког клуба Галеб у Земуну (1976).

Брандајс Иван

Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Земуну.

ИЗВОРИ: АЈ, Југословенска банка за међународну економску сарадњу, ф: 2236 (2), група XI-8, рад и радни односи; ЈИМ, ф: Моја породица; породична оставштина.

ЛИТЕРАТУРА: Иван Брандајс, *Био сам ратни заробљеник број 6708 (КГФ 6708)*, у: Ми смо преживели... Јевреји о Холокаусту 2, Београд 2003, 451-458; *In memoriam Иван-Јова Брандајс*, Билтен-Јеврејски преглед Београд, 10 (2003), 3. ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

Брил, Бернард

лекар, стоматолог
(Хлош, Словачка, 1833 – Београд, 29. VIII 1905)

Године 1875. отворио је приватну ординацију. Учествовао је у другом Српско-турском рату 1877, као командир Војне болнице у Јагодини, а у Српско-бугарском рату, 1885. радио је као лекар пољске болнице Шумадијске дивизије.

Одликован је Таковским крстом. Један је од оснивача Српског лекарског друштва. Био је председник Јеврејске ашкенаске општине у Београду.

После ратова, поново је отворио лекарску ординацију и постао „књажевско српски (краљевски) дворски лекар“.

ЛИТЕРАТУРА: И. Шланг, *Јевреји у Београду*, Београд 1926.

П. Шосбергер

Брукнер, Богдан

археолог, професор универзитета, академик
(Загреб, 13. V 1931 - Нови Сад 8. I 2006)

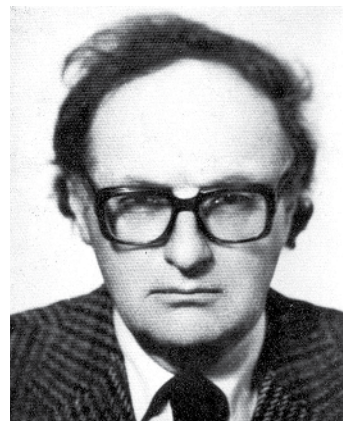
Отац Иван, мајка Љерка, рођ. Ловашен. Са породицом је напустио Загреб непосредно пред Други светски рат и прешао у Београд.

У Београду је завршио основну школу, Прву београдску гимназију и студије археологије на Филозофском факултету, 1954. На истом факултету, 1965. је одбранио докторску дисертацију „Неолит у Војводини“. После дипломирања, борао је у Израелу на истраживању неколико неолитских налазишта. По повратку је радио у Савезу јеврејских општина у Београду, а крајем 1959, преселио се у Нови Сад.

Од 1960. до 1968. био је запослен у Музеју Војводине као кустос. Заслужан је за формирање Одсека за праисторијску археологију у том музеју. По оснивању Института за изучавање историје Војводине, 1968, изабран је за научног сарадника, а 1972. за вишег научног сарадника. Археологију је почео да предаје на Филозофском факултету у Новом Саду, у звању доцента, 1968. Ванредни професор постао је 1973, а редовни 1984.

Као стипендиста Хумболтове фондације, борао је у

СР Немачкој 1971-1972, где је радио на истраживању теме „Панонија и средња Европа у неолиту“. Део тих истраживања објављен је у публикацији *Die illustrierte Weltgeschichte der Archäologie*, у Минхену, 1979. На одсеку за антропологију Универзитета у Берклију (од децембра 1979. до фебруара 1980), одржао је серију предавања из праисторијске археологије, са тежиштем на проблематици неолита и енеолита на балканском и средњоевропском простору. У периоду 1970-1990, одржао је предавања на бројним универзитетима у свету - у Њујорку, Лос Анђелесу, Западном Берлину, Франкфурту, Келну, Минхену, Базелу, Цириху, Берну, Гронингену, Кракову и Познању. Учествовао је на светским конгресима, симпозијумима и округлим столовима у: Аустрији, Француској, Холандији, Швајцарској, Италији, Грчкој, Чешкој, Словачкој, Пољској, Румунији, Бугарској и Мађарској.

Брукнер Богдан

У оквиру праисторијске археологије, највише се бавио проучавањем земљорадничке и сточарске заједнице панонског и балканског простора у раном и позном неолиту. Са др Бориславом Јовановићем и др Николом Тасићем објавио је 1974. дело *Праисторија Војводине*. Учествовао је у изради публикације *Праисторија југословенских земаља II*. Објавио је преко 70 расправа, студија и чланака у домаћој и страниј периодици, већим делом самостално, а у мањем броју радова као коаутор.

Био је руководилац југословенског тима који је радио на теми „Ране земљорадничко-сточарске заједнице

у Панонији“, приређеној у оквиру сарадње Мађарске академије наука и ВАНУ. Захваљујући њему, 1965. је започето ископавање на праисторијском и историјском налазишту Гомолава, у Хртковцима, које је прерасло у обимна мултидисциплинарна истраживања која су трајала пуне две деценије. У то истраживање, поред војвођанских музеја, били су укључени и Археолошки и Балканолошки институт САНУ, институти у Гронингену и Винчи, Катедра за археологију Филозофског факултета у Београду и Архитектонски факултет. Потом је руководио истраживањима неолитског насеља код Опова, у оквиру југословенско-америчког археолошког пројекта.

Био је члан Председништва комитета за балканологију Југославије, Међуакадемијског одбора за археолошку карту Југославије (МАНУ), Припремног комитета за формирање археолошког друштва Европе (ASE), Археолошког центра у Бреши, Савета Покрајинског завода за заштиту споменика културе, Председништва Културно-просветне заједнице Војводине и председник Издавачког савета ВАНУ 1983-1988.

За дописног члана ВАНУ изабран је 1984, а за редовног члана ВАНУ 1991. Исте године је изабран и за редовног члана САНУ.

За монографију *Праисторија Војводине*, са коауторима Б. Јовановићем и Н. Тасићем, награђен је 1974, Октобарском наградом Новог Сада.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Neolit u Vojvodini*, Beograd-Novi Sad 1968; *Die Nekropole in Vajska, ein neuer Beitrag zur kulturellen und chronologischen Determinierung des Aeneolithikums Suedostpannoniens*, *Archaeologia Iugoslavica*, XI, 1970 (1973); *Die Siedlung der Vinča-Gruppe auf Gomolava und der Wohnhorizont des „Aeneolithischen Humus“*, *Vojvodanski muzej* 33 (1988); *Neolitski i ranoeneolitski sloj na Gomolavi*, *Rad Vojvodanskih muzeja* 14 (1965); *Problemi periodizacije neolita u jugoslovenskom Podunavlju*, *Materijali Arheološkog društva Jugoslavije* IV (1967); *The Opovo Project: a study of socio-economic change in the Balkan Neolithic*, *Journal of Field Archaeology* 12 (1985); *The Opovo Project: a study of socio-economic change in the Balkan Neolithic; second preliminary report*, *Journal of Field Archaeology* 19 (1992).

ЛИТЕРАТУРА: *Bogdan Brukner, dopisni član*, *Godišnjak VANU* 4 (1984), 99-102; *Bogdan Brukner*, *Vojvodanska*

akademija nauka i umetnosti 1979-1989, Novi Sad 1989, 107-109; О. Агнеш, *Академик Богдан Брукнер*, *Годишњак музеја града Новог Сада* 2 (2006), 349; М. Јовановић, *Богдан Брукнер 1931-2006*, *Рад музеја Војводине* 47/48 (2006), 385-387; САНУ, *Богдан Брукнер*, <http://www.sanu.ac.rs/Clanstvo/Biografije/BogdanBrukner.pdf> (5. 04. 2010); F. Draşovean, *Bogdan Brukner (1931-2006)*, *Analele Banatului XIV/1* (2006), I-XI, http://www.muzeulbanatului.ro/istorie/publicatii/analele_banatului_2006/vol11/01%20brukner.pdf (5. 04. 2010)

А. Рафаиловић

Брунер, Мирко

правник, дипломата

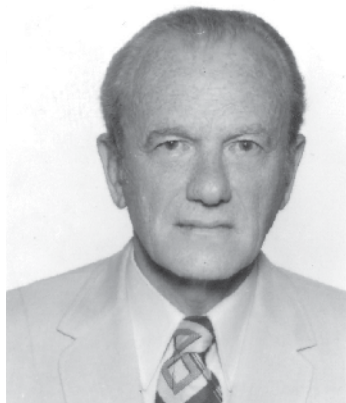
(Будимпешта, 11. III 1912 - Београд, 6. V 1992)

Отац Фабијан, столар, мајка Сидонија, рођ. Линднер, домаћица.

Основну и средњу школу завршио је у Сомбору. У Загребу је 1938. дипломирао на Правном факултету. У време студија био је члан студентске организације ЖАПД (Жидовско академско потпорно друштво). До почетка рата био је запослен у адвокатској канцеларији а после тога, као правник, радио је у индустрији. Од 1941. до 1943. био је у интернацији на Корчули. Ослобођен је по капитулацији Италије, септембра 1943. Од тада до демобилизације 1945. био је у НОП-у, у Барију. Родитељи су одведени 1944. у концентрациони логор Аушвиц, где су и страдали. Старији брат Јозеф преживео је заточеништво у Аушвицу.

Од ослобођења до 1950. радио је у Министарству иностраних послова као: секретар-референт, одсек за Велику Британију (1945-1946); шеф Кабинета помоћника министра (1946-1947); шеф Одсека САД (1947-1948); шеф Преводилачког одсека (1948-1950). У периоду од 1950. до 1955. био је саветник у Амбасади у Вашингтону. Шеф реферата за САД у Државном секретаријату иностраних послова био је од 1955. до 1959. На дужности саветника Амбасаде у Рио де Женеиру налазио се од 1959. до 1962. Генерални конзул у Сао Паулу био је од 1962. до 1964. По повратку из Сао Паула до 1967. оба-

вљао је послове шефа Одсека за САД у ДСИП-у. За министра-саветника у Амбасади у Вашингтону постављен је 1967. и на тој дужности је остао до 1971. Од 1971. до пензионисања 31. децембра 1976. радио је у ССИП-у. Током свог радног века обављао је и више других функција у разним органима: члан Управног одбора синдикалне подружнице ДСИП у Београду (1948-1949); члан Месног одбора Девете стамбене заједнице општине Стари град у Београду (1964) и секретар Одељења XII ОО СКЈ у ДСИП-у у Београду.

Брунер Мирко

Активно се служио енглеским, немачким, мађарским, француским, италијанским и португалским језиком. Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Београду.

ИЗВОРИ: ЈИМ, ф. Моја породица, к. Београд, Брунер Мирко; Република Србија, Министарство спољних послова, Одељење за персоналне и правне послове, биографски подаци Мирка Брунера.

ЛИТЕРАТУРА: *Ми смо преживели 3, Јевреји о Холокаусту*, Београд 2005, 91.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Т. Спасојевић

Були, Бенцион

банкар, народни посланик
(Београд, 21. V 1867 - Беч, 21. VIII 1933)

Отац Једидија, трговац, председник Београдске сефардске општине и краљев посланик, мајка Леја.

Основну и средњу школу похађао је у Београду, а потом је завршио Вишу комерцијалну академију у Бечу. Након тога вратио се у Београд, где је преузео очеву банкарску радњу и довео је у ред најбољих предузећа Краљевине Србије. Сем тога подигао је једно од најуспешнијих текстилних предузећа и фабрику сламнатих шешира. Услед јаких веза са иностраним партнерима добар део извозне трговине пре Првог светског рата ишао је преко банака у којима је имао улоге. Био је акционар и члан Управног одбора Београдске трговачке штедионице, члан Управног одбора Индустријске банке, налазио се у управи Берзе и међу члановима Акционарског друштва за клање и прераду стоке. За време владавине Обреновића преузео је од стрица Давида посланичко именовање, али се није мешао у политику. Тек после династичке промене активније је учествовао у политичком животу. Након 1903. приближио се радикалима, касније је постао и члан Народне радикалне странке и био први Јеврејин који је био изабран за народног посланика 1912. Мандат посланика имао је у периоду Ослободилачких ратова, 1912-1919. и током тог мандата био је члан Финансијског одбора Народне скупштине. Вршио је саветодавну улогу приликом закључења свих битнијих зајмова у иностранству. Током Првог светског рата, после повлачења, боравио је испред Одбора у Солуну и у Француској.

Док су чланови Скупштине били склоњени у Нишу, организовао је о свом трошку прихватилиште за избеглице. Исто је учинио и у Скопљу. У Солуну је своју златну резерву ставио на располагање избеглицама јер Грци нису хтели да откупују динаре. Након смештаја Народна банка је наставила са овом праксом свуда где је било избеглица, чиме је одржан курс динара. Као посланик учествовао је у доношењу Нишке и Крфске декларације. После стварања Краљевине СХС више се није ангажовао у политици.

Био је заслужан за организовање банкарског система у

новонасталој држави. Одмах после уједињења заједничким подухватом са Босанском банком, у који су се укључиле још две банке, настала је *Југословенска удружена банка* чији је био пословодећи потпредседник. У том периоду налазио се и на челу Београдске текстилне индустрије.

Були Бенцион

Председник Београдске сефардске општине био је током ратова (1914-1918). У рату је преузео издржавање општинских службеника и свештених лица, за шта му је Министарство вера рефундирало средства 1920. Био је међу оснивачима *Потпоре* и њен дугогодишњи председник. Финансијски је помагао сва београдска јеврејска друштва и сиротињу. Донацијом је помогао оснивање *Јеврејске читавнице* у Београду. Након покоља из 1929. у Палестини био је један од највећих дародаваца за *Emergency fund*.

Тестаментом је оставио знатна средства Београдском универзитету, Сефардској општини и бројним јеврејским друштвима. Ова средства су била капитал који се није трошио, већ се за финансирање користио годишњи приход.

Био је резервни коњички капетан I класе. Одликован је Орденом Светог Саве II степена, Орденом Белог орла III степена и Карађорђевог звездом.

Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Београду.

ИЗВОРИ: ЈИМ, К-Београд-живот и рад Општине до 1941, *Тестамент Бенциона Булија*; матичне књиге рођених и венчаних.

ЛИТЕРАТУРА: Ј. Х. Калдерон, *Бенцион Були*, Жидов, 25. август 1933, 7; С. Д., *Наши претседници. Бенцион Були, банкар, претседник општине од 1914-1919*, Весник ЈСВО, 10, 1939, 4-5; Небојша Јовановић, *Биографије појединих угледних београдских Јевреја*, Зборник ЈИМ 6, Београд 1992, 146-147; Даница Милић, *Учеиће Јевреја у банкарству Србије до I светског рата*, Зборник ЈИМ, 6, Београд 1992, 174, 178; Жени Лебл, *До „коначног решења“ Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 164, 193-194, 202; Небојша Поповић, *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 52, 92-93, 112.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

Були, Једидија

трговац, банкар, председник Сефардске општине, посланик Народне скупштине (Београд, ? I 1835 – ? 1907)

Отац Јаков.

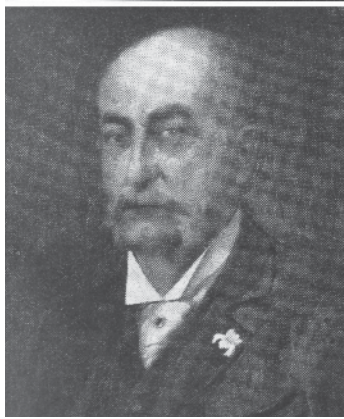
Каријеру пословног човека започео је као трговац, да би касније ударио темеље банке коју ће са још већим успехом предводити његов син Бенцион. Заслужан је за ширење трговинских веза Србије са иностранством. Налазио се на месту председника Трговачке штедионице. Од 1884. до 1887. био је члан првог Есконтног одбора Привилеговане народне банке. Сем тога био је члан Тарифног одбора Српске државне железнице и Трговачког суда.

Указима кнеза (1881), потом краља (1885) Милана Обреновића и краља Александра Обреновића (1895) био је именован за посланика Народне скупштине. Касније је посланичка овлашћења пренео на брата Давида. Као члан Напредне странке 1881. изабран је за општинског одборника у Београду.

Био је члан управе Сефардске јеврејске општине у Београду, изабране 1869. Дужност председника ове општине вршио је од 1897. до 1907. Активно је учествовао у раду више хуманитарних организација.

Одликовања: Орден Белог орла V степена, Таковски крст V степена и Медаља обновљене Краљевине.

ИЗВОРИ: ЈИМ, Матичне књиге венчаних и умрлих.

Були Једидија

ЛИТЕРАТУРА: *Наши посланици (1894-1896). Слике и биографије*, Београд 1897, 197; *Привилегована народна банка 1884-1909*, Београд 1909, 73; С. Д. *Наши претседници. Едија Були, банкар, претседник општине од 1897-1907*, Весник ЈСВО, 10 1939, 4; Небојша Јовановић, *Биографије појединих угледних београдских Јевреја*, Зборник ЈИМ, 6, Београд 1992, 145; Жени Лебл, *До „коначног решења“ Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 135-136, 163-164, 200; 3. Пејашиновић, *Були, Едија*, СБР, 1, Нови Сад 2004, 882-883.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

Були, Мони де (Були Соломон)

песник, новинар, критичар
(Београд, 27. IX 1904 - Париз, 29. III 1968)

Отац Жак, трговац, мајка Марија рођ. Кауфман. Рођен је у једној од најстаријих и најбогатијих београдских јеврејских породица.

Основну школу и гимназију завршио је у Београду. Матурирао је 1922. За то време више пута је боравио у Бечу и једном у Берлину. Прве песме објавио је у часопису „Гидеон“ 1919. Поезују је редовније објављивао од 1923. и то прво у часопису „Хипнос“. Под именом Мони Були 1924. издао је алманах „Црно на бело“. У младости био

је један од првих српских дадаистичких песника. Био је међу покретачима нових књижевних покрета, песничких прогласа и краткотрајних књижевних публикација. Његов рад углавном су спонзорисали његови родитељи и породични пријатељи из београдских пословних кругова. У Париз је отишао 1925. где је упознао и ушао у круг најпознатијих француских надреалиста. Постао је члан надреалистичког покрета и исте године започео сарадњу у часопису „Надреалистичка револуција“ (La révolution Surréaliste). Један је од потписника 1925. надреалистичке декларације La révolution d'abord et toujours објављене у париском листу „Clarté“. У Београд се вратио како би наставио студије права. Заједно са Ристом Ратковићем покренуо је 1926. часопис „Вечност“, који је заступао идеје надреалиста. Био је и сарадник у алманаху „Нови Исток“ 1927.

Убрзо по дипломирању преселио се у Париз. Тамо је био припадник авангардних и уметничких група. Био је члан познате уметничке групе „Le grand jeu“ и у истоименом часопису објављивао поезију. Покренуо је више часописа од којих један (Discontinuité) са сликаром Дидом де Мајом. Након губитка родитеља у Холокаусту престао је да се бави уметношћу и постао је аквизитер књига. После рата отворио је у Паризу малу антикварницу.

Иако је учествовао у првим надреалистичким подухватима у Паризу и Београду, није био признат ни прихваћен међу београдским надреалистима. Повремено је објављивао путописе у београдским дневним листовима. Писао је на српском и француском језику, а говорио је и немачки језик.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Крилато злато*, Београд 1926; *Антиена смрти*, Београд 1927; *Златне бубе*, (песме и подсећања), Београд 1968; *Крилато злато и друге књиге*, фототипско издање, Београд, Горњи Милановац 1989.

ИЗВОР: ЈИМ, База Матичне књиге рођених

ЛИТЕРАТУРА: Предраг Палавестра, *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд 1998, 98, 99, 100, 190; М. Ненин, *Були Мони де*, Српски биографски речник, Нови Сад 2004, 883; Соломон Мони де Були, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2005/08/04/srpski/BG05080312.shtml> (28. IV 2011); Немогуће. Уметност надреализма, <http://www.serbiansurrealism.com/hronsrp.htm> (28. IV 2011).

Т. Спасојевић

Були, Мориц

лекар, санитетски пуковник
(Београд, 28. VIII 1876 - Београд, 23. VIII 1936)

Отац Едија.

Основну школу завршио је у Београду, средњу у Дрездену и Лајпцигу. Медицину је студирао у Бечу и Ростоку. Специјализирао је бактериологију у Берлину. Докторирао је 1905. у Немачкој. Посебно је проучавао азијатску колеру и кугу. Био је сарадник професора Васермана, као и Хендела у Царском здравственом заводу (1909-1910). У Србију је дошао на позив српске владе 1910. да би радио на сузбијању куге у близини Обреновца. Исте године организовао је бактериолошку службу у Београду, на чијем је челу био до 1912.

У Балканским ратовима радио је као лекар пољске болнице Дринске дивизије I позива. Током опсаде Једрена 1912. позван је да извиди појаву колере у српској војсци. Након што је утврдио да су у питању случајеви азијатске колере, предузео је мере за њено сузбијање. У истом рату радио је и као лекар VII пука II позива. По завршетку рата био је додељен Војној болници у Београду као бактериолог. У Другом балканском рату био је заробљен у Ђевђелији, заједно са својим болесницима. После пет дана, грчка војска је заузела Ђевђелију и ослободила га. У овом рату самоиницијативно је започео вакцинасање српских војника против колере вакцинама добијеним од грчког санитета.

Пред Први светски рат био је на двомесечном студијском путовању у Бечу. По повратку, основао је у Београду први диспансер за сифилис и увео Васерманову методу у дијагностику. У Првом светском рату учествовао је у сузбијању епидемије пегавог тифуса као болнички бактериолог у Нишу. У пролеће 1915. упућен је у Београд, у војну болницу под управом Америчке мисије. Исте године, услед појаве куге у Солуну, сарађивао је са грчким санитетом. Током повлачења кроз Албанију, из Скадра је упућен на Цетиње, где су се појавили случајеви колере. Потом је био лекар на енглеском санитетском броду „Деван“. Искрцао се у Бриндизију где се разболео од упале плућа. Лечен је у Швајцарској, а по доласку на Крф отворио је бактериолошку лабораторију и војну амбуланту за сифилис у замку Ахилеон. У овом периоду

сарађивао је, у Сересу крај Солуна, са др Хиршфелдом. После рата залагао се за изградњу савременог водовода у Београду. На основу његових упутстава изграђен је Дезинфекциони завод у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Моја бактериолошка искуства у ратовима 1912–1918*, Историја српског војног санитета. Наше санитетско искуство, (прир. М. Јовановић, М. Перишић), Београд 1992, 515-523.

ЛИТЕРАТУРА: Група аутора, *Заразне болести и рад српског војног санитета на њиховој превенцији и лечењу на Солунском фронту 1917-1918. године*, ВСП, 2008, 65, 59; Владимир Станојевић, *Историја српског војног санитета. Наше санитетско искуство*, Београд 1992, 515-523; Б. Павловић, *Мориц Були*, Српски биографски речник, 1, Нови Сад 2004, 883.

Д. Шаренац

Були, Хуго - Исак

трговац, утемељитељ фудбала у Србији
(Београд, 14. XII 1875 - Београд, Сајмиште, 1941/42)

Отац Едидија, познати трговац, умро у Београду 1907, мајка Меркуша - Меркада, умрла 1934.

Були Хуго

По завршетку средњошколског образовања у Београду, студије је наставио у Берлину, у Немачкој. Ту је играо фудбал за клуб «Германија». Као сувенир са студија, по

повратку у Београд, у пролеће 1896, донео је прву фудбалску лопту, желећи да омладину заинтересује за фудбал, све популарнију игру у Европи.

У Београду се учланио у гимнастичко друштво «Соко» и са пријатељима основао *Лоптачку секцију*, 12. маја 1896. Прва утакмица одиграна је у близини Небојшине куле испод Калемегдана, 19. маја. Игром су руководили Густав Фејфар и Хуго Були пред око педесет гледалаца. То је званичан датум почетка фудбалске игре у Србији.

Прво српско друштво за играње лоптом основано је 1. маја по старом, тј. 14. маја 1899, по новом календару. Међу оснивачима је био и Хуго Були.

ИЗВОРИ: Фељтон Саше Марковића *85 година фудбалске игре у Србији*, Политика од 18. до 21. јануара 1981; Матични уред Стари град: Матичне књиге рођених и венчаних; ЈИМ: *Књига евиденције споменика и спомен обележја за СФРЈ (Евиденција споменика које треба подићи)*

Б. Џидић

В

Вајнман, Роберт

привредник
(Апатин, 10. V 1922)

Отац Едмунд, мајка Едит, рођ. Фрај. Убрзо после његовог рођења, фирма у којој је отац радио премештена је у Кулу а затим у Братиславу, куда се одселила цела породица да би, 1936, били премештени у Нови Сад.

Школовање је наставио у Новом Саду. Матурирао је на Трговачкој академији (данас Средња економска школа) 1941. године.

Био је активиста омладинског покрета *Хашомер хацаир*. Од почетка рата је учествовао у покрету отпора. Ухапшен је фебруара 1942. Војни суд га је осудио на три године робије. У марту је пребачен у суботички затвор, одакле га је мађарска војска, октобра 1942. одвела са првом казненом четом на фронт близу града Вороњежа, где је била таква хладноћа да су му се смрзли прсти на ногама. Приликом совјетског продора у оквиру Стаљинградске битке, мађарски део фронта се распао. Као рањеника су га довели у Мађарску. По залечењу, поново се нашао у старом затвору.

Успео је да побегне са бројним другим заточеницима, да стигне у Југославију и пријави се војсци са којом је стигао до Корушке. Демобилисан је 1953. у чину капетана.

По повратку у Нови Сад, две године је радио у хотелу на Иришком венцу, а потом је био директор извоза у предузећу „Југовино“. За непуне две године, успео је да обнови ту фирму, која је убрзо постала једна од водећих у тој грани привреде.

Био је оптужен за привредни криминал и добио је отказ, али је на суђењу тужба одбачена уз образложење да у њој нема криминалних радњи. Ипак, био је без посла неколико година, док се поново није запослио у „Копродукту“. У међувремену је дипломирао на Економском факултету у Суботици.

Године 1964, прихватио је понуду једне холандске фирме да се пресели у Беч и да ради у њиховом представништву. После три године, напустио је представништво и основао своју фирму. За неколико година, та фирма постала је једна од најугледнијих у својој грани, тако да је добио признање од градоначелника Беча.

Последњих десетак година, све се више повлачио из посла, бавећи се писањем. Примљен је у ПЕН клуб Аустрије. Објавио је 22 књиге на различите теме, од политике, преко музике, до кулинарства.

БИБЛИОГРАФИЈА: Избор неких књига (аутор је све своје књиге писао под псеудонимом Георг Пресбургер): *Leben ist wenn man trotzdem lebt* (Живот је када се упркос томе живи). Беч 1997. - *Jugoslwien so noch nie dargestellt* (Југославија како до сада нигде није представљена). Беч 2004. - *Eminente Musikinterpreten* (Еминентни музички извођачи) Беч 2007. - *Edith's Kochanleitungen* (Едитина кулинарска упутства) Беч 2009.

ЛИТЕРАТУРА: Енциклопедија Новог Сада, св. 18; 2001: 313. - Лична сазнања.

Т. Ковач

Вајс, Алберт

правник, професор универзитета, председник СЈОЈ
(Земун, 3. X 1905 - Београд 4. IV 1964)

Отац Херман, трговац и председник Јеврејске општине у Земуну, мајка Мари, рођ. Рот.

Основну школу и гимназију завршио је у Земуну. Упоредо је студирао филозофију, економију и право у Берлину, Паризу, Београду и Загребу. Дипломирао је на Правном факултету у Загребу 1928, а следеће године је докторирао. Као судски и адвокатски приправник, практична знања је стицао у Новом Бечеју и Зрењанину. Након положеног адвокатског испита, почео је да се бави адвокатуром у Београду, прво као партнер у адвокатској канцеларији, а убрзо и као њен сувласник.

За време студија у Загребу, био је активан у културним и социјалним организацијама јеврејске омладине: *Жидовском академском друштву „Јудеја“*, *Жидовском академском потторном друштву* и *Савезу жидовских омладинских удружења*. Објављивао је песме у јеврејским омладинским часописима *Гидеон* и *Ханоар*. За потпредседника Јеврејске ашкенаске општине у Београду изабран је 1938. Нешто касније, изабран је за члана Извршног одбора Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије и члана Савеза циониста Југославије. У време Априлског рата, мобилисан је као резервни официр, а након капитулације, одведен је у заробљеништво у Немачку. Током рата, био је заточен у заробљеничким логорима: Офенбург, Нирнберг-Офлаг XIII б, Оснабрик-Офлаг VI ц, Штрасбург и Баркенбриге. У Оснабрику је, у другој половини 1943, основан Логорски универзитет, на коме је Вајс држао предавања из опште историје. Исте јесени, формирано је и Антифашистичко веће. Вајс је био члан Извршног одбора и Секретаријата Извршног одбора Већа. У истом логору, био је главни уредник илегалног листа *Тридесетседмица*. Након премештаја у логор Баркенбриге, уређивао је лист *12. час*, са С. Јаковљевићем и С. Караогланивићем. У Холокаусту је изгубио мајку, супругу, сина јединца и више чланова шире породице.

Након повратка у земљу, радио је у Државној комисији за утврђивање злочина окупатора и његових помагача (1945-1948). Био је руководилац оперативних, стручних

и истраживачких послова и учесник у редакцији публикација Комисије. Учествовао је у припреми и обради југословенског оптужног и доказног материјала за суђење у Нирнбергу и другим процесима против ратних злочинаца у земљи и иностранству. Као члан југословенске делегације на Нирнбершком процесу, провео је непуну годину дана у Немачкој (1946). Радећи на тим пословима, припремио је велики број студија и елабората и постао водећи стручњак за међународно кривично право у земљи.

Вајс Алберт

Учествовао је у припреми нацрта прописа о кривичним делима против човечности и међународног права за изразу Кривичног законика 1951. Током 1955, био је стручни саветник при Југословенској амбасди у Вашингтону, у поступку за изручење ратног злочинца Андрије Артуковића. Био је сарадник више стручних група и комисија при Државном секретаријату за иностране послове. Учествовао је у припреми материјала које је Југославија послала на суђење ратном злочинцу Адолфу Ајхману, кога је Вајс саслушао у току судског поступка. После напада на Југословенско представништво у СР Немачкој 1962, Вајс је сарађивао на прикупљању материјала за оптужницу.

Од 1947, ангажован је као хонорарни наставник на Правном факултету у Београду. Доцент на предмету Општа историја државе и права постао је 1953, ванредни професор 1955, а редовни 1961. Један је од оснивача Института за правну историју на Правном факултету у Београду и

писац његовог првог статута. На Вишој школи Министарства унутрашњих послова ФНРЈ, у периоду 1950-1953, предавао је Међународно право, што је предавао и школске 1957/58. на Вишој управној школи за унутрашње послове. На Високој школи политичких наука у Београду, био је стални хонорарни наставник за предмет Развитак цивилизације, од школске 1960/61. Циклус предавања из историје права одржао је на Правном факултету у Сарајеву 1956/57. На позив Одељења за историју, на Филозофском факултету у Београду одржао је предавања: о јеврејској историји од буржоаских револуција до савременог тренутка; о Ајхмановом процесу; о Холокаусту (1959-1961).

Од оснивања Института за међународну политику и привреду 1948, па до децембра 1952, руководио је Секцијом за међународно право. У Институту друштвених наука, у оквиру кога је организовао Одсек за општу историју 20. века, од јуна 1960, био је виши научни сарадник. Као шеф или члан делегација, учествовао је на више међународних скупова: Међународно кривично право (Нирнберг 1946, Брисел 1947), Конгрес демократских правника (Брисел 1947), Међународни комитет за Аушвиц (Франкфурт 1957), Светска федерација бивших бораца (Бад Годесберг 1960).

Био је члан: Савета за законодавна питања при Савету за законодавство и изградњу народне власти Владе ФНРЈ (1951), Комисије за проучавање међународно-правних обележја НОБ (1954-1955), Комисије за прикупљање и објављивање међународно-правних аката Југославије у периоду 1918-1941, Удружења правника, СУБНОР-а.

По повратку из заробљеништва, поверено му је да, са сарадницима, обнови рад Савеза јеврејских општина Југославије, чији је потпредседник био 1945-1948, а председник од 1948. до смрти. Захваљујући његовом напору и ауторитету, у том периоду покренути су *Јеврејски преглед* (1950) и *Јеврејски алманах* (1954), основан је *Јеврејски историјски музеј* и започето је прикупљање архивске грађе, објављене су публикације *Злочини фашистичких окупатора и њихових помоћника против Јевреја у Југославији* (1952) и *Дубновљева Кратка историја јеврејског народа* (1962). Подстицао је рад омладинских клубова, хорова, социјалних установа.

Посебно се старао о везама са светским јеврејским организацијама (World Jewish Congress, American Joint Dis-

tribution Committee, Conference on Jewish Material Claims against Germany, Standing Conference of European Jewish Community Services) и са организацијама југословенских Јевреја у иностранству. Као делегат југословенског Савеза, учествовао је на европској конференцији Светског јеврејског конгреса у Паризу 1945. Био је члан Извршног одбора Светског јеврејског конгреса.

Објављивао је радове из следећих области: општа историја (правна, политичка и културна), међународно кривично право с акцентом на проблему ратних злочина и злочина против човечности током Другог светског рата, права човека, историја Јевреја и њихов положај у социјалистичкој Југославији.

Савез је, у знак захвалности, Вајсу подигао споменик на Јеврејском гробљу у Београду. У кибуцу Гат, у Израелу, засађена је шума, а његово име носе Дечије забавиште Јеврејске општине Београд и Јеврејски дом у Скопљу.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *La Repartition des dommages causés par une guerre criminelle*, Bruxelles 1947; *A Historical and Criminalistic Inquiry into the Nature of the International Crime*, AMLS, 1948; *Zločin genocida u međunarodnom krivičnom pravu*, MPr, 1948; *Pregled međunarodnih ugovora i drugih akata od međunarodno-pravnog značaja za Srbiju od 1800-1918*, Beograd, 1953; *Jevreji u novoj Jugoslaviji*, ЈеА, 1954; *Рад Комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача*, АПФБ, 4, 1961; *Osnovi опште историје државе и права I*, Beograd 1962. (са Љ. Кандић); *Razvitak civilizacije I-V*, Beograd, 1961-1964; *Zločini fašističkih okupatora i njihovih pomoćnika protiv Jevreja u Jugoslaviji*, Beograd 1952 (аутор предговора).

ИЗВОР: Матична књига рођених, Јеврејска општина Земун

ЛИТЕРАТУРА: Ljubica Kandić, *Dr Albert Vajs 1905-1964*, ЈИЋ, 1964, 2, 157-158; *Albert Vajs*, ЈPr, g. XV, 1964, 3-4, 3-8; *Albert Vajs 1905-1964. Spomenica*, Beograd 1965, 13-24, 27, 55, 58, 66, 89-90, 100; Dragomir Stojčević (ur.), *Zbornik radova iz pravne istorije posvećen Albertu Vajsu*, Beograd 1966, 5; Јаša Romano, *Jevreji Jugoslavije: 1941-1945: žrtve genocida i učesnici NOR-a*, Beograd 1980, 297-299, 503; Danilo Fogel, *Jevrejska zajednica u Zemunu: hronika (1739-1945)*, Zemun 2007, 34-35; Mladenka Ivanović, *Jevreji u Jugoslaviji (1944-1952). Kraj ili novi početak*, Beograd, 2009, 94, 107-108.

А. Рафаиловић

Вајс, Влатка

хемичар, професор универзитета,
научни радник, истраживач
(Београд, 23. VII 1947)

Отац Емануел, лекар, мајка Динка, рођ. Вичевић, домаћица. Основну и средњу школу завршила је у Загребу. Дипломирала је на Природно-математичком факултету у Београду, на Одељењу за хемију (сада Хемијски факултет) 1971. На истом факултету магистрирала је 1974. са тезом *Истраживање хемијских састојака Artemisia compestris*. Докторирала је 1978. на Политехничком факултету у Лондону са дисертацијом *Неке примене фрагментације бициклооктена у тоталној синтези природних производа*.

У периоду 1971-1972. била је асистент на предметима неорганска и аналитичка хемија Природно-математичког факултета у Београду. Од 1972. до 1974. радила је у Центру за инструменталну анализу ИХТМ у Београду. На Политехнички факултет у Лондону отишла је 1974, где је била асистент-сарадник. Из Лондона се 1976. вратила у Центар за инструменталну анализу ИХТМ. Ту је радила као научни истраживач и бавила се одређивањем структуре органских једињења. На усавршавању у иностранству боравила је: месец дана 1979. на Одељењу за хемију Универзитета у Саутхемпτονу и три месеца 1983. у Лабораторији за органску хемију Савезне високе техничке школе у Цириху. За доцента (са скраћеним радним временом) на Хемијском факултету у Београду изабрана је 1993. на предмету Структурне инструменталне методе (NMR, MS, IR, UV/Vis, GLC, HPLC). Директор је Центра за хемију ИХТМ од 2002.

Објавила је више од сто научних радова, који се тематски могу поделити у две групе: тотална синтеза природних производа и примена инструменталних метода за одређивање структуре органских једињења. Више година се бави истраживањем лековитог биља. Открила је нова једињења у кантариону која имају антидепресивна својства. Била је сарадник на пројекту „Београдска мумија“, где је урадила прелиминарне структурно-инструменталне анализе смоле.

Живи и ради у Београду као научни истраживач Центра за хемију ИХТМ и професор је на Катедри за органску

хемију Хемијског факултета у Београду. Члан је Савета природних наука Универзитета у Београду, Одбора за хемијску науку Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије и председништва Српског хемијског друштва. Говори енглески, а служи се немачким и руским језиком.

Вајс Влатка

ВАЖНИЈИ РАДОВИ: *Новије инструменталне методе за одређивање структуре природних производа*, АрФ, 5, Београд 1997, 423-430; *Биљна хемија и медицина*, ХПр, 5, Београд 1997, 150-153; *Antifungal activity of davanone-type sesquiterpenes from Artemisia lobelii var. conescens*, JSCS, 11, Beograd 2004, 969-972.

ИЗВОРИ: Влатка Вајс, Радна биографија; ЈОБ, Биографски подаци.

ЛИТЕРАТУРА: *Београдска мумија*, <http://www.planeta.rs/05/2ekskluzivno.htm> (12. 6. 2010); *Дрога „потпуно природно“ убија апетит*, <http://www.politika.rs/rubrike/spektar/Nauka/Droga-potpuno-prirodno-ubija-apetit.lt.html> (12. 6. 2010); *Хемијски факултет. Катедра за примењену хемију*, <http://www.chem.bg.ac.rs/primenjena/index.html> (12. 6. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

Т. Спасојевић

Вербер, Еуген

јудаиста, писац, преводац, новинар
научни радник, глумац, драматург,
функционер у јеврејским организацијама
(Суботица, 25. I 1923 - Београд, 1. I 1995)

Отац Емил, мајка Теса, рођ. Браун. Отац је припадао ортодоксној јеврејској заједници у Суботици.

Еуген Вербер је упоредо похађао српску основну школу и јеврејску верску школу. Као ђак Трговачке академије у Новом Саду постао је члан омладинске организације *Хашомер хацаир*, а уочи Другог светског рата био је виђенији члан новосадске и војвођанске истоимене организације. За време Другог светског рата био је затворен у Новом Саду. Емигрирао је у Мађарску, одакле је спроведен у радни логор на Источном фронту. Од уже породице рат су преживели његов отац и млађи брат. Мајка и две сестре страдале су у логору Биркенау.

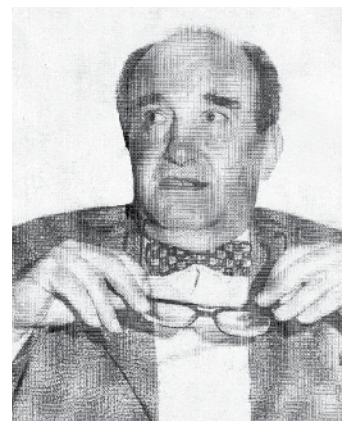
После рата посветио се позоришној сцени и 1945. постао члан Српског народног позоришта у Новом Саду. У Народно позориште у Сарајеву прешао је 1946, где је остао до 1951. Од 1951. до 1953. радио је у Народном позоришту Босанске крајине у Бањалуци, 1953-1961. у Народном позоришту у Нишу, а од 1961. до 1975. у Београдском драмском (Савременом) позоришту. Поред тога што је глумио у више од сто позоришних представа, био је редитељ, преводац драмских текстова и драматург. Осим позоришних, добијао је улоге на филму и у телевизијским серијама.

Превео је *Кумранске рукописе*, велики део *Талмуда*, написао је књигу о *Талмуду* која је доживела четири издања, *Библијске приче* и бројне чланке и студије из јудаистике. Преводио је са мађарског, јидиша, хебрејског и немачког језика. Преводио је дела Золтана Варге, Маргит Кафке, Магде Сабо, Исака Башевиса Сингера, Шалома Алејхема, Гершома Шолема и других. Предавао је хебрејски језик и књижевност на универзитетима у Београду и Сарајеву.

Био је члан Удружења књижевника Србије, председник и члан Удружења књижевних преводаца (где је награђен за животно дело), српског ПЕН-центра, Светског научног друштва за јеврејске науке и Светског савеза за хебрејски језик и културу. Био је и активан културни радник у

јеврејским општинама. Учествовао је на бројним међународним конгресима хебраиста и јудаиста у иностранству. Добитник је награде „Милош Ђурић“ (1983) за превод *Кумранских рукописа*; награде Савеза јеврејских општина Југославије из легата „Буки Финци“ за *Библијске приче*; „Медаље Ђуро Даничић“ (1990), за допринос раду Катедре за хебраистику на Филолошком факултету у Београду; Награде за животно дело (1993) и Сребрне плакете града Београда.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Крићанство прије Криста?*, Загреб 1972; *Сарајевска хагада*, Сарајево 1988; *Увод у јеврејску веру*, Београд 1993.

Вербер Еуген

ВАЖНИЈЕ УЛОГЕ: у позоришту - *Лисандар* (В. Шекспир, Сан летње ноћи); *Др Нинковић* (Б. Нушић, Госпођа министарка); *Аурел* (М. Крлежа, Лада); *Полачек* (Ј. Игњатовић, Вечити младожења); на филму - *Вилијамс* (А. Ђорђевић, Јагуаров скок); *Еуген Вербер* (Д. Јовановић, Против Кинга); *Трговац* (П. Ђорђевић, Јутро); *Лекар* (Ж. Павловић, Задах тела); у телевизијским серијама - *Матковић* (М. Ђукановић, Камсионције); *Шредер* (А. Ђорђевић, Повратак отписаних); *Председник стамбене комисије* (А. Ђорђевић, Врућ ветар); *Трговац* (Д. Бајић, Сиви дом).

ИЗВОРИ: ЈИМ, ф. Хемеротека. Југословенски књижевници Јевреји. Еуген Вербер, к. 15; Грађа Радивоја Давидовића о Еугену Верберу.

ЛИТЕРАТУРА: *Мала енциклопедија Просвета, Општа енциклопедија I*, Београд 1978, 323; Петар Волк, *Позоришни живот у Србији 1944/1986*, Београд 1990; А. Сингер, *Еуген Моше Вербер*, Књижевност, 8-10, 1995, 1073-1077; *In memoriam (Еуген Вербер)*, Билтен. Јеврејски преглед, 2, 1995, 17; К. Р., *Глумац, јудаиста и преводилац*, Политика, 6. јануар 1995, 15; М. Р. Веснић, *Јевреји на српској позоришној сцени током 19. и 20. века*, Зборник ЈИМ, 7, 1997, 229; Јаша Алмули, *Живи и мртви*, Београд 2002, 341-352.

Т. Спасојевић

Вермеш, Аладар

лекар

(Нови Сад, 1900 - Нови Сад, 1957)

Матурирао је у Новом Саду, а Медицински факултет завршио у Бечу. Радио је на више бечких клиника. После специјализације из интерне медицине, отворио је приватну интернистичку ординацију у Новом Саду.

За време Другог светског рата, доспео је у Аушвиц и Данциг, где је дочекао ослобођење. После опоравка у совјетским болницама, 1945. се вратио у Нови Сад. Уз приватну праксу, радио је на Рендгенолошком одељењу Главне покрајинске болнице. После положене специјализације из рендгенологије, 1952, прешао је на Рендгенолошко одељење Градске поликлинике.

Био је врло активан у Српском лекарском друштву.

Био је члан масонске ложе „Митрополит Стратимировић“.

ЛИТЕРАТУРА: *Архива, рукопис*, Павле Шосбергер

П. Шосбергер

Весел, Јосиф

неуропсихијатар, професор универзитета

(Нови Сад, 21. XII 1927)

Отац Даниел, мајка Катарина - Естер, рођ. Пејић. Мајка је 1927. примљена у Мојсијеву веру и добила је име Естер. Похађао је Јеврејску основну школу у Новом Саду од

1934. до 1938. Потом је уписао гимназију, али је прекинуо школовање због избијања рата. Од 1941. до априла 1944. учио је занат. Као средњошколац био је члан *Хашмер Хацаира*. Крајем 1941. оца су му одвели на присилни рад у Украјину, где је и страдао, а он је са мајком и три сестре априла 1944. одведен у сабирни логор у Суботици. Одатле су спроведени у сабирни логор у Баји, а маја 1944. транспортовани су у концентрациони логор Аушвиц. Јуна 1944. одведен је у Бухенвалд, а априла 1945. пребачен у Терезинштат, где је дочекао ослобођење. Од уже породице Холокауст су преживели само он и његова старија сестра Бланка, која се иселила 1949. у Израел, где и данас живи са породицом. Мајка и две млађе сестре настрадале су у гасној комори у Аушвицу.

По ослобођењу вратио се у Нови Сад и завршио гимназију. После тога дошао је у Београд, где је завршио Медицински факултет 1956. Као студент био је шеф демонстратора на хемији. Специјализирао је неуропсихијатрију на Неуропсихијатријској клиници у Београду. Специјалистички испит положио је 1961. Као асистент самоиницијативно је за специјализанте сачинио програм трогодишње наставе из неуропсихијатрије и програм тромесечног курса из електроенцефалографије. Школску 1966/67. провео је на усавршавању на психијатријској клиници „Света Ана“ у Паризу. Докторирао је на Медицинском факултету у Београду 1977. одбранивши тезу *Могућност амбулантног лечења алкохоличара са посебним освртом на групну психотерапију*.

Цео радни век провео је на клиникама Медицинског факултета у Београду. Био је лекар (1957-1962), начелник одељења (1968-1988) и директор (1988-1993) Клинике за психозе „Владимир Ф. Вујић“ Института за психијатрију КЦС. На Медицинском факултету радио је од 1962. као асистент, доцент је постао 1971, ванредни професор 1978, а редовни професор 1985. Осим на Медицинском факултету у Београду, држао је предавања на Медицинском факултету у Крагујевцу, на вишим медицинским школама у Београду, Приштини и Бањалуци, на Фармацеутском, Правном и Факултету организационих наука у Београду. При крају радног века био је начелник Центра за форензичку психијатрију и тада је поднео предлог измене законских прописа о принудном пријему психотичних бо-

лесника. Део овог предлога унет је у Закон о здравственој заштити. Пензионисан је 1993.

Први је код нас организовао лечење алкохоличара у „малим групама“ 1961. Дао је велики допринос да Психијатријска клиника „Владимир Ф. Вујић“ постане Центар за превенцију суицида са теле-апел службом. Оснивач је и први председник Секције за превенцију самоубиства СЛД, 1979. Био је члан председништва Удружења за превенцију самоубиства СФРЈ и потпредседник Секције за психијатрију СЛД. Аутор је првог домаћег уџбеника о нези психијатријских болесника.

Весел Јосиф

Објавио је преко сто педесет научних и стручних радова, који се превасходно баве болестима зависности, али и третманом психоза, психосоматиком, суицидологијом. Аутор је два уџбеника за студенте Више медицинске школе и коаутор два уџбеника за студенте медицинског и правног факултета.

Био је почасни члан Секције за превенцију самоубиства Лекарског друштва Словеније и Удружења здравствених радника Србије; главни уредник листа СЛД *Лекар* и часописа *Алкохолизам*; уредник часописа СЛД *Медицински гласник*; члан редакције часописа за клиничку психијатрију, психологију и граничне дисциплине *Енграми*.

Добитник је Спомен-плакете града Београда, плакете поводом 50-годишњице Медицинског факултета у Београду, повеље СЛДЈ и повеље СЛД. Активно се служи француским и немачким језиком.

Живи у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Специјална нега душевних болесника*, Београд 1973; *Могућност амбулантног лечења алкохоличара са посебним освртом на групну психотерапију*, Београд 1977.

ИЗВОР: ЈО Нови Сад

ЛИТЕРАТУРА: *Ми смо преживели 2. Јевреји о Холокаусту*, Београд 2003, 137-143; *Биографски лексикон. Познати српски лекари*, Београд 2005, 124; *Медицински факултет Универзитета у Београду 1905-1920-2005*, Београд 2005, 275; *Настава неуропсихијатрије на Медицинском факултету у Београду. Катедре, клинике и институти 1923-2003*, Београд 2006, 121-122; *Наставници Медицинског факултета у Београду*, 2007, 329-330.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Т. Спасојевић

Вилхајм, Имре

лекар

(Суботица, 1886 - Суботица, 1930)

Основно и средње образовање стекао је у Суботици, а диплому Медицинског факултета у Будимпешти. Од 1909. до 1919. радио је на клиникама у Будимпешти и Дебрецину. По повратку у Суботицу 1919. отворио је приватну ординацију и болницу са неколико кревета. У Јеврејској болници радио је од оснивања као хирург.

Ради стручног усавршавања и проучавања организације болница отишао је 1925. у САД. После четири месеца вратио се у Суботицу и отворио савремену приватну болницу. Свака болесничка соба располагала је топлом и хладном водом, телефонском везом, радио-апаратом. Болница је имала више операционих сала, породилиште са операционом салом, лабораторијом и рендген апаратом. Лифт је био подешен за превоз лежећих болесника. Изолација болесничких соба омогућавала је превенцију интрахоспиталних инфекција.

Неколико месеци по завршетку изградње ове болнице, др Имре Вилхајм је извршио самоубиство узевши морфијум. Јеврејска општина је 1936. откупила зграду болнице и преселила се у њу.

ЛИТЕРАТУРА: др Емил Либман, *Допринос суботичких лекара - Јевреја здравственој служби града током XIX и XX века*, *Ex Pannonia*, 11-12, 2009, 33-42, Историјски архив Суботица.

А. Дарваш

Винавер, Станислав

књижевни критичар, теоретичар експресионизма у српској међуратној књижевности, песник, публициста и преводилац
(Шабац, 1. III 1891 - Нишка Бања, 1. VIII 1955)

Познати псеудоними: Чика Сташа, Трајко Ћирић, Цим Дип Пресни, Гојхлин Јуниор, Проф. „Свезнанов“, С. В. и С. W. S.

Отац Аврам Јосиф, мајка Ружа.

У родном граду завршио је основну школу и VI разред гимназије. Због сукоба са професором српског језика, школовање је наставио у Првој мушкој гимназији у Београду. Матурирао је 1909. После доласка у Београд, укључио се у рад литерарне дружине *Нада*, у којој је објавио прве песме и прозне радове. У Паризу је студирао физику и математику. Посећивао је предавања филозофа Анрија Бергсона и антрополога Брила Левија. Студирао је музику код Ванде Ландовске.

После повратка из Париза учествовао је у Балканским ратовима, а затим у Првом светском рату као добровољац. Са Српском војском повукао се преко Албаније на Крф. Био је један од 1300 каплара. Као члан српске дипломатске мисије, 1916. упућен је у Француску и Велику Британију. За време Октобарске револуције 1917. био је у Петрограду. Крај Првог светског рата дочекао је у чину резервног потпоручника.

После рата запослио се као писар у Уметничком одељењу Министарства просвете Краљевине СХС. Укључио се у књижевни живот као поборник модернизма и водећи теоретичар новог покрета. У *Манифесту експресионистичке школе*, објављеном 1920, заложиио се за раскидање свих веза са традиционалним уметничким изразом. Покренуо је, са Тодором Манојловићем, авангардну библиотеку *Албатрос*. Постао је члан литерарне

заједнице *Алфа* и београдског ПЕН клуба. Био је сарадник јеврејског друштва *Беневоленција* у Сарајеву и члан Савеза слободних зидара Београда. Дипломирао је физику на Београдском универзитету, 1930.

Винавер Станислав

Запослио се у Министарству иностраних дела 1927. и као државни службеник отишао у Берн, а затим у Женеву. Вршио је дужност аташеа за штампу при Друштву народа. Године 1929. постављен је за дописника Одељења за штампу Краљевског посланства у Берлину. Од 1929. до 1934. био је аташе за културна питања и штампу при Краљевском посланству Централног пресбиороа у Берлину и Прагу. У Централном пресбиороу радио је у Сектору за контакте са иностраним дописницима (1934-1938). Службовао је и као шеф Публицистичког одека и аташе за штампу при Посланству у Прагу.

Као резервни официр Краљевске војске Југославије, мобилисан је после бомбардовања Београда 1941. Заробљен је и рат је провео у немачким логорима Оснабрик, Стразбур и Баркенбриге. Из заробљеништва се вратио у Београд 1945.

Од 1946. до 1949. интензивно се бавио преводилачким радом. Краће време радио је као уредник, новинар и преводилац у ТАНЈУГ-у. Превео је око тридесет дела пољских, енглеских, немачких, француских, руских, чешких и шпанских писаца.

Прве књижевне радове објавио је у часописима *Босанска вила*, *Бранково коло*, *Српски књижевни гласник*, *Дело*, *Нова*

искра, Штампа и Пијемонт. Током Првог светског рата био је сарадник *Српских новина* и *Слободе*. Двадесетих година писао је за *Политику*, *Књижевни југ*, *Дан*, *Прогрес*, *Јеврејски живот*, *Медузу*, *Београдске новости*, *Веселе новине* и *Нови лист*. Уочи почетка Другог светског рата, писао је текстове за Радио Београд (за емисију *Реч нације*) и за часописе *Нова смена* и *XX век*. После рата био је сарадник листа *Јез* и емисије *Весело вече* Радио Београда. Своје преводилачке радове објављивао је 1950-их година у *Младости*, *Републици*, *Политици*, *Књижевним новинама*, *Летопису Матице српске*, *Књижевности*, *НИН-у* и *Делу*. Друштво пријатеља Станислава Винавера установило је 1993. награду Станислав Винавер за најбоље остварење у области прозе, поезије, есеја, критике, публицистике (књижевне, музичке, позоришне, ликовне) и преводилаштва. ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Мјећа*, Београд 1911; *Варош злих волшебника*, Београд 1912; *Приче које су изгубиле равнотежу*, Београд 1913; *Пантологија новије српске пеленгирике*, Београд 1920; *Громобран свемира*, Београд 1921; *Нова пантологија пеленгирике*, Београд 1922; *Чувари света*, Београд 1926; *Гоч гори, једна југословенска симфонија*, Београд 1927; *Шабац и његове традиције*, Београд 1938; *Чардак ни на небу ни на земљи*, Београд 1938; *Момчило Настасијевић*, Београд 1938; *Најновија пантологија српске и југословенске пеленгирике*, Београд 1938; *Живи оквири*, Београд 1938; *Ратни другови*, Београд 1939; *Године понижења и борбе, живот у немачким „офлазима“*, Београд 1945; *Европска ноћ*, Београд 1952; *Језик наши насушници*, Нови Сад 1952; *Надраматика*, Београд 1963; *Заноси и пркоси Лазе Костића*, Нови Сад 1963.

ЛИТЕРАТУРА: Јован Деретић, *Историја српске књижевности*, Београд 2004, 1027-1031; Небојша Поповић, *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 180-182; *Смрт Станислава Винавера*, *Књижевност*, 9, 1955, 239-240 (аутор Е. Ф); Ј. Христић, *За успомену Станислава Винавера*, *Књижевност*, 10, 1955, 317-319; Станислав Винавер, *Пантологија српске и југословенске пеленгирике*, Београд 1966, 201; Предраг Палавестра, *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд 1998, 91-94, 188-201; Станиша Војиновић, *Родитељи Станислава Винавера*, *Алманах Винавер*, 1, 1997, 132-133.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Волф, Јулије

педијатар

(Калоча/Kalocsa, Мађарска 8. V 1887

- Суботица, 7. VIII 1954)

Дипломирао је на Медицинском факултету у Будимпешти, крајем 1909. После годину дана стажирања на Гинеколошкој и Дечјој клиници матичног факултета и на унутрашњем и хируршком одељењу Јеврејске болнице, од јануара 1911. до октобра 1913. радио је у дечјој болници „Жигмонд и Адел“ у Будимпешти. Од новембра 1913. до краја живота био је дечји лекар у Суботици.

Министарство народног здравља Краљевине СХС признало му је специјализацију из педијатрије септембра 1925. Осим што је обављао приватну праксу, био је стални дечји лекар суботичке Јеврејске болнице све до депортације Јевреја из Суботице.

Др Волф се вратио из депортације, а када је 1947. отворено Дечје одељење у суботичкој болници постављен је за првог начелника. На тој дужности остао је до краја живота.

БИБЛИОГРАФИЈА: *Enuresis nocturna*, Српски архив за целокупно лекарство, 4-5, 1950, 320-323; *О проблему Хореје минор*, Медицински преглед, 13-15, 1952, 153-157; *Старија и новија гледишта у патологији опстипације код одојчади*, Медицински гласник, 9, 1953, 310-313; *Патологија и терапија пнеумонија код одојчади и мале деце*, Медицински гласник, 10, 1953, 352-357.

ИЗВОР: Историјски архив Суботица (I. A. S.) Ф. 047, инв. бр. 1003.

ЛИТЕРАТУРА: Френкл-Шомло Олга, *Историја Јеврејске болнице „Др Сингер Бернارد“ у Суботици*, Зборник радова I састанка Научног друштва за историју здравствене културе Југославије, Суботица 1969, 91-103; Е. Либман, Т. Ковач, *Волф Јулије*. Српски биографски речник, св. 2, 306-307.

Т. Ковач

Волф, Никола

неуропсихијатар, редовни професор универзитета,
психолог
(Суботица, 9. V 1922 - Београд, 1. XI 1995)

Отац Јулије, мајка Едит, рођ. Шосбергер. Одрастао је у угледној породици мађарско-немачких Јевреја. Отац је био педијатар, а мајка домаћица.

Основну школу и гимназију завршио је у Суботици. На Медицински факултет у Београду уписао се 1940, али је због избијања Другог светског рата морао да прекине студирање. За време окупације прво је радио у Јеврејској болници у Будимпешти, а потом су га крајем 1943. мађарске власти интернирале у радне логоре у којима је боравио до краја 1944. По повратку у земљу, јануара 1945. прикључио се НОП-у, где је радио у санитету. Био је руководилац воза који је превозио рањенике са Сремског фронта у болничке центре по Војводини. Демобилисан је крајем 1945. Његов отац је преживео и вратио се из логора Терезинштата, а мајка је настрадала у концентрационом логору Аушвиц.

После рата наставио је студије медицине и дипломирао 1950. Током студија био је демонстратор на Физиолошком институту. Специјализацију је обавио на Неуропсихијатријској клиници, где је 1955. положио специјалистички испит. Током специјализације учествовао је у екипи за сузбијање ендемског сифилиса и радио је девет месеци у болници у Призрену. Од 1955. до 1965. био је асистент на Медицинском факултету у Београду. Дужност начелника „Г“ одељења Неуропсихијатријске клинике вршио је у периоду 1961-1962. На усавршавању у Јерусалиму провео је шест месеци (1955/56) и годину дана у Лондону (1959/60). На Медицинском факултету у Београду 1962. призната му је хабитација, а исте године стекао је диплому психолога на Филозофском факултету у Београду. У периоду 1966-1969. радио је у болници „Драгиша Мишовић“ у Београду, где је стекао звање примаријуса (1966) и био шеф Одсека за рехабилитацију Неуропсихијатријског одељења. Од 1969. до пензионисања радио је у КБЦ „Звездара“, на Клиници за неурологију и психијатрију. Под његовим руководством 1970. формирано је клиничко одељење за

неурологију, а он је постао шеф службе за неурологију са психијатријом.

Докторирао је на Медицинском факултету у Београду 1976. са темом *Психијатријски и психолошки проблеми болесника на сталном третману са хемодијализом*. Исте године изабран је за ванредног професора Стоматолошког факултета у Београду. Осим тога, био је хонорарни професор Више медицинске и Више дефектолошке школе. За редовног професора Стоматолошког факултета на Катедри за неуропсихијатрију изабран је 1980. Пензионисан је 1987. Мада пензионер, до краја живота радио је волонтерски, једном недељно, у КБЦ „Звездара“.

Објавио је више од четрдесет стручних и научних чланака, а бавио се и превођењем. Превео је дело Сигмунда Фројда *Комплетан увод у психоанализу*. Говорио је мађарски, немачки, француски и енглески језик. Добио је Орден рада са златним венцем и две захвалнице СЛД. Био је члан неуропсихијатријске и психотерапијске секције СЛД, Британског психијатријског друштва и Лондонског друштва за групну анализу, Међународног друштва за медицинску психотерапију. Више година био је председник Верске секције у ЈОБ.

Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Београду.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Психолошки тестови у психијатрији*, Београд 1965; *Разговори о Паркинсоновој болести и проблемима терапије*, Београд 1974.

ИЗВОРИ: Референтска служба деканата Медицинског факултета у Београду; Породична оставштина

ЛИТЕРАТУРА: *Ко је ко у Југославији. Лекари*, Београд 1968, 330; *In memoriam (Dr. sci. prof. Никола Волф)*, БСЈОЈ, 12, Београд 1995, 8; Владета Јеротић, *Др Никола Волф (1922-1995)*, СА, 1-2, Београд 1997, 66; Жени Лебл, *До „коначног решења“*. *Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 283; *Медицински факултет Универзитета у Београду 1905-1920-2005*, Београд 2005, 262; П. Давијанић, *Поводом 70 година Клиничко-болничког центра „Звездара“ - Београд*, 33, 4, Београд 2006, 56; Милан Андрејевић, *Стварали су Градску болницу 1936-2006*, Београд 2007, 29-30.

Т. Спасојевић

Г

Гамс, Андрија

правник, професор универзитета
(Суботица, 6. I 1911 - Београд, 3. X 1997)

Отац Александар, занатлија, мајка Еугенија, рођ. Клопфер.

У Суботици је завршио основну школу и гимназију. На новоотвореном Правном факултету у Суботици дипломирао је 1933. За време студија, био је активан у организацији „Хашомер хацаир“. Започео је каријеру волонтирајући у суду, а као адвокатски приправник радио је у Суботици и Београду. Докторски курс на Правном факултету у Београду уписао је 1934, а докторску тезу *Одговорност за радње трећих лица у приватном праву* одбранио је 1938. и објавио је 1940. Адвокатски испит је положио 1939. године и, до избијања рата, бавио се адвокатуром у Београду.

Као резервни потпоручник, добровољно се пријавио у Југословенску војску, али је убрзо био заробљен. У заробљеништву је био у логорима Оснабрик-Офлаг VI ц и у Аксладорфу. У Оснабрику је, у другој половини 1943, основан Логорски универзитет, на коме је држао предавања из опште историје, политичке економије и политичких наука. У Аксладорфу је био члан илегалног руководства. По ослобођењу из заробљеништва, упућен је у логоре у којима су били интернирани југословенски војници ради њиховог прихватања и повратка у земљу. По повратку у земљу, радио је у јавном тужилаштву у Суботици, а био је и помоћник покрајинског јавног тужиоца у Новом Саду. За доцента на Правном факултету

у Београду изабран је 1948. У звање ванредног професора изабран је 1955, а редовни професор постао је 1960. на катедри за грађанско право. У јеку дискусије о амандманима на Устав, у *Аналима Правног факултета*, бр. 3/1971, објавио је текст *Амандмани на Устав: научно - збрка, историјски - промашај*, што је допринело да тај број буде забрањен. Био је потписник петиције за ослобађање ухапшеног професора Михаила Ђурића. Због тих дешавања, у превремену пензију, као „морално-политички неподобан“, отишао је 1973. на сопствени захтев.

Гамс Андрија

Објавио је више монографија и тридесетак студија и чланака. Бавио се темама из области грађанског права, стварног права, опште теорије и социологије права. По одласку у пензију, написао је више дела из других об-

ласти. Окренуо се темама из психоанализе, социјалне филозофије и света политичких идеја. У том периоду се све више окретао темама везаним за Јевреје.

Поред српског и матерњег мађарског, служио се немачким и француским, а познавао је и енглески и руски језик. Држао је предавања на Кингс колеџу у Енглеској.

Одликован је Орденом заслуга за народ са сребрном звездом 1963.

Пети сусрет југословенских правника на Копаонику 1991. био је посвећен делу А. Гамса. Удружење правника Србије прогласило га је за почасног члана 1997.

Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Одговорност за радње трећих лица у приватном праву*, Београд 1940; *Стварно право*, Београд 1949; *Увод у грађанско право*, Београд 1952; *Основи стварног права*, Београд 1955; *Брачно и породично имовинско право*, Београд 1966; *О одговорности*, Гледишта, г. VII, бр. 5, мај 1966; *Људско тело и његови делови као ствари у грађанском праву*, АПДН, г. LV, бр. 1-2, јануар-јуни 1969; *Рефлексије о догматизму*, Pregled, г. LX, бр. 6, јун 1970; *Библија и светлу друштвених борби*, Београд 1970; *Библија и друштво*, Нови Сад 1979; *Marx, Freud and Alienation*, Co-Existence, Vol. 17, No. 2, Oct. 1980; *О својини*, Београд 1982; *Својина*, Београд 1987; *Фројд о друштву*, Београд 1988; *Појам отуђености и социологији*, FD бр. 3, 1990; *Друштвена норма: појава, настанак и значај*, Београд 1990; *Сociолошки аспект својине*, Лућа 7, 1-2, 1990; *Библија и модерна друштвена мисао*, Београд 1993; *У траганју за Богом: трагићан историјски пут јеврејства*, Gornji Milanovac 1994; *Nagon i norma: putevi i bespuća kulture*, Београд 1995.

ЛИТЕРАТУРА: Ко је ко у Југославији, Београд 1970, 291; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геночида и учесници народноослободилачког рата*, Београд 1980, 371-372; Андрија Гамс, *Библија и модерна друштвена мисао*, Београд 1993, 123; Коста Чавошки, *Senima Andrije Gamsa*, BSJOJ г. V, бр. 11, (новембар 1997), 14-15; Радомир Ђурковић, *Професор др Андрија Гамс (1911-1997)*, АПФБ г. XLV, бр. 4-6 (јул-децембар 1997), 620-621; Миодраг Орлић, *Андрија Гамс*, АПФБ г. XLV, бр. 4-6 (јул-децембар 1997), 622-628.

А. Рафаиловић

Гершковић, Леон

правник, професор универзитета, политичар, резервни потпуковник ЈНА, дописни члан САЗУ (Бучје код Славонске Пожеге, 2. II 1910 - Загреб, 1. VI 1992)

Отац Јакоб, трговац, мајка Фрида, рођ. Кон.

После завршене гимназије у Славонској Пожеги, студирао је на Правном факултету у Загребу, који је завршио с докторатом 1933. Био је функционер и председник Савеза жидовских омладинских удружења (1928-1932). До избијања рата радио је у Загребу као адвокатски приправник (1933-1936), правни саветник индустријског предузећа (1936-1940) и адвокат (1940-1941).

Гершковић Леон

Још као гимназијалац приступио је СКОЈ-у, а 1935. постао је члан КПЈ. Током 1936. у затвору је провео три месеца, али је ослобођен због недостатка доказа. Учествовао је у акцијама КПЈ у предратном периоду. Као партијски кадар ангажовао се у раду Савеза банкарских, осигуравајућих, трговачких и индустријских чиновника (1935-1940). У том периоду објавио је две књиге под псеудонимима Курил М. и Јосип Левнаић. После капитулације Југославије, ЦК КПХ упутио га је у Сплит да би узео учешћа у организовању устанка.

Током лета 1941. организовао је курсеве СКОЈ-а и уређивао илегални лист *Наш извјештај*. Фебруара 1942. био је

секретар МК КПХ за Сплит, а затим секретар Агитпропа ПК КПХ за средњу Далмацију. Предавао је на партијском курсу у Ливну, фебруара 1943, а јуна исте године постао је први уредник листа *Слободна Далмација*. Током 1944. учествовао је у организовању Првог конгреса културних радника Хрватске у Топуском и на Конгресу правника антифашиста. Крајем рата постао је члан Агитпропа ЦК КПХ и руководилац Одељења за унутрашње послове ЗАВХОХ-а. По ослобођењу (1945-1953) био је начелник у Министарству за конституанту Владе ДФЈ, помоћник председника Комитета за законодавство, савезни секретар за законодавство и организацију СИВ, члан Савета Федерације и председник Законодавно-правне комисије Савезне скупштине. Од 1963. до 1967. био је председник Организационо-политичког већа Сабора СР Хрватске. За посланика Народне скупштине ФНРЈ изабран је у другом и четвртм сазиву (1950-1953). Од 1945. био је функционер у руководећим телима Синдиката службеника државних установа и Савезу правничких удружења.

Учествовао је у изради одлука II заседања ЗАВНОХ-а (1943), Устава ФНРЈ (1946), Уставног закона (1953), Устава СФРЈ (1963). Као члан Уставне комисије Савезне скупштине учествовао је у изради уставних амандмана 1968. и 1971. и писању Устава СФРЈ (1974). Сарађивао је у стварању закона о: народним одборима, национализацији, удруженом раду.

На Правном факултету у Београду основао је предмет Историја народне власти (1946), за који је сачинио збирку докумената (1946) и написао први уџбеник (1950). Као редовни професор овог факултета предавао је и Уставно право и Комунални систем. Био је оснивач Факултета политичких наука у Загребу (1963) и први декан (1963-1965). Заслужан је за покретање факултетског часописа *Политичка мисао*. Предавао је на катедрама за Историју народне власти и Друштвено-политички систем Југославије. Био је председник Друштва политиколога Хрватске, члан Међународног удружења за административне науке и Међународног удружења за политичке науке. Био је лични саветник цара Етиопије Хаила Селасија и учествовао је у изради Устава Етиопије. За дописног члана Словеначке академије знаности и уметности изабран је 1958.

Носилац је Партизанске споменице 1941. Одликован је Орденом заслуга за народ I степена (1946), Орденом братства и јединства I степена (1947), Етиопском звездом. Награду АВНОЈ-а за друштвене науке добио је 1979. Сахрањен је на загребачком гробљу Мирогој.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: М. Курил, *Жидовско питање. Жидови у Њемачкој- Што се догађа у Палестини*, Загреб 1936; *Документи о развоју народне власти*, Београд 1948; *Историја народне власти*, Београд 1951; *О социјалистичкој демократији*, Београд 1953; *О изградњи комуна*, Београд 1955; *Државна управа Југославије*, Београд 1956; *Друштвено управљање у Југославији*, Београд 1957; *Комуна као друштвено-економска заједница и политичко-територијална јединица*, Београд 1959; *Друштвено-политички систем Југославије*, Загреб 1964; *Уставне теме*, Загреб 1976; *Савремени уставни проблеми*, Београд 1981.

ИЗВОРИ: ЈИМ, МК-1332, Биографски подаци др Леон Гершковић (несрећена грађа).

ЛИТЕРАТУРА: *Војна енциклопедија*, 3, Београд 1960, 360; *Ко је ко у Југославији*, Београд 1970, 300; Јаша Романо, *Јевреји Југославије: 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 271, 285-286, 305, 373; Миле Марковић, *Попис радова проф. др Леона Гершковића (књига, чланака, интервјуа)*, Загреб 1981, I-II, 3; *Хрватски биографски лексикон*, 4, Загреб 1998, 663.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

Гинсберг, Ервин

лекар, професор универзитета
(Осијек, 10. II 1915 - Београд, 7. VII 1990)

Дипломирао је 1939. на Медицинском факултету у Загребу. До рата 1941. радио је као волонтер у болници у Осијеку. У Априлском рату био је батаљонски лекар, у саставу 43. пешадијског пука. По доласку усташа премештен је у Градачац, у састав екипе за сузбијање ендемског сифилиса (јул 1941 - август 1943). У НОВ је ступио 15. септембра 1943, где је најпре био лекар а затим

референт санитета 16. муслиманске бригаде. У новембру 1943. прешао је у 17. дивизију, у којој је до септембра 1945. обављао дужност шефа хируршке екипе. У рату је изгубио више чланова породице.

Гинсберг Ервин

Од 31. маја 1946. радио је у Одељењу за пластичну хирургију, а потом је био на специјализацији из опште хирургије у Главној војној болници у Београду (1946-1949). Специјализацију је завршио на Хируршкој клиници ВМА, 1949.

Од оснивања ВМА радио је на Одељењу за грудну хирургију Клинике за хируршке болести ВМА. Период 1952/53. провео је на усавршавању у САД. У периоду 1955-1959. био је начелник хируршке службе у Војној болници у Скопљу и главни хирург Треће армије. Докторирао је на Медицинском факултету у Скопљу 1957. На Медицинском факултету у Скопљу изабран је за редовног професора ратне хирургије.

Године 1959. именован је за првог начелника новооснованог Хируршког одељења у оквиру Војног института за туберкулозу. Исте године унапређен је у чин санитетског пуковника. Током 1962. формирао је југословенску болницу у Алжиру. У периоду 1959-1981. био је начелник Хируршког одељења Института за плућне болести ВМА. Током 1960. провео је више месеци у земљама западне Европе, на усавршавању у клиничкој примени

хипотермије. Постао је начелник Хируршког одељења Института за плућне болести 30. јануара 1973. Од 1974. био је редовни професор хирургије на ВМА. Војну службу је завршио 31. децембра 1981.

Др Гинсберг се бавио практичном и експерименталном хирургијом. Посебно је заслужан за оснивање Одељења за експерименталну хирургију у ВМА, али је постигао и значајне резултате у проучавању клиничке примене хипотермије у хуманој медицини, као и у примени хомотрансплантата крвних судова. Један од резултата његовог рада јесте оснивање прве банке лиофилизованих хуманих артерија у Југославији.

Био је почасни члан Друштва торакалних и кардио-васкуларних хирурга Енглеске и Ирске, члан Европског клуба за грудну хирургију, Америчког колеџа грудних хирурга и почасни члан Друштва војних лекара САД.

Одликовања: Орден заслуга за народ III степена (1945), Орден за војне заслуге II степена (1947), Орден братства и јединства I степена, Орден за војне заслуге I степена (1954), Орден Народне армије II степена (1959), Орден за војне заслуге са златним мачевима (1967), Орден Народне армије са златном звездом (1975), Орден рада са црвеном заставом (1981).

ВАЖНИЈА ДЕЛА: Ервин Гинсберг, Климент Милошевић, *Искусства са ресекцијама и другим захватима на плућима у дјечјој доби*, Београд 1959; *Пулмектомија у плућној туберкулози: индикације и резултати на 205 случајева*, Београд 1968; Ервин Гинсберг, Алберт Мајдер, *Хируршко збрињавање спонтаног пнеумоторакса*, Београд 1968.

ИЗВОР: Министарство одбране, Управа за кадрове, Досијеи персоналних података.

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 374; *Војномедицинска академија ЈНА*, Београд 1985, 67, 81; *In memoriam*, ВСП, 5, 1990, 374; *Биографски лексикон. Познати српски лекари*, Београд, Торонто 2005, 167.

ФОТОГРАФИЈА: Ервин Гинсберг, *Познати српски лекари*, 167.

Д. Шаренац

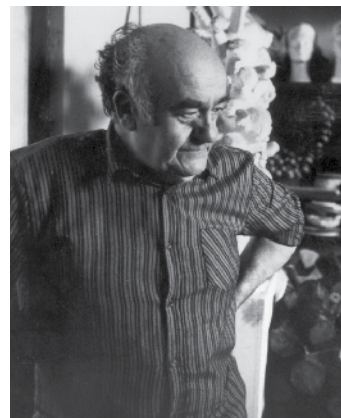
Глид, Нандор

скулптор, професор универзитета
(Суботица, 12. XII 1924 - Београд, 31. III 1997)

Отац Армин, месар, мајка Ема, рођ. Хајдушка. Основну школу и три разреда гимназије завршио је у Суботици. Због ограничавања броја ученика јеврејског порекла у гимназији морао је да напусти школовање и почне да изучава каменорезачки занат (1938). Током 1943, три месеца је радио у каменорезачкој радионици крај Будимпеште, а потом је, 1944, одведен на војну радну службу у Сегедин. Септембра 1944, са групом Јевреја је заузео Градску кућу у Сегедину и сачекао долазак руских јединица и ослобођење града. Потом се прикључио као пушкомитраљезац Осмој војвођанској бригади. Код Бијелог брда, заробили су га војници дивизије „Принц Еуген”. Пуштен је у оквиру размене војника, јануара 1945. Наставио је да ратује и рањен је у сукобима код Болмана. Крај рата и ослобођење дочекао је у Загребу. Родитељи и сестра су му страдали у Аушвицу, а током рата је изгубио и бројне рођаке. По завршетку рата, уписао је Школу за примењене уметности у Београду, одсек за камен, а потом и Академију за примењене уметности, коју је завршио 1951, у класи професора Радета Станковића и Марина Студина. Добио је прву награду (1948) за скулптуру на Фестивалу народне омладине, у конкуренцији ђака и студената уметничких школа Југославије. Први самостални споменик посвећен палим рударима израдио је 1951. у Јарандолу. Први део Глидовог стваралаштва посвећен је изради портрета и фигура у роденовском духу, где се највише истичу портрети Лазара Вујаклије, Пива Караматијевића и Живке Пајић. Касније, Глид се окреће стварању споменика и рељефа, чије су теме страдање човека и страхоте Холокауста. Сводио је фигуре на експресивну арабеску, остварујући целине које се приближавају проблемима апстрактне уметности. У оквиру опуса, имао је неколико стваралачких циклуса. Најзначајнији су: *Јама* (1975-1991), *Колица смрти* (1979-1989), *Логори смрти* (1959-1990), *Феникс*.

На конкурс за споменик југословенским жртвама у логору Маутхаузен, расписаном 1957, добио је прву награду, а спомен-белег је откривен наредне године. Нови

споменик, посвећен жртвама Холокауста, такође прво-награђени рад, израдио је за „апел плац” концентрационог логора Дахау, 1968. Споменик чине елементи који су моделовани да асоцирају на изгладнеле живе костуре пресвучене кожом. Тај споменик је одабран да буде постављен испред музеја Јад Вашем (1979). За Суботицу је израдио два споменика: *Балада о обешенима* 1976, настао као спомен на вешање суботичких грађана 1941, и *Феникс* 1980, који се налази у дворишту школе «Осма војвођанска бригада». За споменик јеврејским жртвама *Менора у пламену* на Дорћолу, добио је Октобарску награду града Београда 1991. После његове смрти, у Солуну је постављен споменик *Менора у пламену 2*, који је довршио његов син Габријел.

Глид Нандор

Био је редовни професор на Факултету примењених уметности и дизајна (1975-1990), и ректор Универзитета уметности (1985-1989). Добитник је више домаћих и међународних награда: Београдског универзитета (1951) за скулптуру на Октобарском салону (1971), „Златно длето“ (1972), награде „4. јули“, плакете СУЛУЈ-а, плакете Галерије ЈНА и Јад Вашема.

Одликован је Орденом братства и јединства са сребрном звездом и Орденом заслуга за народ са сребрним зрацима. Био је секретар, потпредседник и председник УЛУС-а, генерални секретар СУЛУЈ-а (1964-1968) и члан управних одбора више институција и фондова.

Учествовао је на колективним и самосталним изложбама у Бриселу, Риму, Будимпешти, Москви, Пекингу, Лондону, Крајови, Хаифи, Скопљу, Сомбору, Суботици, Београду.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Споменик палим рударима у Јарандолу*, 1951, Рашка; *Споменик НОБ-у*, 1953, Требиње; *Споменик у Завали* 1958; *Крвава бајка*, 1976, Крагујевац; *Споменик жртвама Холокауста*, 1977-1979, Јерусалим; *Жар птица*, 1979, Зрењанин; *Споменик стрељанима у Шумарицама (Сто за једног)*, 1980, Крагујевац.

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Алмули, *Живи и мртви, разговори са Јеврејима*, Београд 2002, 359-361, 363; ЈИМ, ф: Културна делатност Јевреја у Југославији, Скулптура, Нандор Глид (К-31-2), Curriculum vitae, Нандор Глид, 1-3, у рукопису; Бела Дуранци: *Баладе скулптора Глида*, Руковет, часопис за књижевност, уметност и друштвена питања, 3, 1990, 1126-1134; М.Г.: *Нандор Глид*, Руковет, часопис за књижевност, уметност и друштвена питања, 4-5, 1994, 153. (превод); Бела Дуранци: *Нандор Глид (1924-1997)*, БиСЈОС, 5, 1997, 15-16; Стојан Ђелић: *Нандор Глид*, Уметност, 18-19, 1969, 79; М. Ђорђевић: *Споменици животу*, Политика, 3.4.1997; Енциклопедија ликовних умјетности, књига 2, Загреб 1962, 391 (О. Ј); Ликовна енциклопедија Југославије, књига 1, Загреб 1984, 455 (R.M.P); Д. Гајић: *Монумент дело Нандора Глида*, Вечерње новости, 24.11.1997; *Саопштена имена добитника октобарских награда*, Дневник, Нови Сад, 16.10.1991; *In memoriam, вајарство*, <http://www.ulupuds.org.rs/InmemoriamVaj.htm> (3.5.2010), Нандор Глид, 1924-1997, <http://www.regional.rs/p/kojeko/0/653> (3.5.2010).

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Ј. Петаковић

Глишић, Небојша

новинар, књижевник, сликар
(Београд, 23. II 1941 - Београд, 6. V 2008)

Отац Селимир, мајка Нина, рођ. Аseo.

Завршио је Х београдску гимназију, а потом Правни факултет у Београду. Најпре је радио у *Политици Експрес*, као стални хонорарни сарадник (1965-1968), а затим у листу *Борба* (1968-1970). У Радио-телевизији Београд

радио је од 1970. до 2005, изузев неколико месеци које је провео у издавачкој радној организацији *Слобода* (1980). Био је активан у више редакција ТВБ: Документарни програм, Култура и Информативни програм (уредник културне рубрике). У времену од 1990. до 2005, био је уредник у Документарној редакцији.

Глишић Небојша

Осмислио је и уређивао већи број емисија, међу којима се издваја неколико серијала, рађених најчешће у 11 епизода: *Роман деценије (1982-1992)*, *Најбоље послератне драме (1945-1993)*, *Најбоље збирке поезије (1944-1994)*, *Антологија савремене српске приповетке*, *Антологија најбољих југословенских остварења за младе*, *Звиждук и 4 и 15*, *Три лица истине*, *Антологија за младе духом (дечји песници)* и *Бардови театра*. *Антологија глуме*.

Поред рада на телевизији, Небојша Глишић је написао 9 књига: *Цигане сам дов'о пре Србије (1973)*, *Проповедник у Паризу (1979)*, *Лутке из аката (1979)*, *Блуд (1986)*, *Јевреји (1987)*, *Суперблуд (1989)*, *Унутра (1989)*, *Ментално доба (1996)* и *Песме слика (1997)*. Написао је и две драме: *Хајне* и *Артисти и модели*. Особеност његових романа је да представљају комбинацију различитих стилова. Понекад су ослоњени на старозаветне текстове, али испуњени савременом тематиком или елементима фантастике. Књиге су му преведене на француски, енглески, немачки, мађарски и албански језик. Писао је текстове, есеје и критике за бројне југословенске листове и часописе.

Од 1997. се озбиљније посветио сликарству. Уследио

је циклус *Алхемијских слика* под псеудонимом *Небо*, а најзначајнија изложба одржана је априла 2006. у Београду. Сlike су рађене у барелефној техници, уљем и акрилом на прерађеном дрвету.

ИЗВОРИ: Редакција за историографију РТС.

ЛИТЕРАТУРА: *Ко је ко у Србији 1991*, Београд 1991, 139; Небојша Глишић, *Ментално доба*, Београд 1996, 267.

ФОТОГРАФИЈА: Фототека РТС.

Д. Шаренац

Голдман, Стеван

лекар пнеумофтизиолог, академик
(Сегедин 20. XII 1914 - Нови Сад 7. XI 1988)

Отац Александар, мајка Серен, рођ. Манхајм. Основну школу и гимназију завршио је у Суботици. Уписао се на Медицински факултет у Загребу, а затим прешао на Медицински факултет у Бечу, где је дипломирао 1938. Стажирао је и волонтирао у Градској болници у Суботици (1938-39). Уочи Априлског рата, радио је у Санаторијуму за туберкулозу у Сурдулици. Почетком окупације, бугарске власти су га протерале у Мађарску. Током рата је интерниран, а ослобођење је дочекао у логору Терезијенштат. По повратку у земљу, радио је у Војном санаторијуму на Иришком венцу (1945-1947), у Болници у Новом Саду и у Војној болници у Сарајеву.

После положеног специјалистичког испита из фтизиологије, десет година је, до 1957, радио у Савезном институту за туберкулозу на Голнику, где је био заменик директора од 1951. до 1957. Те године добио је звање примаријуса. Извршно веће Војводине позвало га је да руководи плановима и изградњом Института за туберкулозу Војводине, после чега је постао његов директор.

За ванредног професора на новооснованом Медицинском факултету у Новом Саду, изабран је 1960, а за редовног 1966. Предавао је интерну медицину, област пнеумофтизиологије. Организовао је низ међународних стручних симпозијума и сличних скупова на Институту у Сремској Каменици.

Његов научни интерес био је усмерен према превентиви, дијагностици и терапији плућних болести, а посебно епидемиологији и организацији пнеумофтизиолошке службе у Војводини. Објавио је, сам или са сарадницима и коауторима, 230 научних и стручних радова.

Био је члан Медицинског савета Федерације, посланик у Социјално-здравственом већу Скупштине СР Србије, председник Одбора тог већа за превентиву, председник Црвеног крста Војводине, председник Здравственог центра САП Војводине, председник Савезне комисије за плућне болести и туберкулозу при Савезном заводу за здравствену заштиту, председник Здравственог савета Војводине. Био је и почасни члан Медицинске академије Српског лекарског друштва и удружења пнеумофтизиолошких друштава у више европских земаља, члан Америчког удружења за грудне болести и Бироа Интернационалног удружења бронхопнеумолога, председник Издавачког савета часописа „Медицински преглед“ у Новом Саду, итд.

Добитник је Награде Друштва лекара Војводине за научни рад, Златне плакете Чехословачког лекарског друштва „Purkynie“, Повеље Светског конгреса о карциному у Токију и Награде ослобођења Војводине (1984).

Носилац је Ордена заслуга за народ (1947), Ордена рада са златним венцем (1962), Ордена рада са црвеном заставом (1974), Ордена заслуга за народ са златном звездом (1984). За дописног члана ВАНУ изабран је 4. XII 197, а за редовног 22. XI 1984. Био је члан Председништва ВАНУ од 1980. до 1984, секретар Председништва од јануара 1981. до фебруара 1984. и секретар Одељења природних наука од 1984. до јануара 1986.

БИБЛИОГРАФИЈА: Из великог опуса његових радова наведени су углавном они који су објављени у реномираним иностраним часописима и саопштени на таквим скуповима.

Ekstrapleuralna pneumoliza: rezultati na Golniku od 1945. do kraja 1949. godine. Tuberkuloza, Београд 1950 II; 3-4: 246-263; *Torakoplastika: rezultati sa Golnika od 1945. do 1949.* Tuberkuloza, Београд 1951 III; 3-4: 210-231; *Speleotomija (Kavernotomija).* Tuberkuloza, Београд 1952 IV; 4: 289-296; *Bronhografija kod tuberkuloze.* Tuberkuloza, Београд 1953 V; 3: 195-201; *Epidemiologische Angaben über die Resistenz bei*

tuberkolösen Kranken. Pneumonologie-Pneumology, New York - Berlin 1972; 146: 297-306; S.G, I.Piliš, B.Nešić (...) *Early Diagnosis of Carcinoma of the Bronchi with Special Reference to Catheter Biopsy*. Scandinavian Journal of Respiratory Diseases, Copenhagen 1974; Suppl. 89: 49-63; S.G, M.Acketa *Méthodes d' enquête sur la bronchite chronique en Yougoslavie*. Les Bronches, Roma 1975 XXV; 2: 136-147; *Choroby ziarnniakowe pluc i ich leczenie sterydami*. Pneumologia polska, Warszawa 1976 XLIV; 4: 325-332; S.G, V.Zrilić, M.Acketa *Die Epidemiologie der chronischen unspezifischen Lungenerkrankungen in Jugoslawien*. Zeitschrift für Erkrankungen der Atmungsorgane, Leipzig 1977; 148: 284-291; S.G, M.Acketa *A krónikus bronchitis epidemiológiája Újvidéken, különös tekintettel az aetiológiára*. Pneumologia Hungarica, Budapest 1979. За остале радове консултовати *Библиографију радова наставног, научног и здравственог особља Медицинског факултета у Новом Саду*. Нови Сад; 1988: 652-665.

ЛИТЕРАТУРА: Предлог за избор редовног члана Академије наука и уметности САНУ Војводине (реферат). Нови Сад; 1989 (Документациони архив САНУ, огранак у Новом Саду); *Енциклопедија Новог Сада*, св. 6. Нови Сад 1996: 128-129.

Т. Ковач

Груби, Давид

лекар, научник

(Бачко Добро Поље, у време његовог рођења *Kiš Kér*, 20.VIII 1810 - Париз, 14. XI 1898)

Отац Менахем /Мендел/, сеоски бакалин.

Основно образовање је, вероватно, стекао уз приватног учитеља јер, као Јеврејин, није могао да похађа редовну школу. Иако је његова маћеха (мајка му је умрла док је био мали) сматрала да је наставак школовања прескуп за њихову сиромашну породицу, изборио се да оде у Пешту и упише се у гимназију. Матурирао је 1829. и уписао се на Медицински факултет у Пешти, али је убрзо прешао на Медицински факултет у Бечу.

Израдио је микроскоп и држао курсеве рада са микроскопом. Дипломирао је 1839. Понудили су му да остане на

факултету, уз услов да пређе у католичку веру. Иако није био побожан, понуду је одбио сматрајући је нечасном. Француски хирург *J. P. Roux*, кога је раније упознао, наговорио га је да пређе у Париз, 1841.

У Паризу се брзо прочуло да је вичан раду са микроскопом. Мада је говорио да и сам треба да учи, на упорна наговарања, одржавао је курсеве, на којима су ученици били многи касније познати научници, а један од њих је и славни *Claude Bernard* (Универзитет у Лиону назван је по њему).

Груби је пионир микрофотографије. Током живота, направио је преко 12.000 микрофотографија из анатомије и патологије, које се данас налазе у музејима.

Почетком четрдесетих година XIX века, почео је да истражује неке од болести тада непознатог узрока и пронашао да су многе од њих изазване гљивицама. Због тога се сматра утемељитељем микологије, науке о гљивичним обољењима, тзв. микозама. Једна кожна болест изазвана гљивицама данас се у медицини зове Грубијева болест (*Morbus Gruby*).

Сваке године је, сам или у сарадњи с другима, објављивао један или више чланака о новим открићима. Открио је гљивице у крви животиња, а касније и болест кромпира узроковану гљивицама. Пронашао је једноставнији метод за откривање јаја дечје глисте у столицама. Био је први који је применио обичну белу вату у лечењу рана. У то време, водила се дискусија међу лекарима о томе да ли је за наркозу подобнији етар или хлороформ. Груби је доказао предност етра, што је у пракси и потврђено.

Почетком педесетих година, почео је више да се бави практичном медицином и ускоро постао један од најпопуларнијих лекара Париза. Међу његовим пацијентима нашли су се: Балзак, Иго, Дима отац, Ламартин, Хајне, Шопен, Лист, Жорж Санд, Гамбета и друге познате личности. Звали су га „исцељитељем“, чак и „чудотворцем“. Супротно уобичајеној пракси, он је пацијентима прописивао често обилну исхрану, а ретко лекове. На операцију је слао само у крајњој нужди. Користио је и неконвенционалне методе. Бавио се утицајем боја на људе и налагао да се соба у којој болесник лежи омала бојом коју је сматрао најбољом за њега. Такође, изучавао је утицај минералних вода у лечењу.

Бавио се и астрономијом. На крову своје куће, изградио је малу опсерваторију коју је, за време Француско-пруског рата, ставио француској војсци на располагање. Није водио богат друштвени живот, али је двапут месечно приређивао вечере за угледне личности Париза. Једном недељно, послеподне, сиромашне болеснике лечио је бесплатно. Због своје успешности, навукао је завист колега које су тражиле да се, као страни држављанин без нострификоване дипломе, протера из Француске. Његови бројни и угледни болесници брзо су средили да му се диплома нострификује и да добије француско држављанство.

Није био примљен за професора на универзитету, али је постао члан Академије наука у Бечу и бројних стручних друштава. Носилац је низа признања, међу осталима и Ордена Легије части.

Од средине 1898, престао је да прима болеснике, а крајем те године је и умро. Сахрањен је на гробљу *Nor*, али су му, на залагање његових поштовалаца, земни остаци премештени на мало гробље *Saint Vincent*, на Монмартру, с којег се видела његова кућа с опсерваторијом (кућа је у међувремену срушена). На скромном надгробном споменику, пише „*Au docteur David Gruby 1810-1898*“.

До почетка 2010. године, није било трага о томе да се у Бачком Добром Пољу родио Давид Груби, научник чије је име познато широм света. Тек недавно, поводом 200. године од рођења, постављена је у центру села његова биста.

БИБЛИОГРАФИЈА: *Observations microscopicae ad morphologiam pathologicam spectantes*, Веč 1840; *Memoire sur une vegetation qui constitue la vraie teigne*, Comptes rendus de l'Academie des Sciences, 75/1841, 72-75; *Sur les mycodermes qui constituent la teigne faveuse*, ibid., 75/1841, 309—311. *Recherches anatomiques concernant le systdme veineux de la grenouille*, ibid., 75/1841, 923-926; *Description anatomique de Vorgane qui fournit la liqueur purpurigene dans le Murex brandaris*, ibid., 15/1842, 1007-1008 (zajedno s Grimaudom); *Recherches anatomiques sur une plante cryptogame qui constitue le vrai muguet des enfants*, ibid., 74/1842, 634-636; *Notes sur les entozoaires de la grenouille et sur quel-ques points de la pathologie de ce batracien*, ibid., 15/1842, 33-35; *Sur un nouveau cryptogame qui se developpe dans la racine des pollis de*

la barbe et constitue une espice de mentagre contagieuse, ibid., 75/1842, 512-515; *Note sur une alteration vermineuse du sang d'un chien, determinee par un grand nombre d'hetnatozoaires du genre filaire*, ibid., 16/1843, 325-326 (zajedno s Delafondom); *Resultats des recherches faites sur l'anatomie et les fonctions des villosites intesti-nales, Vabsorption, la preparation et la composition organique du chyle dam lei animaux*, ibid., 16/1843, *inkusedu sang des ehien*s par *Vhematozoaire de genre filaire*, ibid., 75/1844, B7-688 (zajedno s Delafondom); *Recherches sur les animalcules parasites follicules sebacis et des follicules des poils de la peau de l'homme et du chien*, ibid., 21/1845, 569-572; *Effets du chloroforme sur les animaux, compares a wiel'ither*, ibid., 25/1847, 901-903; *Action du chloroforme*, ibid., 26/1848, 6.

Овај попис представља, вероватно, целокупни Грубијев научноистраживачки опус, а преузет је из Л. Глезингер - в. Литература.

ЛИТЕРАТУРА: Le Leu, L.: *Dr. Gruby, notes et souvenirs*, Paris, 1908, 1-279; J. H. Rille: *David Gruby*, Derm. Wschrift, 1926, 82, 512-526; Rosenthal T.: *David Gruby*, Annals of Medical History, 4/1932, 339-346; Glesinger L.: *Gruby David*. Medicinska Enciklopedija, sv 4, Zagreb, 1960; 488-489; Balla F.: *Dr. Gruby Dávid* u : *Orvosok több hazában*, Novi Sad, 1993; 47-86; Kovač T.: *David Gruby (1810-1898), povodom 185. godišnjice rođenja*. Medicinski pregled (Novi Sad), 1995; 3-4: 123-128.

T. Kovач

Д

Данон, Оскар

композитор, диригент, академик
(Сарајево, 7. II 1913 - Београд, 18. XII 2009)

Отац Саламон, мајка Хани. Потицао је из имућне грађанске породице. Његов отац био је власник мануфактурних радњи у Сарајеву, а мајка је свирала клавир.

У Сарајеву је завршио основну школу и Прву мушку гимназију. Током гимназијских дана, учествовао је у раду социјалистичке омладине и литерарног кружока *Омладина*. У гимназији је основао цез оркестар „*Боби цез*“ (1928), у коме је свирао клавир. Наступајући у мешовитом хору мушке и женске гимназије, у Макарској га је приметио професор Прашког конзерваторија и композитор Франтишек Пицхар, на чије инсистирање је уписао студије компоновања и дириговања у Прагу. Поред студија на Прашком конзерваторијуму, 1933. уписао је и филозофију на Филозофском факултету Карловог универзитета.

На Државном конзерваторијуму у Прагу, студирао је композицију код Јарослава Кричке и дириговање код Павела Дедечека. Докторат из музикологије, на тему *Клод Дебиси и музички импресионизам*, одбранио је 1938. на Филозофском факултету у Прагу. Исте године, одржао је дипломски концерт са оркестром Конзерваторијума. Током студија, активно се укључио у комунистички покрет. Изабран је за председника Музичке секције Југословенског академског друштва у Прагу 1936.

Од завршетка студија до 1941, дириговао је Филхармонијом у Сарајеву и сарађивао са јеврејским певачким друштвом *Лира*, српским певачким друштвом *Слога* и Народним позориштем. Учествовао је, са групом напре-

дних сликара и књижевника, у формирању културног удружења *Колегијум артистикум (Collegium Artisticum)*. То удружење деловало је под окриљем Сарајевске филхармоније, организујући концерте, драмске представе и ликовне изложбе.

Данон Оскар

Почетком Другог светског рата, мобилисан је у војску Краљевине Југославије са чином потпоручника. Партизанском покрету прикључио се јула 1941, после чега се укључио у припреме за устанак у сарајевском срезу. По партијској директиви, учествовао је у формирању партизанских одреда у Босни и Херцеговини. Августа 1941, постављен је за заменика команданта одреда *Звијезда*, а затим и за команданта Мокрањског партизанског одреда. До краја рата, вршио је и дужност команданта Првог батаљона 6. пролетерске источnobосанске бригаде. Од 1944, руководио је музичком секцијом *Казалишта народног*

ослобођења Југославије. Са Казалиштем је, до краја рата, наступао у Барију за рањене савезничке војнике.

Носилац је Партизанске споменице 1941.

Његовим родитељима је усташки режим одузео сву имовину, али су успели да избегну погром пребегавши, преко Мостара и Сплита, у Италију. Касније су емигрирали у САД и населили се у Детроиту. Његов брат, после боравка у логору у Швајцарској, на крају рата се вратио у Сарајево.

По завршетку рата, постављен је за директора и диригента Београдске опере и Балета Народног позоришта (1945-1959), после чега је, до 1963, био стални гост диригент и уметнички директор. Обновио је делатност Београдске филхармоније. Предавао је на смеру за оперске студије на Музичкој академији у Београду (1963-1970). Био је шеф-диригент Словеначке филхармоније (1970-1975) и Симфонијског оркестра Радио Загреб (1980-1982). Од 1964. до 1966, био је стални гост Бечке државне опере.

Изабран је за првог генералног секретара Савеза композитора Југославије (1950) и био председник Удружења музичких уметника Србије (1955-1957).

Током каријере самосталног уметника, забележио је преко две хиљаде наступа у најзначајнијим оперским и концертним салама Европе и света. Његове интерпретације великих оперских и концертних дела и данас су доступне у продукцији најпознатијих светских музичких кућа.

На основу његових сећања, које је забележила Свјетлана Хрибар, објављена је биографска књига *Ритмови немира* (2006).

За допринос развоју музике и културе уопште, добио је Октобарску награду града Београда, Награду АВНОЈ-а (1970) и Награду *Ватрослав Лисински* Хрватског друштва складатеља (2004). Септембра 2008, изабран је за члана Академије наука и уметности Босне и Херцеговине. На фестивалу MESS у Сарајеву (2009), добио је „златни ловоров венац“ за изузетан допринос позоришној уметности.

ИЗВОРИ: Златко Маџар: *Музика, догађај између нота (први део)*, Cantus 125 (2004), 34-42; Златко Маџар: *Музика, догађај између нота (други део)*, Cantus 128 (2004), 48-62; Нада Мијатовић: *Југословенски диригент који је учинио част Бечкој опери*, Свет, 23. II 1965, 11.

ЛИТЕРАТУРА: Оскар Данон: *Са песмом на уснама и*

пушком на рамену, Ми смо преживели..., књига 5, Београд 2009, 21-58; Оскар Данон, *Ритмови немира*, Београд 2005.

ФОТОГРАФИЈА: Оскар Данон, *Ритмови немира*, Београд 2005, 504.

М. Радовановић

Данон, Цадик

рабин, дипломата, вероучитељ
(Сарајево, 20. IV 1918 - Београд, 2. III 2005)

Отац Данијел Исак Данон, мајка Грасја, рођ. Леви. Отац је радио као рабин у Тузли, Травнику и Сарајеву и за свој рад одликован је орденом Светог Саве.

Данон Цадик

Цадик Данон одрастао је са три брата и две сестре. Малу матуру завршио је у Сарајеву 1932, а затим га је отац уписао на семинар Јеврејског теолошког завода. Као службеник Савеза јеврејских вероисповедних општина, упућен је 1937. у Косовску Митровицу и Приштину у својству свештеника, кантора и вероучитеља. Дужност рабина добио је 1938. у Сплиту, где га је затекао рат. У Априлском рату 1941, служио је као војни обвезник у болничкој чети у Скопљу, где је заробљен, али је успео да побегне и врати се у Сплит. У његовом стану у Сплиту, одржавали су се илегални састанци МК КПХ Сплит и ПК КПХ за средњу Далмацију, умножавао се илегални лист *Наш извештај* и скривали су се илегалци. Његов рад је откривен па је,

1942, спроведен у сплитски затвор, где је био један од организатора логорског комитета КПЈ.

Из сплитског затвора пребачен је, преко ријечног и тршћанског затвора, у концентрациони логор Алберо Бело, у Италији. У логору је уређивао илегални лист *Седам дана*. По капитулацији Италије, ступио је у редове италијанских партизана. У Италији је дочекао крај рата и тамо остао до 1947. У рату је изгубио родитеље и тројицу браће.

Од 1947. до 1950, радио је као рабин у Београду. Отишао је у Израел 1950, где се бавио подучавањем деце. У земљу се вратио 1953. Од 1953. до 1970, обављао је различите послове у Министарству спољних послова - био је шеф Одељења за нордијске земље, југословенски представник у Међународној комисији за пловидбу Ђердапом и отправник послова Амбасаде СФРЈ у Шведској. После пензионисања, 1970, вратио се свештеничком позиву и од 1972. до 1998. обављао дужност врховног рабина Југославије.

Више деценија био је аутор Јеврејског верског календара. Први пут после Другог светског рата, 1974, покренуо је течајеве хебрејског језика и предавања о јеврејској вери, традицији и историји. Написао је књигу *Збирка појмова из јудаизма*, а аутор је и бројних текстова и чланака.

Носилац је бројних ратних и мирнодопских одликовања: Партизанске споменице, Ордена заслуга за народ са златном звездом, Ордена за храброст, Ордена братства и јединства са сребрним венцем, Ордена заслуга за народ са сребрним зрацима и Плакете града Београда. Носилац је и страних одликовања: Ордена председника Финске, Ордена реда финског лава и норвешког Ордена Светог Олафа. Један је од двојице носилаца (ван Израела), одликовања које додељује World Zionist Organization за развој јеврејског образовања у дијаспори.

Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Београду.

ДЕЛО: *Збирка појмова из јудаизма*, Београд 1996.

ЛИТЕРАТУРА: Александар Гаон, *In memoriam Цадик Данон 1918-2005*, Билтен. Јеврејски преглед 4 (2005), 3; *Преминуо рабин Цадик Данон*, Политика 3. III 2005, 10; *Ми смо преживели - 4, Јевреји о Холокаусту*, Јеврејски историјски музеј, Београд 2007, 15-38; Ј. Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 270, 277, 284, 296, 347.

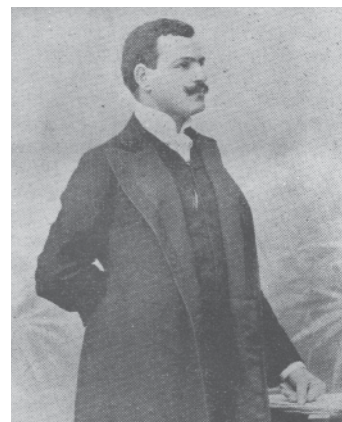
Т. Спасојевић

Давичо, Бенко

адвокат, књижевник
(Београд, 7. X 1871 - Београд, 29. VI 1913)

Отац Самуило Хајим, трговац и председник скупа Црквено-школске јеврејске сефардске општине у Београду у више наврата, мајка Ермоза.

Основну школу, гимназију и Правни факултет завршио је у Београду. За време студија, био је награђен Краљевом наградом за светосавски темат. Након одслуженог војног рока, положио је испит за резервног официра. Правнички стаж је одслужио као писар у Првостепеном суду и Главној контроли. Био је начелник Министарства народне привреде у два наврата (1894, 1896) и писар Апелационог суда за град (1896-1898). По положеном правосудном испиту, отворио је адвокатску канцеларију (1901-1912).

Давичо Бенко

Још као гимназијалац, покренуо је оснивање *Српско-јеврејске омладинске заједнице*, у којој су организована културна и књижевна догађања, предавања, концерти и представе. Клуб *Заједница* је формиран 1905, а наредне године, покренут је истоимени часопис. Давичо је био дугогодишњи председник *Српско-јеврејског певачког друштва* и сарадник Црквено-школске јеврејске општине. Помагао је, као добротвор, *Београдску трговачку омладину*. Био је међу оснивачима Ђачког гимнастичког друштва

и Друштва за потпомагање ради изучавања заната, вештина и виших академских наука овде и на страни 1897, а једно време и потпредседник Потпоре, како се краће Друштво називало.

Један је од оснивача (1911) Бенеи Берит ложе „Србија“, а био је и њен потпредседник. На његов захтев, састали су се београдски Јевреји, 1908, и усвојили Резолуцију против анексије Босне и Херцеговине, коју су проследили свим јеврејским општинама у Европи.

Бавио се књижевним радом и писао песме. Објављивао је у *Бранковом колу* и *Српском прегледу*. Преводио је са шпанског и немачког позоришне комаде и поезију.

Учествовао је у Другом балканском рату као резервни пешадијски поручник, у борбама код Криволака. Тамо се заразио колером, па је враћен у Београд, где је преминуо. Краљ Александар Обреновић одликовао га је 1903. године.

ЛИТЕРАТУРА: Давид А. Алкалај, *Бенко Давичо 1872-1913*, Годишњак Ла Беневоленција и Потпора, Сарајево-Београд 1933, 59-64; Т. Пивнички-Дринић, *Давичо, Бенко С*, у: Српски биографски речник 3, Нови Сад 2007, 55-56; *Споменица погинулих и умрлих српских Јевреја у Балканском и Светском рату 1912-1918*, Београд 1927, 99-101; Игњат Шланг, *Јевреји у Београду*, Београд 1926, 104; Милица Михаиловић, *Две стотине година породице Хајим-Давичо у Београду*, Зборник ЈИМ 6, 1992, 266-267; Михаило Б. Милошевић, *Јевреји за слободу Србије 1912-1918*, Београд 1995, 73-74; Небојша Поповић, *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 22-23, 42, 52, 84.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

Давичо, Леон

новионар

(Београд, 20. II 1926 - Месери, Швајцарска, 4. V 2009)

Отац Самуило, мајка Лујза, рођ. Флорес.

Похађао је основну школу „Краљ Петар“ и Државну реалку у Београду. У тренутку избијања рата, био је ученик V разреда. Породица му је из Београда отишла за Ваљево, па за Сарајево, да би се поново обрели у Београду. Августа 1941, са лажним исправама, Леон је са родитељима

отпутовао за Сплит. Био је члан СКОЈ-а и по приспећу у Сплит одмах се повезао са тамошњим илегалцима. Након хапшења због учествовања у демонстрацијама, са породицом је интерниран у Борготару, у италијанској провинцији Парма. После годину дана интернације, са канадском усељеничком и шпанском транзитном визом, дошли су у Шпанију. Након боравка у Мадриду, маја 1944. упутили су се у Канаду. У рату је изгубио брата, који је заробљен као партизан, мучен на Бањици и стрељан у Јајинцима 1941.

Давичо Леон

У Канади је остао четири године. У Монтреалу је матурирао, а затим и дипломирао економију и политичке науке. Постдипломске студије завршио је у Паризу, а почасни докторат је стекао почетком 1990-их година на британском универзитету Дарам.

Први пут после рата посетио је Југославију 1946, следеће године је довео канадску студентску бригаду на изградњу пруге Шамац-Сарајево, а коначно се вратио у земљу 1948. Као новионар прво је радио у Радио Београду, а потом од 1952. до 1968. у *Политици*, у спољнополитичкој рубрици. Био је дописник из Берлина, Бона, Женева, Лондона, Истанбула, Рима и Париза. Оснивач је и први главни уредник *Политике Експрес* (1963-1965). Од 1968. до 1974. био је шеф европског уреда за информације УНИЦЕФ-а са седиштем у Паризу, а затим, до 1980, директор за информације УНЕСКО-а. Портпарол Високог комесаријата за избеглице УН у Женеви био је у периоду 1980-1987,

а после тога, до 1989, портпарол УНЕСКО-а. Дужност председника Удружења страних новинара у Швајцарској вршио је од 1998. до 2003. Председник швајцарског прес клуба у Женеви био је од 2002.

За време рата на простору бивше Југославије писао је из Босне и Херцеговине и Дубровника за београдски лист *Време* и водио је акције за градњу школа за српску, хрватску и бошњачку децу у Невесињу, Грдама и Мостару.

Добитник је Повеље за изузетан допринос новинарству Удружења новинара Србије (2003).

ЛИТЕРАТУРА: Леон Давичо, *Од Београда до Канаде и натраг*, Ми смо преживели...2, Београд 2003, 370-376; *In memoriam. Leon Davičo (1926-2009)*, *BiSJOS*, g. XVIII, br. 6, 2009, 22; *Premiuno Leon Davičo*, http://www.rtv.rs/sr_lat/drustvo/preminuo-leon-davico_126041.html (15. 3. 2010); *Premiuno Leon Davičo*, <http://www.mondo.rs/v2/tekst.php?vest=133672> (15. 3. 2010).

А. Рафаиловић

Давичо, Лујо

балетски играч, кореограф, педагог
(1910-1942)

Био је ученик Школе за ритмику и пластику Маге Магазиновић. Дипломирао је на Институту „Жак Далкроза“ 1930. године. Предавао је ритмичку гимнастику у Музичкој школи „Станковић“ и на Музичкој академији. Свој рад је заснивао на ритмичкој гимнастици и пластици Далкроза, док је у кореографије уносио елементе народних игара.

Организовао је балетске концерте са својим ученицима. На њима је и сам наступао. Урадио је значајне приказе историјских игара кроз разне епохе, као и кореографије игара *Харач* и *Друштво народа*.

До почетка рата, активно је деловао у скаутској организацији и компоновао револуционарне песме, које су скаути певали на логоровањима. Комунистичкој партији Југославије приступио је 1941. године. После капитулације Краљевине Југославије, пребегаво је у Црну Гору, где се прикључио НОП-у. Пошто је у Никшићу, јуна 1942,

извршио бомбашки напад на локалну мензу, када је погинуло неколико италијанских официра, преки суд у том граду осудио га је на смрт. Стрељан је у Никшићу. После ослобођења Београда, балетска школа у главном граду понела је његово име.

Давичо Лујо

ЛИТЕРАТУРА: Миленко Веснић, *Јевреји на српској сцени током XIX и XX века*, Зборник ЈИМ 7 (1997), 210-230; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945, Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 350.

М. Радовановић

Давичо, Оскар

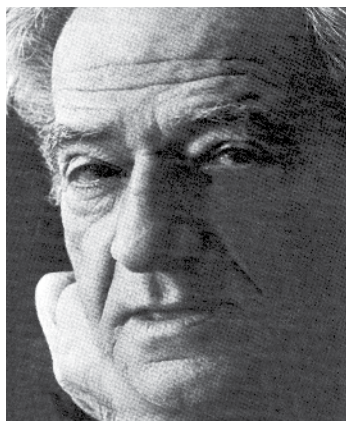
књижевник, новинар, дописни члан ЈАЗУ
(Шабац, 18. I 1909 - Београд, 30. IX 1989)

Псеудоними: Влада Барбуловић, С. Николић,
О. Давидовић, С. Ковачић.

Отац Нисим, мајка Рашела, рођ. Коен.

Основну школу завршио је у Шапцу, а гимназију у Београду. Прве приче и репортаже објавио је у гимназији. Студирао је романистику у Паризу, на Сорбони (1926-1928). Током 1929. учествовао је у окупљању београдске групе надреалиста. У Београду је 1930. завршио

Филозофски факултет, смер за француски језик и књижевност. Током исте године службовао је као професор гимназије у Шибенику и радио хонорарно као наставник у Београду. Због револуционарног рада отпуштен је из државне службе, после чега је отишао у Париз, где је постао члан КПЈ.

Давичо Оскар

У земљу се вратио 1932, када је постављен за професора гимназије у Бихаћу. Поново је ухапшен, пошто је у истом месту формирао партијску ћелију. Казну од пет година издржао је у Митровици, после чега је четири године провео у Загребу и Београду, вршећи функцију секретара Агитпропа ПК КП Србије. После капитулације Краљевине Југославије, због илегалног рада, ухапшен је у Сплиту 1941. и интерниран у италијански логор за Јевреје на Корчули, одакле је депортован у затвор у Италији, где је остао до 1943. После бекства из логора вратио се у домовину и приступио Првој пролетерској дивизији. Касније је радио у Прес бироу на Вису. До краја рата остао је у партизанским јединицама као војник и радник у агитационо-пропагандним установама. После рата извештавао је, као дописник, са суђења у Нирнбергу и из Грчке, где је пратио Маркосове партизане.

Пре рата активно је сарађивао са више дневних листова и часописа. Од 1944. радио је у Танјугу, а од 1945. у „Борби“. После рата био је активан члан редакција бројних дневних новина и часописа: *Борбе* од 1962. до 1964, *Политике* током 1964. и НИН-а, у више наврата (1956, 1961, 1963-

1964). Био је један од оснивача часописа *Дело* (1955). Добитник је награде Министарства просвете Србије за своју *Песму у спомен на тамновање и смрт Светозара Марковића* (1946), награде Савезне владе за књигу *Међу Маркосовим партизанима* (1947), награде Савеза књижевника Југославије за роман *Песма* (1953). У три наврата добио је награду критике НИН-а за роман године: за романе *Бетон и свици* (1957), *Глади* (1963) и *Тајне* (1964). За књигу есеја *Ритуали умирања језика* добио је награду „Иван Горан Ковачић“ (1976), а за збирку приповедака *Тело телу* награду „Алекса Шантић“ (1976). „Његошеву награду“ (1978) добио је за књигу поезије *Речи на делу*.

За целокупно стваралаштво, добио је Октобарску награду града Београда (1958), Змајеву награду за поезију (1959), Седмојулску награду (1970), „Горанов венац“ (1988) и Златну плакету „Ристо Ратковић“ (1989). За дописног члана ЈАЗУ изабран је 1951. године.

Био је носилац Партизанске споменице 1941. Одликован је Орденом заслуга за народ са златним венцем поводом 60-годишњице живота (1969), а поводом 70-годишњице, Орденом јунака социјалистичког рада (1979).

Стваралаштво Оскара Давича обухвата збирке песама, романе, књижевне путописе, политичке расправе и публицистичке радове. Његова дела су преведена на више од двадесет језика. Дневни лист „Борба“ установио је 1998. године књижевну награду „Оскар Давичо“, за најбољу књигу објављену је претходној години.

Сахрањен је у Алеји великана у Београду.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Положај надреализма у друштвеном процесу*, Београд 1932 (са Ђорђем Костићем); *Вишња са зидом*, Београд 1950; *Човеков човек*, Београд 1953; *Чисти и прљави*, Сарајево 1958; *Радни наслов бескраја*, Београд 1958; *Изабрана Србија: Песме*, Београд 1972; *Подсећања*, Сарајево 1981.

ЛИТЕРАТУРА: П. Палавестра, *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд 1998, 123-128; *Лексикон писаца Југославије*, Београд 1980, књ. I, 570-576 (Ж. П. Јовановић); Ј. Деретић, *Историја српске књижевности*, Београд 2004, 1114-1119; Р. Константиновић, *Давичо*, Београд 1980; С. Лукић, *Дединац, Куленовић, Давичо: песници отпора, револуције и слободе*, Књижевност, 11-12, 1989, 477-481;

Ј. Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945; жртве геноцида у учесници НОР-а*, Београд 1980, 350; М. Михаиловић, *Две стотине година породице Хајим-Давичо у Београду*, Зборник ЈИМ, 6, 1992, 249-277; А. Гаон, *Оскар Давичо (1909-1989)*, Јеврејски преглед, 9-12, 1989, 14-15.

М. Радовановић

Давичо Хаим, Давид Бахор

трговац, мењач, лиферант
(Београд, око 1780 - око 1860)

Отац Хаим.

Након избијања Првог српског устанка, са породицом је побегао у Земун. Радњу којом је успешно пословао и кућу у Београду касније је препустио сину. Од 1817, блиско је пословно сарађивао са кнезом Милошем. Готово све набавке за двор и кнежевску породицу ишле су преко њега. Често је позајмљивао веће своте новца кнезу. Тајно од Турака, набављао је оружје и муницију за српске снаге. Кнез Милош га је из милоште прозвао Давичо, што ће његови потомци усвојити као презиме.

Давичо Хаим

Од 1817. до 1835, био је градски лиферант за војне потребе. Турци су му веровали све док 1835. није благовремено упозорио кнеза Милоша да београдски везир Јусуф-паша спрема атентат на њега. Након тога се преселио у Беч да би избегао освету београдског везира. Из Беча се вратио

1859, у доба друге владавине кнеза Милоша.

Не зна се тачно где је сахрањен, али се претпоставља да би то могло бити у Земуну или у Бечу.

ЛИТЕРАТУРА: Милица Михаиловић, *Две стотине година породице Хајим-Давичо у Београду*, Зборник ЈИМ 6, 249-275; *Како је Давид Хајим Давичо спасао кнеза Милоша*, Билтен СЈОЈ, бр. 6, Београд 1957, 24.

А. Рафаиловић

Давид, Миша

архитекта, потпредседник Јеврејске општине Београд, потпредседник Савеза јеврејских општина Југославије (Манђелос, 6. VI 1942 - Београд, 6. V 2000)

Отац Фредерик, мајка Роза, рођ. Јудић.

Када је крајем 1941. његов отац приступио партизанском покрету, мајка се, под лажним презименом Калинић, са старијим сином Филипом сакрила у сремском селу Манђелос, где је Миша рођен. Од ослобођења до 1947. породица је живела у Новом Саду, после чега се преселила у Београд.

После завршене основне школе и XIV београдске гимназије, уписао је студије на Архитектонском факултету у Београду. Дипломирао је 1966, да би три године касније и магистрирао. Као истраживач, од 1969. до 1975. радио је у Југословенском институту за урбанизам и становање (ЈУГИНУС). Почетком седамдесетих година, заједно са групом стручњака, основао је *Центар за планирање урбаног развоја* (ЦЕП), у коме је био ангажован као урбаниста и директор (1975-1989). Са двојицом колега основао је 1989. приватно предузеће за припрему, пројектовање и изградњу објеката *Кони консалтинг*, чији је директор био од оснивања.

Био је председник Друштва урбаниста Београда и председник Урбанистичког савеза Србије. Аутор је два реализована архитектонска пројекта, десет награђених конкурсних радова, дванаест генералних и осам детаљних урбанистичких планова. Израдио је генерални урбанистички план Краљева (1978/79), Смедерева (1979-1981) и Лесковца (1982-1984), као и више генералних урбанистичких планова у Нигерији (1974-1976). Сачинио је више

детаљних урбанистичких планова Будве (1979-1984). Био је члан међународног удружења урбаниста ISOCARP.

Упоредо са професионалним ангажовањем, активан је био у јеврејској заједници. Од почетка осамдесетих година био је члан Извршног одбора СЈОЈ. Више година водио је Меморијалну комисију и Комисију за праћење појава антисемитизма. У два наврата био је председник Музејске комисије. Радио је на пројектима ревитализације малих јеврејских општина у Југославији и попису и евиденцији јеврејских гробаља. Био је члан Управе и водио Комисију за инвестиционо-грађевинске послове. На његову иницијативу започет је пројекат адаптације простора Јеврејског историјског музеја.

Од 1998. вршио је дужност потпредседника Јеврејске општине Београд да би 2000. био постављен за потпредседника Савеза јеврејских општина Југославије.

За време НАТО бомбардовања СР Југославије (1999), свакодневно је био ангажован као члан Кризног штаба, формираног за бригу о југословенској јеврејској заједници. Предложио је и написао *Про меморију о будућности јеврејске заједнице у Југославији*, која је садржала зачетке неких од касније спроведених идеја (лекарска служба, зимска помоћ, народна кухиња).

ЛИТЕРАТУРА: Симха Кабиљо-Шутић, *In memoriam Миша Давид* (6. VI 1942 - 6. V 2000), Билтен СЈОЈ, 5, 2001, 9; Зоран Рубињани, *Архитекта, урбаниста, градитељ, оснивач ЦЕП-а*, Билтен СЈОЈ, 5, 2001, 9; Филип Давид, *Мој брат Миша Давид*, Билтен СЈОЈ, 5, 2001, 10; *In Memoriam Миша Давид (1942-2000)*, Билтен СЈОЈ, 6, 2000, 3; *Ко је ко у Србији*, Београд 1995, 101.

М. Радовановић

Давид, Филип

књижевник, драматург и редовни професор Факултета драмских уметности Универзитета у Београду (Крагујевац, 4. VII 1940)

Отац Фредерик, мајка Роза, рођ. Јудић.

Крајем 1941, његов отац је приступио партизанима, а мајка се са Филипом и млађим сином Мишом сакрила

у сремском селу Манђелос, под лажним презименом Калинић. Од ослобођења до 1947. породица је живела у Новом Саду, а потом се преселила у Београд.

Основну школу (1947-1951) и гимназију (1951-1958) завршио је у Београду. Уписао је Филолошки факултет, Групу за југословенску и светску књижевност, 1959. Две године касније уписао је и Академију за позориште, радио и филм, Групу за драматургију. За време студија уређивао је студентски књижевни часопис *Видици*.

Давид Филип

Пошто је дипломирао на Академију за позориште, радио и филм као студент генерације (1965) и на Филолошком факултету (1964), 1965. запослио се као драматург у Савременом позоришту у Београду. На Телевизију Београд прешао је 1967. Радио је као драматург, уредник и главни уредник Драмског програма Телевизије Београд и уредник Програма за културу. Један је од утемељитеља и оснивача драмске редакције Другог програма Радио-телевизије Београд.

Због оснивања првог Независног синдиката у Србији и захтева за поштовањем професионалног кодекса 1992. послат је на принудни одмор. Од 1996. до пензионисања, као редовни професор, предавао је на Факултету драмских уметности у Београду, на Катедри за филмски сценарио и позоришну драматургију.

Током професионалне каријере уређивао је часописе *Књижевне новине*, *Демократија данас* и *Право на слику и*

реч (против цензуре и злоупотребе медија) и књижевни додатак *Печат* који је излазио недељно у листу *Данас*.

Био је члан Удружења књижевника које је напустио 1972, заједно са још тридесет и једним писцем, незадовољан радом удружења. Из Српског ПЕН клуба је иступио 1992. незадовољан због подршке коју је руководство клуба пружало политици режима према Радио-телевизији Београд. Члан је и један од оснивача Екс-Ју ПЕН клуба и почасни члан ПЕН клуба Босне и Херцеговине. Учествовао је и у оснивању Независних писаца (Сарајево 1990), Београдског круга (1992), Форума писаца (1998) и међународне књижевне Групе 99 (Франкфурт 1999).

Добитник је књижевне награде „Младости“ (1964), за збирку прича *Бунар у тајној шуми*, прве награде „Телеграма“ (1964) за драму *Балада о добрим људима*, награде Удружења књижевника Србије „Милан Ракић“ (1969) за збирку приповедака *Записи о стварном и нестварном*, Признања за књигу године (1986), Андрићеве и БИГЗ-ове награде (1987) за збирку приповедака *Принц ватре* и „Просветине“ награде (1995) за роман *Ходочасници неба и земље*.

Приче Филипа Давида уврштене су у следеће антологије: *Двадесет година југославенске прозе* (1966), *Антологија српских приповедача XIX и XX века* (1999), *Антологија српске фантастике* (1980), *Најлепше српске приче* (1990), *Антологија српске прозе постмодерног доба* (1992) и *Постмодерна српска фантастика* (2004).

Његове су књиге преведене на једанаест страних језика, а приче уврштене у више од десет антологија на страним језицима. Објавио је готово стотину прича, есеја и публицистичких текстова у домаћим и страним новинама и часописима.

Као драматург, сарадник на сценарију и сценариста учествовао је у реализацији филмова *Окупација у 26 слика* (1978), *Земаљски дани теку* (1979), *Ко то тамо пева* (1980), *Пад Италије* (1981), *Вечерња звона* (1986), *Буре барута* (1998), *Сан зимске ноћи* (2004) и *Оптимисти* (2006) и драма, односно ТВ драма *Балада о добрим људима*, *Балада о повратку* (1969), *Једног дана, мој Јамеле* (1969) и *Музичка бајка* (1970).

За рад на пољу драматургије добио је Награду за најбољи телевизијски програм (1974) и Велику плакету

Универзитета уметности (2006) за изузетне заслуге и допринос развоју Факултета драмских уметности и Универзитета уметности.

Његове драме уврштене су у антологије: *Антологија ТВ драме* (1970) и *Српска књижевност у сто књига, радио и ТВ драма* (1987).

Живи и ради у Београду.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Фрагменти из мрачних времена*, Београд 1994; *Јесмо ли чудовишта*, Београд 1996; *Књига писама 1992-1995*, Сплит 1998 (са Мирком Ковачем); *Најлепше приче Филипа Давида*, Београд 2001; *Светови у хаосу*, Београд 2004; *Сан о љубави и смрти*, Београд 2007.

ЛИТЕРАТУРА: Филип Давид, *Светови у хаосу*, Београд 2004, 114; Филип Давид, *Принц ватре*, Београд 1987, 109-110; Филип Давид, *Ходочасници неба и земље*, Београд 1995, 178; Филип Давид, *Под сретном звездом*, у: Јаша Алмули, *Живи и мртви*, Београд 2002, 135-142; *Ко је ко у Југославији*, Београд 1970, 191; Предраг Палавестра, *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд 1998, 145-146.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

М. Радовановић

Дарваш, Андрија

биолог

(Суботица, 2. IV 1928 - Суботица, 9. XI 2011)

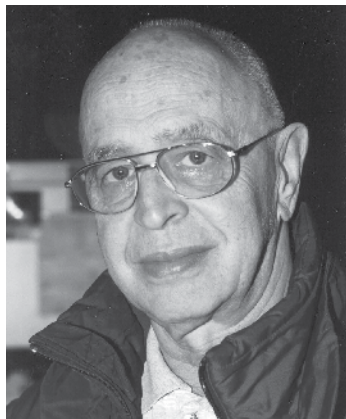
Основно и средње образовање стекао је у Сомбору, Београду, Будимпешти, Дебрецену и Новом Саду.

Током рата, био је у концентрационим логорима Аушвиц, Бухенвалд и Дахау.

После матуре, студирао је биологију на Природно-математичком факултету у Београду и дипломирао 1953. године.

Заинтересован за гранична подручја између биологије и медицине, каријеру је започео у Републичком заводу за заштиту здравља БиХ у Сарајеву, на проблему преносилаца заразних и паразитарних обољења. Радио је на сузбијању пегавца, истражујући брзину развоја резистенције на контактне инсектициде код вашију, преносилаца узрочника пегавца. Изучавао је и комарце - преносиоце

маларије и њихово сузбијање. Радио је на лабораторијској дијагностици паразитарних обољења и побољшавању неких метода за лабораторијску дијагностику, на епидемиологији паразитарних обољења, посебно фактора који доприносе њиховом ширењу, односно сузбијању. Године 1960, положио је специјалистички испит из медицинске биологије, а 1964. одбранио докторску дисертацију из области медицинске паразитологије („Утицај еколошких, хигијенских и социјалних фактора на распрострањеност цревних паразита“). Године 1968, хабилитовао се за високошколског наставника и изабран је у звање доцента на Природно-математичком факултету у Сарајеву. У Републичком заводу за здравствену заштиту у Сарајеву, био је шеф паразитолошке службе.

Дарваш Андрија

Године 1970, преселио се у Суботицу. У Заводу за здравствену заштиту, формирао је службу за паразитологију, а једно време је био и директор Завода. Године 1981, на катедри за микробиологију Медицинског факултета у Новом Саду, изабран је у звање вишег научног сарадника. Године 1987, реизабран је у исто звање. Одржао је бројна предавања из домена екто и ендопаразитизма на конгресима и стручним конференцијама у земљи и иностранству. Публиковао је научне радове у домаћим и страним стручним и научним часописима.

БИБЛИОГРАФИЈА: А. Дарваш: *Резултати испитивања осетљивости Anopheles maculipennis на DDT и друге*

инсектициде у НР БиХ. Медицински архив (Сарајево), 1959. год. XII, бр. 2, 145-159. Ј. Гаон, А. Дарваш, Е. Шерстнев, Г. Аграмовић: Резултати испитивања тјелесних ушију на DDT и друге инсектициде у НР БиХ. /Научно друштво НР БиХ/ 1959, Радови-XII, Одјељење медицинских наука, књига 6, 45-54; Мирослава Крањчић, А. Дарваш: Сузбијање и ерадикација маларије у Босни и Херцеговини. Социјална медицина, Сарајево, бр. 2-3, 183-208; А. Дарваш, Ф. Хусејнефендић, Прилог познавању популације Anopheles maculipennis Meigen (1818) у Босни и Херцеговини, Социјална медицина, Сарајево, 1966. бр. 6, 369-381; Ј. Рукавина, С. Делић, А. Дарваш: Сузбијање тенијазе људи и цистицеркозе говеда у Босни и Херцеговини. Социјална медицина, Сарајево, 1970, бр. 1, 95-110; Darvas Andor dr., Licht Antal dr. Az ancylostomiasis Jugoslaviában. Magyar Higiénikusok Társaságának II Nemzeti Kogresszusa, Budapest, - 1971, Зборник радова, II књига, 213-225; А. Дарваш: Прилог познавању цревне паразитофауне код школске деце у САП Војводини. Acta parasitologica iugoslavica, Београд, 1976, vol. VII, број 2, 67-73.

Т. Ковач

Деак, Андрија

лекар, генерал, књижевник
(Сигетвар, 1889 - Београд, 1980)

Студирао је медицину у Будимпешти и Бечу, где је дипломирао 1915. Учествовао је у мађарској револуцији 1919, потом емигрирао у Беч а одатле у Југославију. Радио је као војни лекар. Почетком Другог светског рата, у чину пуковника, био је командант Војне болнице у Новом Саду. Прогањан је и упућен на принудни рад у Мађарску. Прикључио се НОВЈ током 1944.

Обављао је дужности шефа заразног одељења Војне болнице ГШ Војводине, управника Санитетске официрске школе и помоћника управника ВМА. Поред лекарског посла, писао је чланке, романе и позоришне комаде на српском, мађарском и немачком језику, који су објављивани у земљи и иностранству.

Унапређен је у чин генерал-мајора ЈНА. Године 1979. одликован је Орденом за учешће у мађарској револуцији 1919. Био је председник Јеврејске општине у Београду.

ДЕЛА: *Гладне жене, Непогрешиви* (Београд, 1955), *Под жутом траком* (Нови Сад, 1953), *Експонат 4399, Razzia in Novi Sad* (Цирих, 1967).

ЛИТЕРАТУРА: Павле Шосбергер, *Архив, рукописи*.

П. Шосбергер

Дебијађи, Хагара

лекар, пуковник санитета ЈНА
(Сарајево 2. XII 1922 - Београд, 1. IX 2005)

Отац Саломон Кајон, мајка Рифка.

Основну школу и гимназију завршила је у Сарајеву. У Другом светском рату изгубила је оца, мајку и брата. Крила се најпре у Мостару, затим у Сплиту, где је преживела подучавајући ученике и захваљујући помоћи сплитске Јеврејске општине.

У партизане, у превијалиште 4. Оперативне зоне, ступила је 9. септембра 1943. Од децембра 1943. до фебруара 1944. похађала је виши санитетски курс у Првој далматинској бригади, а од марта 1944. до јула 1945. била је болничарка у санитету Треће крајишке пролетерске бригаде. Истовремено је била и дешифрант бригаде. Од јануара до јула 1945. била је у санитету Прве италијанске бригаде.

По завршетку рата, матурирала је у Београду, на курсу за ратом ометене ученике. Медицински факултет у Београду уписала је 1946. У периоду од јула 1945. до децембра 1946. радила је на Другом унутрашњем одељењу Главне војне болнице. Током 1966. постала је начелник на Пнеумофизиолошком одељењу Војног института за туберкулозу у Београду. За начелника Другог фтизиолошког одељења Института за туберкулозу ВМА изабрана је 1969. Од 1973. је начелник Другог фтизиолошког одељења Института за плућне болести ВМА. Као стручни сарадник Института за плућне болести ВМА, била је ангажована од 1976, а као саветник Института за војномедицинску документацију, од 1978.

Члан СКОЈ-а постала је 1941, а КПЈ 1944. Члан Црвеног крста била је од 1945, а члан Савеза бораца од 1949. Чин пуковника стекла је 1969. Активну службу завршила је 1981. године.

Одликовања: Орден за храброст (1945), Орден заслуга

за народ III реда (1947), Орден за војне заслуге II реда (1956), Орден за војне заслуге са златним мачевима (1964), Орден Народне армије са златном звездом (1971), Орден братства и јединства II реда (1975), Орден рада са црвеном заставом (1980).

Дебијађи Хагара

ВАЖНИЈА ДЕЛА: S. Levi, H. Debijadi, M. Kara-Ilić, *Sensitivity of Mycobacterium tuberculosis to antitubercular agents*, ВСП, 36, 2, 1979, 138-140.

ИЗВОР: МО, Управа за кадрове, Досијеи персоналних података; Разговор са Весном Дебијађи.

ЛИТЕРАТУРА: *Ми смо преживели. Јевреји о холокаусту*, 5, Београд 2009, 101-106; *Војномедицинска академија ЈНА*, Београд 1985, 97.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Д. Шаренац

Демајо, Александар

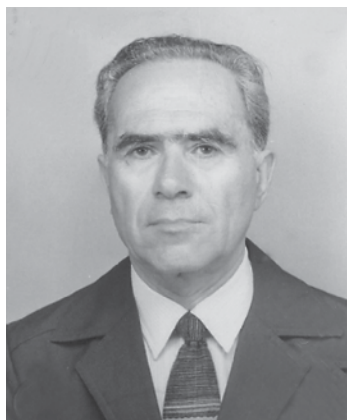
дипломата, политичар
(Београд 7. X 1923 - Београд 27. IX 1998)

Отац Мориц, мајка Алиса, рођ. Амар, умрла пре избијања рата.

У Београду је похађао IX мушку гимназију, али је, по избијању рата, отишао на Цетиње и тамо матурирао. Због учешћа у Седмојулском устанку у Црној Гори, он и отац

су ухапшени и осуђени на смрт. Пресуда над оцем је одмах извршена, а Александар је избегао смртну казну јер, по италијанском закону, она није могла да се изврши над малолетним лицем. Касније је интерниран у концентрациони логор Ферамонти, на југу Италије.

У земљу се вратио у јесен 1943. са Јеврејским водом Црногорског батаљона Прве прекоморске бригаде. Од тада је био активан у НОВЈ. На лечење у Италију упућен је 1944. Крај рата дочекао је у Штабу везе НОВЈ у Барију.

Демајо Александар

По завршетку рата, радио је као официр у војној мисији у Трсту, у зони „А“. Дипломатску службу отпочео је 1948. У Савезном секретаријату иностраних послова, био је ангажован на пословима од референта до амбасадора. Службовао је у амбасадама СФРЈ у Бечу, Вашингтону и Лондону, а од 1979-1982, био је амбасадор у Боливији. Радио је и као шеф кабинета Петра Стамболића, Марка Никезића и Мирка Тепавца. Учествовао је на заседањима Генералне скупштине УН и скуповима несврстаних земаља. Био је генерални секретар Министарског састанка несврстаних земаља у Београду 1978. Учествовао је на VI заседању УНКТАД-а у Београду 1983. и у организацији бројних међународних скупова.

У пензију је отишао као амбасадор и са чином резервног потпуковника. По пензионисању, био је сарадник Центра за стратегијске студије, члан Комисије СУБНОР-а Југославије за међународне везе, Извршног одбора Светске федерације јеврејских бораца, партизана и логорских за-

точеника, председник Секције бораца и заточеника при Јеврејској општини у Београду, члан Меморијалне комисије Јеврејске општине у Београду, Комисије за праћење антисемитизма и Музејске комисије СЈОЈ, члан Савета Музеја жртава геноцида, оснивач и члан управе Друштва српско-јеврејског пријатељства. Сем тога, деценијама је био члан планинарског друштва „Победа“ у Београду.

Написао је две књиге: *Суочавање са светом* (1991) и *Јуче у времену данашњем* (1993) а објавио је и већи број радова из области међународних односа и дело, што је објављено у Боливији, на шпанском језику, под називом *Узроци хроничне политичке нестабилности Боливије*.

Кремиран је на Новом гробљу у Београду, а урна је положена на Јеврејском гробљу у Београду.

ЛИТЕРАТУРА: А. Демајо, *Јеврејски вод у 1. прекоморској бригади НОВЈ*, Јеврејски историјски музеј, Зборник бр. 7, (1997) 185-189; *Ми смо преживели 2. Јевреји о Холокаусту*, Јеврејски историјски музеј, Београд 2003, 25-38; Ј. Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. жртве геноцида и учесници народноослободилачког рата*, Београд 1980, 296, 351; Р. Петковић, *Субјективна историја југословенске дипломатије 1943-1991*, Београд 1995; А. Мошић, *In memoriam* (Александар Демајо), Билтен. Јеврејски преглед 11 (1998) 5.

Т. Спасојевић

Де Мајо (Демајо, ДеМајо), Дида

графичар

(Београд, 29. III 1906 - Београд, 24. VII 1964)

Отац Соломон, трговац, мајка, Јелена-Ленка, учитељица, рођ. Алкалај.

Рођен је у породици сефардских Јевреја, на дунавској Јалији. Први светски рат је провео са сестром Војком у Бечу, да би се у Београд вратио 1917. Похађао је београдску Реалку. Због учествовања у демонстрацијама студентата 1923/24. био је искључен из гимназије. Ванредно је матурирао 1924. Током школовања сарађивао је као графичар у часопису *Рефлекс младих*, а израдио је и насловну страну збирке песама Десимира Благојевића „Шапутање с мостова“.

За време боравка у Бечу (1924) учио је цртање и графику

код Пожедајева и учествовао у изради декорација и костима за представу *Сан летње ноћи*, у позоришту Josefstadt Theater и за *Chauve-souris* балетску трупу Никите Балијева. Из Беча је отишао у Париз где је остао до 1932.

Де Мајо Дида

Школовао се на неколико париских академија: Grande Chaumiere, Canson, Andre Lotha. У Паризу је радио декорације за кабареџе Jockey и Bateau ivre; био је костимограф за Мулен руж; сарађивао је на сценографијама за редитеље А. Кавалкантија, Ж. Реноара, М. Реја и Л. Буњуела; радио је цртеже за текстил за париске модне куће; уређивао је ентеријере париских станова; илустровао је ревије; био је један од оснивача надреалистичког часописа *Discontinue*; графички је осмислио диплому Јеврејског женског друштва у Београду.

По повратку у Београд, Демајо се највише ангажовао на илегалном раду у КПЈ - радио је на техничком опремању публикација и летака и изради лажне документације. Због те делатности ухапшен је 1935. Прво је био неколико месеци у Главњачи, а потом две године у затвору у Сремској Митровици. Са робије је пуштен 1937, али је наставио активност у оквиру КПЈ.

После покушаја полиције да га ухапси, емигрирао је у Француску 1938. У Француској је деловао у оквиру техничког апарата КПЈ, на изради фалсификованих пасоша. У Другом светском рату борио се као припадник Француског покрета отпора. Једна од највећих Демајових заслуга током рата јесте учешће у ослобађању Андре Малроа. За

Југословенско војно представништво у Француској почео је да ради 1944.

У мају 1945. вратио се у Београд. Одмах по доласку ухапшен је и спроведен у Главњачу, где је провео три месеца. После пуштања из затвора радио је као технички уредник у часопису *Ошшишани јез*, в. д директор Новинско-издавачког предузећа Савеза удружења новинара ФНРЈ, потпредседник Земаљског већа Савеза синдиката НР Србије, саветник у Графичкој дирекцији СР Србије и у Комитету за аутосаобраћај при Влади ФНРЈ. У септембру 1948, због оптужбе да је присталица Резолуције Информбироа, ухапшен је и одведен поново у Главњачу, да би новембра 1949. био послат на Голи оток. Ослобођен је априла 1953. До смрти (1964), радио је као технички уредник часописа *Journal* и технички уредник у штампарији Београдског графичког завода.

Његова дела излагана су на колективним изложбама у Бриву 1943, Удружењу примењених уметника Србије 1955, као и у оквиру изложбе *Сефардски сликари у Београду* 2007. Велики број његових дела је изгубљен.

ДЕЛА: *Диплома јеврејског женског друштва*, 1925; *Трагична историја једног неваљалог дечака*, стрип 1925; *Цртежи* (1935, 1936, 1940, 1941); *Аутопортрети и портрети*; *Бандитски пророк*, стрип, 1950; *Мртва природа*; *Игра, група цртежа*, 1960; *Илустрације и други радови*, 1960.

ИЗВОР: *Позивница за изложбу Сефардски сликари у Београду*, <http://www.makabijada.com/dopis/Pozivnica%20Dida.pdf> (2. 6. 2010).

ЛИТЕРАТУРА: Милан Радановић, *Дида де Мајо (1906-1964)*, ЗЈИМ, бр. 9, 2007, 403-523; Зденко Левентал, *Дида Демајо (1906-1964)*, Јеа, 1963-1964, 163-166.

Ј. Петаковић

Демајо, Шемаја

адвокат, народни посланик
(Београд, 27. X 1877 - Београд, 24. VII 1932)

Отац Моша, мајка Џамила (Замила), рођ. Нахама. Матурирао је 1897. у I мушкој гимназији. Дипломирао је на Правном факултету у Београду, после чега је провео

две године на стручном усавршавању у Бечу. По повратку у Београд отворио је адвокатску канцеларију.

Учествовао је у Првом балканском рату као ђак-наредник, у борбама код Куманова и у опсади Једрена. За учешће у Другом балканском рату, борбе на Говедарнику, Брегалници и Ретким буквама, био је одликован и унапређен у официрски чин. Избијање Првог светског рата затекло га је у Бечу, па је рат провео у аустроугарским заробљеничким логорима. До краја живота био је резервни капетан I класе.

Демаја Шемаја

Члан Народне радикалне странке био је од пре Првог светског рата, а после рата био је секретар Месног одбора НРС за град Београд. За одборника Београдске општине изабран је 1922. Дужност потпредседника Београдске општине вршио је 1923, а на положај престоничког одборника био је биран све до смрти. За народног посланика изабран је 1927, а после увођења шестојануарске диктатуре припадао је кругу поверљивих људи краља Александра I Карађорђевића.

У Сефардској београдској општини био је активан од 1910. као члан управе. Дужност потпредседника Општине вршио је током 1929, да би на самом крају те године био изабран за председника, што је остао до смрти. Учествовао је у формирању Савеза јеврејских вероисповедних општина, 1919. Био је члан Првог главног одбора Савеза јеврејских вероисповедних општина и благајник Савеза

(1919/1921). Од 1921. па до смрти био је потпредседник СЈВО. Један је од оснивача Бнеи Брит ложе „Србија“, 1911. Биран је за почасног члана *Потпора*. Био је: секретар, потпредседник и председник у *Српско-јеврејском певачком друштву* (1930-1932); један од иницијатора подизања споменика палим борцима у ратовима 1912-1918; један од оснивача банке Отаџбина; оснивач и председник Управног одбора Генералне банке за трговину и индустрију. Због заслуга у Балканским ратовима одликован је сребрном и златном медаљом за храброст, а после рата Орденом Светог Саве III реда и Орденом белог орла IV реда. У спомен на његово дело, крајем 1932. основано је културно и хумано друштво *Шемаја Демаја*, чији је циљ био културно-друштвени рад и помагање сиромашних београдских Јевреја у новцу, храни и огреву.

ЛИТЕРАТУРА: *Шемаја де Мајо*, Ко је ко у Југославији, Београд-Загреб 1928, 145; Букић Пијаде, *Шемаја Демаја 27. октобра 1877 – 24. јула 1932*, Годишњак „Ла Беневоленција“ и „Потпора“, Сарајево-Београд 1933, 75-80; *Наши претседници Шемаја Демаја*, Весник ЈСВО, год. II, бр. 13, Београд 1940, 5–6; Жени Лебл, *До „коначног решења“ Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 204, 377; Небојша Поповић, *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 44, 84, 95-9; Даница Милић, *Учешће Јевреја у банкарству Србије до I светског рата*, Зборник ЈИМ, 6, Београд 1992, 181.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

Динуловић, Предраг

позоришни редитељ и управник позоришта
(Нови Сад, 23. XII 1917 - Београд, 1991)

Отац Радивоје (Рудолф Бенедикт), мајка Славка.

После кратког периода проведеног у путујућим позористима, завршио је одсек глуме при Музичкој академији у Београду. Други светски рат је, као млади резервни официр војске Краљевине Југославије, провео у заробљеништву. У заробљеничким позористима почео је своје глумачко и редитељско деловање.

По повратку из заробљеништва, постао је управник

Народног позоришта у Нишу (1945-1949). Најдуже је, као управник и редитељ, у континуитету радио у Београдском драмском позоришту (1950-1964). Залагао се за осавремењавање домаћег и страног репертоара, као и примену модернијег стила режије и глумачке интерпретације.

После краћег времена проведеног на месту редитеља и директора драме у позориштима у Сомбору и Бањалуци, до краја каријере радио је у београдском Народном позоришту (1974-1978). Својим режијама *Смрти трговачког путника*, Артура Милера и *Вучјака*, Мирослава Крлеже, сврстао се у ред најбољих југословенских редитеља.

ЛИТЕРАТУРА: *Енциклопедија Југославије*, књига III, Загреб 1965, 713; Миленко Веснић, *Јевреји на српској сцени током XIX и XX века*, Зборник ЈИМ 7 (1997), 210-230.

М. Радовановић

Дохањ, Јулије

адвокат

(Будимпешта, 1884 - Хаифа, 1972)

Правни факултет завршио је у Будимпешти. Отац му је био књиговезац, пореклом из Тренчина (Словачка). У Првом светском рату је рањен и упућен у Војну болницу у Темишвару, где га је затекао крај рата.

Самосталну адвокатску канцеларију отворио је у Карловом селу (Драгутиново) у Банату. Касније се преселио у Нови Сад.

По окупацији земље, ухапшен је у Новом Саду и одведен у Београд, где је осуђен на смрт због наводне повезаности са пучистима. Пресуда му је замењена дугогодишњом робијом. Томе су допринели неки ранији клијенти фолксдојчери и чињеница да му је жена била Немица. Одведен је у Централни затвор у Берлину, где је дочекао слободу. После рата, вратио се у Нови Сад и обновио рад своје канцеларије. Због неслагања са новонасталим политичким приликама, иселио се у САД. Као пензионер, 1967. године иселио се у Хаифу, где је и умро.

Од 1921. до 1929, био је потпредседник Савеза циониста Југославије. Године 1930, основао је Ревизионистичку партију у земљи а касније, са Владимиром Зеевом Жаботинским, створио Нову ционистичку организацију и био њен председник. Довео је Жаботинског у земљу 1930, када су посетили Београд, Нови Сад и Загреб.

ЛИТЕРАТУРА: *Архив Евентов*, Јерусалим

П. Шосбергер

е

Ејдус, Предраг

гумац, првак Дrame Народног позоришта у Београду,
управник Народног позоришта у Београду,
професор Академије уметности у Београду
(Београд, 24. VII 1947)

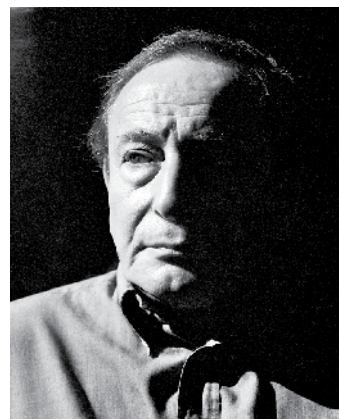
Отац Љоља, грађевински инжењер, мајка Драгица, рођ. Лисичић. Очеви родитељи су убијени у Београду, у душегупки, за време Другог светског рата.

Због грађевинских терена на којима је отац радио, најраније детињство провео је ван Београда, у који се вратио 1951. Похађао је београдске основне школе „Војислав Илић“ и „Слободан Принцип Сељо“. Завршио је XIV београдску гимназију.

Као средњошколац почео је да игра у аматерском позоришту *Дадов* (1962-1968), са којим је често наступао на фестивалима. Позоришну академију је уписао из трећег покушаја 1968. Био је у класи Огњенке Милићевић, која их је водила прве две године. Треће године класу је водио Предраг Бајчетић, а завршну годину Миленко Маричић. У дипломској представи *Дама из Максима Жоржа Фејдоа*, јуна 1972, играо је насловну улогу г. Петипона. Премијера је била у Народном позоришту, уз директан пренос на телевизији.

У Народном позоришту, у коме је наступао као студент са испитном представом III године *У песку* Свена Андерсона, био је ангажован од 1972. до 1993, када је прешао у ЈДП. Директор Дrame у Народном позоришту био је 1989/1990. у време када је управница била Вида Огњеновић. Управник Народног позоришта био је од новембра 2007. до марта 2009. Данас је првак Дrame Народног позоришта.

Председник Удружења драмских уметника Србије био је у периоду 1985-1989. Био је члан управних одбора Народног позоришта, ЈДП, БИТЕФ-а. Током каријере наступао је, као гостујући гумац, на свим београдским сценама, у Народном позоришту у Новом Саду, Суботици, Крушевцу, Вршцу, Црногорском народном позоришту у Подгорици и другим.

Ејдус Предраг

Октобра 1971. са друговима са Академије (П. Божовић, Б. Стјепановић, Ц. Месић, В. Јевтовић) формирао је позоришну групу која је припремила комад *После кише*, што је била прва позоришна премијера београдског СКЦ-а. Незадовољан конзервативношћу појединих редитеља у Народном позоришту, са колегама је основао театар *Под разно*, у коме су извођени текстови студената драматургије. Краће време наступао је и у *Театру лево*. Учествовао је у оснивању и раду више аматерских и *ad hoc* сцена, које

су се одржале као позоришта: *Пивара, Вечерња сцена Радовић, Сцена Студентски град, Култ театар*.

За време служења војног рока (1974/75) примљен је у СКЈ. На месту партијског секретара у Народном позоришту био је 1977-1980. када је после забране представе *Карамазови* престао да активно учествује у раду партијске организације.

Током досадашње каријере остварио је преко двеста позоришних улога, снимео је више од четрдесет филмова, учествовао је у снимању педесет телевизијских драма и тридесет ТВ серија, остварио је преко двеста улога у радио-драмама снимљеним за Радио Београд. На Академији уметности класу глуме води од 1995. Шеф катедре глуме је од 2004, а у звање редовног професора изабран је 2006. Добитник је низа значајних глумачких и друштвених признања: Годишње награде Народног позоришта (1980, 1986, 1990, 1993), награде „Златни ловоров венац“ (1981, 1989), Награде за најбоље глумачко остварење УДУС (1985), Специјалне награде Слободарских позоришних свечаности (1985), статуете „Ђуран“ (1986), „Златни смијех“ (1986, 1989), „Златне колајне“ (1991), „Стеријине награде за глуму“ (1991, 1993), Октобарске награде града Београда (1992), награде „Златни медаљон Љубиша Јовановић“ (1993), „Награде Миливоје Живановић“ (2001), „Награде Раша Плаовић“ (2002), Годишње награде Југословенског драмског позоришта (1994, 2002), „Ардалион“-а (2002), Награде на Вршачкој позоришној јесени (2002), „Статуете Јоаким Вујић“ за изузетан допринос позоришној уметности (2004), награде „Гран при Тања Лукјанова“ (2006), „Златног беоцуга“ (2007), „Нушићеве награде“ (2008), Годишње награде Удружења драмских уметника Србије за животно дело, награда „Добричин прстен“ (2008), „Зоранов брк“ (2010).

ВАЖНИЈЕ УЛОГЕ: *Порфирије Петровић* (Ф. М. Достојевски, Злочин и казна); *Астров* (А. П. Чехов, Ујка Вања); *Оргон* (Ж. Б. П. Молијер, Тартиф); *Фауст* (Ј. В. Гете, Фауст I); *Фауст Плуто* (Ј. В. Гете, Фауст II); *Шајлок* (В. Шекспир, Млетачки трговац); *Тиресије* (Софокле, Цар Едип); *Хени* (А. Милер, Смрт трговачког путника); *Борис Бежанов* (К. Верморел, Лењин, Стаљин, Троцки); *Јан Кунц* (В. Хавел, Меморандум); *Рабин* (И. Б. Сингер, Демон); *Златикум* (М. Држић, Скуп); *Кир Јања* (Ј. С. Поповић, Кир Јања);

Живота Цвијовић (Б. Нушић, Др); *Игњат Глембај* (М. Крлежа, Господа Глембајеви); *Осип Манделштам* (П. Перишић, Страх и нада Надежде Манделштам); *Цар Николај II* (А. Поповић, Свети Ђаво Распућин); *Јоаким Вујић* (В. Огњеновић, Како засмејати господара); *Шварц* (Б. Србљановић, Супермаркет); *Даги* (Г. Марковић, Делиријум тременс); *Бернард Драг* (Р. Павловић, Шовинистичка фарса).

ИЗВОРИ: Хемеротека МПУС

ЛИТЕРАТУРА: Владимир Јевтовић, *Претходни живот Предрага Ејдуса*, Театрон, 100, 1997, 65-69; Петар Волк, *Београдско глумиште*, Београд 2001, 713-714; Сања Живановић, *Предраг Ејдус*, Смедерево 2008, 5, 71-91; *Предраг Ејдус*, ур. Зоран Јовановић, Београд 2009, 9-11, 43-134, 365-372, 380-381; Славица Вучковић, *Исти знак насиља*, Република, 282-283, Београд 2002. http://www.yuore.com/zines/republika/arhiva/2002/282-283/282-283_16.html (28. 6. 2010); *Предраг Ејдус – добитник „Добричиног прстена“* <http://www.narodnopoistoriste.co.rs/index.php?id=1127> (20. 12. 2010); „*Зоранов брк*“ *Предрагу Ејдусу* <http://www.politika.rs/rubrike/kultura-i-zabava/Zoranov-brk-Predragu-Ejdusu.lt.html> (20. 12. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: МПУС – Вукица Микача

А. Рафаиловић

Елек, Виктор

директор фабрике шећера

(Скалице, Чехословачка 19. IV 1873

- Петровград, 24. IV 1941)

У родном граду је завршио основну и пољопривредну школу, одсек гајења и прераде шећерне репе. После школовања радио је на пољопривредном имању фабрике шећера у Диосегу (1892-1910), где је усавршио знања о гајењу, фабричкој преради и пласману шећерне репе. На позив оснивача Јужномађарске шећерне индустрије д. д. одлази за Велики Бечкерек 1911, на место шефа организационе и комерцијалне службе (1911-1914). За помоћника директора унапређен је 1914, а директор фабрике постао је 1915. што је остао до смрти.

После Првог светског рата, законом о аграрној реформи из 1919, укинута су велепоседи а земља је подељена беземљашима и колонистима. Да фабрика која се до тада са велепоседа снабдевала шећерном репом не би престала са радом, Елек је са сарадницима обилазио нове власнике и преносио им знања о гајењу шећерне репе. Објавио је и чланак о ниској производњи шећерне репе на бившим велепоседима, у суботичком дневнику *Нова пошта* (1923). Касније, када се ситуација побољшала, у великобечкеречком листу *Привреда* (1932) изашао је његов чланак о перспективама ове пољопривредне гране у свету. Велики део производње фабрике шећера био је продаван на страном тржишту.

Као директор поштовао је радничка права. Био је велики добротвор спортских и културних друштава у Великом Бечкерекy и највећи дародавац за изградњу Дечјег дома. За свој рад био је одликован.

Одмах по уласку Немаца у Петровград био је ухапшен. На Багљашу су га обесили фолксдојчери по одлуци ратног суда, због јеврејског порекла.

ЛИТЕРАТУРА: *Зрењанин*, Зрењанин 1966, 180; Драгољуб Д. Чолић, *Прва стотина. Кратке биографије познатих банатских Јевреја*, (рукопис), Зрењанин 1974, 33; Ђорђе Момчиловић, *Зрењанинске ватре*, Зрењанин 1987, 174; М. Ђуканов, *Елек, Виктор*, Српски биографски речник, књ. 3 (Д-З), Нови Сад 2007, 703.

А. Рафаиловић

Еренрајх, Максимилијан

новинар, преводаца, књижевник
(Травник, 15. III 1921 - Београд, 22. XII 2003)

Отац Јосиф, мајка Љубица, рођ. Остојић. Отац је био покрштени аустријски Јеврејин, саветник за унутрашње послове у влади Босне и Херцеговине под аустроугарском окупацијом. У Краљевини СХС био је средњи начелник до 1927, када се са породицом преселио за Београд и постао адвокат.

Максимилијана је отац уписао у немачку школу и крстио у католичкој цркви, сходно клаузули из брачног уговора по

којој ће синови бити очеве народности и вероисповести, католици и Аустријанци, а кћери Српкиње и православке. Без оца је остао у деветој години, а мајка га је потом васпитала у српском духу. Да је јеврејског порекла сазнао је са 18 година. У Холокаусту је изгубио бабу, две тетке, стрица и стрину. Крајем седамдесетих година XX века приступио је Јеврејској општини Београд.

Еренрајх Максимилијан

Пред регрутном комисијом 1940. изјаснио се као припадник немачке народности. Успео је, априла 1941, да уништи картотеку и регистар чланова Англо-америчког клуба у Београду, да не падну Немцима у руке. После слома Југославије, прво се пријавио као Немац, али по легитимацију никад није отишао. Захваљујући свом изгледу и одличном познавању немачког језика, успео је током рата да побије сумње у своје порекло. Рат је провео у Београду као помоћник шефа магацина у пивари „Вајферт“ (1941-1946). После тога је радио у „Навипу“ и „Југометалу“ (1946-1951).

Завршио је Правни факултет у Београду 1948. Новинарством је почео да се бави 1951. Краће време је радио у часопису *Дуга* (1953-1954), а од 1955. до пензионисања 1974. у НИИ-у где је био најзаслужнији за покретање рубрике *Избор из светске штампе*, која ће часопису донети велику популарност и раст тиража. Еренрајх је као полиглота - познавао је одлично шест страних језика - имао пуну аутономију у селекцији текстова. Текстове у

НИН-у, критике и есеје у београдском *Делу*, сарајевским *Изразу* и *Одјеку* и новосадском *Летопису Матице српске* потписивао је псеудонимом Карло Остојић. Био је стални сарадник Културног додатка *Политике*. Писао је и за *Књижевност*, *Градац*, *Багдалу*, *Књижевне новине*. За *Православље* је писао под псеудонимом Јосиф Љубицки. Био је дугогодишњи сарадник *Билтена* Савеза јеврејских општина Југославије.

Бавио се преводилачким радом. Уз већи број приповетки, превео је романе: *Старац и море* Е. Хемингвеја, за који је написао и поговор, 1952; *Ђаво у телу* Р. Радигеа, 1955. Поред есеја на књижевне теме, објавио је два романа *Последњи шабат* и *Карактеристику*, за коју је добио НИН-ову награду за роман године 1999. Члан Удружења књижевника Србије постао је 1962.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Између ствари и ништавила: есеји о поезији Васка Поне*, Београд 1962; *Андрићево превазилажење апсурда: есеј о дјелу Иве Андрића*, Сарајево 1967; *У тражењу смисла*, Крушевац 1967; *Страдање песникове свести*, ЛМС, децембар 1973 - април 1974, 1-5.

ЛИТЕРАТУРА: Максимилијан Еренрајх, *Последњи Шабат*, Београд 1992, 171; Лука Мичета, *Признати грех*, НИН, бр. 2560, 20. јануар 2000, 36-40; О. Ђурђевић, *Најбоља „Карактеристика“ ГЈ*, 18. јануар 2000, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2000/01/18/srpski/K00011701.shtm>; Радмила Гикић-Петровић, *Страх не оправдава грех: разговор са Максимилијаном Еренрајхом Остојићем*, ЛМС, 176, 465, 5, мај 2000, 714-719; Максимилијан Еренрајх, *Романса опасна по живот*, у: *Ми смо преживели...*, 2, Београд 2003, 317-323; Сергије Лукач, *Максимилијан Еренрајх (1921-2003)*, НИН, бр. 2766, 1. јануар 2004, 52; Александар Гаон, *Максимилијан Еренрајх, 1921-2003*, *Билтен СЈОСЦГ*, год. XII, бр. 2, фебруар 2004, 12.

А. Рафаиловић

3

Зиновјев, Лав (Леон)**оперски певач****(Уциан, 1876 - Београд, 3. VII 1927)**

Музички се образовао код професора Коцебуа, у Одеси. Почео је да пева 1903. у Кијеву, а наставио 1908. у Италији. Истакао се као певач у операма више руских градова (Харков, Одеса, Кијев, Петровград, Москва, Казањ, Иркутск). Наступао је и у иностранству - у Мадриду, Бечу, Лондону, Буенос Ајресу и Њујорку.

У Београд је, преко Италије, стигао са такозваном *белом емиграцијом*. У Београдској опери је, са великим успехом, певао од августа 1921. до јуна 1926, када је морао да напусти певање због болести.

Био је технички усавршен драмски тенор изузетног дијапазона. Његове најзначајније улоге су Дон Хозе (*Кармен*, Ж. Бизе), Елиезер (*Јеврејка*, Ж. Халеви), Канио (*Бајацо*, Р. Леонкавало), Војвода од Мантове (*Риголето*, Ђ. Верди), Радемес (*Аида*, Ђ. Верди), Херман (*Пикова дама*, П.И. Чајковски) и Мандрика (*Трубадур*, Ђ. Верди). Преминуо је током богослужења у београдској синагоги.

ЛИТЕРАТУРА: Миленко Веснић, *Јевреји на српској сцени током XIX и XX века*, Зборник ЈИМ 7 (1997), 210-230; Боривоје Стојковић, *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба (драма и опера)*, Београд 1979, 662-663.

М. Радовановић

И

Ивањи, Иван

књижевник, драматург и преводилац
(Зрењанин, 24. I 1929)

Отац Фрања, мајка Ида, рођ. Шомло.

Основну школу и прва два разреда гимназије завршио је у Зрењанину. Пошто су му родитељи убијени на Сајмишту 1941, пребегао је у Нови Сад. Новосадску гимназију је похађао од 1941. до 1944, када је ухапшен и послат у концентрациони логор. Од марта 1944. до априла 1945, био је у логорима у Аушвицу, Бухенвалду, Магдебургу, Нидероршелу и Лангенштајну.

После рата, завршио је архитектонски одсек техничке школе у Новом Саду (1948). Био је наставник у средњим техничким школама у Београду и Чачку (1948-1950). Током 1951, био је секретар у Савезу књижевника Југославије. Радио је као новинар листа *Омладина* и драматург у Београдском драмском позоришту (1951-1952). Бавећи се новинарством, упоредо је студирао германистику. Био је новинар листа *Младост*, главни уредник листа *Младост на аутопуту* (1958) и главни уредник издавачког одсека *Младости* (1959-1961). Радио је као помоћник директора *Београдских новина* (1963-1965), а затим као помоћник управника Савременог позоришта за уметничка питања и помоћник управника Народног позоришта у Београду (1968-1974).

Песме, приповетке, књижевне и позоришне приказе, есеје и чланке објављивао је у великом броју часописа и дневних новина: *Књижевне новине* (1950-1974), *Књижевност* (1950-1971), *Летопис Матице српске* (1950-1968), *Борба* (1954-1967), *Политика* (1963-1973), и у бројним листовима и часописима на немачком језичком подручју.

Саставио је више збирки поезије и прозе за децу. Аутор је телевизијских драма *Излози* (1966) и *Суђење сиротом Б.Б.* (1973) и десет радио-драма.

Ивањи Иван

У периоду од 1974. до 1978, био је саветник за културу и штампу у Амбасади СФРЈ у Бону. Од 1978. до 1981, био је самостални саветник у Секретаријату за иностране послове СФРЈ. Присутновао је Оснивачкој конференцији КЕБС-а у Хелсинкију 1975, Конференцији шефова комунистичких и радничких партија Европе у Источном Берлину 1976. и VI конференцији Покрета несврстаних у Хавани 1979. Био је преводилац Јосипа Броза Тита и других партијских функционера приликом сусрета са државницима са немачког говорног подручја (1965-1982). Вршио је различите функције у организацијама Савеза комуниста у Београду и синдикату и био члан Савезне конференције ССРЈН.

На месту секретара Председништва Савеза књижевника Југославије био је од 1982. до 1988.

Књиге Ивана Ивањија преведене су на немачки, мађарски, италијански, словачки и словеначки језик. Превео је неколико десетина књига са немачког и мађарског на српски и неколико романа са српског на немачки језик.

Од 1992. живи и ради у Бечу и Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Живећу увек пролећем*, Београд 1950; *Смешак под тачком разно*, Нови Сад 1951; *Возови*, Београд 1952; *Човека нису убили*, Београд 1954; *Уиће које тражимо*, Београд 1960; *Свако игра своју улогу*, Београд 1964; *Диоклецијан*, Београд 1973; *Немачке теме*, Београд 1975; *На крају остаје реч*, Београд 1980; *Смрт на Змајевој стени*, Београд 1982; *Једна мађарска јесен*, Београд 1988; *Писма из Хаване*, Београд 1984; *Прескакање сенке*, Београд 1989; *Друга страна вечности*, Београд 1997; *Барбаросин Јеврејин*, Београд 1998; *Гувернанта*, Београд 2002; *Балерина и рат*, Београд 2003; *Порука у боци*, Београд 2005; *Титов преводилац*, Београд 2005; *Човек од пепела из Бухенвалда*, Београд 2006; *Мађарска револуција 1956*, Београд 2007; *Стаљинова сабља*, Београд 2008; *Јулијан* (у трилогији са редигованим романима *Константин и Диоклецијан*), Београд 2008; *Авети из једног малог града*, Београд 2009.

ЛИТЕРАТУРА: Предраг Палавестра, *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд 1998, 136-138; *Лексикон писаца Југославије*, Београд 1979, књига II, 492-494; Јаша Алмули, *Живи и мртви*, Београд 2002, 319-339; Иван Ивањи, *Порука у боци*, Београд 2005, 155; Иван Ивањи, *Гувернанта*, Београд 2002, 213; Иван Ивањи, *Балерина и рат*, Београд 2003, 261.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Ивањи, Илди

новинар, писац, сниматељ, режисер, водитељ
(Зрењанин, 6. IX 1933)

Отац Фрања, мајка Ида, рођ. Шомло.

Основну школу уписала је у Зрењанину, али ју је почетак рата прекинуо. Родитељи су јој били затворени у логору на Сајмишту, где јој је мајка страдала 1942, док је отац исте године стрељан код места Јабука. Од јуна 1944. до августа 1945. била је у логорима Штрасхоф, Берген-Белзен и Терезин. Из логора ју је ослободила совјетска војска. Вратила се у Југославију 1945, где је наставила да живи код тетке, у Суботици.

Похађала је курс за децу коју је рат омео у школовању. Основно школовање завршила је у Суботици 1947. Исте године уписала је средњу музичку школу у истом граду, одсек за клавир. По завршетку средње музичке школе (1952), уписала је Музичку академију у Београду, одсек за клавир, у класи професора Емила Хајека. Дипломирала је 1959.

Новинарством је почела да се бави у средњој школи (1951), пишући за листове *Нид (Мост)*, *Младост*, *Млада култура* и *Омладина*. По завршеном факултету, у потпуности се посветила новинарском позиву. После годину дана проведених на радију, 1960. запослила се на Телевизији Београд, где је радила до пензионисања 1998.

Радећи као сниматељ, монтажер, реализатор и новинар водитељ, у сарадњи са Драганом Ценерићем, реализовала је серију *Први концерт*, у којој је пружана прилика младим и перспективним музичарима да први пут наступе на телевизији (Урош Пешић, Љуба Димитријевић, Ксенија Зечевић). Разговарала је са бројним познатим уметницима у емисији *Поглед у музику*. Од појединачних емисија значајом се истичу *Лутра, игра: Кантата о кафи* и *Ружин пупољак* (на музику Вука Куленовића). Током десетогодишње сарадње са Лолом Ђукићем, била је музички сарадник у свим серијама које је снимео.

Заједно са Слободаном Ж. Јовановићем, написала је сценарио за емисију *Соната из пепела*, о животу младог пијанисте и композитора Гидеона Клајна, који је страдао у логору Терезин. Емисија је постигла значајан успех на *Прашком пролећу* 1996.

Током тридесет и пет година рада на Телевизији, снимила је преко три стотине интервјуа са истакнутим личностима југословенске и светске културно-уметничке сцене (Мешом Селимовићем, Гинтером Грасом, Лајошем Зилахијем, Габријелом Фигуерасом, Чарлијем Мингусом, Лајонелом Хемптоном, Андреом Наваром, Владимиром Погачићем, Дејаном Медаковићем, Драгославом Срејовићем, Слободаном Селенићем, Томиславом Петернеком, Памелом Пикасо, Отом Бихаљијем, Јованом Ђириловим, Миром Траиловић, Маринком Бензоном, Ољом Ивањици, Бранком Ђопићем, Гитом Нушић-Предић).

Бавила се и документарним филмом. У сарадњи са Петром Теслићем и својим супругом Ђорђем Петровићем, снимила је подводни филм са блимпованом камером *Navigare necesse est* (на музику Петра Бергама).

Ауторка је књига *Капија опкладе* (1995) и, са Ђерђом Конрадом, *Водене жиле* (1997). Објавила је и књиге интервјуа са Драгославом Срејовићем (*Празно поље*) и Јованом Ђириловим (*Речи живота*). Током 1997/8. године писала је рубрику *С оне стране музике* у дневном листу *Данас*.

Као представник за односе са јавношћу Демократске алтернативе, у склопу Демократске опозиције Србије, учествовала је у Петооктобарској револуцији 2000. године. После расформирања Демократске алтернативе (2003), потпуно се повукла из политике. Активна је у еколошком покрету.

Живи у Београду.

ИЗВОРИ: *Интервју са Илди Ивањи*, одржан 13. априла 2011.

М. Радовановић

j

Јанковић, Видосава

преводац и ванредни професор у пензији
Филолошког факултета Универзитета у Београду
(Рим, 6. III 1919)

Отац Радоје, мајка Наталија, рођ. Калмић.
Основну и средњу школу завршила је у Чикагу и Њујорку. Допунску матуру из националне групе предмета положила је у Другој женској гимназији у Београду (1937). Студирала је француски и енглески језик и књижевност на Сорбони од 1937. до 1939, када је због рата морала да прекине студије. Дипломирала је англистику на Филозофском факултету у Београду (1949).
Радила је као лектор-преводац у Танјугу (1944-1950) и као лектор у САНУ (1950-1952). Изабрана је у звање лектора за енглески језик на Филозофском факултету 1952. Као лектор је наставила да ради и после издвајања Филолошког факултета, од 1960. до 1967.
Докторску дисертацију са темом *П.А. Казали као књижевник и преводац Шекспировог „Краља Лира“*, одбранила је на Загребачком свеучилишту 1965. Као стипендиста Фулбрајтовог програма, специјализирала је америчку књижевност на Универзитету Калифорније (1966/7). Октобра 1967. изабрана је у звање доцента за америчку књижевност на Филолошком факултету у Београду. За ванредног професора изабрана је јуна 1982. и у том звању је предавала до одласка у пензију 1984. године. По позиву је предавала на Филозофским факултетима Универзитета у Сарајеву и Новом Саду.
Била је члан Удружења књижевних преводаца Србије, председник Секције за теорију, историју и критику истог удружења, Републичке Комисије за разматрање

и усвајање нацрта Наставног плана и програма за делатности у култури, информацији и преводаштву II фазе средњег усмереног образовања и члан Програмског већа Телевизије Београд.

Члан је Удружења конференцијских преводаца Србије, Друштва за упоредно изучавање књижевности Србије, Poe Studies Society (САД), European Association for Commonwealth Literature and Language Studies (Лондон), Association for the Study of Australian Literature (Бризбејн) и Друштва пријатеља Шекспира.

Са рефератима је учествовала на X конгресу Међународне федерације професора страних језика у Салцбургу, Симпозијуму о књижевностима Комонвелта и Трећег света Универзитета на Малти, научном скупу о америчкој поезији XX века у Охриду, симпозијумима о аустралијској књижевности на универзитетима у Венецији и Аугсбургу и Дискусионој трибини Удружења књижевника Србије.

Са енглеског језика превела је велики број романа, збирки приповедака, збирки поезије, драма и различитих научних текстова. Аутор је и великог броја уџбеника.

Као тумач и симултатни преводац учествовала је на конгресима Савеза књижевника Југославије, Савеза социјалистичког радног народа Југославије, Савеза бораца Народноослободилачког рата и Савеза социјалистичке омладине Југославије. Учествовала је у раду југословенских државних делегација на заседањима европске Конференције за репарацију, Генералне скупштине ОУН, конференцијама УНЕСКО, УНИЦЕФ, Конференцији о европској безбедности и сарадњи, конференцијама Агенције за атомску енергију, Међународне банке и Спољнополитичког комитета европских савета.
Живи у Београду.

ЛИТЕРАТУРА: *Катедра за англистику - 75 година рада*, Београд 2004, 96-98; *Ко је ко у Србији*, Београд 1995, 194.

М. Радовановић

Јосиф, Хаим Енрико

композитор, редовни професор Музичке академије
у Београду, редовни члан САНУ
(Београд, 1. V 1924 - Београд, 13. III 2003)

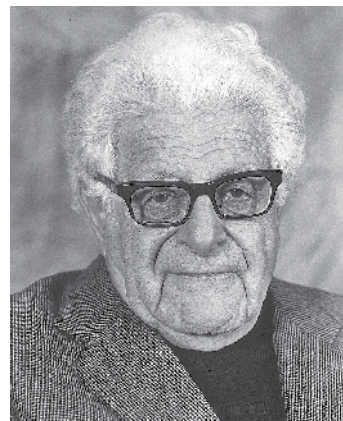
Отац Моша, мајка Софија, рођ. Фархи.

Пре Другог светског рата био је активан омладински члан ционистичке организације *Хашомер хацаир*. Неколико дана пре бомбардовања Београда априла 1941, са мајком и братом пребегао је у Сарајево. Из Сарајева су, пошто је почео рат, прешли у Дубровник. Када је Дубровник дошао под контролу немачких и усташких снага, уз дозволу италијанских власти прешли су у Сплит. Због организовања омладинских демонстрација против Мусолинија, осуђен је на смрт, после чега се илегално пребацио на Корчулу. Са Корчале су целу породицу италијанске власти евакуисале и населиле у месту Бедонија, код Парме, са статусом ратних цивилних интернираца. После капитулације Италије 1943, повлачећи се према северу, успели су да пређу италијанско-швајцарску границу. Енриков деда по мајци у међувремену се пребацио из Србије у Цирих, тако да је породица код њега сачекала крај рата. На захтев мајке, после рата је са њом провео месец дана у Израелу, али је одлучио да се врати у Србију.

Пошто је завршио школу за ратом ометене ђаке, матурирао је у Првој београдској гимназији. После неколико испита положених на Медицинском факултету и покушаја да упише Филозофски факултет, уписао је Музичку академију у Београду. Дипломирао је 1954, у класи професора Миленка Живковића, *Симфонијетом* у пет ставова.

Као наставник радио је у нижој музичкој школи „Војислав Вучковић“ (1952-1953) и средњој музичкој школи „Корнелије Станковић“ (1955-1957), а 1957. изабран је за асистента на Катедри за композицију Музичке академије у Београду. Током академске 1961/62. био је на стручном усавшавању у Риму.

После изненадне смрти професора Живковића (1964), преузео је катедру. Изабран је у звање доцента 1965, затим ванредног професора (1970). Као редовни професор предавао је на Катедри за композицију од 1976. до пензионисања 1989.

Јосиф Енрико

Његов стваралачки опус обухвата оркестарска, камерна, солистичка, вокално-инструментална, музичко-сценска и дела за клавир. Бавио се и музичком критиком, објављујући чланке у *Политици*. Објављивао је есеје у великом броју дневних новина и часописа. Септембра 1990. отворио је *Беседом о Мокрањцу XXV* Мокрањчеве дане у Неготину.

Аутор је музике за позоришне комаде *Бетон и свици*, *Ко нуца отвориће му се*, *Бановић Страхиња*, *Командант Сајлер*, *Велики нож*, *Светлости велеграда*, *Претпразнично вече*, *Мостови* и *Ружа ветрова*.

Компоновао је и музику за филмове *Десант на Дрвар* (1963), *Вртлог* (1964), *Ко нуца отвориће му се* (1965) и *Опатица и комесар* (1968) и за телевизијске продукције *Бој на Косову* (1964), *Височка хроника* (1967), *Првокласни хаос* (1968), *Моје је срце високо у брдима* (1968) и *Тристан и Изолда* (1970).

На основу његових сакупљених говора, Владета Кошутић је 1990. објавио књигу *Пророк стаду каменом*.

Добитник је Седмојулске награде (1960) за *Концерт за клавир*, Шестоаприлске награде града Сарајева (1962) за

музику за филм *Сарајевска хагада*, Октобарске награде града Београда (1965) за *Симфонију у једном ставу*, награде жирија Југословенске радио-телевизије (1967) за *Три псалма*, награде Радио Београда (1969) за музику у радио-драми *Ломача*, Стеријине награде (1970) за музику у *Омеру и Мерими*, награде *Петар Коњовић* (1971) за балет *Птицо, не склапај крила*, награде жирија Југословенске радио-телевизије (1971) за *Записе за дувачки квартет*.

За целокупно стваралаштво добио је Орден заслуга за народ са сребрним зрацима (1972), признање Изванредни златни беоцуг (1990) и Плакету Народног позоришта у Београду (1991).

За дописног члана САНУ изабран је 25. априла 1991, а за редовног 26. октобра 2000. Као делегат Одељења за ликовне и музичке уметности САНУ ушао је у Управни одбор Музиколошког института 1994. године.

ЛИТЕРАТУРА: Енрико Јосиф, *Пророк стаду каменом*, Београд 1990; Енрико Јосиф, *Слична судбина* (у публикацији Јаша Алмули, *Живи и мртви*, Београд 2002, 369-385); *Ко је ко у Југославији: Југословенски савременици*, Београд 1970, 410; *Енрико Јосиф, дописни члан*, Годишњак САНУ, 98, 1991, 593-597; Милена Марковић, *Енрико Јосиф, дописни члан (допуна библиографије)*, Годишњак САНУ, 105, 1999, 649-651; Дејан Деспич, *Енрико Јосиф (1. 4. 1924 - 13. 3. 2003)*, Годишњак САНУ, 110, 2004, 697-698.

ФОТОГРАФИЈА: Фототека САНУ

М. Радовановић

Јулијус, Ђука

новинар

(Београд 21. V 1925 - Детроит 28. VIII 1991)

Отац Дезидерије, лекар, мајка Јелена, рођ. Крамер. Рат га је затекао као ученика у Загребу. Члан СКОЈ-а постао је 1941, а јединицама НОВЈ прикључио се 1942. као борац Загребачког партизанског одреда и омладински руководиоцац. Након тога је био комесар чете у VI личној пролетерској бригади. Рањен је током десанта на Дрвар (1944) и пребачен на лечење у Италију. Једно време је био члан Агитпропа ЦК КПЈ.

После рата (1945-1949), био је ангажован на разним омладинским и политичким дужностима, пишући повремено за новине. Од 1949. па до одласка у пензију 1985, био је новинар и дописник *Политике*. Био је сарадник, па новинар и уредник спољнополитичке рубрике. На месту главног и одговорног уредника *Политике експрес* био је од 1965. до 1971. Писао је вести, репортаже, аналитичке чланке, сведочанства, путописе, интервјуе и коментаре. Стални дописник *Политике* био је из САД (Вашингтон 1952-1955), одакле је извештаје слао и Танјугу и Секретаријату иностраних послова, са Кубе (Хавана, 1960-1965) и из Савезне Републике Немачке у два узастопна мандата (Бон, 1971-1978). Специјални извештач био је из Ирана 1951, у време опште петролејске кризе, из Мађарске, током дешавања 1956, из Багдада, за време револуције у Ираку 1959, из Турске, током државног удара 1960. Извештавао је са Титових путовања у Египат, Етиопију (1955) и Совјетски Савез (1956).

Из Мексика је слао текстове као специјални извештач за целу Латинску Америку (1978-1985). Боравио је у већини латиноамеричких држава. Био је извештач са две конференције (Сан Хозе и Пунта дел Есте) министара спољних послова *Организације америчких држава*, на којима се решавало кубанско питање.

Од пензионисања до смрти, писао је коментаре за мексички *Ексцелзиор* под надсловом „Време и свет“ (1985-1991). У Бону и Мексико Ситију, био је биран за председника Удружења страних дописника.

Био је активни члан Савеза новинара Југославије и Удружења новинара Србије. Током мандата Ванредне скупштине УНС-а (1957-1958), био је изабран у допуњено чланство Управног одбора, а на XII редовној скупштини у Управни одбор и Председништво. Био је члан Секретаријата спољнополитичке секције УНС (1955-1956).

Добио је Награду Удружења новинара Србије „Светозар Марковић“ за животно дело (1985), Награду *Политике*, високо одликовање Перуа.

Сахрањен је на гробљу Сан Хуакин, у Мексико Ситију.

ИЗВОРИ: документација Политика АД

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Кубански бунт: корени, значај, будућност*, Београд 1962; *Че Гевара, витез немира*, Београд 1967; *Куда иде свет: несврстаност, једина алтернатива*,

Београд 1978; *Хавана: сукоб или споразуми*, Београд 1979;
Нова Европа, Мексико Сити 1990.

ЛИТЕРАТУРА: Александар Прља: *Умро Ђука Јулијус*, Политика бр. 27980, 29. август 1991, 3; Д. П.: *Сахрањен Ђука Јулијус*, Политика бр. 27984, 2. септембар 1991, 5; Ђука Јулијус: *Кубански бунт: корени, значај, будућност*, Београд 1962, 3; Ђука Јулијус: *Хавана: сукоб или споразуми*, Београд 1979, 2; Јаша Романо: *Јевреји Југославије 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 396; Душан Славковић: *Ђука Јулијус - сведок буре и бонаце*, у: *Портрети новинара*, Београд 2006, 192-194; Миле Недељковић: *Хроника Удружења новинара Србије 1941-2006*, Београд 2009, 130, 132, 300, 469, 476.

А. Рафаиловић

К

Кабиљо - Шутић, Симха

књижевник и књижевни теоретичар
(Загреб, 30. XII 1938 - Београд, 16. VII 2008)

Отац Мориц Кабиљо, мајка Клара, рођ. Финци. Почетком рата њен отац је са два брата одведен у Јасеновац, где је погинуо приликом покушаја пробоја логораша, априла 1945. Симха је са мајком пребегла у Сплит, у италијанску окупациону зону, одакле су пребачене у слободну конфинацију на Брачу. До капитулације Италије остале су на Рабу, после чега су се до краја рата кретале ослобођеном територијом Лике и Кордуна.

После рата, са мајком и тетком живела је у Сарајеву, где је завршила основну и средњу школу. Дипломирала је енглески језик и књижевност на Филозофском факултету у истом граду. Већ после завршене гимназије постала је сарадник Радио Сарајева, за који је писала све врсте прилога. Истовремено, у периодици је објављивала приповетке и приказе. Са Т. Шиповцем и Б. Аликадићем објавила је 1959. књигу приповедака *Интонације*.

После смрти мајке (1965) прешла је у Београд. Запослила се у Институту за књижевност и уметност, у коме је до пензионисања (1992) радила на пројекту компаративног изучавања српске књижевности. Магистрирала је 1972. са темом *Идејни свет О. Хакслија и Д. Х. Лоренса – утицаји и паралеле*.

Објавила је студију *Посредници двеју култура – студије о српско-енглеским књижевним и културним везама* (1989). Била је уредник зборника *Бајрон и бајронизам у југословенским књижевностима* (1991). Написала је више одредница за *Речник књижевних термина* (1992). Објављивала

је студије у зборницима *Упоредна истраживања* и сарађивала са многим другим часописима.

Била је активан члан јеврејске заједнице. У *Кадими* и *Јеврејском алманаху* објавила је 1958. циклус песама посвећен Јеврејима, под именом *Судбински квартет*. Била је члан комисије за Наградни конкурс за радове са јеврејском тематиком СЈОЈ. У *Јеврејском билтену*, гласилу Савеза, покренула је рубрику Књижевни додаток. Била је идејни творац и главни уредник издања *Јеврејски алманах 1971-1996* (2000).

Кабиљо-Шутић Симха

Дала је велики допринос манифестацијама *Сефарад* 1992. и 2002. Учествовала је у организацији манифестације *Бејахад* која је, после грађанског рата и распада СФР Југославије, постала традиционално место окупљања чланова јеврејске заједнице бивше Југославије.

Била је члан Извршног одбора Савеза јеврејских општина

Југославије и Комисије за културу Савеза. Учествовала је у раду Јеврејског историјског музеја и била члан Музејске комисије.

Радила је на пројекту оживљавања малих јеврејских заједница и уређивала билтен ревитализираних општина.

За дугогодишњи рад у области јеврејске културе добила је две Мегиле Савеза јеврејских општина Југославије.

ЛИТЕРАТУРА: *Билтен СЈОЈ, Јеврејски преглед*, 7, 2008, 22-23.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

М. Радовановић

Каделбург, Зоран

математичар, редовни професор

Математичког факултета Универзитета у Београду
(Вршац, 13. XI 1950)

Отац Лавослав, мајка Софија, рођ. Матејић.

Основну школу и Математичку гимназију завршио је у Београду. Дипломирао је на Природно-математичком факултету у Београду (1973). На истом факултету 1976. одбранио је магистарску тезу са темом *Нелокално конвексни линеарни тополошки простори*. Током академске 1978/79. био је на специјализацији на Московском државном универзитету, под вођством академика В. А. Садовничја. Докторирао је 1980. са темом *Асимптотика спектралне функције диференцијалних оператора*. Области његовог научног интересовања су линеарни тополошки простори, спектрална теорија диференцијалних оператора и теорија фиксне тачке.

Од 1975. запослен је на Математичком факултету у Београду. Изабран је у звање асистента 1976, доцента 1982, ванредног професора 1989. Од 1994. редовни је професор на Катедри за реалну и функционалну анализу, односно математичку анализу. Држи предавања из предмета: Математичка анализа I и II, Линеарна алгебра, Функционална анализа - на докторским студијама. Студентима физике и механике предавао је Математику I и II. Држао је специјалне курсеве из Линеарних тополошких простора и Спектралне теорије оператора. Предаје и у Математичкој гимназији у Београду.

На факултету је обављао дужности шефа Катедре за

математичку анализу, председника Савета Одсека за математику, механику и астрономију, секретара и управника Института за математику. Академске 1994/95. био је продекан, а у два наврата (1995-1998, 2001-2002) и декан Математичког факултета.

Каделбург Зоран

Члан је Друштва математичара Србије. У периоду 1991-1995. и 1999-2001. био је председник тог друштва. На исту функцију поново је изабран 2010. Члан је и Америчког математичког друштва. Од 1998. до 2002. био је делегат Националног комитета за математику у Међународној математичкој унији (IMU).

Био је председник Републичке и Савезне комисије за младе математичаре. Од 1974. до 1983. био је члан жирија Међународне математичке олимпијаде, а 1994, 2001. и 2004. и председник жирија Балканске математичке олимпијаде.

Био је секретар, а у периоду 1994-2003. главни и одговорни уредник часописа *Математички весник*. Референт је часописа *Mathematical Reviews* и *Zentralblatt für Mathematik*. Објавио је преко педесет стручних и научних радова, са којима је учествовао на више домаћих и међународних конференција. Аутор је два универзитетска и девет средњошколских уџбеника, посебно за Математичку гимназију.

Живи и ради у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Математичка анализа I*, Београд 1989 (са Душаном Аднађевићем); *Математичка анализа*

II, Београд 1991 (са Душаном Аднађевићем); *Subspaces and quotients of linear and ordered topological spaces (Потпростори и количници тополошких и уређених векторских простора)*, Нови Сад 1997 (са Стојаном Раденовићем).

ЛИТЕРАТУРА: *Споменица, 125 година Математичког факултета*, Београд 1998, 330.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

М. Радовановић

Каделбург, Лавослав

судија Врховног суда,
председник Савеза јеврејских општина Југославије
(Винковци, 26. VIII 1910 - Београд, 12. XII 1994)

Отац Тобијас, мајка Јолан, рођ. Ернст.

Основну школу и гимназију завршио је у Винковцима. Матурирао је 1929. године. Током школовања укључио се у активности Јеврејског омладинског покрета *Херут*, за чијег је председника изабран 1925. На тој функцији остао је до матуре 1929. За члана Радног одбора Савеза јеврејских омладинских удружења изабран је 1928/29.

У Загребу је 1929. уписао студије права. Од 1932. до 1934. био је председник Јеврејског академског потпорног друштва и Мензе, у којој се полемисало о различитим питањима везаним за јеврејство, ционизам и савремено друштво. Током 1931. и 1932. био је члан Управног одбора Јеврејског академског удружења *Јудеја*. За члана Радног одбора Савеза јеврејских омладинских удружења поново је изабран у Загребу 1930. и 1931. Дипломирао је са докторатом 13. марта 1935. и одслушао четири семестра на Филозофском факултету у Загребу.

По завршеном факултету, запослио се као адвокатски приправник у Вршцу. Оженио се Магдом Балог. Био је члан месне ционистичке организације и од 1936. до 1939. њен председник.

Почетком рата заробљен је приликом повлачења са италијанске границе где је са прекидима био на војној вежби од 1939. Као југословенски резервни официр, прослеђен је најпре у логор Варбург, а затим у Оснабрик. У јесен 1941. укључио се у рад Удружења правника као

једне од легалних организација насталих на основу права дефинисаних у Женевској конвенцији. Активан у том удружењу остао је до 1943. када је удружење забрањено. Од 1943. до ослобођења био је члан Акционог комитета заробљеника и Антифашистичког већа југословенских ратних заробљеника. Из заробљеништва је ослобођен 5. фебруара 1945.

Током рата његова сестра је изгубила живот у Јасеновцу, а родитељи у Старој Градишки. Супруга Магда је страдала у логору на Сајмишту, у пролеће 1942.

После рата вратио се у Вршац, где се крајем 1945. оженио Софијом Матејић са којом је добио кћерку Смиљану и сина Зорана. По повратку из заробљеништва напустио је позив адвоката. После краћег рада на месту секретара Среског народног одбора у Вршцу, изабран је за судију Окружног суда у Панчеву, а годину дана касније постављен је за помоћника јавног тужиоца Аутономне покрајине Војводине. Непуних годину дана касније постао је помоћник јавног тужиоца НР Србије. Три године провео је на месту помоћника министра за увоз и извоз НР Србије. За судију Врховног суда НР Србије изабран је 1951. Од 1957. био је помоћник секретара за општу управу Савезног извршног већа. После оснивања Завода за јавну управу 1959. постављен је за директора завода. Професионални радни век завршио је на месту помоћника директора Савезног завода за социјално осигурање (1964-1966). Од 1950. и више година после пензионисања учествовао је у раду Савезне државне арбитраже као арбитар југословенске стране у споровима са иностраним партнерима.

Паралелно са редовним запослењем, био је члан Управе градског удружења правника (1949-1960), Законодавно-правне комисије Скупштине Србије (1962-1969), Савета Савезног завода за јавну управу (1961-1965), Савезног вишег дисциплинског суда (1963-1965), Савета Савезног завода за статистику (1963-1965) и Управног одбора Југословенског удружења за управне науке и праксу (1961-1965). Био је поротник Врховног привредног суда (1969) и потпредседник Савезне комисије за стипендије техничке помоћи (1961-1965).

За залагање и успехе у раду два пута је проглашен ударником (1946, 1947), одликован је Орденом рада II реда (1950) и Орденом братства и јединства са сребрним венцем (1963).

По повратку у земљу 1945, активно се укључио у рад јеврејске заједнице. Изабран је за члана Аутономног одбора за помоћ, који је био задужен за пружање помоћи повратницима из емиграције и заробљеништва. Покренуо је иницијативу за отварање старачких, студентских домова и домова за децу без родитељског старања. Изабран је и за председника Аутономног одбора, на ком месту је остао до укидања тог тела 1952.

Маја 1946. изабран је за члана Извршног одбора СЈОЈ. За мандата Алберта Вајса на месту председника СЈОЈ, вршио је функцију потпредседника. Када је Алберт Вајс преминуо 1964, постао је вршилац дужности, а за председника СЈОЈ изабран је, званично, 20. априла 1965.

Каделбург Лавослав

Већ на првој седници Аутономног одбора инсистирао је на успостављању веза са светским јеврејским организацијама. Са Албертом Вајсом учествовао је у раду II пленума Светског јеврејског конгреса (јун 1948) у Монтреу, у Швајцарској. На Конференцији за културна и васпитна питања у Паризу (новембар 1950) срео се са представницима JOINT-а, а затим је у Лондону остварио контакте са учесницима састанка Светског јеврејског конгреса.

У периоду Хладног рата и немогућности контаката између јеврејских организација са Истока и Запада, СЈОЈ је под руководством Лавослава Каделбурга одиграо кључну улогу у успостављању тих контаката организовањем више скупова у Београду којима су присуствовали пред-

ставници ових организација. Такође, више пута је посетио источноевропске земље и директно допринео развоју јеврејских организација у њима.

У време прекида дипломатских односа Југославије са Израелом због Шестодневног рата, одбијао је да као председник СЈОЈ изда саопштење у коме се осуђује званична политика Израела, и поред политичких притисака да то учини. Присуствовао је преговорима Јосипа Броза Тита и др Нахума Голдмана у Бугојну (октобра 1975).

Лавослав Каделбург је биран у водећа тела светских јеврејских организација. Био је члан Светске и Европске езекутиве Светског јеврејског конгреса (1964-1969), потпредседник Светског јеврејског конгреса, члан и потпредседник Управе европског савета за јеврејске општинске службе, члан статутарне комисије Светског јеврејског конгреса (1970), члан Директоријума Меморијалне фондације за јеврејску културу (1973), члан комисије за расподелу средстава Меморијалне фондације (1974/75), члан Патронажног одбора Европске уније студената (1987) и члан почасног Међународног одбора за обележавање 45-годишњице устанка у Варшавском гету (1987).

Једна од важних тековина његовог мандата на месту председника СЈОЈ било је стављање у први план делатности Јеврејског историјског музеја. Био је активан и као члан Музејске комисије.

Посебну пажњу посвећивао је раду са омладином и предлагао је представнике омладине за чланове Извршног одбора. За свог наследника на месту председника Савеза јеврејских општина припремио је Давида Албахарија.

Објавио је готово 250 текстова у часописима са јеврејском тематиком, посебно у *Јеврејском прегледу*. Изузетну пажњу посвећивао је писању чланака поводом јубилеја и некролога за истакнуте чланове јеврејске заједнице. Био је члан редакција *Јеврејског календара*, *Зборника Јеврејског историјског музеја 2*, *Јеврејског алманаха*, *Сефардских пословица из Македоније* и каталога изложбе *Јевреји на тлу Југославије*. Био је и члан жирија Наградног конкурса СЈОЈ.

За изузетно залагање у јеврејској заједници, СЈОЈ му је доделио Мегилу захвалницу, уписао га у књигу *Керен Кајемета*, засадио му је гај, а затим и шуму у Бен Шемену

(1983). На редовној седници JOINT-а, предата му је награда *Маасим Товим*. Добитник је и почасне награде JOINT-а (1985), поводом 70-годишњице оснивања те организације.

Са места председника СЈОЈ повукао се 1991. и до смрти 1994. био је почасни председник.

ЛИТЕРАТУРА: Луци Петровић, *Др Лавослав Каделбург, Споменица (1910-2010)*; *Умро др Лавослав Каделбург*, Билтен СЈОЈ, Јеврејски преглед, 1, 1995, 1-2.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

М. Радовановић

Калеф-Симоновић, Бреда (Рахел)

оперска певачица, мецосопран,
првакиња Београдске опере
(Београд, 7. XII 1930)

Отац Аврам, мајка Дона, рођ. Бат Аврам.

Поред редовне основне школе, похађала је часове веронауке, на којима је учила хебрејско писмо, историју јеврејског народа и јеврејске верске и националне песме. Почетком рата 1941, мушки чланови њене породице послати су у „радне бригаде“ за Јевреје. Првоформирана бригада, са свим члановима њене породице, стрељана је. Њен отац, зато што је био у инвалидским колицима, и њена баба, због позних година, смештени су у Јеврејску болницу. После краћег боравка у болници, одвезени су у душегупкама, након чега им се губи сваки траг.

Бреда се са сестром најпре крила у Кошутњаку да би их касније прихватиле часне сестре католичког самостана на Бановом брду. Пошто је прибавила лажна документа, под именом Бреда Ограјеншек, похађала је основну школу. После ослобођења, са мајком и сестром вратила се у стару породичну кућу. Певањем почиње активно да се бави 1947. године.

Студије певања завршила је 1961. на Музичкој академији у Београду, у класи Злате Гјунгјенац. Током студија наступала је на бројним приредбама, концертима и фестивалима у организацији Конзерваторијума и на другим манифестацијама. Певала је и на фестивалима студената музичких академија Југославије. За време

студија наступала је као солиста у Енглеској, Немачкој и Израелу.

Током 1962/63. била је на усавршавању на конзерваторијуму „Бенедето Марчело“ у Венецији, у класи М. Карбоне. Постала је солисткиња Београдске опере 1962, а у сезони 1963/64. наступала је у Опери Тел Авива.

Калеф Симоновић Бреда

Остварила је укупно педесет и пет улога у операма на репертоару Народног позоришта. Гостовала је у Аустрији, Швајцарској, Италији, Шпанији, Белгији, Француској, Немачкој, Мађарској и Совјетском Савезу. Са оперске сцене повукла се 1995. године.

Добитница је две годишње награде Народног позоришта. Живи у Београду.

ВАЖНИЈЕ УЛОГЕ: *Дулцинеја* (Ж. Масене, Дон Кихот), *Лота* (Ж. Масене, Вертер), *Кармен* (Ж. Бизе, Кармен), *Ајучена* (Ђ. Верди, Трубадур), *Улрика* (Ђ. Верди, Бал под маскама), *Марина* (М. П. Мусоргски, Борис Годунов), *Марфа* (М. П. Мусоргски, Хованшчина), *Хиврија* (М. П. Мусоргски, Сорочински сајам), *Никлаус* (Ж. Офенбах, Хофманове приче), *Далила* (К. Сен Сан, Самсон и Далила), *Кончаковна* (А. П. Бородин, Кнез Игор), *Лукреција* (Б. Бритн, Отмица Лукреције).

ИЗВОР: ЈИМ, Култура, ствараоци и дела.

ЛИТЕРАТУРА: Бреда Калеф, *Захвална сам музици*, Ми смо преживели..., књ. 3, Београд 2005, 380-384; *Музичка енциклопедија*, том II, Загреб 1974, 294; *Ко је ко у Србији*,

Београд 1995, 223; *Лексикон југославенске музике*, Загреб 1984, 406.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Кемењ, Арнолд

трговац

(Квасов, Моравска област у Чешкој, 15. IV 1885 – Кикинда, 3. III 1938)

Отац Самуел, земљорадник, мајка Јулија, рођ. Полицер. Арнолд и његова два старија брата 1899. променили су презиме Кон у *Кетепу*.

Студирао је на Вишој економској школи у Бечу. После венчања са Етелком Хас, марта 1914. отишао је у Кикинду. Мобилисан је и послат на Источни фронт, где је више пута рањаван. Из рата је изашао у чину капетана.

После рата се вратио у Кикинду и отворио радњу са најмодернијим пољопривредним машинама и прибором. Своје знање о пољопривреди преносио је на сељацима Баната и других делова Војводине, претежно Бачке. Са успехом је радио све до светске економске кризе 1929. Земљорадницима који су купили машине од њега и задужили се опростио је знатан део дугова, али је и сам готово банкротирао.

Упоредо са побољшањем опште економске ситуације, поправила се и његова економија. Почео је да увози модерне косилице за жито и тракторе. Заједно са мајсторима конструисао је модерне плугове, косилице за жито, сејачице, круњаче за кукуруз, пресе за вино, моторе за сечу дрва, тракторе и комбајне. Својим радом битно је утицао на унапређивање механизације у пољопривреди у великом делу државе. Изненада је умро 3. марта 1938.

У Првом светском рату страдали су готово сви његови рођаци.

Кућа у којој је становао са породицом и где је била велика радња, и данас је средиште активности и напретка пољопривреде тог подручја.

ЛИТЕРАТУРА: Подаци добијени од сина.

Т. Ковач

Кемењ, Јулије

инжењер хемијске технологије

(Кикинда, 3. VII 1927)

Отац Арнолд, трговац пољопривредним машинама, мајка Етелка, рођ. Хас. Деда му се презивао Кон (Kohn), али су његов отац и стричеви мађаризовали презиме у Кемењ (Kemeny) 1899. да би лакше били примљени на високе школе.

Основну школу похађао је у Кикинди. Рат га је затекао као ученика IV разреда гимназије. У лето 1941. са мајком је био одведен за Нови Бечеј, одакле их је после неколико недеља, уз помоћ одобрења Гестапоа, ослободио његов очух. После тога одселили су се за Београд где су остали до ослобођења, стално се кријући. Три недеље после ослобођења, са мајком се вратио у Кикинду.

На течајевима за ратом ометене ученике завршио је гимназију и положио матуру 1947. Исте године уписао је технолошки смер на Техничком факултету у Београду. На крају IV семестра 1949. добио је дозволу југословенских власти да се исели за Израел. На одласку морао је да се одрекне држављанства и изјави да предаје све некретнине.

Кемењ Јулије

По доласку у Израел, отишао је на одслужење војног рока и у периоду 1949-1951. био је војник. После демобилизације наставио је студије на Техниону у Хаифи, где је дипломирао 1955. Као студент посетио је Југославију 1953, у оквиру студентске размене; у том периоду краће време

радио је у фабрици шећера у Зрењанину.

Радио је у управи царина у Хаифи, потом у Министарству за планирање израелске хемијске индустрије, а 1958. у фабрици црепа у Кикинди. После мајчине смрти 1958. селио се по европским земљама (Брисел, Келн, Лондон) док се није запослио у франкфуртској фирми „Лурги“, у којој је радио на планирању, продаји и градњи великих објеката петрохемије по свету као инжењер специјалиста, до одласка у пензију 1986.

Финансијски и материјално помагао је СЈОЈ током рата и економских санкција. У Кикинди је, са још двојицом Кикинђана из Хаифе, Дан Талмоном (Иван Штајнер) и Цви Навоном (Зоран Нафуси), подигао спомен-плочу убијеним кикиндским Јеврејима. Децембра 2000. уручена му је Мегила захвалница СЈОЈ.

Живи у Франкфурту.

ЛИТЕРАТУРА: Јулије Кемењ, *Време пролази, људи не стају*, у: Ми смо преживели 3... Јевреји о Холокаусту, Београд 2005, 350-359; *Мегила захвалница Јулију Кемењу*, Билтен СЈОЈ, 1, 2001, 6; Ружица Галац-Поповић, *У Тори пише...*, Билтен СЈОЈ, 2, 2001, 13-14.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

А. Рафаиловић

Кемењ, Ференц

организатор савремених Олимпијских игара
(Велики Бечкерек - Зрењанин, 1860 – Будимпешта, 1944)

Отац Јакоб Кауфман, кројач.

Основну школу и гимназију завршио је у Зрењанину. Дипломирао је на Природно-математичком факултету у Будимпешти 1883. Књижевност је студирао у Паризу и дипломирао 1888, после чега је предузео низ научних путовања по Немачкој, Француској и САД.

Приликом полагања другог доктората у Паризу повезао се са бароном Пјером де Кубертенем и постао члан првог Међународног олимпијског одбора 1894. Као секретар одбора био је главни организатор и функционер првих Олимпијских игара 1896. у Атини. Дужност секретара вршио је до 1907.

Написао је и објавио низ књига из области педагогије и

спорта. Писао је на немачком, мађарском и француском језику.

Одбор за заштиту споменика културе Општине Зрењанин подигао је 1972. овом истакнутом спортском раднику бисту у Алеји великана Карађорђевог парка.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Значај олимпијских игара*, Беч 1896; *Садашњост и будућност физичког васпитања*, Берлин; *Основи физичког васпитања у мађарским средњим школама*, Будимпешта 1899.

ИЗВОРИ: *Повијест спорта*, Загреб, ожујак, 1972, 848; исто, липањ, 1973, 1335; *Шпортномедицинске објаве*, Љубљана, 1980; Станић Р, *Др Ференц Кемењ*; Драгољуб Д. Ђолић, *Прва стотина, кратка биографија познатих банатских Јевреја*, рукопис, Зрењанин, 1974; *Јеврејски преглед*, број 11-12. децембар, 1971, 59.

Б. Џидић

Керењи, Александар

лекар, ванредни професор Медицинског факултета Универзитета у Новом Саду, шеф лабораторијског одсека за имунобиологију тумора одељења за имунологију Института за онкологију у Новом Саду (Нови Сад, 6. VI 1940)

Отац Стеван Санто, мајка Пирошка, рођ. Сингер.

Остао је без родитеља и више од двадесет припадника уже и шире породице током Новосадске рације, у јануару 1942. Додељен је породици др Стевана Керењија, за кога је била удата његова тетка. Када је др Керењи, у пролеће 1942, као лекар са мађарском дипломом добио наређење да иде у Мађарску на присилни рад, илегално га је повео са собом. Породица Керењи је 1944, заједно са свим Јеврејима, по наређењу мађарске владе интернирана у концентрациони логор. Др Керењи је спасао породицу подмитивши логорске власти. До краја рата породица се крила код једног мађарског жандарма.

Александар Керењи је после рата завршио основну школу и гимназију у Новом Саду. Студирао је на Медицинском факултету у Београду (1959/1962) и на Медицинском факултету у Новом Саду (1962/1966). Дипломирао је 1966. Завршио је постдипломске студије из алергологије

и клиничке имунологије на Медицинском факултету у Загребу (1980/1982). На истом факултету одбранио је магистарску тезу *Ступањ инхибиције леукоцита болесника са карциномом дојке одређен у агарози у присуству екстракта елогеног тумора дојке* (1985). Докторирао је на Медицинском факултету у Новом Саду са темом *Математички модел концепта утицаја фактора компетенције и прогресије на раст ћелија у култури* (1995). Током 1976. био је на тромесечном усавршавању из области експерименталне биологије и медицине на Институту „Руђер Бошковић“ у Загребу. Два месеца је провео на усавршавању на ВМА у Београду (1979). Током јуна 1989. био је на стручном усавршавању у болници „Сент Џејмс“ у Лидсу.

Керењи Александар

На Клиничкој болници у Новом Саду радио је 1966-1967. Од 1967. до 1972. био је запослен у амбуланти опште праксе „Булевар“ Дома здравља у Новом Саду. Специјализирао је интерну медицину на Клиници за интерну медицину Медицинског факултета у Новом Саду и у Институту за туберкулозу у Сремској Каменици (1972-1976). Од 1976. до 1980, као специјалиста интерниста, радио је у Институту за онкологију. Дужност шефа Лабораторије за имунологију тумора при одељењу за имунологију Института за онкологију у Новом Саду вршио је од 1978. до одласка у пензију 2005. Изабран је за примаријуса 1991. У звање доцента на Катедри за онкологију Медицинског факултета у Новом Саду изабран је 1995, а за ванредног професора 2002.

Учествовао је у реализацији пројеката *Етипатогенетска истраживања примарне малигне неоплазме јетре*, под вођством проф. др В. Николића (1986-1990) и *Експериментална и клиничка истраживања малигнух тумора*, под вођством академика З. Живковића (1996-2000).

Члан је Имунолошке и канцеролошке секције Српског лекарског друштва, *Balkan Union of Oncology* (од 1995) и *European Society for Medical Oncology* (од 1999). Један је од чланова издавачког одбора *Archives of Oncology*.

Живи у Риједи.

ЛИТЕРАТУРА: Александар Керењи, *Онсесија*, Ми смо преживели..., књ. 3, Београд 2005, 308–312; *Картон научног радника* (Александар Керењи), Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду (арв-наука. uns. ac. rs/vece/dokument/kartoni/KERENJI%20Aleksandar. doc)

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Киш, Данило

књижевник, преводилац, дописни члан САНУ
(Суботица, 22. II 1935 - Париз, 15. X 1989)

Отац Едуард (првобитно Кон, али је своје презиме мађаризовао), мајка Милица, рођ. Драгићевић. Крштен је по православном обреду у Новом Саду 1939, због доношења антијеврејских закона у Мађарској.

Основну школу почео је да похађа 1940, али га је рат прекинуо пре завршетка првог разреда. Крајем 1942. заједно са породицом прешао је у Мађарску, у родни крај оца Едуарда, који је 1944. одведен у Аушвиц, одакле се није вратио. У Мађарској је завршио основну школу и два разреда гимназије. По завршетку рата, породица Киш је 1947. репатрирана на Цетиње, где је завршио гимназију, 1954. Исте године уписао је Филозофски факултет у Београду, где је као први студент дипломирао на Катедри за светску књижевност, септембра 1958.

Прве радове објавио је 1953. Од 1957. до 1960. био је уредник часописа *Видици*. У *Видицима* је објавио прве преводе са мађарског, руског и француског језика. Постдипломске студије завршио је 1960. одбраном рада *О неким одликама руског и француског симболизма*.

Током 1960. радио је хонорарно у Центру за теорију књижевности и уметности. Као лектор за српски језик боравио је у Стразбуру 1962-1964. Хонорарно је радио као драматург Атељеа 212 у Београду, 1966-1968. Као лектор за српски језик предавао је на универзитетима у Бордоу и Лилу, од 1973. до 1976. Од октобра 1979. до смрти живео је и радио у Паризу. Октобра 1984. учествовао је на 48. конгресу удружења ПЕН у Њујорку. Марта 1989. боравио је у Израелу, где је са Авала филмом снимео разговоре са Евом Нахир и Жени Лебл о њиховим искуствима са Голог отока, који су емитовани на телевизији у серијалу под именом „Голи живот“ (1990).

Добио је НИН-ову награду (1972) за роман *Пешчаник*, награду „Иван Горан Ковачић“ (1977) за књигу приповедака *Гробница за Бориса Давидовича*, Андрићеву награду (1984) и награду „Скендер Куленовић“ (1984) за збирку приповедака *Енциклопедија мртвих*. За целокупан књижевни рад добио је Седмојулску награду (1987) и међународне награде Grand aigle d'or de la ville de Nice (Француска, 1980), Premio di Trevere (Италија, 1988), Preis des Literaturmagazins (Немачка, 1988) и Bruno Schlutz Prize (САД, 1989). Сматран је једним од најозбиљнијих кандидата за Нобелову награду за књижевност 1989.

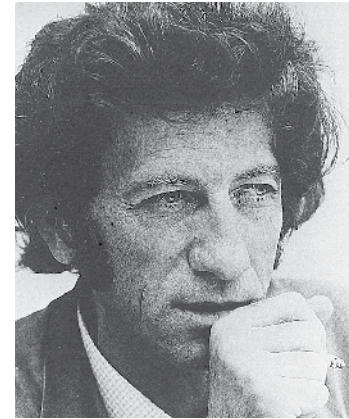
Од 1962. био је члан Удружења књижевника Србије и Удружења преводилаца Србије. Изабран је за дописног члана САНУ 1988. године.

Стваралаштво Данила Киша обухвата романе, драме, збирке приповедака, есеја и песама. Његова дела преведена су на више од двадесет језика.

Са мађарског, француског и руског језика превео је више од тридесет књига.

Према сопственој жељи, сахрањен је у складу са православним обичајима, у Алеји великана у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Мансарда*, Београд 1962; *Псалам 44*, Београд 1962; *Башта, пепео*, Београд 1965; *Рани јади (за децу и осетљиве)*, Београд 1969; *Пешчаник*, Београд 1972; *Гробница за Бориса Давидовича (седам поглавља једне заједничке повести)*, Београд 1976; *Час анатомије*, Београд 1978; *Ноћ и магла*, Београд 1983; *Енциклопедија мртвих*, Загреб-Београд 1983; *Ното poeticus*, Београд 1983; *Горки талог искуства*, Београд 1990; *Живот, литература*, Сарајево 1990.

Киш Данило

ЛИТЕРАТУРА: *Лексикон писаца Југославије*, књ. II, Београд 1987, 146-150 (З. Малбаша, З. Маринац); П. Палавестра, *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд 1998, 140-145, 201-211; М. Ковач, *Некролоз Данилу Кишу (1935-1989)*, Књижевност, 11-12, 1989, 2027-2032; М. Пантић, *Киш*, Књижевност, 2-3, 1990, 271-274; В. Радич, *Данило Киш: живот, дело и брeвијар*, Београд 2005; М. Пантић, *Киш, ипак и упркос свему*, Савремена српска проза, 18, 2006, 97-112.

М. Радовановић

Клаић, Драган

професор универзитета, театролог,
позоришни критичар
(Сарајево, 27. IV 1950 - Амстердам 25. VIII 2011)

Отац Андро, економиста, мајка Ани, рођ. Фертиг, фармацеут. У Новом Саду похађао је основну школу „Жарко Зрењанин“ (1956-1964) и гимназију „Јован Јовановић Змај“ (1964-1968), коју је завршио као ђак генерације. Добитник је Бранкове награде Матице српске за средњошколске радове 1966. и 1968. Дипломирао је на Академији за позориште, филм, радио и телевизију у Београду, одсек драматургија, 1973. На универзитету Јејл био је на пост-дипломским студијама (1973-1977). Магистратуру је стекао 1976, а докторску тезу о делу Франца Ксавера Креца и

обнови немачког народског комада одбранио је 1977. На Факултету драмских уметности у Београду, изабран је у звање доцента 1978. Ванредни професор на предмету Историја светског позоришта и драме постао је 1983, а редовни професор је био од 1988. до 1991. Поред професуре, обављао је дужности шефа катедре, управника постдипломских студија и председавајућег у Одбору за међународну сарадњу. Постдипломцима књижевности на Филолошком факултету у Београду држао је семинар из социологије позоришта и драме (1980-1990), а студентима Факултета примењених уметности са Одсека за сценографију и костим држао је предавања из историје позоришта (1978-1991).

Клаић Драган

Директор Холандског позоришног института био је од 1992. до 2001. Професор на Универзитету у Амстердаму био је од 1998. до 2003. Семинаре и предавања држао је на бројним светским универзитетима. Гостујући или ванредни професор био је на више америчких и европских универзитета: Јејл (1973-1974; 1976), Нови Мексико (1984-1985), Пенсилванија (1987), Амстердам (1996), Болоња (2007), Централноевропски универзитет у Будимпешти (2007-2008).

Од 2003. је гостујући предавач и саветник декана на Универзитету у Лајдену. На Универзитету уметности у Београду је, од 2005, ангажован на мастер студијама *Културне политике и менаџмента*. Професор на мастер студијама је и на универзитетима у Болоњи и Истанбулу. Од 2002. је стални члан европског центра за уметност,

културу и науку „Феликс Меритис“ у Амстердаму. Покретач је и председник Европског истраживања савремених уметничких фестивала (ЕФРП) од 2004. Сарадник је на издавању серије *Културе и глобализација*. Председник Европског форума за уметност и баштину био је од 2001. до 2004. Предводио је радну групу Европске културне фондације од 2002. до 2004. и био аутор завршног извештаја *Европа као културни пројекат* 2005. Сарађивао је са холандским Министарством пољопривреде (2003; 2008) и литванским Министарством културе (2004). Као саветник и учесник на пројектима, сарађивао је са бројним образовним, културним и уметничким организацијама и фондацијама (Савет Европе, Европска комисија, Скупштина Европе, Европска културна фондација, Институт за отворено друштво, Удружење европских фестивала). Сарадник Института за напредне студије у Будимпешти, на истраживању књижевних избеглица из источне Европе током XX столећа, био је током 2007, а 2009. је био члан агенције „Интерартс“ у Барселони. Од 2009. је саветник пољског града Лублина у припремама за кандидатуру за Европску културну престоницу 2016.

Учествовао је на бројним семинарима, конгресима, симпозијумима и радионицама на фестивалима из области културе, културне политике, међународне сарадње на пољу културе и сценских уметности. Био је члан Одбора „Премијум Еразмијанум“ у Амстердаму (1997-2007), Међународне мреже истраживача у култури „Circle“ (2004-2007) и мреже „Гуливер“ од 2001. Био је председник Саветодавног одбора Центра за уметност и културу на ЦЕУ универзитету од 2004, а председник Комисије за међународну сарадњу у Хагу је од 2007. Председник је нордијско-балтичког плесног пројекта од 2007. и члан Саветодавног одбора Фондације Марсел Хитер у Бриселу од 2001, затим СЕАС пројекта од 2004, ОСИ програма од 2007.

Написао је предговоре за више дела савремене југословенске драме. Приредио је југословенско издање *Историје позоришта* Ч. Молинарија (1982). Био је дугогодишњи сарадник Стеријиног позорја и Битефа, драматург, уметнички консултант КПГТ-а на турнеји по САД (1982). Аутор је две документарне телевизијске серије *Женски род*, *мушки род* (1978) и *Позоришни салон* (1984). Говори енглески, француски, холандски, немачки, италијански и мађарски језик.

Текстове о позоришту, драми, писцима и позоришне критике објављивао је у новинама и часописима: *Поља* (1967-1972), *Полет* (1967-1968), *Индекс* (1968-1969), *Сцена* (1968-1983), *Видици* (1969-1970), *Студент* (1969), *Позориште* (1970-1972), *Дело* (1970), *Трећи програм Радио Београда* (1972-1983), *Политика* (1973-1983), *Yale Theatre* (1973-1974), *Књижевност* (1978-1983), *НИН* (1978-1982), *Књижевне новине* (1980-1983), *Градина* (1980), *Градац* (1982). Био је саоснивач и уредник европског позоришног часописа *Еуромаске*, који је излазио 1990-1991. у Љубљани.

Од 1993. је уредник-сарадник часописа *Позориште* (*Theatre*) из САД, Колумниста холандског позоришног часописа *ТМ* био је 2004-2005. Објављивао је текстове у бројним страним часописима: *Dialogue* (Варшава), *Theater en Europe* (Париз), *Soviet & East European Drama, Theater and Film* (Њујорк), *Englisch-Amerikanische Studien* (Минстер), *Theater* (Јејл), *Bit by bit Berlin, Dramaturg* (Келн), *Deutsche Viehne* (Келн), *The Guardian* (Лондон), *Open Society News* (Њујорк), *Trouw* (Амстердам).

Стеријину награду за позоришну критику добио је 1985. Живи и ради у Амстердаму.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Крецова драматургија: друштвена одређеност Крецових ликова*, Нови Сад 1981; *Алтернативно позориште у Југославији: искуства самосталних позоришних група*, Нови Сад 1982; *Стварање модерне драме*, Чачак 1982; *Позориште и драме средњег века*, Нови Сад 1988; *Позориште 4000 година, хронологија*, Београд 1989; *Заплет будућности. Утопија и дистопија у модерној драми*, Загреб 1989; *Terrorism and Modern Drama*, Edinburgh 1990; *Reform or Transition: The Future of Repertory Theatre in Central & Eastern Europe*, New York 1997; коаутор са Р. Енгландером, *Shifting Gears/Changer de vitesse*, Амстердам 1998; *Вјежбање егзила*, Загреб 2006; *Mobility of Imagination. A Companion guide to international cultural cooperation*, Будимпешта 2007.

ИЗВОРИ: хемеротека МПУС; dr Dragan Klaić: curriculum vitae <http://212.34.137.167/~dragan/wp-content/uploads/2008/01/dragan-klaić-full-cv-dec07.pdf> (7.7.2010); dr Dragan Klaić: a selected list of publications <http://212.34.137.167/~dragan/wp-content/uploads/2008/01/dragan-klaić-listofpublicationsdec07.pdf> (7.7.2010).

ЛИТЕРАТУРА: *Клаић Драган:* Лексикон писаца Југо-

славије III К-Љ, Нови Сад 1987, 155-156; *Клаић др Драган:* Енциклопедија Новог Сада XI, Нови Сад 1998, 109-110; Драган Клаић: *Позориште 4000 година, хронологија*, Београд 1989, 123-124; Драган Клаић: *Заплет будућности. Утопија и дистопија у модерној драми*, Загреб 1989 (белешка о аутору).

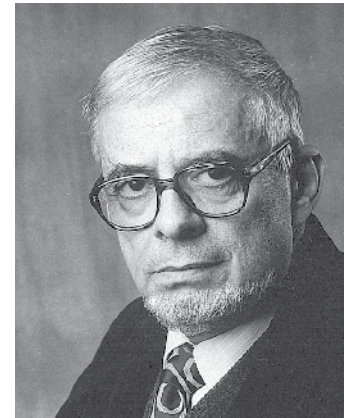
А. Рафаиловић

Клајн, Иван

лингвиста, историчар језика, професор Филолошког факултета Универзитета у Београду, члан САНУ (Београд, 31. I 1937)

Отац Хуго, мајка Стана, рођ. Ђурић.

У Београду је завршио основну школу и гимназију (1956). Дипломирао је на Филолошком факултету у Београду, смер за италијански језик и књижевност, јуна 1961. Као новинар-преводац радио у *Политици* (1962-1964). Као лектор за српскохрватски језик боравио је на Универзитету у Фиренци (1968/69) и Универзитету Јејл (1983/84).

Клајн Иван

У новембру 1964. изабран је за асистента на Одсеку за италијанистику Филолошког факултета у Београду. Истог месеца одбранио је магистарски рад под насловом *Речи страног порекла у послератном италијанском језику*. Докторску дисертацију са темом *Утицаји енглеског језика у италијанском* одбранио је фебруара 1970. У звање

редовног професора изабран је 1984.

На Филолошком факултету предавао је морфологију и синтаксу савременог италијанског језика, језик италијанске поезије, историјску граматiku шпанског језика, упоредну граматiku романских језика и примењену лингвистику, до одласка у пензију 2002.

Од 1974. писао је сталне рубрике о проблемима савременог српског језика у више дневних листова и часописа (*Борба*, *Илустрована Политика*, *Политика*, *НИН*). На предлог Матице српске, изабран је за уредника часописа *Језик данас* (1996). Од оснивања (1997) члан је Одбора за стандардизацију српског језика. У сарадњи са Миланом Шипком, саставио је *Велики речник страних речи и израза* (2006). Бави се превођењем са енглеског и италијанског језика и језичким проблемима везаним за енигматику.

У два наврата добио је награду РТВ Београда за унапређење културе говора, за књиге *Разговори о језику* (1977) и *Језички приручник* (1991). За *Италијанско-српски речник* добио је Нолитову награду (1996), Награду за допринос српској језичкој култури Министарства просвете Републике Србије (1997) и Награду Министарства спољних послова Италије (1998). Добитник је Ордена италијанске звезде солидарности (*Ordine della Stella della Solidarietà italiana*), који му је доделио председник Републике Италије 2004. године. Члан је Вукове задужбине.

За дописног члана САНУ изабран је 26. октобра 2000, а за редовног 30. октобра 2003.

Живи и ради у Београду.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Историјска граматика шпанског језика*, Београд 1977; *Језик око нас*, Београд 1980; *Како се каже: речник језичких недоумица*, Београд 1981; *О функцији и природи заменица*, Београд 1985; *Италијанско-српскохрватски речник*, Београд 1989 (са Срђаном Мусићем); *Писци и писмењаци*, Нови Сад 1994; *Српски језик на крају века*, Београд 1996; *Испеци на реци*, Нови Сад 1998; *Лингвистичке студије*, Београд 2000; *Граматика српског језика*, Београд 2005; *И филозофи су луди: антологија смешних штампарских грешака*, Београд 2007.

ЛИТЕРАТУРА: *Годишњак САНУ*, 107, 2001, 501-519; *Ко је ко у Србији*, Београд 1995, 237.

М. Радовановић

Клајн, Лајчо

правник, судија Уставног суда Војводине,
професор универзитета
(Суботица, 7. VI 1925 - Суботица, 15. X 2007)

Отац Давид, шамес Јеврејске вероисповедне општине Суботица, мајка Дебора, рођ. Гутман, домаћица.

У Суботици је завршио основну и средњу школу. До почетка мађарске окупације радио је у продаји текстила. Са вршњацима је био одведен на принудне радове код Великог Радоновца, затим код Ходмезевашархеља и напоследку у Будимпешту и њену околину (од маја 1944. до јануара 1945). У Холокаусту је изгубио родитеље и два брата.

Клајн Лајчо

На Правном факултету у Београду дипломирао је 1958, а докторирао 1965. Од 1987. био је ванредни професор на Правном факултету у Новом Саду, на предмету правно нормирање.

После рата учествовао је у раду органа унутрашњих послова на откривању и ислеђивању ратних злочинаца у Суботици (1944-1959). По преласку у Нови Сад, 1959. био је начелник безбедности саобраћаја новосадског среза. После укидања срезова, обављао је дужности правног саветника у покрајинском СУП-у (1965-1969), а затим помоћника покрајинског секретара за унутрашње послове. Судија Уставног суда Војводине био је од 1976. до одласка у пензију 1984.

Током каријере објавио је стотину научних и стручних радова из кривичне, управне, међународне и уставноправне области, правне историје и правног нормирања, пет монографија, више приручника из области регулисања саобраћаја и коментара закона. Главни уредник часописа *Право - теорија и пракса* и *Билтена Уставног суда Војводине* био је у периоду 1984-1994. Био је члан: Правног савета Војводине, Југословенског удружења за међународно право, Југословенског удружења за кривично право и криминологију, руководстава Савеза удружења правника Југославије, Савеза удружења правника Србије и Савеза удружења правника Војводине, сарадник Центра за међународне студије на Правном факултету, Југословенског форума за људска права и правну сигурност грађана, Форума за етничке односе, Европског центра за етничке и регионалне студије, Државне комисије за утврђивање злочина геноцида 1991.

Добитник је Повеље Новог Сада 1986.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Кривична одговорност и саобраћајне несреће на друмовима*, Београд 1970; *Геноцид и казна на северу окупираних Југославије 1941-1945*, Београд 1991; *The past in the present times: the Yugoslav saga*, Lanham 2007.

ЛИТЕРАТУРА: *Лајчо Клајн*, Енциклопедија Новог Сада XI, Нови Сад 1998, 113; *Лајчо Клајн, Геноцид и казна на северу окупираних Југославије 1941-1945*, Београд 1991, (корице); *Лајчо Клајн, Спасио нас храбри Ечика Хауер*, Ми смо преживели... 3, Београд 2005, 295-301.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

Клајн, Петар

психолог, професор
(Будимпешта, 25. VII 1950 - Суботица, 17. V 1993)

Отац Мирко, мајка Анка, рођ. Розенфелд. Основну школу и гимназију завршио је у Суботици. Дипломирао је 1975. на Одсеку за психологију Филозофског факултета у Београду. За време студија, а и касније, био је активан у јеврејском јавном и културном животу. Између осталог, био је главни уредник јеврејског омладинског листа *Кадима*.

По завршетку студија вратио се у Суботицу где је радио као професор психологије у гимназији, затим као професор дечије и развојне психологије на Вишој педагошкој школи.

Завршио је психоаналитичку обуку и радио као психоаналитичар. Магистрирао је у Београду с темом *Развој психоанализе у Србији* у којој је посебна пажња посвећена значају др Николе Шугара (1897-1945), једног од првих едукованих психоаналитичара на територији Србије. Овај магистарски рад прва је студија те врсте у Србији.

Био је активан у професионалним психоаналитичким круговима у земљи и иностранству. Имао је значајну улогу у стварању предуслова за формирање Београдске студијске групе и за њену интеграцију у Светску психоаналитичку организацију.

ИЗВОР: Подаци добијени од родбине.

Т. Ковач

Клајн, Хуго

неуропсихијатар, психоаналитичар, позоришни редитељ, професор, критичар, преводилац
(Вуковар, 30. IX 1894 - Београд, 2. XII 1981)

Отац Самуило, трговац, мајка Софија, рођ. Грин. У Вуковару је завршио основну школу, нижу и вишу гимназију. Учествовао је са школским оркестром у извођењу представе Осијечког позоришта *Хасанагиница* у Вуковару, што је био његов први сусрет са позориштем. Као ђак, објављивао је песме у загребачком ђачком листу „Побратим“. Матурирао је 1912, а затим уписао студије медицине у Бечу.

На студијама је чуо за Фројда и његово учење, али је први контакт са психоанализом остварио 1913. на тромесечном курсу који је држао Фројдов ученик Виктор Тауск. Након тога, од Фројда је добио дозволу да долази на његова предавања. Студије је прекинуо 1914. због мобилизације. После једногодишње обуке, служио је као батаљонски лекар у Галицији и Италији, до 1918. када је добио одсуство да би завршио студије. Дипломирао је медицину крајем 1918. У Вуковар се вратио 1919, али се није дуго задржао већ је отишао за Београд.

Са препорукама, Клајн се обратио др Суботићу млађем, управнику Душевне болнице на Губеревцу. Био је примљен за „сталног дежурног“ те болнице, што му је омогућило стицање праксе и искуства. Након две године, премештен је у Ниш да надгледа изградњу нове болнице. Незадовољан тим послом, напустио је државну службу и прешао у приватну праксу. Услед болести др Суботића, преузео је, на његов захтев, један број његових пацијената. У периоду 1921-1923, био је у иностранству на специјализацији, у Бечу код др Вагнер-Јаурга, у Минхену код др Крепелина и у Хамбургу код др Веиганта. Да би као лекар могао да се бави психоанализом, морао је и сам да се подвргне анализи. Премда му је Фројд препоручио другог свог ученика, Клајн се определио за Паула Шилдера, неортодоксног и неконвенционалног психоаналитичара, који је на њега извршио велики утицај.

По повратку у земљу, на молбу удовице др Суботића, преузео је за стално његову ординацију и клијентелу. Повремено је радио и у Душевној болници на Губеревцу. Текстовете из психоанализе објављивао је у часопису *Нова литература* 1928-1929. Његову прву књигу из области неурологије *Нервни систем* објавио је „Нолит“ 1933. На Коларчевом народном универзитету је држао циклус предавања о психоанализи. Објављивао је, од 1924. до 1935, у стручним часописима у Немачкој, Аустрији и Швајцарској. Од свих чланова Психоаналитичког друштва Србије, основаног 1937, само су се др Никола Шугар и Клајн бавили психоанализом у пракси. У том периоду је објавио још две књиге и превео Фројдово дело *Психопатологија свакодневног живота*, за које је написао предговор.

Поред психијатрије и психоанализе, од 1928. до 1934. писао је позоришне критике у часописима *Нова литература* и *Стожер*, до њихове забране. Док је текстове из медицине потписивао својим именом, позоришне критике је објављивао под псеудонимима К. Л. Стојић, др К. Л. Стојић и Ј.П.

Други светски рат Клајн је дочекао као психијатар у санаторијуму „Др Фаркић“. Потом се добровољно јавио у Војну болницу, у којој се задржао до уласка Немаца. Одатле је пребачен у новоформирану *Јеврејску болницу* на Дорћолу, у којој је био шеф нервне одељења. Уз помоћ супруге и шефа нервне одељења Војне болнице др Јорда-

на Тасића, после изрежираног самоубиства, смештен је у Војну болницу. Одатле је пребачен у душевну болницу на Губеревцу, а затим у кућу свог таста на Дедињу, да би трајно уточиште нашао у изнајмљеном стану у Дринчићевој улици, где је сачекао крај рата са лажним исправама на име Урош Клајић, приватни чиновник. Издржавао се као професор страних језика.

Сви чланови његове породице из Вуковара убијени су у Јасеновцу.

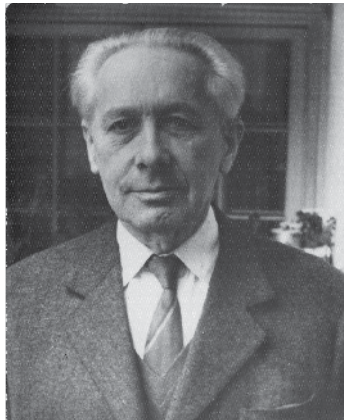
После ослобођења Београда, пријавио се властима. Распореден је у болницу у Ковину, где је радио са борцима који су патили од неуроза. На основу искустава која је тамо стекао, написао је књигу *Ратна неуроза Југословена*. Из Ковина је прешао на нервну одељење Војне болнице у Београду, где је остао до средине 1945. Краће време је радио у Војној болници и у Народном позоришту, као саветник редитеља, пошто је одбио понуђено место директора драме. Након жалби из Војне болнице на недовољну искоришћеност у болници, Р. Чолаковић, Р. Зоговић и М. Ђилас су донели нову одлуку да Клајн напусти болницу и у потпуности се ангажује у Народном позоришту.

Прве три представе је режирао са М. Милошевићем, Д. Гошићем и Р. Плаовићем, а његова прва самосталана режија је била *Шума* А. Островског 1947. У Народном позоришту је режирао 24 представе и ту остао до пензије, 1961. Режирао је и три представе у Атељеу 212. Значајан је његов редитељски допринос на сценама ван главног града, у Скопљу, Нишу, Сарајеву, Мостару, Бањалуци и Сплиту. У тим театрима је режирао 9 представа (1956-1970).

Поред режије, бавио се и педагошким радом у новооснованом Драмском студију Народного позоришта, где је предавао психологију, користећи се дијалошким методом. Када је, крајем 1948, основана Позоришна академија у Београду, Клајн је позван за редовног професора психологије (1949-1952). Након тога, а услед запажених режија у Народном позоришту, уследио је позив за редовног професора и поверена му је класа режије. Био је професор на Академији за позориште, филм, радио и телевизију и, касније, Факултету драмских уметности. Професорску каријеру ће наставити и након пензионисања, 1961, све до 1970. Свој теоријски концепт изложио је у књизи *Основни проблеми режије* (1951).

Пратио је рад аматерских позоришта, узимајући учешћа у

раду Савеза драмских аматера Југославије и жирија аматерских фестивала. Познајући проблеме које имају редитељи аматери, а на захтев Савеза аматерских друштава Србије, написао је *Приручник за аматере редитеље* 1961.

Клајн Хуго

Наредне године је организовао и водио Семинар за редитеље аматере при Позоришној академији.

Упоредо с редитељским радом и професуром, писао је чланке, критике, есеје и студије из домена позоришне и драмске уметности. Објављивао је у часописима широм Југославије: *Наша књижевност*, *Рад*, *Глас*, 20. октобар, *Политика*, *Борба*, *Позориште*, *Књижевност*, *Књижевне новине*, *Ревизија*, *Наша сцена*, *Нова мисао*, *Позориште (Тузла)*, *Израз*, *Савременик*, *Позоришни живот*, *НИН*, *Дело* и др. Збирка предратних и једног дела послератних критика и других текстова објављена је као књига 1957. под насловом *Живот двочасовни*.

У послератном периоду, објавио је већи број студија посвећених анализи Шекспирових дела и јунака, касније сабраних у књизи *Шекспир и човеитво*. Током каријере, режирао је *Млетачког трговца*, *Хамлета*, *Много вике ни око чега*, *Отела* и *Ричарда III*.

Клајн је оставио значајан траг и као преводилац стручних текстова из психијатрије и књижевних дела. Ремарково дело *На западу ништа ново* превео је 1929, а Шекспирове комаде *Много буке ни око чега*, *Млетачки трговац* и *Краљ Лир* после рата.

Био је члан *Удружења књижевника Србије*, *Драмског већа*

Народног позоришта од почетка ангажмана у том позоришту, *Савета позоришта Атеље 212* (1967-1969), *Оцењивачке комисије Стеријиног позорја* на месту председника (1968-1970), *Главног одбора Стеријиног позорја* (1973-1979), *Савета БИТЕФ-а* (1967-1972), *жирија БИТЕФ-а* (1967-1970), *Савета драмског програма Радио-Београда* (1957-1967).

Одликован је *Орденом заслуга за народ III реда* и *Орденом рада I реда*. Награде: *Комитета за културу и уметност Владе ФНРЈ* 1947. за представу *Непријатељи*, за редитељски рад 1948. и 1949, *Седмојулска* (1969), *Стеријина* (1970), *АВНОЈ-а* (1978). Повеље: за учешће у прослави *четиристогодишњице рођења Шекспира* (1968), *Народног позоришта у Сарајеву* (1971), *Факултета драмских уметности* (1979), *Удружења психотерапеута Југославије* (1979). Плакете: *Збора лијечника Хрватске* (1967), *Коларчевог народног универзитета* (1968), *Универзитета уметности у Београду* (1974). Златне значке: *Народног позоришта* (1968), *КПЗ Србије* (1976). Био је почасни члан *Друштва психолога Србије*. Катедра за позоришну и радио режију установила је, после његове смрти, награду која носи његово име, а додељује се студенту треће године са најбољом оценом из главног стручног предмета.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: из области медицинских наука: *Pseudo-neurasthenia intermittens*, *Medizinische Klinik* Nr. 31, Jah. 21 (1925); *Misli o psihoanalizi*, *Nova literatura*, god. 1, br. 5-6 (1929); *Nervni sistem*, *Beograd* 1933; *Abnormalnost normalnih: tri predavanja iz primenjene psihijatrije*, *Beograd* 1936; *O psihoanalizi*, (уводна студија уз предговор: С. Фројд, *Психопатологија свакодневног живота*) *Beograd* 1937; *Васпитање са гледишта медицинске и социјалне патологије*, *Beograd* 1939; *Ratna neuroza Jugoslovena*, *Beograd* 1955; *Razvoj psihoanalize u poslednjim decenijama*, (уводна студија: С. Фројд, *Uvod u psihoanalizu*) *Beograd* 1961; предговор за *Odabrana dela Sigmunda Frojda*, *Novi Sad* 1969. Из области позоришне уметности: *Истина и варка у позоришној уметности*, *Beograd* 1950; *Osnovni problemi režije*, *Beograd* 1951; *Живот двочасовни: позоришне критике*, *Beograd* 1957; *Priručnik za amatere reditelje*, *Beograd* 1961; *Šekspir i čoveštvo*, *Beograd* 1964; *Pojave i problemi savremenog pozorišta*, *Novi Sad* 1969. Преводи: Е. Remark, *Na zapadu ništa novo*, *Beograd* 1929; С. Фројд, *Психопатологија сва-*

кодневног живота, Београд 1937; К. Маркс, *Осамнаести пример Луја Бонапарте*, Београд 1949; F. Engels, K. Marks, *Ludvig Fojerbah i kraj klasične nemačke filozofije. Teze o Fojerbahu*, Beograd 1960; V. Šekspir, *Kralj Lir*, JDP 1952. Neobjavljeni prevodi: V. Šekspir, *Mletački trgovac*, NP 1953, V. Šekspir, *Mного вике ни око чега*, Beograd 1963.

ВАЖНИЈЕ РЕЖИЈЕ: Ц. Пристли, *Дођоше до града*; М. Крлежа, *Господа Глембајеви*; М. Горки, *Непријатељи*; А. Островски, *Шума*; Б. Нушић, *Покојник*; Л. Хелман, *Мале лисице*; В. Шекспир, *Хамлет*; К. Одетс, *Премијера у Њујорку*; Х. Воук, *Побуна на Кејну*; Ф. Гудрич, А. Хекет, *Дневник Ане Франк*.

ЛИТЕРАТУРА: К. Šukuljević, *Pozorišno stvaralaštvo Huga Klajna*, Beograd 1977; К. Šukuljević-Orešković, *Klajn Hugo, Leksikon pisaca Jugoslavije III*, Novi Sad 1987, 158-159; Р. Клајн, *Razvoj psihoanalize u Srbiji*, Subotica 1989, 35-52; О. Милићевић, *Хуго Клајн - критичар ван позоршта: Нова литература, 1929, Стожер, 1931-1932*, Театрон 92 (1995) 5-12; R. Lazić, *Rečnik dramske režije. Imenik osnovnih rojtova dramske režije*, Beograd-Novi Sad, 1996, 282; *Хуго Клајн 1894-1981*, каталог изложбе, Београд 2006.

А. Рафаиловић

Ковач, Карло

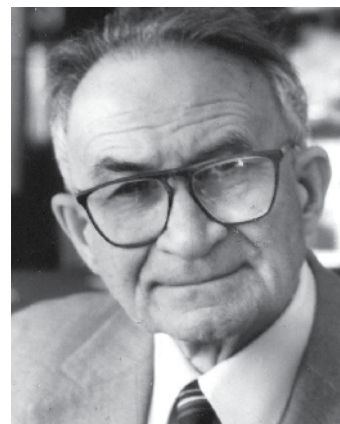
професор, правник, публициста
(Тител, 8. VII 1914 - Нови Сад, 15. V 2007)

Отац др Арпад, адвокат, мајка Олга рођ. Бергер, домаћица. Основну школу завршио је у Новом Кнежевцу, а осам година гимназије у Новом Саду, 1932. Због одличних оцена на писменом, ослобођен је усменог испита на матури. Исте године уписао се на Грађевински факултет у Београду, али је после годину дана одустао због проблема са видом. Године 1933. уписао се на Правни факултет у Суботици, где је дипломирао 1937.

До рата је радио као адвокатски приправник. У Априлском рату 1941. пријавио се у војску као резервни официр. Заробљен је 12. априла у Руми, али је успео да побегне и стигне до Илока, пређе у Бачку Паланку и потом у Нови Сад. Ухапшен је исте године. Готово цели рат провео је по

логорима, затворима и на принудном раду, али је крајем децембра 1944. успео да побегне и после десет дана стигне у Нови Сад где се јавио војсци.

Радио је у Војном суду, а потом био премештен за секретара Среског суда у Бачкој Паланци. Касније је одређен за професора права у Средњој школи за административне раднике. Укидањем те школе премештен је у Средњу економску школу Нови Сад, где је предавао привредно право и немачки језик. Економски факултет завршио је 1950. у Београду. Да би стекао и формално квалификацију за професора, уписао се на Филозофски факултет у Новом Саду, где је дипломирао 1959. на Катедри за немачки језик и књижевност. Докторску дисертацију под називом *Виша сила у уговорном праву* одбранио је 1962. на Правном факултету у Београду. Оснивањем Више економско-комерцијалне школе у Новом Саду 1959, изабран је за професора те школе за предмете из области привредног права. У тој школи пензионисан је 1979.

Ковач Карло

Сарађивао је са правним и праву блиским часописима у Новом Саду, Београду, Загребу, Сарајеву. Својом књигом *Невино осуђени* (1989, друго издање 1994) обогатио је релевантну литературу, јер је до тада ова тема само фрагментарно обрађивана. Књига је преведена на немачки и објављена 1999. у Бечу под називом *Schuldlos verurteilt*. Тридесет година редовно је водио рубрику „Правна питања и одговори“ у мађарском дневнику *Mağar so* (Magyar szó).

У Јеврејској заједници повремено је држао предавања и годинама бесплатно давао правне савете њеним члановима, као и многим другима. Четири деценије био је судски тумач и преводилац за немачки и мађарски језик. Активно је учествовао у раду Есперантског клуба у Новом Саду.

ЛИТЕРАТУРА: *Енциклопедија Новог Сада*, св. 11, Нови Сад 1998, 165–166.

П. Шосбергер

Ковач, Теодор

лекар интерниста - ендокринолог, дијабетолог,
професор универзитета
(Нова Кањижа/Нови Кнежевац/, 24. IV 1923)

Отац др Арпад, адвокат, мајка Олга, рођ. Бергер. Основну школу је завршио у родном месту, а гимназију у Новом Саду 1941. где је матуру полагао под окупацијом. Све време Другог светског рата провео је у интернацији, затворима, логорима и на принудном раду. После бекства последњих дана децембра 1944. вратио се у Југославију и био у војсци до демобилизације у јесен 1945. Уписао је студије медицине у Београду крајем те године, а дипломирао априла 1951. За време студија издржавао се кориговањем и техничком припремом књига, а од VII семестра као демонстратор на предмету фармакологија и као лекарски помоћник на Инфективној клиници у Београду. Један је од оснивача студентског стручног часописа *Медицински подмладак*.

После дипломирања провео је шест месеци у Антилуе-тичној акцији у источној Србији а потом годину дана на Хемијском институту матичног факултета, као лекар-извођач студентских вежби. У слободно време обавио је лекарски стаж. Због стамбених проблема отишао је са Института за лекара опште праксе у једно сремско село (1952-1957). Када му се указала прилика да се усели у свој до тада неусељив стан у Новом Саду, прешао је тамо и постао шеф градске санитарне инспекције. У слободно време волонтирао је на Интерном одељењу Главне покрајинске болнице у Новом Саду.

Испит за специјалисту интернисту положио је у Београду

1963. Хабилитовао је 1968. с темом *Учесталост неких клиничких знакова шећерне болести упоређена са променама крвних судова ушне шкољке*. Докторирао је 1972. с тезом *Испитивање ефикасности појединих метода за рано откривање шећерне болести*. Усавршавао се на клиникама у Хамбургу и Цириху.

Ковач Теодор

Изабран је за асистента 1962, а касније је стекао сва наставна звања на Медицинском факултету укључивши и звање редовног професора. На Интерној клиници, 1967. Ендокринолошки одсек прерастао је 1974. у Ендокринолошко одељење. Оснивач је Антидијабетесне службе Клинике (1971). Био је члан тима за рано откривање шећерне болести у Војводини.

Допринео је формирању ендокринолошки усмерених кадрова у Војводини, припремљених током два једногодишња курса са предавачима из Новог Сада, Београда и Загреба. Био је предавач на последипломским студијама и на медицинским факултетима у Загребу и Нишу. Изабран је за члана Академије медицинских наука СЛД приликом првог избора за чланство 1976. У два мандата био је члан редакцијских одбора *Медицинског прегледа* у Новом Саду и *Српског архива за целокупно лекарство* у Београду. Два пута је биран за уредника *Медицинског прегледа*, а у једном мандату био је председник редакцијског одбора тог часописа. Председник Подружнице Српског лекарског друштва Друштва лекара Војводине у Новом

Саду био је у једном мандату. У два мандата био је члан Савезне комисије СФР Југославије за лекове. Члан је више међународних дијабетолошких друштава, а Мађарско дијабетолошко друштво изабрало га је за почасног члана. Добитник је низа плакета, похвала, диплома и повеља разних стручних друштава.

У јеврејским организацијама активан је од младости. После рата ангажовао се претежно у издавачкој делатности СЈОЈ. Добитник је Мегиле захвалнице и Захвалнице СЈОЈ. Године 1992. представљао је јеврејску заједницу Србије на Светском конгресу јеврејских општина у Јерусалиму. У једном мандату био је председник Јеврејске општине у Новом Саду, а у више мандата члан Извршног одбора СЈОЈ, одн. Србије. Изабран је и за почасног члана Извршног одбора Савеза. Био је члан редакцијског одбора едиције *Ми смо преживели*. Превео је са немачког две књиге Симона Визентала: *Једро наде* и *Макс и Хелен*; био је један од преводилаца књиге В. Маношека *Холокауст у Србији 1941/42*.

У Холокаусту је изгубио родитеље и бројну родбину. ДЕЛА: Због обимног опуса, консултовати *Библиографија радова наставног, научног и здравственог особља Медицинског факултета у Новом Саду 1960-1985*, Нови Сад 1988, 217-224. Посебно се издвајају књиге (са Л. Лепшановићем) *Ендокринологија*, три издања, као и (са Л. Лепшановићем) *Водич кроз шећерну болест*, такође три издања. Аутор је поглавља у монографијама С. Стефановића, Д. Ђурића, *Практикума физичке дијагностике*, као и 400 појмова у *Лекарском лексикону*.

ЛИТЕРАТУРА: Т. Ковач, *Стражар у улози спасиоца. Ми смо преживели...*, св. 1, Београд 2001, 199-208; *Енциклопедија Новог Сада*, св. 11, Нови Сад 1998, 169-171.

П. Шосбергер

Коен (Којен), Леон

лекар, професор универзитета, резервни пуковник (Београд, 23. X 1876 - Београд, 26. V 1949)

Дипломирао је 1901. на Медицинском факултету у Бечу, специјализовао је урологију у Бечу и Паризу (1902-1903). По повратку у Београд радио је као секундарни лекар

Опште државне болнице, на Хируршком одељењу код др Војислава Суботића. За првог секундарног лекара у истој болници изабран је 1905. Заједно са Н. Крстићем, Л. Генчићем и Љ. Здравковићем, основао је 1912. санаторијум „Врачар“, прву установу те врсте у Београду.

У Првом балканском рату био је хирург завојшита Моравске дивизије, а у Другом балканском рату основао је Хируршко одељење при Сталној војној болници у Скопљу. Радио је и у резервним војним болницама у Београду. Демобилисан је у чину резервног санитетског мајора. У Првом светском рату био је главни хирург Моравске дивизије. Прележао је трбушни тифус, а после повлачења преко Албаније пребачен је у Француску на опоравак. По повратку у Солун, био је на дужности команданта Другог хируршког завојшита Моравске дивизије, а касније је прешао у пољску болницу 1. армије. Истовремено био је и шеф хирургије у болници „Престолонаследник Александар“. По пробоју Солунског фронта прешао је на рад у Војну болницу у Скопљу, где је и демобилисан 1919.

Коен Леон

По повратку у Београд, крајем 1919. основао је Хируршко-уролошко одељење у Општој државној болници у Београду. За ванредног професора Медицинског факултета изабран је 1932. Истовремено основао је Уролошку клинику у Београду која се тада налазила у саставу Друге хируршке клинике.

У Другом светском рату ухапшен је и интерниран у Грац,

али је пуштен после интервенције италијанске краљице Јелене, коју је раније лечио. Пребачен је у Београд, а затим у логор у Модени, у Италији. Ослобођен је, заједно са породицом, после капитулације Италије 1943. Убрзо је успео да се пребаци у Лондон, где је радио у Црвеном крсту. У Београд се вратио 26. октобра 1944. Одмах је започео рад на обнови Уролошке клинике. За редовног професора Медицинског факултета изабран је 1947.

Др Коен се сматра оснивачем југословенске урологије и творцем уролошке школе у Београду. Овај правац у урологији подразумевао је, по француском узору, повезаност урологије са хирургијом.

Био је посебно цењен због захвата код повреда уретре, ректума и бешике. Његов активан став у лечењу трбушног рањавања у рату 1912. разликовао се од тадашње праксе по којој су повреде третиране конзервативно.

Био је члан СЛД, председник Југословенског хирушког друштва (1936-1947); од 1935. био је члан Хирушке академије у Паризу; члан Уролошког друштва Француске; делегат Југославије у Интернационалном хирушком друштву. Одликовања: Орден белог орла (V, IV реда), Орден Светог Саве (V, IV и III реда), Златна медаља за ревносну службу, Карађорђева звезда и Француски ратни крст са палмом.

ЛИТЕРАТУРА: *Биографски лексикон. Познати српски лекари*, Београд, Торонто 2005, 377-378; Милорад Савићевић, *Професори Медицинског факултета у Београду. Од оснивања од педесетих XX века*, Београд 2003, 323-324; *Годишњак за друштвену историју*, VII, 1, 2000, 91.

ФОТОГРАФИЈА: *Професори Медицинског факултета*, 323.

Д. Шаренац

Коен, Леон

сликар

(Београд, 1859 или 1860 - Вршац, 15. V 1934)

Отац Арон, трговац, мајка Сара.

Коен је учио трговачки и кројачки занат у Шапцу, а у Београд је прешао 1881. Док је радио као калфа у „Радњи старијег Гутмана“, определио се за сликарство. Учио је код сликара Стеве Тодоровића (1881/82) и Ђоке Миловановића (1883/84). Похађао је Академију у Минхену, од

1884. до 1890. као државни стипендиста. Због сукоба са Министарством просвете и укидања стипендије, вратио се у Београд. Тада је први пут отишао на лечење у душевну болницу. Захваљујући помоћи брата Давида, правника, већ 1891. вратио се у Минхен. За слику *Јосифов сан* 1896. награђен је сребрном медаљом на Академији. Слику је потом изложио на међународној изложби у минхенској „Стакленој палати“. Прву самосталну изложбу је имао у Београду, у згради Старе скупштине 1898.

Коен Леон

Коенов сликарски израз проистиче и упућује на деловање сецесиониста у Минхену. У делима му се осликава експресионистичка сликарска природа и симболистичка реакција на натурализам. Дела су му настала на међи неоромантичарских утицаја и симболизма у оквиру рецесије. У стваралаштву Коена постоје два периода: први, до 1900. када је форсирао вештачку светлост, са тонским принципом (*Јосифов сан* и *Вечити Јуда*), и други, после 1900, када прелази на колористички принцип (*Пролеће*).

Коен је највише стварао до 1905, када је због здравствених проблема током наредних година престао да се бави сликарством. После Првог светског рата рођаци су га вратили у Београд. Од 1920. до 1926. био је у душевној болници, а 1931. послали су га на кућну негу у Вршац, где је остао до смрти. Давид Пијаде је организовао ретроспективну изложбу Леона Коена у школи Краља Петра, код Саборне цркве, 1926. Поводом смрти, у јесен 1934. приређена је комеморативна изложба у Јеврејској општини. Од 16. до 22. фе-

бруара 1935. изложене су 63 слике у оквиру велике ретроспективне изложбе Леона Коена у Уметничком павиљону на Калемегдену. Данас је сачувано 15 ликовних дела и 7 фотографских снимака изгубљених слика.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Портрет Атанасија Тодоровића*, недатирано, НМБ; *Скица за отмицу*, недатирано, око 1900, НМБ; *Харонова барка*, око 1898, НМБ; *Адам и Ева у рају*, недатирано, НМБ; *Скица за рај*, недатирано, НМБ; *Јесен*, око 1895, НМБ; *Скица за симфонију пролећа*, око 1895, НМБ; *Amor universalis*, недатирано, НМБ; *Аутопортрет*, недатирано, ЈИМ (власништво НМБ); *Погром*, недатирано, ЈИМ; *Пролеће - студија*, недатирано, МСП.

ЛИТЕРАТУРА: *Смрт Леона Коена, сликара са београдске Јалије*, Јеврејски глас 1934; Никола Шуица, *Леон Коен*, Београд 1995, (магистарска теза), 7-10, 75, 76, 163, 171-172; Лазар Трифуновић, *Српско сликарство: 1900-1950*, Београд 1973, 26-28; Станислав Живковић, *Српско сликарство XX века*, Нови Сад 2005, 14-15; Миодраг Протић, *Српско сликарство XX века*, Књ 1, Београд 41.

АУТОПОРТРЕТ: ЈИМ (власништво Народног музеја)

Ј. Петаковић

Кон, Геца

књижар и издавач

(Чонград, 2. VIII 1873 - ?, крај 1941)

Отац Бернارد, мајка Лујза.

После његовог рођења, породица се преселила у Земун, где је почео да учи Трговачку школу, књижарски смер. Наставио је да похађа гимназију у Новом Саду. Пошто је напустио гимназију (1889), запослио се у књижари и антикварници Фридриха Бреслауера, у којој је радио до 1894. По повратку у Нови Сад, запослио се код угледног издавача и књижара Арсе Пајовића, код кога је као деловођа и главни помоћник радио од 1894. до 1901.

Због отварања сопствене књижаре, 27. марта 1900. предао је молбу Управи града Београда за добијање српског држављанства. Следеће године положио је заклетву према обредима јеврејске заједнице и званично је постао Србин Мојсијеве вере (17. септембра 1901).

„Књижарница Геца Кона - за српску и страну књижевност“

отворена је 1. маја 1901. у Београду. Непосредно по отварању књижаре, успостављена је веза са новопокренутим *Српским књижевним гласником* чији су уредници и сарадници постали писци чија је дела Геца Кон издавао (Слободан Јовановић, Бранислав Нушић, Јаша Продановић и Милош Црњански). Место књижаре у неколико наврата је мењано, али је остала у улици Кнеза Михаила.

Кон Геца

У почетку се новоотворена књижара бавила само продајом књига. Први наслов који је издат био је *Синтакса српског језика за средње школе* (1905). У следећим годинама број издатих наслова постајао је све већи. Часопис *Архив за правне и друштвене науке* покренут је 1906, а у издању „Књижарнице Геца Кон“ излазио је до 1932. Прва страна књига која је изашла у издању „Геца Кона“ била је *Владалац* Николе Макијавелија.

Због календара „Ратник“ којим је величао победе српске војске над аустроугарском, Геца Кон је 1916. интерниран у логор Нецидер, у Мађарској, где је провео три године. По завршетку рата, наставио је да се бави књижарским послом. Приликом оснивања друштва српских књижара „Књижарско удружење Срба, Хрвата и Словенаца“ (1929) изабран је за потпредседника, а 1930. за председника Управног одбора. На ово је место исте године поднео оставку. Основао је 1933. Академију седам уметности, у оквиру које је започео доделу годишњих новчаних награда. Приликом оснивања нове књижарске асоцијације - „Савеза књижарства Краљевине Југославије“ изабран је

за председника (1933). Фебруара 1934. дао је оставку и напустио књижарску организацију.

Пошто је 12. јануара 1934. своју књижару објединио са књижаром Фрање Баха и радњом за продају лабораторијског материјала, настало је „Издавачко предузеће Геца Кона а. д.“. Поводом 35. годишњице рада објавио је *Каталог издања Издавачког књижарског предузећа Геца Кона а. д. 1901-1935. У Општем каталогу књига* издатом 1938. пописана су сва дела до тог тренутка штампана на српскохрватском језику која су се могла пронаћи у књижарском промету.

Током вишедеценијског рада покренуо је библиотеке „Плава птица“, „Златна књига“, „Каријатиде“ (1932), „Наша књига“ (1934), „Плејаде“ и едиције „Школски писци“ и „Сведочанства о великим људима и догађајима“, које је самостално уређивао.

После бомбардовања Београда 6. априла 1941. склонио се са породицом у Врњачку Бању, али је убрзо ухапшен, одвојен од породице и одведен у затвор Гестапоа у Београду. Место и тачан датум његове смрти нису познати. Претпоставља се да је настрадао приликом спровођења или по доласку у затвор у Грацу, крајем 1941.

ЛИТЕРАТУРА: Велимир Старчевић, *Књига о Геци Кону*, Београд 1992; Велимир Старчевић, *Старо српско књижарство*, Београд 1997, 87-100; Небојша Поповић, *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 184-186; Александар Гаон, *Наш предак Геца Кон*, Јеврејски преглед, 3-6, 1990, 84-86.

М. Радовановић

Кон, Јосиф-Јулије (Жил)

велетрговац

(Мако, 1868 - Нови Сад, 1942)

Отац Мориц је развио трговину „Код плавог коња“. Као угледан трговац, у Краљевини Југославији именован је за већника Дунавске бановине.

Носилац је ордена Југословенске круне III реда и председник и донатор Јеврејског уточишта за старе и сирочад. Помагао је рад спортског клуба „Јуда Макаби“.

ЛИТЕРАТУРА: Павле Шосбергер, *Архива*, рукопис.

П. Шосбергер

Кон, Предраг

лекар епидемиолог, начелник јединице за имунизацију Градског завода за јавно здравље Београд (Београд, 10. VI 1955).

Отац Андрија, мајка Даница, рођ. Живковић. Основну школу и гимназију завршио је у родном граду. Дипломирао је на Медицинском факултету Универзитета у Београду. Звање примаријуса стекао је 2008. године.

Кон Предраг

Обавезан лекарски стаж по завршетку факултета обавио је у Дому здравља *Стари град* у Београду. У току служења војног рока (1982/83), радио је на Интерном одељењу Војне болнице у Новом Саду. Због нарочитог истицања, понуђено му је да ступи у активну војну службу. Као официр Југословенске народне армије, вршио је дужности начелника санитета и управника гарнизонске амбуланте у Руми (1983). Од 1988. до 1991. специјализирао је епидемиологију на Војномедицинској академији.

По завршеној специјализацији, упућен је у Книн, а током 1992. у Шид, у подручје борбених дејстава. Обављао је дужност референта санитета за превентивну медицинску заштиту и радио као једини војни епидемиолог ЈНА на подручју Крајине, а касније и западног Срема.

По повратку са подручја захваћеног борбеним дејствима радио је као вршилац дужности начелника Одељења епидемиологије, а затим као начелник Одељења медицинске информатике Завода за превентивну медицинску заштиту Прве армије. Активно војне службе разрешен је, на лични захтев, 1995. године.

Од 1995. обављао је дужност директора предузећа „Беомедика“, мешовите српско-швајцарске фирме. У Градски завод за заштиту здравља прешао је 1997. године. Од 2004. члан је радне групе за израду Закона о заштити становништва од заразних болести, а од 2006. радне групе за израду Правилника о имунизацији. У оквиру пакта за стабилност југоисточне Европе, постављен је за координатора пројекта *Јачање надзора над заразним болестима* у Србији (2006).

Проучавањем заразних респираторних болести почео је да се бави током специјализације. Постао је члан Комисије за заштиту становништва Републике Србије од заразних болести, 2002. године. У време епидемије САРС-а (2003), постављен је за шефа тима епидемиолога у склопу исте радне групе.

Био је председник Посебне радне групе за примену *Плана активности* пре и у току пандемије грипа 2005. године. Исту дужност је обављао и приликом појаве птичијег грипа у Србији (2006). Активношћу радне групе на чијем се челу налазио, у сарадњи са Ветеринарском управом Министарства пољопривреде, водопривреде и шумарства и здравственим установама Бајине Баште и Ужица, откривена је и сузбијена ова болест. Председник Посебне радне групе био је и током пандемије свињског грипа (АХ1Н1), 2009. године, када је јавно наступао објашњавајући епидемиолошку ситуацију у земљи.

На пословима имунизације ангажован је од 1991. Залагао се за стриктну вакцинацију старијег становништва против грипа и прихватање грипа као болести која се ефикасно може спречити вакцинацијом. Стручни је сарадник бројних произвођача вакцина (*Merck Sharp & Dohme, Pfizer, Sanofi Pasteur, GlaxoSmithKline*).

Члан је Српског лекарског друштва, епидемиолошке секције, Удружења епидемиолога Србије, Републичке комисије за заштиту становништва од заразних болести и Управног одбора Удружења епидемиолога Србије.

Члан је Јеврејске општине Београд. Учествовао је на бројним сусретима јеврејске деце и омладине и међуопштинским сусретима у Југославији. Од 1999. до 2008. био је активан у радним и извршним телима Јеврејске општине Београд и Савеза јеврејских општина. Аутор је и, у прве четири године, координатор пројекта *Здравствена заштита*. Био је и дугогодишњи члан хора *Браћа Барух*.

Живи и ради у Београду.

ИЗВОР: *Интервју са Предрагом Коном* (одржан 11. августа 2011)

М. Радвановић

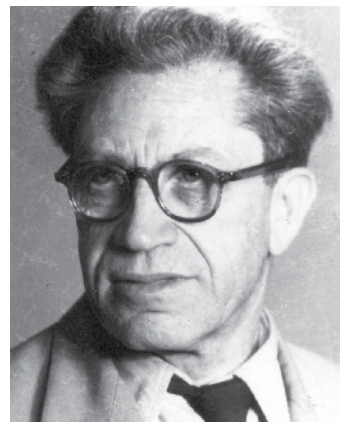
Конфино, Жак

лекар, књижевник

(Лесковац, 22. VI 1892 - Београд, 16. VIII 1975)

Отац Бухор, мајка Клара, рођ. Коен.

Основну школу (1898-1902) и нижу гимназију (1902-1906) завршио је у Лесковцу, вишу гимназију у Београду (1906-1910). Студије медицине у Бечу (1910-1914) прекинуо је због избијања Првог светског рата. По повратку у Србију, служио је као лекарски помоћник у Ваљеву и Лесковцу. Током 1915. био је шеф војне амбуланте у Ђукусу (Албанија). Наставио је студије медицине у Бечу (1916-1918).

Конфино Жак

Као лекар стигао је 1918. на Крф, где је био у војној болници. После пробоја Солунског фронта, наставио је да ради као лекар у Дубровнику и Сарајеву. По повратку у Лесковац, био је општински и приватни лекар. Боравио је на специјализацији у Паризу (1937-1939), после чега је наставио да ради као лекар опште праксе и специјалиста за астму. Током Другог светског рата био је у заробљеничким логорима у Италији (1941-1943). После капитулације Италије пребегао је у Цирих, где је пришао

прокомунистима и уређивао лист *Слобода*. Са групом лекара из Швајцарске отишао је у Бари, у партизанску болницу, 1944. године. Новембра 1944. постављен је за шефа војне амбуланте у Београду и за лекара Главне болнице. Од демобилизације до пензионисања 1953, радио је као лекар у Београду.

Објавио је велики број приповедака, хуморески, публицистичких чланака, путописних бележака и стручних радова и био сарадник бројних дневних листова, часописа и других публикација. Истакао се као писац кратке сатиричне прозе. Главне теме његових дела биле су живот у сефардској средини, лесковачкој и београдској, и психологија односа лекара и пацијента.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Моји општинари*, Београд 1934; *Лица и наличја*, Београд 1936; *Мој Јоцко*, Београд 1937; *Јанко*, Београд 1938; *Хумореске*, Београд 1941; *Моје јединце*, Београд 1952; *Лекареве приче*, Београд 1952; *100 година – 90 гроша*, Београд 1952; *Заклињем се: драма у пет слика*, Београд 1957; *Нове хумореске*, Суботица–Београд 1960.

ЛИТЕРАТУРА: Н. Поповић, *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 183; *Leksikon pisaca Jugoslavije*, Београд 1987, књ. II, 537-538; Т. Цветковић, *Жак Конфино - лекар и литерата*, Помак, 19, 2001, 1-3; Петровић Т., *Жак Конфино, хуманиста и писац*, Помак, 19, 2001, 4; Мирковић М., *Жак Конфино, 100 година 90 гроша*, Летопис Матице српске, 3, 1953, 238-239.

М. Радовановић

Кораћ, Жарко

психолог, доцент универзитета, политичар,
потпредседник владе, народни посланик
(Београд, 9. III 1947)

Отац Вељко, мајка Рашела (Шека), рођ. Алмули. Отац је био професор универзитета, мајка новинар.

Основну школу и гимназију завршио је у Београду. Дипломирао је на Филозофском факултету у Београду 1970, смер психологија. На истом факултету магистрирао је 1976. са тезом *Емпиријске и теоријске основе еколошке психологије*, а докторирао 1983. на тему *Развој теорија и модела у психологији опажања*. Каријеру је започео као

асистент на Филозофском факултету у Београду 1973, а 1984. постао је доцент.

Више година је био члан редакције часописа *Психологија*. Организовао је више научних и стручних скупова у оквиру Друштва психолога, као и неколико циклуса предавања на јавним трибинама. Главне области интересовања су му историја психологије, класични и савремени психолошки системи и теорије, друштвени ангажман психологије у свету и код нас. Крајем 80-их година XX века сарађивао је у реализацији телевизијске емисије за децу *Путокази*. У то време активирао се у београдском Градском одбору Савеза реформских снага за Србију.

Кораћ Жарко

Почетак политичке каријере 1992. везан је за делатност у странци ГСС, чији је био потпредседник. Ова странка учествовала је на републичким изборима 1993. у оквиру коалиције ДЕПОС. Те године постао је народни посланик и остао на тој позицији до 1997. ГСС је напустио 1996. и исте године основао Социјалдемократску унију и постао њен председник. Све време учествовао је у раду Београдског круга, а дао је и допринос у стварању Грађанских иницијатива 1996. На локалним и савезним изборима 1996. странка је ушла у коалицију Заједно, а на локалним и савезним изборима 2000. у коалицију ДОС. После победе коалиције ДОС, октобра 2000. изабран је за потпредседника Већа република Савезне скупштине. Потпредседник Владе Србије постао је 2001. и на тој дужности био до 2003. Био је задужен за питања из области

здравства, културе и социјалне политике. После убиства премијера 2003, председавао је Комисијом за испитивање система обезбеђења председника Владе Републике Србије др Зорана Ђинђића. Од 2003. до данас ради као посланик у Скупштини Србије. Од 2007. Социјалдемократска унија је у саставу посланичке групе ЛДП.

Аутор је више чланака у стручним и научним часописима и зборницима. Добитник је награде за популаризацију психологије „Живорад Жижа Васић“ (1978).

Данас је доцент на Филозофском факултету у Београду, посланик посланичке групе ЛДП, члан Одбора за просвету и Одбора за здравље и породицу. Живи у Београду.

ДЕЛА: *Човек и град. Основи еколошке психологије*, Београд 1979; *Развој теорија и модела у психологији опажања*, Београд 1983; *Развој психологије опажања*, Београд 1985; *Школе и системи у психологији*, Београд 2008.

ЛИТЕРАТУРА: *Филозофски факултет 1838-1998* (период 1963-1998), Београд 1998, 272; С. Р., *Ко су савезни посланици*, Политика, 10. октобар 2000, 7; Саша Ристић, *Интервју: Жарко Кораћ. Нажалост не рађамо се толерантни*, ЈПр, 12, Београд 2009, 8-11; Добитници награде „Живорад Жижа Васић“, <http://www.dps.org.rs/nagrade-i-priznanja/296?phpMyAdmin=4700dc1d4e4bcd06a0448c38edf6f98b> (2. VI 2010); *Влада Зорана Ђинђића девет година после* <http://www.akter.co.rs/index.php/politikaprint/2566-kabinet-bez-portfelja.html> (5. 5. 2010); *Жарко Кораћ* <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2000/04/15/srpski/P00041403.shtm> (15. 6. 2010); *Жарко Кораћ* http://www.ldp.rs/ldp_u_parlamentu/poslanicka_grupa/zarko_korac.790.html (15. 5. 2010); *Списак народних посланика* <http://www.parlament.gov.rs/content/cir/sastav/poslanici.asp> (16. 4. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: http://i119.photobucket.com/albums/o147/maddawg1967/Balkan%20Patriots/Serbs/th_koraczarko.jpg

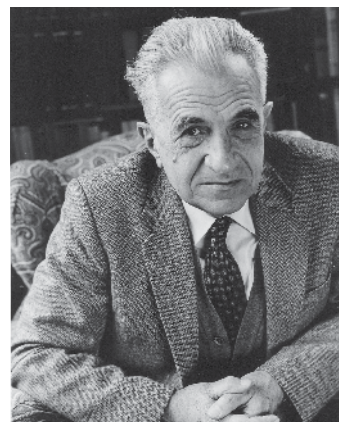
Т. Спасојевић

Кош, Ерих

књижевник, преводаца, редовни члан САНУ (Сарајево, 15. IV 1913 - Београд, 25. V 2010)

Познати псеудоними: Е. Минић и Е. К.

Отац Алфред, мајка Малвина, рођ. Хахамовић. Основну (1919-1923) и средњу школу (1923-1931) завршио је у Сарајеву. Дипломирао је на Правном факултету у Београду, 1935. За време студија приступио је Комунистичкој партији Југославије. Изабран је за члана Универзитетског већа и МК КПЈ Сарајево 1934. У више наврата је био хапшен због илегалне делатности. Неколико месеци током 1935. провео је у затвору у Вишеграду. Суд за заштиту државе осудио га је 1936. на једноипогодишњу затворску казну, коју је издржао у Сремској Митровици. Током 1937. радио је у Београду и Сарајеву као адвокатски приправник. Књижевним радом почео је да се бави 1938. Прве прилоге објавио је у сарајевском *Прегледу*. Укључио се у НОБ 1941. Био је члан АГИТПРОП-а и комесар бригаде у Црној Гори и Босни. Носилац је Партизанске споменице 1941.

Кош Ерих

После рата био је председник Савета издавачког предузећа „Омладина“, члан Савета издавачког предузећа „Рад“ и уредник библиотеке *Реч и мисао*. Вршио је дужности: потпредседника Комитета за културу владе ФНРЈ, начелника Министарства за културу и секретара за про-

свету и културу у СИБ, помоћника директора Дирекције за информације, начелника Одељења за штампу и информисање МИП (1945). Током 1949. био је дипломатски службеник у Лондону.

У Народном музеју вршио је функцију помоћника управника (1954-1964). Један је од оснивача и уредника књижевног часописа *Савременик* (1955-1960).

На дужности генералног секретара Југословенске лиге за мир, независност и равноправност народа провео је пет година (1964-1969). У више наврата био је члан управе Удружења књижевника Србије и председник и члан управе ПЕН клуба Србије.

Учествовао је на конгресима и састанцима Међународног ПЕН клуба. Са рефератима узео је учешће на Међународном конгресу писаца у Монреалу (1967), Међународном састанку писаца у Лахтију (1966), на скупу књижевника и културних радника у Атини (1974), Међународном конгресу ПЕН клубова у Сиднеју и састанку Егзекутиве Међународног ПЕН клуба (1977).

Добитник је награде Савеза књижевника Југославије за роман *Велики Мак* (1958), Октобарске награде града Београда за збирку приповедака *Прво лице једнине* (1964) и НИН-ове награде за роман *Мреже* (1968). За животно дело добио је Седмојулску награду Народне скупштине Србије (1974).

За дописног члана САНУ изабран је 21. марта 1974, а за редовног 16. новембра 1978. Био је члан председништва САНУ, са прекидима, од 1982. до 2001. Активан је био у одборима за *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, *III миленијум* и Оријенталне студије. Бавио се превођењем са немачког и енглеског језика.

Прозна дела Ериха Коша налазе се у великом броју антологија савремене српске и југословенске књижевности. Његове књиге преведене су на више од десет језика.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *У ватри*, Загреб 1947; *Три хронике*, Београд 1949; *Записи о младим људима*, Београд 1950; *Време ратно*, Београд 1952; *Најлепше године*, Загреб 1953; *Чудновата повест о киту великом, такође званом Велики мак*, Нови Сад 1956; *Као вуци*, Београд 1958; *Новосадски покољ*, Београд 1961; *Имена*, Београд 1964; *Тај одвратни занат списатељски*, Београд 1965; *Мреже*, Нови Сад 1967; *Досије Храбак*, Београд 1971; *Зашто да не*, Београд

1971; *На аутобуској станици*, Београд 1974; *У потрази за Месијом I–III*, Београд 1978; *Приповетка и приповедање*, Нови Сад 1980; *Излет у Парагвај*, Београд 1983; *Босанске приче*, Београд 1984; *Сатира и сатиричари*, Београд 1985; *Шамфорова смрт*, Београд 1986; *Писац говора*, Београд 1989; *Одломци и сећања*, Београд 1989; *Мишеви*, Београд 1991; *Између редова*, Београд 1994.

ЛИТЕРАТУРА: *Годишњак САНУ*, 85, 1979, 351-366; *Годишњак САНУ*, 96, 1990, 495-502; *Годишњак САНУ*, 105, 1999, 429-434; *Лексикон писаца Југославије*, књ. III, Београд 1987, 316-319; Предраг Палавестра, *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд 1998, 128-132; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР*, Београд 1980, 418; Ерих Кош, *Цвеће и бодље*, Нови Сад 1972, 404-406; Ерих Кош, *Штан и шаргарепа*, Београд 2006, 113-114; Ерих Кош, *Писац говора*, Сарајево 1989, 301; Ерих Кош, *Нове и старе босанске приче*, Београд 1996, 181-183; Ерих Кош, *Мишеви*, Београд 1991, 97; *Одлазак Ериха Коша*, Политика, 26. мај 2010, 14 (аутор К. Р.); *Читав век писања*, Вечерње новости, 26. мај 2010, 23.

ФОТОГРАФИЈА: Фототека САНУ

М. Радовановић

Краус, Ладислав

лекар, санитетски пуковник
(Осијек, 9. I 1897 – ?)

Завршио је Медицински факултет у Бечу (1922) и потом специјализирао стоматологију. Крајем Првог светског рата учланио се у Социјал-демократску партију, а затим је учествовао у Мађарској револуцији, 1919. До 1941. био је активан у синдикату лекара.

После проглашења НДХ пребегао је у Сплит, а одатле у партизанске јединице (9. септембра 1943). У НОП-у је најпре био управник партизанске болнице на Мосору, затим референт санитета XX далматинске дивизије. Касније је био управник болнице I корпуса, па управник Више санитетске школе, референт санитета I бригаде VI пролетерске дивизије и епидемиолог V корпуса.

После рата радио је у Санитетској управи ЈА (јун 1946 - јануар

1947), затим је именован за шефа Хигијенско-епидемиолошког одсека (јануар 1947 - 27. март 1948). Краће време био је на располагању Санитетској управи да би потом био именован за начелника Одсека за здравствено просвећивање Института за микробиологију и паразитологију на ВМА (јануар 1955 - октобар 1957). Др Краус је радио и као начелник Одсека за здравствено просвећивање на ВМА.

У чин мајора санитета произведен је 1947. Чин потпуковника стекао је 1949, а пуковник је постао 1952. Пензионисан је 1961.

Одликовања: Орден заслуга за народ II степена (1945), Орден за храброст (1947), Орден за војне заслуге II степена (1956).

ИЗВОРИ: МО, Управа за кадрове, ДПП.

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 419.

Д. Шаренац

Краус, Херберт

лекар, генерал-мајор ЈНА
(Бачинци, 13. II 1910 - Београд, 11. IV 1970)

Отац Марко, трговац, мајка Јохана, рођ. Кон. Основну школу је завршио у Бачинцима, а гимназију у Винковцима (1929), где се породица преселила после очеве смрти (1917). На Медицинском факултету у Загребу дипломирао је 1936. Током студирања био је члан и председник *Жидовског академског потпорног друштва* (1933-1935). По завршетку студија одслужио је војни рок и радио кратко време у Загребу, у Школи народног здравља, Цивилној клиници за гинекологију и Клиници за унутрашње болести. Од 1938. започео је лекарску праксу у Пецкој, селу крај Ваљева, у оквиру здравствене задруге. Други светски рат затекао га је у околини Босилеграда, где је служио као војник Краљевине Југославије. По повратку у Пецку, отпуштен је из здравствене задруге пошто је био Јеврејин. Почетком јула приступио је ваљевском НОП-у. Прву дужност је имао као заменик пушкомитраљесца, а потом је био лекар Азбуковачке чете, па Прве шумедијске, где је постао референт санитетског одреда. У Фочи је,

априла 1942, формирао Прву мобилну хируршку екипу, у којој је једно време био и распоређен, а нешто касније и прву партизанску покретну апотеку. Био је на дужности у разним партизанским болницама, а поред лекарског посла водио је и стручне курсеве. Октобра 1942. постао је заменик начелника Санитетског одсека Врховног штаба. На Другом заседању АВНОЈ-а био је представник Војводине заједно са Јудитом Аларгић, јер изабрана делегација из Војводине није успела да стигне на време на заседање. Током 1944. био је један од организатора евакуације рањеника за Италију, а током лета и јесени исте године вршио је дужност начелника Санитетског одељења штаба базе Бари. У Београд је дошао октобра 1944. Присуствовао је Трећем заседању АВНОЈ-а, августа 1945. Из рата је изашао са чином пуковника (фебруар 1944), а у чин генерал-мајора унапређен је 1947.

Краус Херберт

После рата је био члан Санитетског одељења Министарства народне одбране и начелник Главне војне болнице, од децембра 1946. до октобра 1947. Услед болести, период 1947/48. провео је у болници на Голнику у Словенији, где је по опоравку држао курсеве за дошколовавање војних кадрова. У септембру 1949. преузео је дужност првог начелника тек основане Војномедицинске академије. Начелник ВМА био је у два мандата: од 1949. до јануара 1953. и од новембра 1954. до маја 1956. По демобилизацији (1956) био је савезни секретар за народно здравље, а 1962. постао је директор Савезног завода за здравствену

заштиту, на чијем челу је остао до смрти. Учествовао је у креирању југословенске здравствене политике и био ангажован у раду бројних скупштинских одбора и комисија на републичком и савезном нивоу. Био је председник Савезне комисије за везе са међународним здравственим организацијама и члан Савезног савета за здравство и социјалну политику. Представљао је Југославију на многим научним и другим скуповима у земљи и иностранству и у Светској здравственој организацији. Изабран је 1965. за члана секретаријата Комисије за финансирање здравствене службе.

Био је главни и одговорни уредник часописа *Народно здравље*, члан уредништва *Pharmasa*, а писао је и за часопис *Комуна*.

Носилац је Партизанске споменице 1941. и већег броја ратних и мирнодопских одликовања.

ИЗВОРИ: *In memoriam, Umro je dr Herbert Kraus, Narodno zdravlje, god. XXVI, 4, 1970; Политика, 13. април 1970; Борба, 13. април 1970. у: In memoriam Dr Herbert Kraus, Beograd 1970.*

ЛИТЕРАТУРА: Јелена Попов, *Др Херберт Краус, представник Војводине у АВНОЈ-у*, Нови Сад 1990, 13, 14, 15, 21, 42-44, 82-83, 100, 106, 110, 138, 140-147, 151-153, 158, 163 170-179, 183; *Начелници Војномедицинске академије*, Београд 2009, 56-57, http://www.vma.mod.gov.rs/download/nacelnici_vma.pdf (24. 3. 2011).

ФОТОГРАФИЈА: *In memoriam, Umro je dr Herbert Kraus.*

Ј. Петаковић

Куић, Гордана

књижевница, англиста
(Београд, 29. VIII 1942)

Отац Методије, трговац, увозник, власник биоскопа и издавач дневника *Југословенска пошта*, мајка Бланка, рођ. Леви, модисткиња.

Основну школу и гимназију завршила је у Београду. Дипломирала је на Катедри за енглески језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду (1965). Током студија похађала је два семестра на Хантер колеџу (Hunter College) у Њујорку (1964).

Радила је као саветник за енглески језик у амбасади САД у Београду, на програмима усавршавања професора енглеског језика у Југославији (1965-1992). Потом је радила као консултант у AYUSA International у Београду (1992), као администратор за енглески језик у Источној Европи и за хуманитарну помоћ бившим југословенским републикама у фондацији *Сорош* у Њујорку (1992-1993).

Куић Гордана

Под псеудонимом Ана Горд освојила је прву награду на књижевном конкурс СЈОЈ за 1984. са делом *Мирис кише на Балкану*. Овај роман, објављен 1986, до сада је имао преко тридесет издања, у четири издавачке куће. Роман је издат на француском језику 2000, а на енглеском 2004. Објављен је и на пољском, словеначком и македонском језику. Балет *Мирис кише на Балкану - балет о Рики* премијерно је изведен у Сарајеву 1992, а нешто касније исте године у Београду на БЕМУС-у. По драматизацији Небојше Ромчевића настала је истоимена драма која је премијерно приказана априла 2009. на сцени „Мадленианум“. Објавила је седам романа, сврстаних у две трилогије које повезује роман *Духови над Балканом* и књигу прича *Преостале приче*.

Награђена је: *Златним бестселером* (1995, 1997), *Женским пером* за најбољи роман (2006), *Златним Хит либером* (2001, 2003, 2007), Наградом за прозу на сајму књига у Бањалуци (2008), Признањем Скупштине општине Врачар (2008), Наградом Удружења издавача и књижара Босне и Херцеговине (2010).

Живи и ради у Београду.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Цвет липе на Балкану* (1991), *Смирај дана на Балкану* (1995), *Легенда о Луни Леви* (1999), *Бајка о Бенџамину Баруху* (2002), *Балада о Бохорети* (2006).

ИЗВОР: Интервју са Горданом Куић, 14. јануар 2010.

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Алмули, *Јеврејске говоре*, Београд 2005, 29-35; <http://gordanakuic.com/pages/biografija.htm> (20. 12. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

А. Рафаиловић

књига представља значајно сведочанство о приликама у Србији током прве половине XIX века.

ЛИТЕРАТУРА: Драгана Антонијевић, *Бартоломео Куниберт: Успомене на Србију из прве половине XIX века*, Гласник Етнографског института САНУ, књ. XLV, Београд 1996, 77-87; *Биографски лексикон. Познати српски лекари*, Београд, Торонто 2005, 420; Радош Љушић, *Кнежевина Србија 1830-1839*, Београд 2004, 53, 91, 454.

Д. Шаренац

Куниберт, Бартоломео Силвестро

лекар

(Пијемонт, Севиљано, 1800 - Севиљано 1851)

Основну школу и гимназију завршио је у Севиљану, а медицину у Торину. Због сумњи да је сарађивао са карбонарима, морао је да пребегне у Цариград. Одатле је дошао у Србију, где је 1824. добио посао лекара београдског паше. Са својим тастом основао је прву апотеку у Београду 1827. Убрзо је почео да лечи и породицу кнеза Милоша да би од 1828. прешао у сталну кнежеву службу. Од 1832, на Милошеву препоруку, изабран је за првог лекара окружја и вароши београдске. Радио је у београдској болници, али и на санитарној заштити од куге у деловима Отоманске царевине, која се појавила 1836. године.

Током боравка у Србији, научио је српски језик и, као Милошев човек од поверења, повремено је обављао осетљиве дипломатске послове. Учествовао је у преговорима између кнеза Милоша и енглеског конзула Хоцеса, 1837-1839. Србију је напустио заједно са кнезом Милошем 1839. Прихватио је Милошев позив да му се придружи у Бечу 1843. Касније се вратио у своје родно место, где је писао мемоаре и обимно историјско дело *Историјски оглед о устанцима и самосталности Србије*.

Кунибертове књиге су, после његове смрти, објавила његова браћа на основу упутстава која им је оставио. У Београду је 1901. објављен превод Кунибертове књиге: *Српски устанак и прва влада Милоша Обреновића*. Та

Л

Лањи Бабић, Стеван

новинар, публициста

(Суботица, 13. III 1921 - Нови Сад, 26. X 2010)

Отац Макс, мати Славка, рођ. Бабић.

Основну школу и гимназију завршио је у Суботици (1939). Годину дана касније отишао је у Школу за резервне официре у Сарајеву, пошто без одслужења војног рока није могао добити пасош за одлазак на студије сликарства у Париз.

У Априлском рату 1941. био је поручник на челу митраљеске чете код Ужичке Пожеге, у којој су били Оскар Данон, Зденко Штамбук, Радивој Увалић итд.

Будући да му је мајка била Српкиња, у кући су се славили и православни и јеврејски празници. После његовог рођења мати је конвертирала у јудаизам и променила име у Серена. У то време Суботица је била под мађарском влашћу. Приликом депортације Јевреја из Мађарске, отац Макс одведен је у Аушвиц. Следила га је и супруга, иако је била рођена као Српкиња. Нису се вратили. Из пијетета према мајци, Стеван је додао свом презимену њено девојачко презиме, а његова деца се презивају Бабић.

Због *Numerus clausus*-а није могао да се упише на факултет па је изучио фотографски занат, положио за калфу и радио до јула 1942. Са другим Јеврејима његових година и оним старијих годишта одведен је на принудни рад а наредне,

1943. године са хиљадама других јеврејских принудних радника одведен је у Борски рудник, где је био приморан да ради за потребе немачке ратне индустрије. Из Борског рудника побегао је 10. октобра 1944. и прикључио се Војвођанској партизанској бригади.

Демобилисан је у јесен 1945. када се уписао на Медицински факултет у Београду. Прве две године уредно је студирао и полагао испите, али је после напустио факултет и уписао се на Високу школу позоришне и филмске режије. Дипломирао је 1951. када је та школа прерасла у Академију. Од свих колега са Академије (Мира Траиловић, Влада Погачић, Радивоје Лола Ђукић и други) једино он није добио да снима играни филм јер је увредио тадашњег министра Александра Вуча, изјавивши да је његов сценарио лош. Немајући запослење, прихватио је да учествује у оснивању Југословенске кинотеке.

Радио је са Владимиром Дедијером. Захваљујући својој богатој архиви објавио је књигу под акронимом Макс Стебал (**Макс Стеван Бабић Лањи**). Потом је две године радио као новинар у Танјугу и Борби, а после тога се запослио у Радио-телевизији Војводине. Из те куће отишао је у пензију 1984. године.

ДЕЛА: *Немогућа љубав*, Београд 2002; *А траве и даље расту...*, Београд 2002.

ЛИТЕРАТУРА: Подаци добијени од С. Лањи Бабића.

Т. Ковач

Лapid, Јосеф (Лампел Томи)

новинар, директор Израелске телевизије, министар,
потпредседник израелске владе
(Нови Сад, 27. XII 1931 - Тел Авив, 1. V 2008)

Јеврејску основну школу и гимназију завршио је у Новом Саду, а студије права на Универзитету у Тел Авиву. Холокауст је провео у илегалу са мајком Катарином, у Будимпешти. Иселили су се у Израел 1948. Отац, др Лампел Бела, адвокат, убијен је 1945. у Маутхаузену.

Лapid Јосеф

Од 1955. радио је као новинар. Био је водитељ популарне емисије на Израелској телевизији „Пополитика“ и недељне радио-емисије „Моја недеља“. За тај рад добио је награду „Соколов“. У периоду 1970-1984. вршио је дужност генералног директора Радио-телевизије Израела, а 1989-1991. водио је Израелске кабловске телевизије.

Аутор је десет књига и позоришних комада који су на програму водећих израелских позоришта. Био је председник Израелске шаховске федерације.

Као политичар више пута је биран за посланика Кнесета, био је министар правде и потпредседник владе Израела. После повлачења из политике изабран је за председника меморијалне организација Јад Вашем.

Његова супруга Шула Шамит је једна од водећих израелских књижевница. Била је председник Удружења књижевника Израела и ПЕН клуба.

ЛИТЕРАТУРА: П. Шосбергер, *Зборник чланака*, Нови Сад 2008.

П. Шосбергер

Лебл, Александар

новинар
(Београд, 1. V 1922)

Отац Леон Х. Лебл, рударски инжењер, мајка Ана, рођ. Робичек.

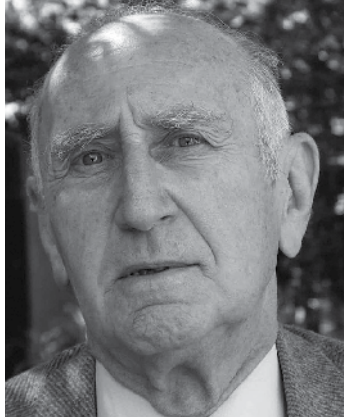
Четири разреда основне школе и први разред гимназије похађао је у Алексинцу. Осталих седам разреда гимназије завршио је у Трећој реалној мушкој гимназији у Београду, где је матурирао 1940. Започео је студије технике на Техничком факултету у Београду, које је прекинуо због рата.

Преживео је бомбардовање Београда. Са лажним документима, напустио је Београд 25. октобра 1941. и отишао за Сплит. У Сплиту је био до августа 1942, када је био откривен и са групом Јевреја послат за Дубровник. Након саслушања, на којем је тврдио да је старокатолик, био је пуштен. Отишао је у Сплит, где је поново ухапшен и затворен. Током септембра и октобра 1942, био је у конфинацији у Новом Винодолу, а од новембра у логору у Краљевици. Ту је остао до јуна 1943, када је пребачен на Раб, у логор за цивилне ратне интернирце, где се налазио до септембра.

Након пада Италије, био је борац у Петом јеврејском батаљону Рапске партизанске бригаде, затим у Другој бригади Седме банијске дивизије. Током рата, био је шеф канцеларије Треће бригаде Седме банијске дивизије, помоћник шефа Одсека за организацију бригаде и члан бригадног комитета СКОЈ-а. Два пута је лакше рањен. Из рата је изашао у чину заставника, а касније је напредовао до чина капетана. Демобилисан је крајем 1945. Одликован је Медаљом за храброст и Орденом заслуга за народ III реда. По повратку у Београд, студирао је права уз призната два семестра са Техничког факултета (1946-1948). У истом периоду, хонорарно је радио у међународном одељењу Централног већа Народне омладине Југославије. За Савез омладине балканских земаља издавао је публикације

на француском и енглеском језику. Водио је стране омладинске бригаде на радним акцијама током лета (1946-1948).

У јесен 1948, почео је да ради у Министарству спољне трговине, у Дирекцији за међународну шпедицију (1948-1949). Након што је био разрешен дужности кадровика у Дирекцији, због сестриног хапшења и робијања на Голем отоку, ванредно је завршио студије економије (1949-1953). По укидању Министарства спољне трговине, прешао је у Дирекцију за информације ФНРЈ (1952-1954), где је радио до њеног расформирања. Краће време је радио у Дирекцији за економску и техничку помоћ. Затим је преводио и писао за америчке новинаре -дописнике из Југославије (*Time, Life, Newsweek*).

Лебл Александар

Уредник у спољнополитичкој редакцији *Вечерњих новости* био је од 1955. до 1961, када је прешао у *Борбу* (1961-1963). Након тога је радио у *Економској политици* од 1963. до пензионисања 1977, али је писао и после тога, све до 1997. Писао је уводнике у *Економисту* од оснивања 1997. до 2008. Дописник *Financial Times* био је од 1968. до 1990. Извештавао је за *Вечерње новости* и *Борбу* из Пољске 1956. Као стипендиста Фордове фондације, био је у САД на усавршавању (1964-1965) и за то време слао извештаје за *Економску политику*. Писао је за пољске (*Express Wieczorny*), румунске (*Viața Economică*) и америчке (*The Journal of Commerce*) листове.

Живи у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: Владислав Миленковић, Александар Лебл, *Монополи данас*, Београд 1964; *Црна и бела Америка*, Београд 1966; *Мађарска*, Београд 1968 (уредник); Паулина Лебл Албала, *Тако је некад било*, Београд 2005 (издавач, аутор увода); Жени Лебл, *Да се не заборави*, Београд 2008 (аутор предговора); Паулина Лебл Албала, *Видов живот: биографија др Давида Албале*, Београд 2008 (издавач, аутор увода).

ИЗВОР: интервју са Александром Леблом (13. 9. 2010)

А. Рафаиловић

Лебл, Арпад

историчар, књижевник

(Ковачица, 14. VII 1898 - Нови Сад, 13. II 1982)

Псеудоними: Арпад Ланг, Петер Леринц, Жарко Пламенац

Средњу школу је похађао у Оршави, а гимназију је завршио у Панчеву 1916. Након тога је уписао Филозофски факултет у Будимпешти. Од маја 1916. до новембра 1918, био је у аустроугарској војсци. Члан Социјалдемократске странке био је од 1917. У лето 1918, добио је одсуство с руског фронта ради наставка студија и тада је дошао у контакт с марксистима. Под њиховим утицајем, ширио је антиратну пропаганду на италијанском фронту, на који је био премештен. Организовао је покрет *Рат у рату*, а октобра 1918, побунио је 33. пук. Слом Аустроугарске га је сачувао од преког суда.

У Панчево се вратио по слому Мађарске совјетске револуције 1919. и приступио КПЈ. Због комунистичке активности побегао је 1920. за Печуј, где је учествовао у покрету Барањске српско-мађарске републике. Радио је као чиновник, наставник и новинар. По повратку, предавао је у грађанским школама на српском, мађарском и немачком језику у Великом Бечкерек у Белој Цркви (1921-1924). Упоредо је студирао историју и дипломирао на Филозофском факултету у Београду, 1924. године.

Професорски испит положио је 1925, када је већ био суплент у Горњем Милановцу (1924-1927). Након тога је предавао на трговачким академијама у Панчеву (1927-1930) и Великом Бечкерек (1930-1936). Због политичког

деловања, по казни је премештен за Битољ (1936-1939), где је предавао економију у Државној трговачкој академији. Присилно је пензионисан 1939, али је, након усвојене жалбе, добио место професора у Суботици (1939-1941). Пред сам почетак рата, по казни је био премештен у Котор али, због напада на Југославију, није стигао да се јави у школу која му је одређена.

Заробљен је у Априлском рату као официр, па је остатак рата провео у заробљеничким логорима у Немачкој: Варбург, Нирнберг, Оснабрик, Стриј, Стразбур и Баркенбриге. Због антифашистичког деловања, био је премештан у кажњеничке логоре. У Оснабрику је основао и водио марксистички кружок, у оквиру којег је држао предавања из области марксизма.

После рата, врагио се у Југославију. Прво је био анагажован у Наставном савету Министарства просвете Србије (1945-1946). У Београду је предавао на бројним течајевима и био активиста Синдикално-просветног већа Београда.

У Нови Сад прешао је крајем 1946. Био је предавач на Вишој педагошкој школи (1948-1959) и у Средњој партијској школи. Уређивао је уџбенике на језицима мањина и био сарадник листова на српском и мађарском језику. Обављао је дужност покрајинског просветног инспектора, био функционер синдиката просветних радника и члан Савета покрајине.

Докторирао је са темом *Беоцинска каја* (1957). Тезу, у којој је обрадио фабрику цемента у Беочину, објавио је 1959.

Био је члан уредништва *Историјског гласника*, *Зборника за друштвене науке Матице српске*, *Годишњака Историјског друштва*, *Прилога Војвођанског архива*.

Историјским истраживањима приступао је са марксистичких становишта. Теме његових радова су: развој радничког покрета, класна борба, економско-социјална историја Војводине, културна историја Мађара, национално питање у Војводини. Један је од оснивача Друштва историчара Војводине (1947). Био је председник Покрајинске управе Историјског друштва Војводине, члан Управе Историјског друштва НР Србије, члан Архивског савета Државног архива АП Војводине. Сарађивао је са локалним одборима Савеза историјских друштава, организовао течајеве и држао бројна предавања. За *Историју народа Југославије* написао је синтезу *Војводина у XVII и XVIII веку и Војводина 1848. године*.

Као песник, прозаиста и есејиста био је активнији у међуратном периоду него после рата. Започео је као експресиониста, наставио као дадаиста да би се, на крају, окренуо социјалној литератури. Његову рану фазу је обележило деловање под псеудонимом Арпад Ланг. Преласком на социјалне теме, објављивао је као Петер Леринц, како се потписивао и након ослобођења. Публицистику је објављивао под псеудонимом Жарко Пламенац.

Пре рата, објављивао је у бројним, пре свега мађарским књижевним листовима: *Közakarat* (1920), *Szabat Szo* (1920), *Renaissance* (1919-1920), *Kronika* (1920-1921), *Baranya* (1920-1921), *Magyar Ujsag* (1920-1921), *Körünk* (1932-1934), *Ut* (1922-1923), *Ek* (1922), *Szervezzet Munkas* (1925-1928), *Hid* (1937-1941). После рата, објављивао је у *Hid-и*, *Magyar Szo-и*, *Hetnap-и*, *Просветном прегледу*, *Летопису Матице српске*, *Књижевним новинама*, *Слободној Војводини*, *Дневнику*.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Социјалистички покрет у Војводини 1890-1919*, Нови Сад 1953; *Елемир и Тараш 1897*, Зрењанин 1954; *Прилог историји аграрног питања у Војводини 1848-1849*, Нови Сад 1954; *Синдикална борба аграрног пролетеријата*, Београд 1954; *Стеван Мезеи, Арапад Лебл, Српска народна независна странка и Савез пољопривредних радника Војводине*, Нови Сад 1954; *Политички лик Васе Стајића: изабрани политички и идеолошки списи*, Нови Сад 1963; *Грађанске партије у Војводини 1887-1918*, Нови Сад 1979; *Lany és béke*, 1918; *Психоанализа и надреализам*, Загреб 1938; *Hetköznepok*, 1950; *Görbe utca* 23, 1952.

ЛИТЕРАТУРА: *Лебл др Арпад*, у: Ко је ко у Југославији, Београд 1970, 553; *Лебл Арпад*, у: Енциклопедија Новог Сада 12 (кос-лер), Нови Сад 1999, 287-289; Н. Лемајић: *Лебл Арпад*, Енциклопедија српске историографије, Београд 1997, 463; Жени Лебл: *Плима и слом. Из историје Јевреја Вардарске Македоније*, Београд 1990, 296; Бранилав Вранешевећ: *Др Арпад Лебл (1898-1982)*, Годишњак Друштва историчара САП Војводине, Нови Сад 1983, 183-187; Јаша Романо: *Јевреји Југославије 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 48, 297, 423.

А. Рафаиловић

Лебл, Жени

новинар, писац, историчар
(Алексинац, 20. VI 1927 - Тел Авив, 21. X 2009)

Познати псеудоними: **Диего, Зихронам ливраха**

Отац Леон, мајка Ана, рођ. Робичек.

Из Алексинца, где јој је отац радио као рударски инжењер, са породицом се 1933. преселила у Београд. У Београду је завршила основну школу и уписала Прву реалну гимназију.

Уочи одвођења јеврејских жена и деце у логор на Сајмишту, пребегла је у Ниш. Под лажним именом (Јованка Лазих) живела је код Јелене Главашки, своје некадашње васпитачице из вртића. Због илегалног рада, обе су ухапшене 22. фебруара 1943. Док је њена спаситељица стрељана, Жени је, као малолетна, отерана на принудни рад на територију Трећег рајха. Пошто је поново ухапшена, из берлинског Гестапоа ослобођена је тек 28. априла 1945.

По повратку у Београд завршила је гимназију, студирала право и Новинарско-дипломатску високу школу. У истом периоду била је активан сарадник листа *Политика*.

Због вица који је испричала колегама у редакцији *Политике*, оптужена је за „клевету против народа и државе“. Осуђена је августа 1949. и кажњена принудним радом у трајању од годину дана. Помилована је после више од две године проведене у Главњачи, Забели, Рамском риту, Светом Гргуру и на Голом отоку. Због пресуде избачена је из редакције *Политике*, избрисана из чланства Савеза бораца Југославије и Удружења новинара НР Србије. Ослобођена је августа 1951.

Септембра 1954. иселила се у Израел. У Хаифи је завршила вишу школу за рендген техничаре. Четири године је радила у болници, после чега је отишла на специјализацију у Шведску. Од 1964. била је управник школе за рентген техничаре у склопу Медицинског центра у Тел Авиву. До одласка у пензију у истој школи предавала је радиографију.

У Израелу се посветила изучавању историје Јевреја на територији Југославије, пре свега Србије и Македоније, у оквиру Историјског одбора ХОЈ (Удружење Јевреја пореклом из Југославије).

Осим великог броја различитих чланака везаних за живот Јевреја на територији Југославије, написала је неколико одредница у енциклопедији *Јад Вашем* и *Лексикону јеврејских заједница Југославије*. На основу њених искустава са Голог отока, изнетих у разговору са Данилом Кишом, снимљена је серија *Голи живот* (1990). Писала је на српском и хебрејском језику и бавила се превођењем дела израелских писаца.

Лебл Жени

На анонимним конкурсима у организацији Савеза јеврејских општина Југославије (Србије) учествовала је од 1983. до 2006. и добила 25 награда. Прву награду конкурса СЈОЈ добила је за дела *Трагедија београдских Јевреја 1688* (1983), *Јеврејске књиге штампане у Београду (1837-1905)* (1984), *Положај Јевреја у Србији у XIX веку* (1985), *Духовни вођа београдског јеврејства кроз векове* (1986), *Јевреји у Нишу* (1988), *Синагога у Београду* (1996), *Трагедија транспорта Кладово-Шабац* (1997), *Коначно решење јеврејског питања у Београду 1941/42* (2000), *Леополд Павле Лебл – прехерцлијански циониста* (2002) и *„Бар Гиора“, Беч 1902-1927* (2006).

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Љубичица бела: виц дуг две и по године*, Београд 1990; *Јевреји у Пироту*, Београд 1990; *Јерусалимски муфтија*, Београд 1993; *Синагога у Београду*, Београд 1996; *Хаџ-Амин и Берлин*, Београд 2003; *Одједном друкчија, одједном друга*, Београд 2008; *Да се не заборави*, Београд 2008.

ЛИТЕРАТУРА: Жени Лебл, *До „коначног решења“; Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 471; Жени Лебл, *Друг из детињства - мој Зид плача*, Ми смо преживели..., књ. 3, Београд 2005, 467-490; Жени Лебл, *Јевреји у Пироту*, Београд 1990, текст на корицама; Душан Михалек, *In Metoĝiat*, Жени Лебл, *Посвећеница истине*, Јеврејски преглед, 11, 2009, 18-19; Предраг Палавестра, *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд 1998, 154-155.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Лебовић, Ђорђе

драматург и сценариста

(Сомбор, 27. VI 1928 - Београд, 22. IX 2004)

Отац Павле, мајка Тереза, рођ. Сајднер.

Основну школу завршио је у Загребу (1934-1938), а гимназију у Сомбору (1938-1947). Током Другог светског рата био је заточеник нацистичких логора у Аушвицу, Саксенхаузену и Матхаузену (1944/45). Технички факултет уписао је 1947, да би се 1948. пребацио на филолошку групу Филозофског факултета у Београду. Дипломирао је 1951. Током студија био је активан као наставник, преводилац и хумориста (сарађивао је са Радио-Београдом и часописом *Јез*).

Лебовић Ђорђе

После завршеног факултета радио је као новинар у Радио-Новом Саду (1953) и као кустос у Музеју позоришне уметности у Београду (1954-1955), где је саставио *Прву инвентарску књигу Музеја позоришне уметности у Београду*. Од 1955. вршио је дужност управника Летње позорнице, а од 1960. управника Изложбеног павиљона у Београду. Од 1979. до одласка у пензију 1981. био је директор Дrame у Београдском драмском позоришту. Оснивач је и први председник Удружења драмских писаца Србије (1976).

Као сарадник био је активан у бројним дневним листовима и часописима: *Позоришни живот* (1956-1965), *Дело* (1956-1959), *НИН* (1957), *Борба* (1957), *Јеврејски алманах* (1959/1960), *Ослобођење* (1960), *Одјек* (1969), *Летопис Матице српске* (1972) и *Сцена* (1975).

На основу његових сценарија снимљене су телевизијске драме *Милојева смрт* (1973), *Несрећа* (1973), *Самоћа* (1974) и *Песма* (по роману Оскара Давича, 1974). Аутор је сценарија за филмове *Небески одред* (са А. Обреновићем, 1961), *Глинени голуб* (са Т. Јанчићем, 1966), *Нека далеко светлост* (са Ј. Лешићем, 1969), *Мост* (са Д. Голубовићем, 1969), *Девојка са Космаја* (са Д. Јовановићем, 1972), *Валтер брани Сарајево* (1972), *Конвој за Ел Шат* (1975), *Авијација* (1976), *Партизанска ескадрила* (1979) и *Мој брат Алекса* (1991).

У три наврата добио је Стеријину награду за драме *Небески одред* (1957), *Халелуја* (1965) и *Викторија* (1968). Двоструки је добитник прве награде Фестивала југословенске радио-драме, за *Светлости и сенке* (1959) и *Сахрана почиње око подне* (1960). На истом фестивалу, за драму *Хиљадита ноћ* добио је награду Трибине младих (1960). За радио-драму *Трагање по пепелу* на међународном фестивалу Pri Italia у Палерму, освојио је признање Удружења италијанске штампе (1985). Носилац је награде пољске владе за допринос идејама мира.

Драмом *Лутка са кревета 21* заступљен је у *Антологији ТВ-драме* (1969) и *Антологији савремене српске драме*, Слободана Селенића (1977). Његове драме, на десетак језика, изводе се у позориштима широм Европе.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Довиђења друже Гале* (1960), *Снежна падина* (1960), *Црни ковчег* (1962), *Циркус* (1964), *Халелуја* (1964), *Шарлатан* (1965), *Сребрно уже* (1967),

Пустиња (1967), *Викторија* (1968), *Усамљена гомила* (1970), *Пали анђели* (1971), *Кактуси и руже* (1972), *Сентандрејска рапсодија* (1983), *Маљ за вештице* (1985), *Распад Југославије у четири слике* (1996) *Гротеске* (1999), *Semper idem* (2005), *Занатлије смрти из Другог светског рата* (недовршена хроника).

ЛИТЕРАТУРА: *Лексикон писаца Југославије*, Београд 1987, књ. II, 627-629; Јаша Алмули, *Живи и мртви*, Београд 2002, 291; Јован Ђирилов, *Драмски писци, моји савременици*, Нови Сад 1989, 70-74; Ђорђе Лебовић, *Тетралогича*, Београд 2007, 335-339 (Библиографска белешка, М. Ковачевић и З. Лебовић); Ђорђе Лебовић, *Semper idem*, Београд 2008, 415-420 (поговор Васе Павковића); Мирослав Радоњић, *Ђорђе Лебовић (1928-2004), писао и мислио позориште*, Јеврејски преглед, 12, 2004, 16; *Политика*, 24. септембар 2004, 16 (аутор чланка К. Р.)

М. Радовановић

Левентал, Зденко

лекар, професор Медицинског факултета
(Грабовац, 9. V 1914 - Берн, 7. XI 1999)

Отац Бела, мајка Ружа.

Медицински факултет студирао у Загребу (1934-1941). Пре Другог светског рата стажирао је на Дечијој клиници. У Априлском рату био је добровољац војске Краљевине Југославије. После капитулације радио је на Хируршкој клиници у Загребу, одакле је избачен маја 1941. У периоду од октобра 1941. до марта 1945. био је запослен у Заводу са сузбијање ендемског сифилиса у Бањалуци.

За НОП је активно почео да ради децембра 1942. тако што је сакупљао и слао медицински материјал партизанима. У НОВ је ступио 11. марта 1945, у 3. црногорску дивизију. До априла 1945. био је лекар командног места Фоча, а касније је радио као лекар 3. корпуса. У јануару 1946. прешао је у штаб VI армије.

Специјализацију интерне медицине завршио је 1957. на Интерној „Б“ клиници у Београду. Усавршавао се из ендокринологије, медицинске документације и организације медицинске наставе на Харвардском универзитету, у Француској и Великој Британији, у Прагу и Варшави.

Хабилитацију је стекао 1957. радом *Прилози историји југословенско-медицинских веза*.

На Медицинском факултету у Београду предавао је увод у медицину и историју медицине. Исте предмете засновао је на Медицинском факултету у Ријеци. Прешао је 1969. на Медицински факултет у Берну, где је остао до пензионисања 1979.

Левентал Зденко

Један је од оснивача: Научног друштва за историју здравствене културе Југославије, Јеврејског историјског музеја, Секције за историју медицине СЛД. Био је генерални секретар Међународне уније медицинске штампе, члан Међународног друштва за историју медицине, главни уредник *Acta Historica Medicinæ* (1965), уредник *Медицинског гласника* (1949), оснивач и директор *Медицинске књиге* (1947-1949).

Своје рукописе и библиотеку завештао је САНУ. Добитник је Књижевне награде града Берна (1994).

Сахрањен је на Јеврејском гробљу Берн-Вангдорф у Берну. ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Anglo-Yugoslav medical relations in peace and war*, ВМЈ, 2, 1961; *Ратници и рањеници, сећања страних лекара из наших ратова*, МГ, 6-7, 1963; *Лекари на сузбијању ендемског сифилиса у БиХ и њихово учешће у НОБ-у*, Зборник, 11, 1963; *Швајцарац на Кајмакчалану - књига о др Рајсу*, Београд 1984; *Британски путници у нашим крајевима: од средине XV до почетка XIX века*, Горњи Милановац 1989; *Rodolphe Archibald Reiss: criminologiste et moraliste de la Grande guerre*, Lausanne 1992.

ИЗВОР: Министарство одбране, Управа за кадрове, Досијеи персоналних података.

ЛИТЕРАТУРА: *Биографски лексикон. Познати српски лекари*, Београд-Торонто 2005, 436-437; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 426. ФОТОГРАФИЈА: *Познати српски лекари*, 436.

Д. Шаренац

Леви, Александар

правник, заменик републичког јавног тужиоца, председник ЈО Београд, председник Хора „Браћа Барух“ (Јагодина, 15. VIII 1915 - Београд, 24. IX 1999)

Отац Исак, адвокат, мајка Паула, рођ. Адлер. Пореклом је из старе београдске сефардске породице, а због ратних околности рођен је у јагодинској болници.

Леви Александар

Завршио је Прву мушку гимназију у Београду, а потом и Правни факултет (1939). Био је један од оснивача Јеврејског аматерског мушког хора (1934) који се касније спојио са Српско-јеврејским певачким друштвом. Пре избијања рата држао је предавања о левичарском покрету *Хашомер хацаир* у читаоници Јеврејске општине.

Као резервни официр био је мобилисан непосредно пред напад нациста на Југославију. Рат је провео у заробљеничким логорима Нирнберг, Оснабрик, Стразбург, Баркенбриге. У заробљеничком логору у Оснабрику укључио се у антифашистички фронт, 1942. По повратку из заробљеништва, марта 1945, приступио је НОВ и био борац 23. српске дивизије у саставу Друге армије. Учествовао је у завршним борбама за ослобођење Југославије и у операцијама у близини Трста. У рату је изгубио прву супругу. Као правник, од 1946. радио је у организацијама јавног тужилаштва у Београду, а од 1953. до пензионисања 1977. био је на дужности заменика јавног тужиоца Србије. Углавном је радио на предметима из области привредног криминала.

Активно се укључио у рад јеврејске заједнице 1947. као одборник ЈО Београд, члан Извршног одбора Савеза и члан Аутономног одбора за помоћ. Председник ЈО Београд био је у два наврата, а од 1965. био је заменик председника Савеза. Био је члан Комисије за међународне и међунационалне односе. У редакцији *Јеврејског прегледа* био је од самог почетка до 1988. Уређивао је *Јеврејски алманах* (1954-1970). Објављивао је у *Језу*, *Политици* и другим листовима. Писао је и стручне текстове.

Обновио је мешовити хор при Јеврејској општини 1952. који ће променити име у *Хор Браћа Барух*. Неколико деценија био је председник хора. Аутор је споменице поводом стогодишњице хора. Због тога је изабран за доживотног, почасног председника хора.

Одликован је *Орденом за војне заслуге III реда* (1960), *Орденом рада са златним венцем* (1965), *Орденом рада III реда*, *Орденом Републике са сребрним венцем* (1975), *Орденом заслуга за народ са сребрном звездом*. Награђен је *Спомен-плакетом града Београда* (1969), *Златном значком Културно-просветне заједнице Србије* (1982) и *Златном плакетом Савеза аматера Србије*. Добитник је Мегиле захвалнице Савеза ЈОЈ и Мегиле захвалнице ЈО Београд. Уписан је у Златну књигу *Керен Кајемет Лејисраел*.

Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: Сретен Живковић, Александар Леви, *Збирка прописа о привредним преступима с коментаром и освртом на кривична дела и прекршаје у привреди*, Загреб 1964; Александар Леви, Живорад Влајковић,

Љубомир Новаковић, *Привредни преступи*, Београд 1970; Мирко Перовић, Александар Леви, Владимир Цакић, Милан Бркић, *Водич кроз поступке. Књ. 2*, Београд 1975; *Споменица 1879-1979*, Београд 1979; *Прослава сто педесет година Прве београдске гимназије*: 1989, Београд 1991; Андрија Гамс, Александар Леви, *The truth about „Serbian Anti-Semitism“*, Београд 1994.

ИЗВОРИ: породична оставштина

ЛИТЕРАТУРА: А. П. *In memoriam Александар Леви (1915-1999)*, БиСЈОЈ, бр. 11, 1998, 2-3; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 426.

ФОТОГРАФИЈА: породични албум

А. Рафаиловић

Леви - Јововић, Ева

лекар, професор универзитета
(Жабал, 25. I 1924)

Отац Јулије, мајка Риза.

Основну школу завршила је у Жабљу (Бачка), а матуру у Бечеју, за време окупације 1942.

У Другом светском рату, била је интернирана у Аушвиц. У Холокаусту је изгубила родитеље, сестру и преко двадесет чланова шире породице.

Леви-Јововић Ева

Дипломирала је 1951. на Медицинском факултету у Загребу. Специјализацију из бактериологије завршила је 1954. на Хигијенском институту у Београду. Хабилитацију је стекла из области микробиологије. Као стипендиста Светске здравствене организације, била је на усавршавању у Лондону, Хамбургу, Каиру, Калкути и Бомбају.

На Медицинском факултету у Нишу предавала је предмет *Микробиологија са паразитологијом*. За доцента је изабрана 1961, а за редовног професора 1971.

Била је шеф Катедре за превентивну медицину и начелник Микробиолошког одсека за здравствену заштиту Ниша. Два пута је бирања за продекана Медицинског факултета у Нишу. У пензији је од 1989.

У научноистраживачком раду, поред дијагностике карантинских болести, интересовала се за бактериологију, нарочито за проучавање осетљивости микроорганизама на антибиотике.

Била је члан Међународног комитета за фаготипизацију цревних бактерија (до 1962), председник огранка СЛД у Нишу и почасни члан Академије медицинских наука СЛД од 1988.

Одликовања: Орден рада са златним венцем, Орден рада са црвеном заставом.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Неки проблеми у вези са карантинским болестима*, Београд 1961; *Бактериологија, имунологија и вирусологија*, Ниш 1992.²

ЛИТЕРАТУРА: *Биографски лексикон. Познати српски лекари*. Београд, Торонто 2005, 437-438; *Ми смо преживели*, 2, Београд 2003, 109-117; *Историјат МФ у Нишу* <http://www.medfak.ni.ac.rs/istorijat.htm> (30. 06. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Д. Шаренац

Леви, Мирко

погонски машински инжењер, генерал-мајор
(Новска, 5. XI 1920 - Београд 2. IX 2002)

Отац Емануел, мајка Каролина рођ. Кауфер.

Основну школу завршио је у Новској, а гимназију у Винковцима. По завршеној гимназији уписао се на Ма-

шински факултет у Загребу. У току треће године студија затекао га је Други светски рат. Вратио се у Новску, одакле су га са породицом одвели у Јасеновачки логор. Побегло је после неколико дана захваљујући другу из гимназије који је био усташки војник у логору. Скривао се у адвентистичкој цркви, неколико месеци.

Леви Мирко

Јануара 1942. пребацио се у партизане, где је био радио-телеграфиста. После рата остао је у војној служби у Загребу. Године 1949. прекомандован је у Београд, где је радио у фабрици мотора „21. мај“. У периоду 1952-1961. био је директор војне фабрике прецизне механике „Зрак“ у Сарајеву, са чином потпуковника. Док је радио у Сарајеву, одлазио је у Источну Немачку и сарађивао са фабриком „Карл-Цајс“ из Јене. Од 1962-1963 био је у „Првој петолетци“ у Трстенику, а од 1963-1975. радио је у Београду, у Војно-техничком институту, као пуковник. Касније је добио чин генерал-мајора. Пензионисан је 1974.

БИБЛИОГРАФИЈА: Објавио је више радова за часописе, брошуре. Учествовао је у изради најуспешнијег тенка Војске Југославије Т-5.

ЛИТЕРАТУРА: подаци из породичне документације

И. Леви

Леви, Миша (Моша)

дипломата, адвокат

(Београд, 16. IX 1907 - Београд, 29. VII 1985)

Отац Аврам, мајка Естреја, рођ. Алкалај, кћерка рабина. Отац је био трговац и имао је радњу у Београду, а мајка је била домаћица. Имао је брата и четири сестре.

Основну и средњу школу завршио је у Београду. Дипломирао је на Правном факултету у Београду. До почетка Другог светског рата радио је као адвокат. Пред рат био је секретар Црвене помоћи. Рат је целу породицу затекао у Београду, где је страдала његова сестра са породицом. Убрзо је са супругом отишао у Сплит. Из Сплита су интернирани у Италију, у село Коконато, недалеко од Торина. По капитулацији Италије успели су да побегну у Швајцарску, где су дочекали крај рата као избеглице. Пошто се рат завршио, радио је у Југословенском посланству у Берну на репатријацији југословенских избеглица. У Берну му се родила кћерка. Са породицом се вратио у земљу октобра 1945.

Дипломатску службу започео је 1947, када је постао први секретар и саветник мисије при ОУН у Њујорку. На тој дужности је остао до 1950. Дужност главног секретара Министарства иностраних послова оперативних одељења обављао је 1950. Био је први дипломата Југославије у Јапану, где је отворио амбасаду и од 1950. до 1954. био вршилац дужности амбасадора. Од 1954. до 1960. био је помоћник главног правног саветника у Правном савету. У то време учествовао је као делегат на Конференцији УН о елиминасању или смањењу будућих лица без држављанства. Послове помоћника начелника Конзуларног одељења обављао је 1960. Био је организациони секретар Прве конференције несврстаних у Београду 1961. Марта/априла 1963. учествовао је као делегат на Конференцији УН о конзуларним односима, у Бечу. У Државном секретаријату престала му је служба на основу писменог споразума 1963.

Од 1. септембра 1963. до 31. децембра 1972. радио је у *Енергопројекту* као саветник генералног директора за правна питања. Велики допринос дао је у организовању сложених правних послова у овом предузећу, везаних за наступ на иностраном тржишту. Учествовао је у склапању првих великих послова *Енергопројекта* у иностран-

ству: изградњи хидроцентрале Kafue Gorge у Замбији (финансирана од стране Међународне банке), изградњи аеродрома и конференцијског центра у Уганди, изградњи хидроцентрале Вауано у Панами (кредитирана од стране Интерамеричке банке), пројектовању и изградњи иригационог и енергетског система Chira-Piura у Перуу, као и у низу других пројеката.

Говорио је енглески, француски, италијански, немачки и ладино језик. Био је члан Комисије која је планирала изградњу зграде ОУН у Њујорку. Његово име и потпис налазе се на пергаменту положеном у темеље здања светске организације.

Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Београду.

ИЗВОРИ: Република Србија, Министарство спољних послова, Одељење за персоналне и правне послове, биографски подаци Мише Левија; Извод из матичне књиге умрлих: текући број 231, Матично подручје Врачар, Београд 2010; ЈИМ, База матичне књиге рођених; Интервјуи са Маром Чабрић, 31. октобар 2010. и 21. новембар 2010; Интервју са Мирославом Пауновићем, 19. октобар 2010.

ЛИТЕРАТУРА: Листа делегата на Конференцији Уједињених нација о елиминисању или смањењу будућих лица без држављанства, http://untreaty.un.org/cod/diplomaticconferences/statelessness-1959/docs/english/Vol_1/13_LIST_DELEGATES_A_conf_9_9.pdf (14. 10. 2010); Листа делегата на Конференцији Уједињених нација о конзуларним односима у Бечу, <http://untreaty.un.org/cod/diplomaticconferences/consrelat-1963/docs/english/vol1/listofdelegations.pdf> (14. 10. 2010).

Т. Спасојевић

Леви, Рајко

сликар, фармацеут
(Београд, 1904 - Њујорк, 1986)

Матурирао је у Београду 1922. На Фармацеутском факултету у Лозани дипломирао је 1927. Прву слику, са темом београдског пејсажа, изложио је у Уметничком павиљону „Цвијета Зузорић“ (1929, или 1930), а наредних година је више пута излагао на пролећним и јесењим изложбама. Сликарству се у потпуности посветио 1936. Две године је

студирао цртање и сликање на ликовној академији *Grande Chaumiere* у Паризу. По повратку у Београд приредио је две самосталне изложбе у павиљону „Цвијета Зузорић“. На првој, децембра 1938, изложио је низ париских пејсажа (*Нотр дам, Парк Ликсанбур, Парк Тијери*), мртве природе и фигуре (*Профил песника Монија де Булија*) и темпере (*Цветна поља око Харлема*). Другу изложбу је имао октобра 1940. у малој сали павиљона.

Леви Рајко

Други светски рат је провео као заробљеник аустријског логора Stalag VII В. По ослобођењу вратио се у Београд, где је већ 1947, са групом уметника, излагао на IV изложби Удружења ликовних уметника Србије. Са групом Јевреја отишао је у Израел 1948. да би, пре него што се настанио у Њујорку 1955, провео годину дана у Риму и три године у Парагвају. У Парагвају је 1954. излагао две слике, *Paisaje de Asuncion* и *Paisaje de Paris*. У Њујорку је радио као хемичар у фармацеутској и козметичкој индустрији, а у слободно време се бавио сликарством и излагао на групним изложбама. Добио је награду Honorable Mention (1963) коју му је доделила *Allied Arts Guild*.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Пејсаж*, 1933, ЈИМ; *Пејсаж*, 1960, ЈИМ; *Београд по сећању*, 1970, ЈИМ; *Аутопортрет*, 1972, ЈИМ; *Ваза са цвећем*, 1972, ЈИМ; *Њујорк*, 1976, ЈИМ; *Три цртежа из 1943. године*, ЈИМ.

ИЗВОР: ЈИМ, ф. Културна делатност Јевреја у Југославији, Сликарство, Рајко Леви, 3935-К30-1-9/4.

ЛИТЕРАТУРА: Др. Ј. К., *Поводом изложба слика господе Боре Баруха и Рајка Левија*, ВЈСВО, 1939, год. I, бр. 1, 10; *Изложба Рајка Леви*, ВЈСВО, 1940, год. II, бр. 23, 15.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Ј. Петаковић

Леви, Рики (Леви, Рифка Јуда)

балерина, модисткиња

(Сарајево, 12. VIII 1907 - Њујорк, 12. X 1968)

Отац Јуда (Леон), трговац, мајка Естера, домаћица. Почела је да игра у културном друштву *Беневоленција* на приредбама и прославама. После једног запаженог наступа 1919. *Беневоленција* ју је послала на школовање у балетску школу у Загреб. Следеће, 1920. као ученица балетске школе имала је први јавни наступ у Сарајеву. Школовање је наставила у Бечу, код Карла Рајмонда, где је провела три године. После тога је добила ангажман у Народном позоришту у Београду.

У периоду 1923-1927. била је играчица балета Народног позоришта, а од сезоне 1926/27. постала је соло балерина. Одиграла је велики број карактерних улога и соло минијатура. Критика ју је издвајала као играчицу са посебним талентом за стилизовану гротеску. Народно позориште ју је упутило 1932. у Париз на усавршавање. Узимала је часове у школи класичног руског балета професора Николаја Легата, некадашњег првака руског царског балета, и код госпође Нижински. Као балерина Народног позоришта гостовала је у Француској, Аустрији, Немачкој, Чехословачкој, Шпанији и Грчкој. На врхунцу каријере била је у периоду 1931-1934. Следеће, 1935. тешко је повредила ногу на сцени („Лабудово језеро“) и окончала каријеру балерине.

Због повреде отишла је у Италију на лечење. Између терапија време је проводила у модним салонима. После бројних посета бањама и лекарима, вратила се у родно Сарајево као модна креаторка. У Београду је започела да ради као модисткиња 1937, у радњи своје сестре у Кнез Михаиловој улици. После избијања рата у Југославији, успела је да се склони из Београда у село Грбавче, код Љига, користећи име Милица Марушић.

После рата поново је ангажована у Народном позоришту, као модисткиња. Отишла је у Њујорк 1957. због операције. Умрла је 1968. и сахрањена у Њујорку.

ВАЖНИЈЕ УЛОГЕ: *Пајац* и *Стрелица* (Л. Делиб, Копелија), *Љубимче двора* и *Арапка* (А. Глазунов, Рајмонда), *Беба* (Ј. Бајер, Вила лутака), *Канаринка* и *Бела мачка* (П. Чајковски, Зачарана лепотица), *Мор* (Л. Мингус, Дон Кихот), *Сладолед* (П. Чајковски, Лабудово језеро).

ИЗВОР: Породична оставштина у власништву Гордане Куић

Леви Рики

ЛИТЕРАТУРА: М. Јовановић, *Балет Народног позоришта у Београду: првих седамдесет година*, Београд 1994, 138, 276, 278; М. Vesnić, *Riki Levi*, Zbornik ЈИМ, 7, 1997, 224-225; Bermuda School of Russian Ballet, *Nicolai Legat (1869-1937)*, http://www.balletbermuda.bm/nicolai_legat.htm (4. 4. 2010).

А. Рафаиловић

Леви, Стеван

привредник, председник ЈО Београд

(Бела Црква, 30. XII 1908 - Београд, 9. I 1995)

Отац Јене, трговац дрвима, мајка Розалија, рођ. Дајч. По избијању Првог светског рата, са мајком је прешао у место Јаша Томић. Ту је завршио четири разреда основне школе и четири разреда грађанске школе. Затим је пре-

шао у Грац где је завршио Трговачку академију, са матуrom (1922-1926).

Након завршетка школовања, запослио се у *Мађарској општој кредитној банци* у Темишвару (1926-1930). Потом је радио у новосадској филијали *Југословенске банке а.д.* (1930). У *Великој бечкеречкој штедионици* радио је од 1931. до 1936. Истовремено је хонорарно радио за *Фриш и компанију* на комерцијалним пословима са житарицама. Кратко време је радио и у фирми *Браћа Черњеи* (1936-1937) у Београду, опет на пословима везаним за куповину и извоз житарица. У *Југогрену а.д.* је радио као прокуриста на извозу житарица (1937-1941).

Као резервни пешадијски поручник Југословенске војске био је заробљен у Новом Пазару. Рат је провео у заробљеничким логорима у Офенбургу, Нирнбергу, Оснабрику, Стразбургу и Баркенбригеу. Приликом евакуације Баркенбригеа, успео је да побегне. Мајка му је страдала у логору на Старом сајмишту, 1941.

По повратку у земљу, априла 1945, запослио се у Министарству трговине и снабдевања, одакле је премештен у Министарство спољне трговине у Одељење за контролу робног и платног промета са иностранством (1947-1948). До 1952. радио је у *Управи спољне трговине, Генералној дирекцији за извоз, Агропродукту* (1949), и Главној дирекцији *Предузећа за промет житарицама НР Србије*. Док је радио у *Управи спољне трговине и Генералној дирекцији за извоз* учествовао је у низу преговора са делегацијама из иностранства.

У *Гранекспорту* је био директор сектора куповине и продаје од 1952. до 1958, када је прешао у *Генекс*. До 1964. је радио у предузећима *Генекса* у САД: био је секретар Борда директора у *Imprex Overseas Corporation* из Њујорка, а у *Imprex Agricultural Commodities Corporation*, такође са седиштем у Њујорку, био је директор и председника Борда директора. Након ове мисије радио је у *Генексу* као саветник у сектору за мешовита друштва, до одласка у пензију 1972. По повратку у земљу 1971. укључио се у рад Јеврејске општине Београд. Био је члан управе, председник Финансијске комисије, а 1972. је изабран за председника ЈО Београд. Током шеснаестогодишњег мандата све секције Општине су постигле успехе у раду.

Говорио је мађарски, немачки и француски, а служио се

енглеским, руским, шпанским и италијанским језиком. Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Београду.

ИЗВОРИ: Кадровска служба Компаније „Генералекспорт“.

Леви Стеван

ЛИТЕРАТУРА: *In memoriam Стеван Леви*, БиСЈОЈ, бр. 2, 1995, 4.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

Левић, Аврам

први начелник Министарства финансија
Краљевине Србије
(? – Сајмиште, 194?)

Запажен као вредан и способан чиновник, са места шефа књиговодства у Управи државних монопола прешао је на место првог начелника Министарства финансија, у време када су министри финансија били Стојан Протић и Лаза Пачу. Са те позиције дао је лични допринос у санирању државних финансија 1911. Његов предлог да држава финансијски помогне банкама које би тим позајмљеним новцем откупили производе сељака и тиме их спасиле банкротства, био је прихваћен.

Током повлачења српске војске и државних институција у Првом светском рату, њему је била поверена брига

о Главној државној благајни. Сем старања о око 200 сандука државног злата, министри Љ. Давидовић и В. Маринковић поверили су му на чување и *Мирослављево јеванђеље*. После успешног пребацивања благајне и културних добара до Крфа, упућен је у Лондон да се стара о државним кредитима.

После смрти министра Пачуа 1916, био је смењен са места начелника.

После рата, 1922. био је први кандидат у Првом изборном срезу у Београду на листи Стојана Протића. У Сефардској општини био је члан управе од 1909. Почетком тридесетих година XX века предводио је акцију за „национализацију пречанских Јевреја“. Радио је као књиговођа Београдско-трговачке штедионице и био је у саставу Надзорног одбора Индустијске банке. Један је од оснивача ложе „Србија“.

ЛИТЕРАТУРА: Воја Стојановић у: *Наши Јевреји. Јеврејско питање код нас*, Београд 1940, 72-77; Михаило Б. Милошевић, *Јевреји за слободу Србије 1912-1918*, Београд 1995, 110-112; Андрија Раденић, *Бене Берит у Србији и Југославији 1911-1940*, Зборник ЈИМ, 7, Београд 1997, 27-29; Небојша Поповић, *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 84, 127, 146.

А. Рафаиловић

Ледерер, Артур

земљопоседник

(Будимпешта, 1861-Кањижа, 1947)

Отац Јакоб, трговац, мајка Паулина, рођ. Швалб. Артур је имао брата Кароља (1862 - 1930), са којим је завршио Високу агрономску школу у Бечу.

Артур је био ожењен Алисом Леви и из тога брака имао три сина. Браћа су 1918. поделила имање и Карољ је остао у Мађарској док је имање у Чоки водио Артур.

Породица је била јеврејска до 1919. када су, због антисемитских испада, прешли на римокатоличку веру. Али, и поред тога Артура су сматрали Јеврејиним па је време окупације провео кријући се.

Имање у Чока су, 1890, браћа Артур и Карољ Ледерер

купили и делом наследили. Њиховим доласком, имање је постало најзорније газдинство у Торонталској жупанији, односно у Краљевини Југославији. Вођено је плански, као комбинат. Обухватало је 6200 јутара земље, млекару за производњу качкаваља и путера. Између 1892. и 1897. године подигнуте су четири фабрике алкохола, сирћета и шпиритуса. Крајем 19. и почетком 20. века, Карољ је одлучио да почне са производњом декоративног цвећа за извоз у Енглеску.

Посебно је развијано виноградарство, назидани су вински подруми. Виногради су обрађивани парним машинама. Имање је имало своју електричну централу и 30 км индустријског колосека. Године 1932. изграђена је кланица са фабриком саламе.

Све је радило до 1941. године. За време окупације имање су користили Немци, а после Другог светског рата постало је државно предузеће.

Н. Рачић

Лехнер - Драгић, Мира

сликар

(Београд, 28. VII 1936)

Отац Алфред, сликар - графичар, мајка Мирјам, рођена Папо, кројачица. По избијању Другог светског рата са породицом се крила у предграђима Београда и околним селима, затим у селу Вучаку у околини Крушевца, да би са тетком избегла у Сарајево. Крај рата је дочекала у Београду. Због рата, основну школу је уписала са закашњењем. Средњу школу је похађала у Првој женској гимназији. На Академији примењених уметности у Београду дипломирала је 1963. на смеру за графички одсек, у класи професора Михајла Петрова.

Од 1965. има статус слободног уметника. Члан Удружења ликовних уметника примењених уметности и дизајнера Србије постала је 1970. после чега је отишла у Париз на студијско путовање. У Паризу је провела годину и по дана и излагала у неколико галерија попут *La Bateay Lavo-ir* и *Lafayette*. Усавршавала се у Италији, Грчкој и Израелу. У годинама после студија инспирацију је налазила пре

свега у природи. Мотиви слика били су јадрански градови и морске дубине, пејзажи Србије, очување природе. Истовремено се бавила илустровањем и графичким опремањем књига и ликовно-педагошким радом. Школске 1972/73. била је професор опреме књиге и декоративног писма у новосадској средњој школи „Ликовни техничари“.

Лехнер-Драгић Мира

Низ година је била сарадник Збирке одељења за археологију Народног музеја Србије, Завода за заштиту споменика културе града Београда, Одељења за археологију Филозофског факултета у Београду, Завода за заштиту споменика културе Новог Сада, Музеја Војводине у Новом Саду и Музеја Срема у Сремској Митровици. Са академиком Богданом Брукнером радила је на археолошким локалитетима Гомоглава и Сремска Митровица. Сарађивала је и са академиком Бором Јовановићем на локалитету Хајдучка воденица, а 1969. је за монографију академика Драгослава Срејовића „Лепенски вир - нова праисторијска култура у Подунављу“ урадила уметничке цртеже. На Другој међународној конференцији међународне организације (The Second International Conference of the Biopolitics International Organization) одржаној у Атини 1988. учествовала је као први сликар еколог на скупу тог типа. Од 1995. је члан лондонске галерије „Бен Ури“, при Јеврејском музеју уметности (The Ben Uri Gallery, The London Jewish Museum of Art).

Сарађивала је са бројним издавачким кућама као што су: *Народна књига, Просвета, Завод за уџбенике и наставна средства, Полит, Рад.*

Од деведесетих година 20. века, теме су јој историја и традиција јеврејског народа и живот сефардске породице. Скоро пуне две деценије водила је ликовну секцију „Леон Коен“ у Јеврејској општини Београд, а за представе београдског јеврејског позоришта „Краљ Давид“ урадила је низ сценографија. Са сценографијом за представу „Виолониста на крову“ 2001. учествовала је на 12. међународном тријеналу позоришне сценографије и костима у Новом Саду. Мотивима Сарајевске хагаде, портретима рабина, приказом порушених и малобројних сачуваних синагога опремила је јеврејске календаре за 5762. (2001/2) и 5767. (2007/8) годину.

Од 1969. учествовала је на преко педесет самосталних и на бројним групним изложбама. Добитница је годишње награде УЛУПУДС-а за изложбе *Мостови живота* (1993), *Чипке моје тетке Ерне* (2002) и *Синагога као уметничко наслеђе* (2006).

ДРУГА НАЈВАЖНИЈА ДЕЛА: *Постер за децију собу, Море и камен, Пејзажи из Србије, Мостови живота, Песникиња Десанка Максимовић као инспирација, Обнављање, И ту је прошао човек, Њих не смемо заборавити, Пут ка светлости.*

ИЗВОРИ: Интервју са Мирјаном Лехнер-Драгић, 15. августа 2011.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

Б. Панић

Лихт, Антун

лекар

(Суботица, 23. III 1914 - Суботица, 26. IV 1981)

Основно и средње образовање стекао је у родном граду, а диплому лекара у Београду, 1939.

Други светски рат је провео у заробљеничком логору. После ослобођења вратио се у Суботицу и био упућен на санацију маларичних подручја у Македонији. По повратку у Суботицу (1946) постављен је за референта за народно здравље при Градском народном одбору; 1947. постао

је руководиоца Санитарно-епидемиолошке станице, а потом и њен управник. Истовремено је вршио дужност санитарног инспектора (1948-1962).

Под руководством др Лихта, Санитарно-епидемиолошка станица је проширила делатност: са успехом је радила на сузбијању заразних болести, унапређењу и побољшању хигијене рада, школској и комуналној хигијени, на здравственом просвећивању. Формирана су одељења за бактериологију и хемију, Диспансер за медицину рада, Епидемиолошко одељење, Одељење школске хигијене, Одељење за здравствено просвећивање, Регионални здравствени центар за статистику, Антитрахомно одељење и Одељење за администрацију. Санитарно-епидемиолошка станица потом прераста у Хигијенски завод (данас Завод за јавно здравство). Захваљујући залагању др Лихта, изграђена је двоспратна зграда Завода.

Лихт Антун

Др Лихт је био специјалиста за епидемиологију, хигијену и социјалну медицину са организацијом здравствене службе. И поред поливалентног превентивног медицинског образовања, стално је радио на проширивању свог стручног знања. У циљу изучавања токсоплазмозе, успоставио је контакт са Институтом „Роберт Кох“ Берлину, где је боравио једно време. По повратку у Суботицу створио је тим за производњу алергена. Др Лихт се бавио и здравственим просвећивањем: издавао је здравствено-просветни лист *Egészség*, на мађарском језику, који у једном

периоду достигао тираж од 11.000 примерака. На Првом међународном фестивалу здравственог просвећивања, одржаном у Италији под покровитељством Светске здравствене организације, часопис *Egészség* је награђен почасном дипломом.

Др Лихт је био дугогодишњи председник и потпредседник Градског одбора Црвеног крста у Суботици, председник а затим члан Управног одбора Заједнице здравствених установа Војводине, члан жирија Међународног филмског фестивала здравствено-просветних филмова у Павији (Италија), почасни члан Удружења за популаризацију науке у Мађарској, једно време директор средње Медицинске школе у Суботици.

Добитник је Златне медаље Црвеног крста, звања „примаријус“, Октобарске награде „Ослобођења Суботице“.

После одласка у пензију 1972, на позив власника више геронтолошких установа у Немачкој, преузео је функцију здравственог саветника. Године 1991. откривена је биста др Антуну Лихту у холу Завода за заштиту здравља у Суботици. ДЕЛА: *Прилог проблему дечије смртности*, Хиг. (часопис за превентивну медицину и санитарну технику), 1-2, Београд 1952, 30; *Колера у Суботици 1831. године*, Гласник Хигијенског института, 3, Београд 1956, 109-113; Константиновић И., Лихт А., Видаковић Ј., *Алкохолизам код школске деце на територији Суботице*, Хиг. (часопис за превентивну медицину и санитарну технику), 9 (2-3), Београд 1957, 147-153; *Палићко језеро као лековита бања у XVIII и XIX веку*. In *ibidem*.

У издању Завода за здравствену заштиту објављено је 19 здравствено-просветних публикација др Антуна Лихта и 11 његових чланака на мађарском језику у здравствено-просветном часопису *Egészség*.

ЛИТЕРАТУРА: Либман Е, *Истакнути лекари Суботице (1792-1992)*, Суботица 2003.

А. Дарваш

Лихт Соња

социолог и политички активиста
(Суботица, 26. V 1947)

Отац Антун, мајка Сузана, рођ. Санд.
Основну школу и гимназију завршила је у родном граду. Од ране младости била је друштвено активна. У основној школи укључила се у рад подмлатка Црвеног крста, потом у различите омладинске организације, међу којима и омладинске секције Јеврејске општине у Суботици. Обављивала је текстове у омладинским часописима (*Мале новине*, *Змај*, *Јо Рајтас*).

Као представница Југославије, учествовала је на Светском форуму омладине „Њујорк Хералд Трибуна“ (New York Herald Tribune World Youth Forum), током три месеца 1966. године. Исте године уписала је студије социологије на Филозофском факултету у Београду. Дипломирала је 1971. године. Током студија учествовала је у неколико истраживачких пројеката. Своја истраживања везана за улогу савета у мађарским револуцијама преточила је у магистарски рад, одбрањен на Интердисциплинарној катедри социо-културне антропологије, 1978. године.

Била је активан члан студентског покрета. Због учествовања у јунском покрету 1968, на шест година јој је одузет пасош. Од 1972. до 1975. била је секретар часописа *Философија*, једног од најважнијих теоријских гласила, који се истицао објављивањем докумената о репресији режима над независним интелектуалцима.

Као асистент-истраживач, радила је две године на Институту за социологију и филозофију при Филозофском факултету у Београду да би се 1975. године запослила у Институту за међународну политику и привреду. Од 1981. радила је у Заводу за проучавање културног развоја, а од 1990. у Институту за европске студије. Током 1983. провела је три месеца у Великој Британији, на студијском боравку, а током 1988/9. године боравила је у САД на Универзитету Брендаиз (Brandeis).

У том периоду објавила је више десетина текстова у домаћим и страним публикацијама и учествовала на домаћим и међународним стручним скуповима. Бавила се, пре свега, темама распада једнопартијских држава, појавом национализма, положајем Рома, питањима везаним за културну политику и политику образовања.

Од почетка деведесетих година, била је активна у оснивању антиратног и женског покрета у Југославији. Била је међу оснивачима Антиратног центра у Београду, Женског лобија и Женског парламента.

Била је међу оснивачима Хелсиншког парламента грађана (Helsinki Citizens' Assembly) који је основан у Прагу, октобра 1990, као прва организована иницијатива за обједињавање организација цивилног друштва, покрета и активиста из свих земаља потписница Хелсиншког уговора из 1975. године. Заједно са Мери Калдор, од 1991. до 1995. вршила је дужност копредседнице Хелсиншког парламента.

Лихт Соња

У склопу активности Хелсиншког парламента, организовала је 7. јула 1991. у Београду прву међународну конференцију након почетка распада СФРЈ. На конференцији су учествовали и говорили Ернест Гелнер, Адам Михник, Бронислав Геремек, Ласло Рајк, Милован Ђилас, Александар Лангер и друге истакнуте личности. Исте године, у сарадњи са италијанским покретом Arcsi, организовала је мировни караван који је путовао од Трста до Сарајева, и окупио око пет стотина људи из тринаест земаља.

Током 1991. почеле су припреме за оснивање Сорош фонда у Југославији. Десетак дана после потписивања уговора о оснивању фондације, када је Соња Лихт именована за извршног директора, избио је рат. Фонд је регистрован октобра 1991, као организација која делује на територији целе Југославије, али је распад државе условио и распад самог Фонда. Током ратова на територији Југославије,

Фонд је спроводио хуманитарни програм уз велику подршку аутономном цивилном друштву, независним медијима, образовним и културним иницијативама и усавршавању појединаца.

Због сукоба са режимом, Фонд је затворен фебруара 1996, да би поново био отворен четири месеца касније, због притисака из земље и света, под именом Фонд за отворено друштво.

Када је напустила Фонд, Соња Лихт је 2003. године основала *Београдски фонд за политичку изузетност*, као део *Мреже школа за политичке студије Савета Европе*. За осам година постојања, Београдски фонд је организовао преко 150 семинара, предавања, округлих столова, конференција и стручних боравака у иностранству и успоставио партнерске односе са бројним иностраним и домаћим организацијама.

Учествовала је у изради међународних студије *Доктрина људске безбедности*, Центра за глобално управљање, Лондонске школе економије и извештаја групе еминентних личности Савета Европе *Живети заједно - усаглашавајући слободу и различитост у Европи 21. века*.

Соња Лихт је била члан великог броја управних одбора и савета међународних организација и институција (*Институт за отворено друштво*, Будимпешта, *Ист-Вест институт*, Њујорк, *Европски фонд за културу*, Амстердам, *Женевски центар са безбедносне политике*, *Центар за демократску контролу оружаних снага*, Женева; *Џеферсон институт за светску политику*, Београд-Вашингтон; *Међународни центар за демократску транзицију*, Будимпешта). Од 2008. председница је Управног одбора *Политика АД*, а од 2009. Спољнополитичког савета Министарства спољних послова Србије.

За свој рад примила је признања Социјалног форума Шведске (Стокхолм), Међународне федерације за људска права (Њујорк), Института „Алберт Швајцер“ (Конектикат), Министарства за људска и мањинска права Државне заједнице Србије и Црне Горе. Добила је признања: Витез позива, Pro merit одличје Савета Европе, Орден италијанске звезде солидарности (Ordine della Stella della Solidarietà italiana) и Легије части Републике Француске. Недељник *Време* изабрао је за личност године 2007.

Живи и ради у Београду.

ИЗВОР: *Интервју са Соњом Лихт* (10. августа 2011).

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

М. Радовановић

Локер, Тибор - Цви

омладински ционистички активиста, уредник јеврејских новина, новинар, израелски дипломата (Нови Сад, 25. VII 1915)

Јеврејску основну школу и гимназију завршио је у Новом Саду, а две године је похађао Правни факултет у Београду. Студије је наставио на Хебрејском универзитету у Јерусалиму, где је дипломирао политичке науке. Магистрирао је из области јеврејске историје.

У предратном периоду био је врло активан у јеврејском омладинском покрету: био је на челу *Иврије*, један је од оснивача *Хашомер Хацаира*. Уређивао је *Јеврејске новине*. Иселио се у Палестину 1939. године.

Од 1941. до 1945. као енглески официр и резервни југословенски поручник, служио је у југословенској војсци у Египту и Либији, у саставу 8. савезничке армије. Од 1946. до 1947. радио је у британском Министарству за информације, а од 1947. у Јеврејској агенцији у Јерусалиму. Године 1949. прешао је у дипломатију, где је обављао низ послова, од конзула до амбасадора. Службовао је у Југославији, у Француској и другим франкофонским земљама. Каријеру је завршио као амбасадор на Хаитију. У једном мандату био је шеф Кабинета председника државе Израел.

Од 1982, као пензионер, ради у меморијалној организацији Јад Вашем. Обавља дужност уредника „Пинкас Хакехилот Југославија“ и издања „Јевреји у Хрватској и Босни у 20. веку“ и „Историја Јевреја Југославије и Војводине“. Живи у Јерусалиму.

ЛИТЕРАТУРА: Павле Шосбергер, *Зборник чланака*, Нови Сад 2008.

П. Шосбергер

Лукић, Вера

неуролог, редовни професор универзитета,
председница Женске секције ЈОБ, председница
Координационог одбора женских секција СЈОС
(Београд, 6. IX 1936)

Отац Стеван, фармацеут и специјалиста медицинске биохемије, мајка Љубица, рођ. Марковић, фармацеут. Очево име и презиме по рођењу било је Мордехај Шлангер. Управа града Београда, 9. IX 1940. одобрила је, по захтеву оца, промену породичног презимена у Лукић.

Основну школу и Другу женску гимназију завршила је у Београду. Дипломирала је на Медицинском факултету у Београду, 1961. У току студија, била је демонстратор на Хемијском институту. На Неуропсихијатријској клиници се запослила 1963. Завршила је специјализацију из неуропсихијатрије 1966. и специјализацију из нуклеарне медицине 1984. Магистрирала је кардиологију и цереброваскуларне болести на Медицинском факултету у Београду са темом *Васкуларни фактор у дијагностици можданих тумора гама енцефалографијом*, 1971. На истом факултету је докторирала са дисертацијом *Прилог радионуклидском изучавању динамике исхемичног жаришта у току апоплексије мозга*, 1976.

Као стипендиста француске владе, усавршавала се 1971/1972. у Паризу, у области неуролошке нуклеарне медицине. На Медицинском факултету Pitie-Salpetrier париског Универзитета VI, стекла је звање „assistant etranger“. Остали студијски боравци у иностранству: Loyola University Medical Center у Чикагу 1977, St. Bartholomew's Hospital у Лондону 1987. и неурофизиолошка одељења Visrebjerg Hospital у Копенхагену и у Лунду, у Шведској 1990. Основала је и водила Одељење неуролошке нуклеарне медицине на Институту за неурологију. Увела је и развила неинвазивну неуроимидинг дијагностику помоћу радиоактивних изотопа. Убрзо после гама-енцефалографије, увела је статичку и динамичку скинтиграфију мозга помоћу гама камере, што је тада био једини метод визуализовања лезија у мозгу код нас. Бавила се цереброваскуларним болестима, откривањем и праћењем акутног инфаркта мозга и цереброваскуларне инсуфицијенције. После отварања Поликлинике КЦС, 1987, са новом опре-

мом увела је и томографске методе испитивања регионалног крвног протока мозга (SPET) и постала шеф поликлинничко-дијагностичког одељења у Институту за неурологију. Од оснивања Неуролошке клинике до 1992, била је заменик директора, а од 2001. до 2003. саветник директора. На предмету Неуропсихијатрија на Медицинском факултету у Београду изабрана је за асистента 1978, за доцента 1982, за ванредног професора 1987. Редовни професор је постала 1994. Пензионисана је као редовни професор Универзитета, 2003. Била је шеф Катедре за постдипломску наставу из неурологије. Суделовала је у постдипломској настави неурологије, нуклеарне медицине, онкологије, биолошке психијатрије и др.

Лукић Вера

Била је активан члан Неуролошке секције СЛД и њен председник од 1988. до 2002, као и један од потпредседника Удружења неуролога Југославије. Активна је у EFNS, у којој је национални делегат Удружења неуролога Србије, од 2000. до данас. Члан је Светске федерације неуролога и члан Друштва за неуронауке Србије. У Секцији за нуклеарну медицину, била је члан Председништва, члан Југословенског удружења за нуклеарну медицину, Европског удружења за нуклеарну медицину и Америчког друштва за неуроимидинг. Више пута је награђивана. Публиковала је око 140 стручних и научних радова, од тога 20 у иностранству. Једну монографију објавила је у иностранству,

а девет монографија и поглавља у књигама у земљи.

Живи и ради у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Diagnostic per les radioisotopes des processus tumoraux cerebraux et orbitaires chez l' enfants*, Paris 1972; *Прилог радионуклидском изучавању динамике исхемичног жаршишта у току апоплексије мозга*, Београд 1976.

ИЗВОР: ЈИМ, Документа породице Шлангер, касније Лукић, к. Поклони-Холокауст 3, бр. 142.

ЛИТЕРАТУРА: *Јубилеј 130 година Јеврејског женског друштва*, ЈПр 12, Београд 2004; *Медицински факултет Универзитета у Београду 1905-1920-2005*, Београд 2005, 151; *Настава неуропсихијатрије на Медицинском факултету у Београду. Катедра, Клинике и Институтуи 1923-2003*, Београд 2006, 60-61; *Наставници Медицинског факултета у Београду IV*, Београд 2007, 313-314; Јелена Калдерон, Вера Лукић, *Јубилеј 135 година Јеврејског женског друштва*, ЈПр 1, Београд 2010, 8-10.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

Т. Спасојевић

М

Мандил, Јоханан (Јован)

адвокат, новинар, наставник
(Шабац, 25. III 1873 - Волос, Грчка, 16. V 1916)

Отац Бењамин, мајка Сара.

У родном граду је завршио основну школу и гимназију са великом матуром. Правни факултет на ондашњој Великој школи завршио је у Београду 1899, а затим је ступио у државну службу где је био судски и полицијски писар. После тога је обавио стаж адвокатског приправника и постао адвокат.

Новинарством је почео да се бави у гимназијским данима. По доласку у Београд, сарађивао је са бројним политичким листовима. Писао је у *Малим новинама*, *Београдским новинама*, *Дневном листу*, *Виделу*, *Правди...* Током 1904-1905. водио је сопствени лист *Опозиција*. Био је члан управе Српског новинарског удружења. Радио је и као преводилац (Љ. Верга, *Херој*, Београд 1899).

За време Првог балканског рата, иако ослобођен војне обавезе, добровољно се пријавио за војну дужност и био распоређен при младеновачкој војној станици. После окончања рата, отишао је у Битољ за помоћника начелника војне станице. По завршетку Другог балканског рата, следећи позив владе Краљевине Србије, наставио се у Битољу. Отворио је адвокатску канцеларију, а радио је и као хонорарни наставник Трговачке школе.

Покренуо је *Битољске новине*, први српски лист у Македонији. Био је главни уредник и писац већине текстова. *Битољске новине* су излазиле до повлачења српских

снага 1915. Као одличан оратор, држао је говоре локалном јеврејском становништву на њиховом матерњем језику - ђудезму, у покушају да их заинтересује за ставове Србије. Мандил се, као војни обвезник чиновничког реда, повукао са војском за Солун. Мада нарушеног здравља, учествовао је у покретању листа *Велика Србија*, који је излазио у Солуну током рата.

ЛИТЕРАТУРА: *Споменица погинулих и умрлих српских Јевреја у Балканском и Светском рату 1912-1918*, Београд 1927, 135-138; Михаило Б. Милошевић, *Јевреји за слободу Србије 1912-1918*, Београд 1995, 109-110; Жени Лебл, *Плима и слом. Из историје Јевреја Вардарске Македоније*, Београд 1990, 208-209; Жени Лебл, *До „коначног решења“ Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 195; (ур.) Миодраг Аврамовић, Михаило Бјелица, *Два века српског новинарства*, Београд 1992, 108.

А. Рафаиловић

Маргулис, Рафаило

лекар, резервни санитетски потпуковник
(Београд, 26. IX 1885 - ?)

Отац Мориц.

Завршио је Медицински факултет, а потом је служио војску у Дунавској болничкој чети (1910). Убрзо је постао активни официр, у војсци је остао до марта 1925. Током борби у Балканским ратовима 1912-1913, био је трупни лекар VII пешадијског пука.

У Првом светском рату био је на дужности лекара у резервној војној болници у Краљеву, а затим у II пољској болници Тимочке дивизије као командир. Био је командир завојишта Равањског одреда и лекар при завојишту Шумадијске дивизије II позива. Обављао је и дужност командира II пољске болнице Дринске дивизије. Аустро-угарски војници су га заробили болесног у Пећи, 1915. Чин мајора стекао је маја 1919, а 1924. произведен је у потпуковника. После рата радио је као приватни лекар у Београду. Био је председник добротворног удружења *Потпора*.

Маргулис Рафаило

Одликовања: Златна медаља за ревносну службу (1913), Крст милосрђа (1913), Златна медаља за ревносну службу (1915).

ИЗВОРИ: ВА, ДПП, 954/780.

ЛИТЕРАТУРА: *Производства и унапређења рез. официра*, Ратнички гласник, 3, IV, 1924, 132; *Распис друштва Потпора*, Весник, 1. септембар 1940, 7; Александар С. Недок, *Повлачење српске војске ка албанском приморју и њена евакуација на Крф 1915/1915*, Београд 2006, 97; Жени Лебл, *До „коначног решења“; Јевреји у Србији*, Београд 2002, 17.

ФОТОГРАФИЈА: ВА

Д. Шаренац

Маринковић, Војислав

правник, политичар, државник
(Београд, 14. V 1876 - Београд, 18. IX 1935)

Отац Димитрије, правник, политичар, мајка Велика, рођ. Клајн.

Основну и средњу школу завршио је у Београду, а Правни факултет у Паризу. Дипломирао је 1898. и докторирао 1901. на тези *О дискриминацији прихода*.

Каријеру је започео у Министарству финансија, прво као порезник а затим као секретар (1901-1906). Потом је постао директор Опште привредне банке, чији је био и оснивач. У Београдску берзу је ступио 1907, члан њеног Финансијског одбора постао је 1910, а Управног одбора 1920. Директор Берзе био је од 1924. до смрти. Био је иницијатор за оснивање Општег осигуравајућег друштва Југославија (1913).

Изабран је за народног посланика Пожаревачког округа на скупштинским изборима 1906. Од тада до 1935. стално је биран за народног посланика: до рата као представник напредњака, а касније као члан Демократске странке.

Послат је у Париз 1913. као заменик министра финансија на Конференцију за финансијска питања Балканских радова.

Био је министар народне привреде у влади Н. Пашића од 1914. до 1917. Учествовао је током 1917. у преговорима о Крфској и Женевској декларацији, као представник Напредне странке. На Међусавезничкој конференцији у Паризу 1916. заступао је Краљевину Србију. Током рата постао је председник Напредне странке (1915). Био је један од оснивача Југословенске демократске лиге 1918, а касније и Демократске заједнице 1919 (Демократске странке).

По окончању рата постављен је за министра трговине и индустрије. Министар унутрашњих дела био је од 1921. до 1922, када је поднео оставку. У влади Љ. Давидовића 1924. кратко је био министар иностраних дела.

Други пут је постао министар иностраних послова 16. априла 1927. и на тој дужности остао је до повлачења с власти 3. јула 1932. Као министар иностраних послова учествовао је на бројним међународним конференцијама. У званичним посетама био је у Француској 1927, Румунији и Грчкој 1930, у Пољској 1931. У Паризу је пот-

писао југословенско-француски уговор о пријатељству и арбитражи. Био је заговорник ратификовања Нептунске конвенције коју је предао Народној скупштини 1928. Заступао је Југославију на састанцима Мале Антанте у Љубљани 1924, у Јоachimову и Женеви 1927, у Женеви и Букурешту 1928, у Београду 1929, у Штрбском Плесу 1930, у Букурешту, Монтреу и Београду 1931. Био је потписник Организационог пакта Мале Антанте 1930. у Штрбском Плесу. Присуствовао је на три Конференције за репарације (у Хагу 1929. и 1930, Паризу 1930, Лозани 1932).

Маринковић Војислав

Учествовао је и у раду Друштва народа. Био је присутан на скупштинама Друштва народа (1924, 1927, 1928, 1929, 1930, 1932), као и у Политичкој комисији, за чијег је председника изабран 1928. Учествовао је и на већини заседања Савета Друштва народа, а у мају 1930. на 59. заседању изабран је за председника Савета са мандатом од три године. Један је од иницијатора и оснивача Одбора за мир 1929. у Француској, Чехословачкој, Румунији и Југославији. Учествовао је на састанцима Бријановог комитета за Европску унију 1930. и 1931, и на Конференцији за разоружање у Женеви 1932.

У априлу 1932. примио је дужност председника Министарског савета. Са власти се повукао јула исте године. Био је кратко потпредседник у министарству Николе Узунковића, крајем 1934.

Одликован је лентом Легије части од стране председника

Француске Републике и лентом Румунске звезде. Био је почасни доктор Атинског универзитета. Сахрањен је у Алеји великана на Новом гробљу у Београду.

ЛИТЕРАТУРА: Коста Ст. Павловић, *Војислав Маринковић и његово доба (1876-1935)*, Лондон 1955, књ. I, 28, 34, 40–50, 81, 90, 112; књ. III, 6, 9, 13, 18, 29, 51, 52, 69, 133; књ. IV, 31, 38, 45, 48, 50; књ. V, 42, 53, 63, 97, 99; Милан Л. Поповић, *Личност Војислава Маринковића*, Београд 1935, 7-8; Божидар Ковачевић, *О Јеврејима у Србији (Од XVIII до почетка XIX)*, ЈА 1959-1960, Београд 1960, 107.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Ј. Петаковић

Маринковић, Павле

правник, политичар, публициста, дипломата,
министар Краљевине Србије и Краљевине СХС
(Београд, 15. VI 1866 - Врњачка Бања, 11. VI 1925)

Отац Димитрије, министар и председник Владе, мајка Велика, рођ. Клајн.

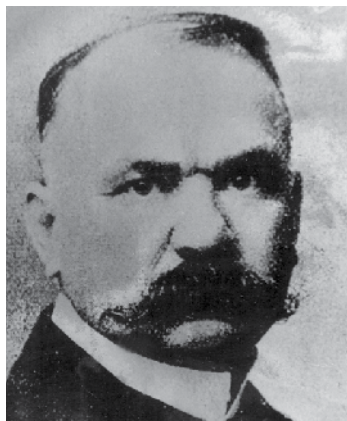
Основну школу завршио је у Београду. Матурирао је у Првој београдској гимназији 1886. У Паризу је завршио права. По повратку у Србију, постављен је за судског писара Првостепеног суда у Ужицу. Био је један од вођа Напредне странке. Занимао се за новинарство, био један од покретача дневног листа *Ред* 1894, а сарађивао је и у часопису *Српски преглед*.

Био је отправник послова посланстава у Петрограду и Атини (1895-1898). По повратку из Атине, са Јанком Веселиновићем и Браниславом Нушићем покренуо је књижевни лист *Звезда* (1898).

За министра просвете и црквених дела постављен је јула 1900. и на том месту остао је до априла 1901. У време његовог министровања отворене су Богословија „Свети Сава“ и прва Женска учитељска школа у Београду (1900); донет је Закон о Народној библиотеци и Правила о унутрашњем уређењу и раду у Народној библиотеци (1901). Осим тога значајна је била његова улога у оснивању Етнографског музеја и Уметничког одељења при Министар-

ству просвете. Био је један од твораца Априлског (октроисаног) устава из 1901.

Од 1901. до 1903. био је посланик у Софији. После Мајског преврата вратио се у Србију и 1904. са Јованом Адамовићем покренуо дневни лист *Правда*, који је излазио до 1941. У периоду 1905-1914. био је народни посланик и у том својству отворио је једну од најсадржајнијих парламентарних расправа о „завереничком питању“. По њему, централно место имала је борба за превласт цивилне над војном влашћу. Због његових ставова, 1907. на Теразијама напала га је група наоружаних официра. У време Првог светског рата био је изасланик у Букурешту.

Маринковић Павле

После рата пристао је да уђе у Владу Краљевине СХС. Априла 1919. именован је за министра шумарства и рударства. На тој функцији се кратко задржао јер је исте године постао министар просвете. Док је био на тој дужности, наставни план и програм рада учитељских школа са трогодишњим трајањем замењен је сталним програмом за све учитељске школе у Краљевини СХС. У првој половини 1920. постављен је за министра вера, што је остао до јануара 1921. На свечаности у Сремским Карловцима, августа 1920, прочитао је Указ краља Петра I Карађорђевића којим је потврђена Одлука Архијерејског сабора о поновном васпостављењу Српске патријаршије. Писао је приказе, књижевне и позоришне критике. Залагао се за унапређивање позоришта у Србији.

ЛИТЕРАТУРА: Божидар Ковачевић, *О Јеврејима у Србији (Од XVIII до почетка XIX)*, ЈА 1959-1960, Београд 1960, 105-112; *Мала енциклопедија Просвета*, Општа енциклопедија II, Београд 1978, 485; Бранко Петрановић, *Историја Југославије 1918-1988*, I, Београд 1988, 43; *Устави и владе Кнежевине Србије, Краљевине Србије, Краљевине СХС и Краљевине Југославије (1835-1941)*, Београд 1988, 141, 142, 163, 200-203; *Министри просвете Србије 1811-1914*, Београд 1994, 116-117; Драгољуб Р. Живојиновић, *Ватикан, Србија и стварање југословенске државе 1914-1918*, Београд 1995, 168; Небојша Родић, Љубомир Ив. Јовић, *Владе Србије 1805-1996*, Београд 1996, 127, 129, 131, 190, 191, 193, 198, 200; *Министри просвете Србије 1918-1941*, Београд 2000, 120-121; Олга Поповић-Обрадовић, *Војна елита и цивилна власт у Србији 1903-1914. године, Србија у модернизацијским процесима 19. и 20. века*, 3, Београд 2003, 193, 194, 198-202, 206-208; Ђорђе Петковић, *Др Војислав Маринковић (1876-1935) пожаревачки посланик (1906-1935) с освртом на деловање до 1918, Браничево кроз војну и културну историју Србије, I*, Пожаревац 2006, 248-249.

Т. Спасојевић

Марк, Филип

произвођач алкохолних пића

Први забележен новосадски Јеврејин, по попису од 3. априла 1728. Звали су га Јеврејин Марк. Доселио се у Рацко Село (Рацендорф), претечу Новог Сада, 1693. из Штомфе (Ступава, Чехословачка). Водио се као старешина Јевреја од 1702. Његово име се налази на пописним листама и 1727. и 1736.

ЛИТЕРАТУРА: Павле Шосбергер, *Новосадски Јевреји 2*, Нови Сад 2001.

П. Шосбергер

Матес, Лео

дипломата, политички радник
(Осијек, 24. XII 1911 - Београд, 9. IX 1991)

Отац Јосип, мајка Марија, рођ. Штимац. Гимназију је завршио у Загребу, где је студирао на Техничком факултету. Од 1930. био је члан СКОЈ и имао значајну улогу у обнављању скојевске организације у Загребу. Од 1930. до 1932. активно је учествовао у скаутској организацији као начелник Жупе за Хрватску и Славонију. Био је организатор идеолошко-политичких курсева за вође скаутских организација. Пошто је био један од најактивнијих револуционара на Техничком факултету у Загребу, КПЈ га је одредила за представника Партије у уредништву листа *Студент*.

За члана Свеучилишног руководства комунистичке студентске организације именован је 1933. Тада је изабран и за члана ужег Секретаријата централног вијећа, који је обједињавао рад партијских организација свих факултета Свеучилишта у Загребу. Исте године је ухапшен, али је пуштен услед недостатка доказа. За члана МК КПХ Загреб изабран је 1934, али је ухапшен и осуђен. По изласку из затвора послат је, од КПЈ, у Беч а потом у Праг. У Загреб се вратио 1937. и постао члан Централне омладинске комисије при ЦК КПЈ. Поново је затворен, 1939. Исте године постао је секретар ПК СКОЈ за Хрватску. Учествовао је у организацији устанка у Загребу 1941. и био члан Агитпропа при ЦК КПХ. Од 1942. до краја рата вршио је разне војне и политичке дужности у НОВЈ.

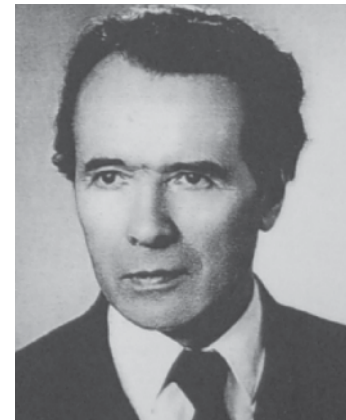
По ослобођењу био је главни уредник Танјуга, а затим је прешао у дипломатску службу. Прво је радио као аташе за штампу у Амбасади у Лондону, од 1946. до 1947. У периоду 1947-1948. био је начелник Одељења за међународне организације у Министарству иностраних послова. Службу у МИП-у наставио је као помоћник министра, 1948-1952. У то време био је члан делегације на III редовном заседању Генералне скупштине УН у Њујорку 1949. Стални делегат-амбасадор био је од 1952. до 1954. За амбасадора у Вашингтону постављен је 1954. и на тој дужности остао је до 1958. По повратку у земљу, од 1958. до 1961. био је генерални секретар председника Републике у Кабинету председника. У периоду 1961-1962. био је

помоћник државног секретара за иностране послове. Био је шеф делегације на XVII редовном заседању Економске комисије УН за Европу у Женеви 1962. На Институту за међународну политику и привреду радио је као директор у периоду 1962-1972.

Као делегат учествовао је на многим заседањима Генералне скупштине УН и на другим међународним скуповима и конференцијама. Био је секретар Београдске конференције шефова држава и влада ванблоковских земаља. Објавио је више чланака и расправа из области међународне политике, друштвене и економске проблематике. Био је члан угледних међународних, научних и дипломатских организација. Носилац је Партизанске споменице 1941. и већег броја домаћих и страних одликовања.

Сахрањен је у Врту сећања на Новом гробљу у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Несврстаност. Теорија и савремена пракса*, Београд 1970; *Коегзистенција*, Загреб 1974; *Београдска конференција*, Београд 1975; *Почело је у Београду. 20 година несврстаности*, Загреб 1982; *Девети самит несврстаних земаља у Београду*, Београд 1989.

Матес Лео

ИЗВОРИ: Република Србија, Министарство спољних послова, Одељење за персоналне и правне послове, биографски подаци Лео Матеса; АЈ, КПР I-4-ц/11-24; Извод из матичне књиге умрлих: текући број 5314, Матично подручје Савски венац, Београд 2010; ЈО Осијек, Биографски подаци.

ЛИТЕРАТУРА: *Ко је ко у Југославији*, Београд 1957, 429–430; Лео Матес, *Свет у 1962. години*, Београд 1962, 3; Лео Матес, *Неангажованост. Зачеци, развој, перспективе*, Београд 1964, 3; *Ко је ко у Југославији*, Београд 1970, 622; *Мала енциклопедија Просвета, Општа енциклопедија II*, Београд 1978, 323; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници народноослободилачког рата*, Београд 1980, 17, 22, 33, 37, 228, 277, 286, 440; Бранко Петрановић, *Историја Југославије 1918-1988*, I, Београд 1988, 240; *Преминуо Лео Матес*, Политика, 10. септембар 1991, 11; *Документи о спољној политици Социјалистичке Федеративне Републике Југославије 1949*, Београд 1991, 64, 79; Младенка Иванковић, *Јевреји у Југославији (1944-1952). Крај или нови почетак*, Београд 2009, 28.

ФОТОГРАФИЈА: Република Србија, Министарство спољних послова, Одељење за персоналне и правне послове

Т. Спасојевић

Меворак, Моша

сликар, трговац

(Београд, 26. IX 1890 - Израел, 26. XI 1982)

Отац Аврам, трговац, мајка Естер (Неги), рођ. Коен. Завршио је основну школу „Код Саборне цркве“ (1897-1901) и Прву београдску гимназију (1901-1905). Као ученик био је један од оснивача друштва за помагање сиромашних ђака „Хеврат бахурим“ и омладинског ционистичког друштва „Гидеон“. После ниже гимназије похађао је Државну трговачку академију у Београду (1905-1908) и Експортну академију у Бечу (1908-1909). У Бечу је био члан „Бар Гиоре“, друштва студената из југословенских земаља. Сликарство је учио код Михаила Петровића и посећивао је часове сликања на Техничкој високој школи у Бечу. Током 1909. и 1910. радио је у Трсту у увозно-извозној фирми „Giuseppe di Felice Venezian“, а по повратку у Београд службовао је код оца у трговинској канцеларији.

У Балканским ратовима борио се као коњички официр. У Првом светском рату служио је у Тимочком коњичком дивизиону II позива. Учествовао је у борбама до албанске границе, прошао је албанску голготу а после опоравка премештен је на Солунски фронт, где је учествовао у пробоју. Крај рата дочекао је са чином капетана II класе у

Дубровнику, одакле је отпуштен новембра 1919. како би матурирао (1920).

Студирао је Правни и Филозофски факултет у Београду. У међуратном периоду радио је као заступник иностраних фирми у трговини текстилним влакнима. Био је секретар „Потпоре“, добротворног друштва за помагање студената на универзитетима и средњим стручним школама, један од оснивача и члан управе Удружења трговачких заступника, члан управе Удружења бранилаца Београда, члан Удружења резервних официра, судија у суду Трговинске коморе и члан друштва „Philosophia“.

Меворак Моша

После капитулације Југославије у Другом светском рату заробљен је као официр и рат је провео у логору. Током заробљеништва израдио је око шест стотина портрета логораша. По ослобођењу (фебруар 1945), прво је радио портрете и цртеже за Државно издавачко предузеће, после чијег је укидања прешао да ради за Филмско предузеће Југославије (1945-1946). До 1949. службовао је као виши комерцијалиста у Министарству спољне трговине и као хонорарни наставник у Школи за директоре и књиговође. У Израел је отишао да живи са супругом и једном кћерком, јула 1949. У новој држави се највише бавио сликарством. Радио је портрете за израде клишеа за израелске новине, за Министарство здравља 1951. израдио је 14 портрета професора из Светске здравствене организације, у издавачком предузећу „Масада“ објавио је књигу *Дејокност Софрим* са 34 портрета израелских

књижевника, биографским подацима и изводима из дела (1954), израдио је и 15 портрета оснивача Тел Авива за Историјски музеј Тел Авива. Његови портрети се налазе у Керен Кајемету, у Библиографском институту у Тел Авиву и у Министарству просвете. У Израелу је био члан Хитахдута Олеј Југославија (члан управе у снифу Тел Авив), члан Удружења бивших југословенских заробљеника официра и члан-пријатељ Музеја Тел Авива. Носилац је Албанске споменице и споменица за ратове: 1912. против Турске, 1913. против Бугарске, 1914-1918. за Први светски рат. Одликован је Златном медаљом за ревносну службу на Солунском фронту, Орденом Светог Саве V реда за рад у Суду трговинске коморе, Орденом Југословенске круне V реда за рад у Удружењу бранилаца Београда.

ИЗВОРИ: Моша Меворах, *Аутобиографске белешке Моше Мевораха*, ЗЈИМ, 6, 1992, 442-447; Моша А. Меворах, „*Потпора' и занатство*“, ВЈСВО, 1940, год. II, 18, 6-7.

ЛИТЕРАТУРА: др Лавослав Каделбург, *In memoriam Моше Меворах (1890-1982)*, ЈПр, 1982, год. XXXIII, бр. 11-12, 42; др Давид Тајтацк, *Београдски српски Јевреји и њихова занимања до II светског рата*, Београд 1971, 87 (рукопис, ЈИМ).

Ј. Петаковић

Мејухас, Хаим

ваздухопловни инжењер, пуковник ваздухопловства
ЈНА, професор Машинског факултета у Мостару
(Беч, 21. VI 1920 - Београд, 27. I 2001)

Отац Нисим, трговац, мајка Гисела, рођ. Розенблих. Основну школу (1930) и прва четири разреда Реалне гимназије (1935) завршио је у Бечу. Због јачања нацизма у Аустрији, са породицом се 1935. доселио у Београд. Успешно је завршио машински одсек Средње техничке школе (1939). Током лета 1939, у једриличарском центру у Вршцу, положио је једриличарски курс „Ц“. Поред једриличарства, бавио се и бициклизмом. Након завршене школе, радио је у фабрици „Утва“ (1939-1940) на реализацији пројеката једрилица „вбрац“ и

„чавка“. Пролећа 1940, био у Италији на практичној обуци у фабрици шиваћих машина, које је његов отац продавао и сервисирао. На одслужење војног рока отишао је септембра 1940, а од новембра те године до напада на Југославију 1941. био је у школи за резервне пешадијске официре у Горажду. Као редов-ђак избегао је заробљеништво и вратио се за Београд.

У Београду је био до пред сам крај 1941. када је, са туђим документима, напустио град. Пошто су документа била из Кичева, одлучио је да оде у Тетово, где је био до пада Италије 1943, када је побегао из града и прикључио се одреду Југословенске војске у отаџбини.

Јула 1944, са читавим одредом прешао је у Трећу македонску бригаду НОВ. Учествовао је у борбама са немачким снагама које су се повлачиле из Грчке. Када је формирана Прва македонска моторизована бригада, био је заменик команданта. Био је рањен. Учествовао је у ослобађању Скопља, а заслужан је за његово снабдевање у првим месецима по ослобођењу.

Мејухас Хајим

У Холокаусту је изгубио родитеље, бабу и три стрица са породицама.

По ослобођењу, ангажовао се у Команди ваздухопловства. Завршио је курс за ниже официре (1945-1946) и до 1947. је радио у више одсека *Одељења за студије и пројекте* Команде ратног ваздухопловства и противваздушне одбране ЈА. Након тога је, као талентовани стручњак, упућен на студије на Ваздухопловном одсеку Машинског

факултета у Београду, које је успешно завршио. У Војно-техничком институту је радио од 1954. до пензионисања, крајем 1979. Још као студент, сарађивао је на пројектовању авиона. Учествовао је у тиму који је пројектовао први југословенски млазни авион „галеб“, који је серијски израђиван. Као руководилац, учествовао је у реализацији пројеката за авионе „крагуј“, „јастреб“, „орао“ и „супер галеб“. Пензионисан је у чину пуковника. Члан СКЈ био је од 1951.

После одласка у пензију, предавао је на Машинском факултету у Мостару. У слободно време се бавио проналазаштвом и конструисањем. За своја остварења награђен је *Теслином наградом* и *Теслином медаљом*. Говорио је немачки и италијански, а служио се и француским језиком. Написао је књигу *Сећања* (1991), за коју је добио Прву награду СЈОЈ за дела са јеврејском тематиком.

Одликован је Орденом за храброст (1945), Орденом за војне заслуге III реда (1955), Орденом Народне армије са сребрном звездом (1961), Орденом за војне заслуге са златним мачевима (1971), Орденом братства и јединства са сребрним венцем (1976) и Орденом Народне армије са златном звездом (1978).

ИЗВОРИ: МО, Управа за кадрове, Досијеи персоналних података.

ЛИТЕРАТУРА: Хаим Мејухас: *Пут у неизвесност*, у: *Ми смо преживели: Јевреји о Холокаусту*, Београд 2001, 23-31; Хаим Мејухас: *Сећања*, у: *Јеврејски алманах 1971-1996*, Београд 2000, 457-474; Бошко Радиновић-Лукић: *Хаим Мејухас 1920-2001*, Билтен СЈОЈ 3 (2001), 20.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

Мел, Давид

лекар, пуковник санитета ЈНА, професор ВМА (Сиерац, Пољска, 27. I 1912 - Београд, 5. V 1993)

Отац Моше, мајка Естера.

Основну и средњу школу завршио је у Пољској а затим је, због *питегоус класус-а*, којим је био ограничен број Јевреја којима је дозвољено студирање, уписао Медицински

факултет у Белгији. Студирао је у Бриселу и Лијежу, у периоду 1932-1939. Године 1939. наставио је студије у Италији, али је убрзо ухапшен и послат у логор. Отац и мајка су му одведени у логор у Лубину, 1940.

Ослобођен је 7. септембра 1943. после капитулације Италије. Студије медицине је довршио у Модени, а по дипломирању 1943. радио је као приватни лекар у Италији. У мају 1944. прикључио се, као добровољац, санитетској мисији НОВЈ у Барију, болница Грумо. Касније прелази у болницу 8. корпуса на Хвару. Био је ангажован на збрињавању рањеника у болницама на Вису и Ластову. Члан је СКЈ од 30. јануара 1952. После завршетка Другог светског рата одлучио је да се настани у Југославији.

Специјализацију епидемиологије започео је 1949. у Хигијенском заводу ВМА, а убрзо је постао начелник лабораторије у Институту за епидемиологију. Касније је дошао на место начелника Лабораторије за експерименталну епидемиологију Завода за превентивну медицину ВМА.

Мел Давид

За доцента ВМА изабран је 1967, а за професора 1972. Унапређен је у чин пуковника 1963. Активну војну службу завршио је 31. децембра 1972.

Др Давид Мел се преваходно бавио превенцијом и сузбијањем цревних заразних болести. Међу првима у свету сматрао је да успешна вакцина треба да буде она која би имитирала природни начин инфекције, направљена од живих,

атенуираних патогених агенаса. Сличне принципе применио је и у прављењу вакцине против трбушног тифуса и колере. Ове вакцине данас су познате као *Мелове вакцине*. Одликовања: Орден за војне заслуге III степена (1955), Орден за војне заслуге са златним мачевима (1964), Орден Народне армије са златном звездом (1969), Орден за војне заслуге са великом звездом (1973), награда 22. децембар (1978). Др Мел је имао и статус експерта Светске здравствене организације.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Analysis of homogeneity by discriminatory analysis*, Београд 1965 (коаутор Иван Константиновић); *Методологија научноистраживачког рада у медицинско-биолошким наукама*, Београд-Загреб 1977; *Ентеротоксигене, ентероинвазивне и ентеропатогене Escherichiae coli у оболелих од пролива*, ВСП, 5, 1984.

ИЗВОР: Министарство одбране, Управа за кадрове, Досијеи персоналних података.

ЛИТЕРАТУРА: *In memoriam*, ВСП, 3, 1993, 316; *Војно-медицинска академија ЈНА*, Београд 1985, 22, 33; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 441.

ФОТОГРАФИЈА: ВСП, 3, 1993, 316

Д. Шаренац

Милко, Аурел

лекар фтизиолог
(Суботица, 1900 - Суботица, 1985)

Основно и средње образовање стекао је у Суботици, а медицину дипломирао на Медицинском факултету Универзитета у Бечу, 1926. Једно време, радио је на Интерној клиници у Бечу и Интерној клиници у Будимпешти. Године 1928, отишао је у Швајцарску на две године, у санаторијум за плућне болести у Давосу, где је завршио специјализацију из фтизиологије. Са својим ментором проф. Маурером, радио је на корекцији оперативног захвата код болесника са туберкулозом плућа (усавршавање технике интраплеуралне пнеумолизе). Као специјализант, конструисао је, односно побољшао облик игле за интраторакалну инјекцију. Радио је и на иновацији поступка за стерилизацију торакоскопа.

У Суботицу се вратио 1930. године. Отворио је приватну ординацију, а хонорарно је радио и у амбуланти дирекције Државних железница. Био је консултант за интерне болести и фтизиологију у приватном санаторијуму „Парк“, у који се касније преселила Јеврејска болница и где је задржао статус консултанта. Године 1944, окупационе власти су га одведе на принудни рад, а затим у немачки концентрациони логор.

После ослобођења, једно време је радио у болници за бивше логораше, али су га, због нарушеног здравља, брзо пустили кући. После опоравка, радио је на Интерном одељењу Суботичке болнице. Основао је Одељење за плућне болести и фтизиологију и био начелник тог одељења до одласка у пензију.

Био је члан СЛД, члан суда части Подружнице, члан редакцијског одбора „Медицинског прегледа“ и стручни саветник при Секретаријату за здравље НР Србије. Учествовао је на многим стручним састанцима и одржао већи број предавања.

БИБЛИОГРАФИЈА: Milko Aure, *Jacobaeus-mütétröl*. Orvosi Hetilap, 1929, 39: 1(1929.IX.28); Milko A., *Ein Fall chromatischer Pilocarpin-Vergiftung. Zugleich ein Beitrag zur Pharmacologie des Pilocarpins*. Klin. Wschr., 1930, 9 (4) 170; Milko A., *Eine neue Nadel für intrathoracale Injektionen*. Z.Tuberk., 1930: 35; Милко А., *Ка питању врућег или хладног пнеумоторакса*. Туберкулоза, 1951, 5-6: 415; Милко А., *Индикације и контраиндикације лечења плућне туберкулозе стрептомицином* (с нарочитим обзиром на стрептомицин-резистенцију). Туберкулоза, 1952, 3: 237.

ИЗВОР: Либман Е: *Истакнути лекари Суботице (1792 - 1992)*. Суботица, 2003. Историјски архив.

А. Дарваш

Минх, Адолф

власник рудника
(Параћин, 18. V 1880 - Београд, 1941)

Отац Самуило, власник параћинске текстилне фабрике. Адолф је похађао гимназију у Прагу, а потом је завршио Трговачку академију у Бечу. Први рудници које је породица Минх отворила били су *Свети Стеван* код

Алексинца и *Моравац* код Ђићевца. Почетком XX века, основали су рудник угља *Ртањ* (1902). Рудник је водио отац Самуило, а помагали су му синови. После очеве смрти (1919), браћа, предвођена најстаријим Јулијусом, наставила су да заједно воде рудник. Због последица велике економске кризе на пословање рудника, Јулијус се убио (1931), па је Адолф преузео вођење послова. Помагали су му млађи брат Александар и Јулијусова удовица Грета. За време Адолфовог руковођења рудником, у Бољевцу је изграђен парк на 40 хектара површине са 150 врста растиња и дрвећа, а 1935. подигнут је и Соколски дом.

Адолф се убио након уласка Немаца у Београд 1941. године.

ЛИТЕРАТУРА: Стеван Вељковић, *Бољевац и околина од првих трагова до Другог светског рата*, Зајечар 1986, 186-188, 198, 204, 225; Михаило Б. Милошевић, *Јевреји за слободу Србије 1912-1918*, Београд 1995, 116; Рада Живковић, *Рудник „Ртањ“ и породица Минх* http://www.elmundosefarad.eu/wiki/wiki/index_php?title=Rudnik_%22RTANJ%22_i_porodica_MINH (20. 12. 2010); Тања Михајловић, *Породица Минх на Ртњу (1902-1941)* <http://krivivir.blogspot.com/2009/08/porodica-minh-na-rtnju-1902-1941.html> (20. 12. 2010).

А. Рафаиловић

Минх, Јулијус

власник рудника, текстилни индустријалац
(Параћин, 1873 - Београд, 1931)

Отац Самуило, власник параћинске текстилне фабрике и рудника.

Јулијус је био иницијатор окретања пословима са рудницима. Први рудници које је породица Минх отворила били су *Свети Стеван* код Алексинца и *Моравац* код Ђићевца, а почетком XX века постали су власници рудних поља у околини планине Ртањ, да би 1902. основали рудник угља *Ртањ*. Рудником је управљао Самуило, а помагали су му синови Јулијус, Адолф и Александар.

Када су обезбедили искључиво право истраживања и експлоатације налазишта, набавили су савремену рударску опрему и машине и запослили стручну радну снагу. До

Првог светског рата отворили су још једно окно и подигли жичару, управну зграду, ковачницу и стругару. Високо квалитетан угаљ из овог рудника трошили су Борски рудници, паробродске компаније, железница и индустријска постројења.

После повлачења српске војске Јулијус је био интерниран у Бугарску, а остатак породице се одселио из Србије. Немци су експлоатисали рудник (1915-1918), а пре повлачења су демолирали машине, запалили и потопили угљенокоп. Јулијус Минх је преузео вођење рудника после очеве смрти 1919. У послератном периоду рудник је добио постројења перioniце и брикетнице угља. До избијања економске кризе производња угља је удесетостручена.

Минх Јулијус

У периоду управљања рудником Јулијус је, са супругом Гретом, поклањао много пажње животу радника: отворили су приватну школу за децу радника, амбуланту, изграднили су станове за чиновнике и раднике који нису били из околине, биоскоп, а помогли су и изградњу школа у местима из којих је долазио највећи број радника. У столарској радионици израђиван је намештај који је бесплатно дељен радницима приликом усељења у радничке станове. Због последица светске економске кризе на пословање рудника, Јулијус се убио 1931. у свом стану у Београду. Грета је у знак сећања на свог мужа подигла, на врху Ртња, капелу посвећену Светом Ђорђу која је освећена 1936. Вођење рудником преузели су Адолф и Александар Минх и удовица Грета.

ЛИТЕРАТУРА: Стеван Вељковић, *Бољевац и околина од првих трагова до Другог светског рата*, Зајечар 1986, 186–188, 198, 204, 225; Михаило Б. Милошевић, *Јевреји за слободу Србије 1912-1918*, Београд 1995, 116; Рада Живковић, *Рудник „Ртањ“ и породица Минх* http://www.elmundosefarad.eu/wiki/wiki/index.php?title=Rudnik_%22RTANJ%22_i_porodica_MINH (20. 12. 2010); Тања Михајловић, *Породица Минх на Ртњу (1902–1941)* <http://elmundosefarad.wikidot.com/porodica-minh-na-rtnju-1902-1941> (20. 12. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: Стеван Вељковић, *Бољевац и околина од првих трагова до Другог светског рата*, Зајечар 1986.

А. Рафаиловић

Минх, Самуило

индустријалац, власник рудника
(Тријеш, Моравска, ? - Беч, 1919)

Бертолд Минх, фабрикант чохане робе из Тријеша, основао је са својим рођаком Самуилом фабрику текстила 1870. у Параћину. Од 1880. добили су искључиво право на производњу чохе, сукна, вунених штофова, абе и предива. Повластице су пренете на фирму *Браћа Минх* 1887. Била је то прва модерна фабрика те врсте на Балкану која је производила за домаће потребе и за извоз. Подстакнут од најстаријег сина Јулијуса, Самуило се 1896. окренуо инвестирању у рударство. Крајем XIX века отворио је руднике угља *Свети Стеван* код Алексинца и *Моравца* код Тићевца.

Почетком XX века синови и он постали су власници рудних поља у околини Ртња, а рудник каменог угља *Ртањ* отворили су 1902. Пошто су обезбедили искључиво право истраживања и експлоатације налазишта, набавили су савремену рударску опрему и машине и обезбедили стручну радну снагу. До Првог светског рата отворено је било још једно окно и подигнути су жичара, управна зграда, ковачница и стругара. Висококвалитетан угаљ из овог рудника трошили су Борски рудници, паробродске компаније, железница и индустријска постројења. На тржишту је угаљ из *Ртња* био веома тражен, па је рудник

радио у три смене без прекида. За национално и верски хетероген састав радника Минхови су изградили станове, школу и амбуланту.

Током Првог светског рата са породицом се повукао из Србије. Немци су експлоатисали руду за време рата (1915-1918). Пред сам крај рата демолирали су машине, а угљенокоп запалили и потом потопили. Самуило се са породицом вратио у Србију, али је због болести убрзо отишао у Беч на лечење, где је и преминуо.

ЛИТЕРАТУРА: Стеван Вељковић, *Бољевац и околина од првих трагова до Другог светског рата*, Зајечар 1986, 186-188; *Прича о Грети и Јулијусу Минху (заборављеним доброчинитељима)* <http://www.elmundosefarad.eu/wiki/wiki/index.php?title=Boljevac> (21. 12. 2010); *Породица Минх на Ртњу (1902-1941)* http://www.duhrtnja.com/index.php?option=com_content&view=article&id=31:istorija-rtnja&catid=7:o-rtnju&Itemid=18 (21. 12. 2010).

А. Рафаиловић

Митров, Ненад

(име које је Алфред Розенцвајг/Rosenzweig/ користио у свом књижевном раду и јавном животу)

песник, филозоф, чиновник
(Вуковар 28. IV 1896 - Нови Сад 7. VII 1941)

Потиче из јеврејске лекарске породице.

Основну школу завршио је у Вуковару а гимназију од I до VI разреда у Сремској Митровици, VII и VIII разред у Загребу где је положио матуру 1914. Чисту филозофију и класичну филологију уписао у Грацу а потом наставио студије у Загребу где је дипломирао (1919). Говорио је немачки, служио се класичним језицима.

После ослобођења радио је у Просветном одељењу у својству суплента. Годину дана касније радио је у одсеку Министарства просвете за Банат, Бачку и Барању где је остао до 5. IX 1920. Тада је прешао за административног чиновника грађевинске дирекције Министарства грађевина. По оснивању бановина, постављен је за персоналног референта у техничком одељењу Дунавске бановине у Новом Саду где је радио до Априлског рата. На конкурс

1929. године за административног секретара Матице српске није примљен. Одмах по окупацији, власти су га отпустиле из службе.

Почетком лета 1941. три пута је позиван и саслушаван од злогласне мађарске Контрашпијунаже (Kémelháritó). Приликом последњег саслушања добио је налог да за 2-3 дана састави списак својих пријатеља.

Био је тешко хендикепиран од малена с великом грбом и искривљеном кичмом на слабо развијеном телу. Можда је због тога власт сматрала да ће бити лако да се наговори за сарадњу с њима. Није хтео да живи као издајица и одлучио се на самоубиство. Тражио је од свог познаника лекара већу количину средстава за спавање али је одбијен јер је било очигледно да је та количина лека намењена самоубиству. Због тога је у свом стану, средивши ствари и написавши опроштајна писма, отворио славину за гас и угушио се 7. јула 1941.

Први рад објавио је у омладинском листу *Побратим* а потом се јављао у разним часописима, листовима, календарима и зборницима већ од 1915. године. „У поезији говорио је о свом мукотрпном животу, истинитије и непосредније но што је требало. Био је лични песник, један од најличнијих којег је, ваљда, имала наша књижевност“. Наводи се да „ је песник за кога су његови другови говорили да је најбезазленији и најљубазнији човек кога су срели у животу. Цењен и као личност и као песник... у новосадским књижевним круговима био је познат као изразито лирски песник који је с посебном пажњом неговао љубавну поезију пуну горчине, трагизма и неостварене жудње“ (Предраг Палавестра).

БИБЛИОГРАФИЈА: Објављене песме, с обзиром на њихову бројност, в. *Лексикон писаца Југославије* св. IV, Матица српска 1997; 523-524 – *Енциклопедија Новог Сада*. Нови Сад; 15: 227-229 – Б. Чиплић: *Сећање на Ненада Митрова*, Јеврејски алманах 1955-1956, Београд: 237-244 – П. Палавестра: *Јеврејски писци у српској књижевности*. Београд, 1998: 120.

ЛИТЕРАТУРА: За његове биографске податке в. радове наведене у Библиографији.

Т. Ковач

Младинов, Давид

јеврејски културни радник, књижевник
(Сплит, 31. III 1946)

Отац Душан, мајка Силвана, рођ. Морпурго. Основну школу и Класичну гимназију завршио је у Сплиту. У Београду је дипломирао археологију на Филозофском факултету и драматургију на Академији за позориште, филм, радио и телевизију. На Брандајс универзитету у Бостону магистрирао је из савремене јудаистике 1978. са темом *Iranian Jewish Organization: The Integration of an Emigre Group into the American Jewish Community*. Рад је објављен у часопису „Jewish Communal Service Association of North America“ 1981.

Младинов Давид

Објављивао је приповетке у Југославији, Израелу, САД и Енглеској. Шездесетих година, у Београду био је главни уредник студентског јеврејског часописа *Кадима*. Добитник је већег броја награда за приповетке на наградним конкурсима у организацији Савеза јеврејских општина Југославије. У САД је радио двадесет година као директор Јеврејског културног центра у Бостону и био један од оснивача и уметнички директор професионалног јеврејског позоришта. (Jewish Theatre of New England). Од 2000. ради као директор за развој и програме CAMERA (Committee for Accuracy in Middle East Reporting in America), која се залаже за објективно извештавање о Израелу у америчкој штампи и осталим медијима.

Његове приповетке претежно се баве јеврејским темама, а посебно искуствима југословенске јеврејске заједнице после Другог светског рата. Превео је на енглески драму *Глориа* Ранка Маринковића, *Five Modern Yugoslav Plays*, Сурсо Press, New York 1977. и роман *Гробница Бориса Давидовича* Данила Киша. Живи у САД, у Бостону.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Прозор*, Сплит 1970; *Ахеронове птице*, Београд 1998; *Кинески шах*, Београд 2004.

ИЗВОРИ: Подаци добијени од Давида Младинова.

ЛИТЕРАТУРА: *Кинески шах*, Београд 2004, стр. 215; Давид Младинов, Превремени починак, <http://elmundosefarad.wikidot.com/david-mladinov-privremeni-rosinak> (8.07.2011); Давид Младинов, Свети Петар, <http://www.makabijada.com/dopis/stpetar.htm> (10.07.2011).

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

Т. Спасојевић

Мошић, Александар

инжењер технологије
(Цирих, Швајцарска, 21. V 1919)

Отац Макс - Моше Мошић, трговац зубно-техничким материјалом, умро у Израелу 1978 - мајка Елза, рођена Нојвелт, домаћица, убијена у логору на Бањици, 9. маја 1942.

Као студент четврте године Технолошког факултета у Београду, после бомбардовања Београда 6. априла 1941, уз помоћ лажних исправа стигао је на Корчулу, у истоимено место, почетком септембра 1941. После капитулације Италије, септембра 1943. придружио се 13. далматинској бригади и учествовао у НОР-у до ослобођења. Вратио се 1945. у Београд, наставио студије на Техничком факултету и дипломирао 1947.

Службу је започео у Војно-техничкој лабораторији у Београду. У Лукавцу код Тузле радио је у Фабрици соде као шеф лабораторије (1949-1952) и ту је написао прве стручне радове из анализе соде, објављене у *Гласнику хемијског друштва*. Јуна 1952. запослио се у Рафинерији нафте у Сиску где је напредовао до звања техничког директора фабрике. Истакао се у области крековања,

а Рафинерија је постала једна од водећих у Европи за тај поступак производње. Од средине 1964. радио је на изградњи и покретању производње у Рафинерији нафте у Панчеву, у којој је радио до 1973.

Мошић Александар

Од 1960. до 1973. предавао је Индустијску прераду нафте на Технолошком факултету у Загребу и Сиску. Пошто није било уџбеника из те области, написао је скрипта *Прерада нафте*. Од 1973. до лета 1976. радио је као експерт УН за образовање кадрова у индијској петрохемији у Вадоари (Бароди).

Аутор је три уџбеника на енглеском језику о преради нафте и петрохемији и већег броја саопштења, расправа и чланака у стручним и научним часописима и на саветовањима из области технологије прераде нафте у течна горива. Био је сарадник месечног научног и стручног часописа *Нафта* (1958-1973). Заслужни је члан Српског хемијског друштва и Југословенске асоцијације за нафту и гас.

Активно је деловао и у СЈОЈ-у. Од 1970. до 1973. био је председник Комисије ЈИМ-а и заменик председника Савеза. Почасни је члан Извршног одбора Савеза и члан Главног одбора Светске федерације јеврејских бораца, партизана и логорских заточеника. Иницијатор је акције обележавања 60. годишњице пропасти Кладово-транспорта, а радио је и као члан редакције издања *Ми смо преживели - Јевреји о Холокаусту* (1999-2006).

Био је члан ИО Института за истраживање Јасеновца, у Њујорку. Од јесени 2006. и током 2007. учествовао је у

превођењу дела др Валтера Маношека *Србија без Јевреја*, са српским насловом „Холокауст у Србији“.

Одликовања: Орден за храброст и заслуге за народ III реда (1948); Одликовање Републике Аустрије у знак захвалности за услуге око одржавања манифестације „Кладово-транспорт 2002.“ и за стручно школовање оператера Аустријске индустрије нафте; две Мегиле-захвалнице Савеза јеврејских општина Југославије.

Живи у Београду.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Fired Heaters*, 1974, *Olefins Manufacture, Part One* и *Part Two*, 1976. за *Indian Petrochemical Corporation*; *Мој син ће живети*, аутобиографија, Београд 2011.

ИЗВОРИ: Лични фонд А. Мошића, архив ЈИМ; Разговори А. Мошића са Б. Џидић вођени 2000-2010.

ЛИТЕРАТУРА: *Ми смо преживели - Јевреји о Холокаусту*, књ. 1, 179, Београд 2001; Мошић, Александар, *Мој син ће живети*, Београд 2011.

Б. Џидић

Мрчарица, Естера

биолог, професор универзитета
(Сарајево, 24. I 1933)

Отац Меир Мусафија, мајка Фрида, рођ. Шнетрепл. Други светски рат је провела кријући се у Сарајеву. После рата је завршила основну, па Учитељску школу у Сарајеву. На Вишој педагошкој школи у Сарајеву дипломирала је 1952, на групи биологија са хемијом. Завршила је Природно-математички факултет у Љубљани (Наравословна факултета), Одсек биологија 1957. Магистрирала је 1974, а докторирала 1979. на Универзитету у Сарајеву.

На Медицинском факултету у Сарајеву радила је као асистент на предмету биологија (1957-1960), да би од 1960. предавала исти предмет на Медицинском факултету у Нишу. Истовремено била је управник Института за биологију са хуманом генетиком у Нишу. Пензионисана је 1998. као редовни професор Медицинског факултета у Нишу.

Мрчарица Естера

ВАЖНИЈА ДЕЛА: Естера Мрчарица, Јелена Живанов-Чурлис, *The influence of phenol on the population genetic structure of Drosophila melanogaster*, Генетика, 22, 1, 1990, 15-21; Естера Мрчарица, Јелена Живанов-Чурлис, *The influence of aging on genetic structure*, Генетика, 28, 2, 1996, 55-59.

ИЗВОР: Разговор са Естером Мрчарицом.

ЛИТЕРАТУРА: *Биографски лексикон. Познати српски лекари*, Београд, Торонто 2005, 554; *Ми смо преживели, Јевреји о холокаусту 4*, Београд 2007, 269-274; Милан Вишњић, *45 година Медицинског факултета у Нишу*, Ниш 2005, 38.

ФОТОГРАФИЈА: *Ми смо преживели 4*, 269.

Д. Шаренац

Н

Најман, Драгољуб

дипломата

(Београд, 16. VIII 1931 - Београд, 22. XI 2007)

Отац Јосиф, мајка Јулија, рођ. Клопфер.

Средњу школу је завршио у Београду. Матурирао је 1950. Студирао је на Новинарској високој школи до њеног укидања, а потом дипломирао на Правном факултету у Београду. Као средњошколац, 1949. постао је уредник листа *Нови средњошколац* и био уредник до 1952. Од 1952. био је члан редакције листа *Студент*. Од 1950. до краја 1956. радио је у Одељењу за међународне везе Централног одбора Савеза студената Југославије. У време док је био средњошколац и студент, учествовао је у више радних акција: на изградњи пруге Брчко-Бановић (1946), аутопута Београд-Загреб (1950), пруге Добој-Бањалука (1951) итд. На рад у Секретаријату УНЕСКО-а ступио је јануара 1957, где је био на разним функцијама: шеф мисије у Конгу (1961-1965), шеф Одељења за Африку (1965-1969), директор образовања наставног кадра, директор Одељења за високо образовање (1969-1975) и помоћник генералног директора (1975-1986), када је остварио право на пензију УН.

У периоду 1983-1995. обављао је дужност генералног секретара Интеракцијског савета бивших шефова влада и држава, чији је председник био бивши немачки канцелар Хелмут Шмит. Од 1992. до 2000. био је саветник председника Независне комисије о популацији и квалитету живота. Поред ових дужности, у годинама пред распад СФРЈ радио је као консултант Интерамеричке банке за развој, програма УН за развој и Европске економске заједнице.

Био је и потпредседник фондације за образовање афричких лидера и члан Извршног комитета форума за образовање афричких лидера.

Од 2001. до 2007, када је преминуо, радио је као амбасадор-стални представник делегације Србије и Црне Горе при УНЕСКО-у у Паризу и представник Србије и Црне Горе у Извршном савету УНЕСКО-а. Ову дужност обављао је без надокнаде.

Најман Драгољуб

Дао је велики допринос уписивању манастира Високи Дечани, Грачаница, Пећка патријаршија и Богородица Љевишка на листу светског културног наслеђа и уписивању Архива Николе Тесле (2003) и Мирослављевог јеванђеља (2005) у УНЕСКО-ов регистар „Памћење света“. Одликован је орденом Официра реда Нигерије (2002) и Витеза француске Легије части (2005).

Аутор је више књига, студија и чланака. Преминуо је у Паризу, а урна са његовим посмртним остацима положена је на Новом гробљу у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Bildung in Afrika*, б. т. 1976; *Високо образовање, чему?*, Београд 1976.

ИЗВОРИ: Република Србија, Министарство спољних послова, Одељење за персоналне и правне послове, биографски подаци Драгољуба Најмана; ЈИМ, База Матичне књиге рођених

ЛИТЕРАТУРА: Драгољуб Најман, амбасадор СиЦГ при УНЕСКО, <http://www.srpskadijaspora.info/vest.asp?id=5760> (23. 10. 2010); Преминуо амбасадор Драгољуб Најман, <http://www.seecult.org/node/24916> (23. 10. 2010); Саопштења, http://www.msp.gov.rs/Srpski/Statement/221107_s.html (23. 10. 2010); Драгољуб Најман, <http://www.unesco.org/archives/atom/web/index.php/actor/show/isaar/4208> (23. 10. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: Драгољуб Најман, http://portal.unesco.org/en/files/29562/11296415981cred_chair.jpg/cred_chair.jpg.

Т. Спасојевић

Најман, Јосиф

архитекта, професор универзитета
(Београд, 19. V 1894 - Београд, 1951)

Отац Исидор, мајка Евелина, рођ. Најхут.

Рођен је у београдској трговачкој породици. Завршио је основну школу и гимназију у Београду. После положене матуре, као добровољац је учествовао у Првом светском рату, из којег се вратио као носилац Албанске споменице, Споменице европског рата 1914-1918, Француског ратног крста и ордена Легије части.

Уписао је архитектонски одсек Техничког факултета у Београду. Пошто је дипломирао фебруара 1923, отишао је на специјализацију у Париз, где се усавршавао на *École Nationale Supérieure des Beaux-Arts* и упоредо службовао у пројектантском бироу Француске банке. Вративши се у Београд (1927), отворио је самостални архитектонски атеље у Влајковићевој улици 20. Са својим пројектима

учествовао је на изложби југословенске савремене архитектуре у Београду 1931. године и био стални учесник јавних конкурса. Успешно је радио до 1941. године.

После капитулације Југославије, пребегао је у Италију, где је интерниран у логор. Када је Италија капитулирала, септембра 1943. прешао је у Швајцарску, где се укључио у НОП. Једно време вршио је дужност председника Месног одбора НОП-а у Лозани.

По повратку у Београд, запослио се у архитектонском одсеку Комуналног одељења Извршног одбора Народног одбора (ИОНО) града Београда, где је 1947. постао шеф одсека. Изабран је за доцента Архитектонског факултета у Београду (1949), на катедри за Елементе пројектовања, коју је преузео од Богдана Несторовића. Као помоћник Милоша Сомборског, руководио је израдом Генералног урбанистичког плана Београда 1950. године.

Његове грађевине карактерише еклектички узус у комбинацији са обрасцима академске, модерне и експресионистичке архитектуре. Као један од најзначајнијих представника међуратне генерације српских архитеката, у Београду је реализовао око четрдесет грађевина различитих намена.

Његово најпознатије архитектонско дело је колективна стамбена зграда у Кнез Михаиловој улици 47, која је подигнута из фонда Задужбине Николе Спасића (1930). Прва јавна грађевина коју је пројектовао у Београду била је Ковница новца (данашњи Завод за израду новчаница) 1930. године. Уследиле су зграде Трговачке академије (1931), Општинске штедионице (1936) и Државне маркарнице (данашњи Институт за истраживања материјала Србије) (1946).

ЛИТЕРАТУРА: Дивна Ђурић Замоло, *Архитектура и грађевинарство Јевреја у Београду*, Зборник ЈИМ, 6, 1992, 216–244; Слободан Богдановић, *Архитектонска енциклопедија Београда XIX и XX века*, књ. II, Београд 2005, 999-1004; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945: жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 448.

М. Радовановић

Најман, Јулија, рођ. Клопфер

писац и драматург

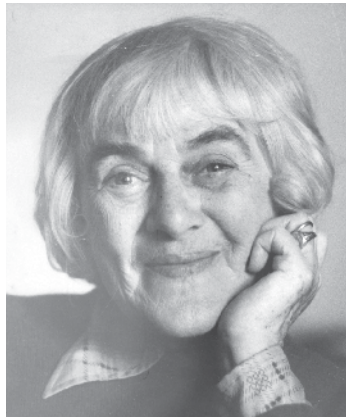
(Иваново Поље, 13. X 1905 - Италија, 27. XII 1990)

Познати псеудоним: Јулија Наумовић

Отац Александар, мајка Клара, рођ. Шренгер.

Рано детињство провела је у Параћину, где је њен отац био један од оснивача фабрике стакла.

Основно школовање започела је у Дарувару (1911-1913), а наставила у Земуну (1913-1914) и Београду (1914). По жељи свог оца, отишла је 1915. на даље школовање у Беч, где је похађала Schwarzwaldische Schulanstalten (1915-1922). Међу предавачима били су и поједини универзитетски професори (Оскар Кокошка, Адолф Лос). Изабрана је у савет ученика 1918.

Најман Јулија

После смрти оца 1922. вратила се у Загреб, где се запослила у Народној банци. Истовремено је посећивала предавања на Експортној академији. Прешла је на место секретарице у Југобанци (1923-1924), а затим намештеника Балканске банке у Београду (1924-1925). Радила је и као шеф кореспонденције и кореспондент за француски, енглески и немачки језик у предузећу Траверза (1925-1929). До почетка рата живела је у Београду.

После пораза Краљевине Југославије, априла 1941. преко Сплита пребацила се у Милано и Лион. Заједно са

породицом пребегла је у Швајцарску после окупације југа Француске. Сви су на десет месеци интернирани у логор Сињал, код Лозане, после чега су добили право слободног кретања. Ванредно је студирала психологију у Лозани (1943-1945), али није завршила студије.

У Југославију се вратила лета 1945. После смрти мужа 1951. издржавала се преводећи са француског и енглеског језика. Посветила се и писању.

Прве чланке објавила је у *Борби* (1948). Сарађивала је са *Књижевним новинама*, *Телеграмом*, *Гласом*, *Политиком*, *Вјесником* и часописима *Израз*, *Одјек*, *Јеврејски алманах*, *Летопис Матице српске*, *Домети* и *Стварање*.

Написала је низ радио-драма, од којих се најзначајнијом сматра *Camposanto*, изведена на Трећем програму Радио Београда.

За собом је оставила преко стотину интервјуа са најзначајнијим личностима свог доба. Током првог боравка у Паризу 1952. интервјуисала је Жана Касуа, сликаре Сулажа и Зао Ву Киа, архитекту Албера Лапраду. За време следећих боравака у Паризу, разговарала је са Сартром, Лефевром, Арагоном, Јонеском, Битором, Симон де Бовоар, Ален Роб Гријеом и Натали Сарот. Током једногодишњег боравка у САД 1959, интервјуисала је Артура Милера, Мерилин Монро, Френка Лојда Рајта...

За радио драму *Camposanto*, у режији Дарка Татића, добила је награду Premio Ondas у Барселони 1977.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Приче о Ани*, Београд 1952; *Точак у благу*, Нови Сад 1953; *Жути кавез*, Београд 1954; *Шапат*, Крушевац 1968; *Парастос за шампиона*, 1971; *Camposanto*, 1977; *Намештање лица*, Београд 1979; *Црно-бело*, Београд 1983.

ЛИТЕРАТУРА: *Лексикон писаца Југославије*, Суботица 1997, књ. IV, 611 (Д. Влатковић); *Ко је ко у Југославији*, Београд 1980, 706; Предраг Палавестра, *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд 1998, 133; Јулија Најман, *Лице*, Београд 1979, 86–87; Јулија Најман, *Предела, догађаји*, Београд 1988, 151; Јулија Најман, *Црно-бело*, Београд 1985, 111; Јулија Најман, *Жути кавез*, Београд 1989, 91.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Најфелд, Алфред

лекар, пуковник санитета ЈНА
(Жешов, Аустро-Угарска, 15. VII 1911
- Београд, 24. IX 1989)

Отац Мауриције, мајка Хермина.
После матуре, три пута је покушао да се упише на Медицински факултет у Кракову, али је сваког пута одбијан, на основу одредбе *numerus clausus*. У Југославију је дошао 1929, а медицину је дипломирао на Загребачком универзитету 1938. године. Уочи Другог светског рата, власти су му наредиле на напусти земљу, али је одлучио да илегално остане у Загребу.

Најфелд Алфред

Након окупације, радио је, до јесени 1941, у здравственој служби Јеврејске општине у Загребу, а затим се пријавио у групу лекара која је упућена у Босну ради лечења ендемског сифилиса. Радио је у Тузли и Босанској Крупи. Крајем јуна 1943, успоставио је везу са Подгрмечким партизанским одредом. Најпре је преко курира слао лекове и обавештења, да би, јуна 1944, ступио у НОВ. Био је управник болнице 39. Крајишке дивизије, а затим референт санитета 15. Крајишке бригаде. После рата (1946), радио је у Земуну на организовању здравствене службе у Југословенском ратном ваздухопловству. Завршио је специјализацију из ваздухопловне физио-логије, а потом и из неуропсихијатрије. Провео

је годину дана на усавршавању војне психијатрије у Сан Антонију, у Тексасу (1953-1954). По повратку, организовао је психијатријску службу у Ваздухопловно-медицинском институту, чији је био начелник. Припадао је групи лекара који су предњачили у примени неуропсихијатрије у југословенском РВ и ПВО. До пензионисања, 1970. био је начелник санитетске службе ЈРВ. Рад је наставио 1975. у Модричи, у Заводу за лечење, рехабилитацију и социјалну заштиту хроничних душевних болесника, где је, заједно са супругом, помагао у лечењу пацијената.

ИЗВОР: Интервју са др Етелком Најфелд.

ЛИТЕРАТУРА: *Ми смо преживели. Јевреји о Холокаусту*, 3, Београд 2009, 32-38; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 448; ВСП, 60, 2003, 501-508; ВСП, 2007, 64, 805; ЈПр, XL, 9-12, 1989, 19-20.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Д. Шаренац

Најфелд, Весна

генетичар, професор универзитета
(Београд, 6. III 1947)

Отац Алфред, мајка Етелка, рођ. Шпицер.
Основну школу и гимназију завршила је у Београду. Била је активна у организацијама јеврејске омладине у Југославији.

Дипломирала је биологију на Природно-математичком факултету у Београду (1970), а магистрала 1973. на институту „Џон Инс“ у Норичу (Енглеска) на тему бактеријске генетике. Докторирала је у Лондону 1975. из хумане цитогенетике. Специјализирала је на Вашингтонском универзитету у Сијетлу (1975-1977). Радила је као истраживач и асистент Медицинског факултета Универзитета у Вашингтону (1978-1980), затим као истраживач и асистент на одељењу за хематологију на Медицинском факултету и Клиничко-истраживачком центру „Маунт Сајнај“ у Њујорку (1980-1989), потом као ванредни професор на одељењу за хематологију и онко-

логију (1989-2005). Упоредо, радила је у истој установи на одељењу за патологију (2003-2005). Од 2005. ради као редовни професор патологије и медицине (хематологија и онкологија) на Медицинском факултету и у истраживачком центру „Маунт Сајнај“. Од 1980. директор је Лабораторије за цитогенетику тумора, а од 1998. и директор молекуларне цитогенетике тумора.

Члан је више стручних удружења: Генетичког друштва Енглеске (1970-1976), Америчког друштва за хуману генетику (од 1976), Америчког друштва за хематологију (од 1981), Њујоршке академије наука (1985-1989), Њујоршког друштва за проучавање крви (од 1985), Америчког друштва за напредак науке (од 1997).

Сарадник је већег броја часописа: *Blood, Acta Haematologica, American Journal of Hematology, Cancer, Cancer Investigation, Cytogenetics and Cell Genetics, Genes, Chromosomes and Cancer, Leukemia, Bone Marrow Transplantation.*

Поред педагошког рада, бави се истраживањима промена на нивоу молекула, хромозома и ћелија које доводе до појаве леукемије, као и мапирањем гена. Њен највећи допринос огледа се у разумевању патогенезе и клоналног порекла хроничне мијелоидне леукемије. Велики значај имају и њене публикације посвећене истраживању мијелодисплазије, полицитемије вере и мијелофиброзе. Добитник је неколико признања, међу којима и награде Ричард Розенфилд (Richard Rosenfield) 2006.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Isochromosome 17 in a case of chronic erythroleukemia*, Scandinavian Journal of Hematology 17, 1976, 101-104; Najfeld V., Fialkow P. J., Karande A., Nilsson K., Klein G., Penfold G., *Chromosome analyses of lymphoid cell lines derived from patients with chronic lymphocytic leukemia*, International Journal of Cancer, 26, 1980, 543-549; *Diagnostic application of FISH to Hematological Malignancies*, Cancer Investigation, 21, 5, 2003, 807-814.

ИЗВОР: Радна биографија.

ЛИТЕРАТУРА: Александар Ненадовић, *Београђанка на Менхетну*, Политика, 30. април, 1. и 2. мај 1989, 13; *Југословенски Јевреји у свету*, Јеврејски преглед, XL, 1-4, 1989, 66.

Д. Шаренац

Најфелд, Етелка

лекар

(Славонски Брод, 15. VIII 1916)

Отац Рудолф Шпицер, мајка Хелена, рођ. Адлер. Основну школу и гимназију завршила је у Славонском Броду, док је Медицински факултет уписала у Загребу 1934. Напад на Краљевину Југославију затекао ју је на студијама. Током рата венчала се са Алфредом Најфелдом, у Загребу. Октобра 1941. послата је заједно са супругом на присилни рад у источну Босну, у састав екипе за сузбијање ендемског сифилиса. Радили су у Тузли, Живиницама и Босанској Крупи. Током рада на терену сарађивали су са Подгрмечким партизанским одредом, што је пријављено усташким властима. За време савезничког бомбардовања железничке пруге у близини Крупе, погинуле су јој мајка и двогодишња кћерка. Нешто раније њени отац и брат су убијени у Јасеновцу.

Најфелд Етелка

У јуну 1944. заједно са супругом прешла је на партизанску територију где је убрзо родила сина. Остатак рата провела је на раду у болници 39. крајишке дивизије. У Другом светском рату изгубила је 56 чланова ближе и даље породице.

По ослобођењу Загреба, положила је два испита која су јој недостајала да дипломира медицину. После дипломирања преселила се у Београд, у коме је специјализовала микро-

биологију у Хигијенском заводу. Већи део радног века провела је у Заводу за здравствену заштиту Србије, а једно време предавала је и на постдипломским студијама. Била је члан Савезне комисије за стандардизацију лабораторијских метода. Пензионисана је 1973.

Активно је учествовала у раду различитих јеврејских организација. Била је председница Координационог одбора Женских секција јеврејских општина Србије и члан већа Јеврејске општине Београда. Заједно са Луци Петровић направила је формулар за анкету *Моја породица*, у оквиру које су сакупљени вредни биографски подаци. Свој рукопис о животу јеврејске заједнице у Славонском Броду предала је на чување ЈИМ.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: „Јеврејска заједница у Славонском Броду између два светска рата“ (рукопис, 1984).

ИЗВОР: „Моја породица“, ЈИМ

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 448; *Ми смо преживели. Јевреји о Холокаусту*, I, Београд 2001, 339-350.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Д. Шаренац

Нахмијас, Данило

књижевник
(Бугојно, 1926)

Основну школу и ниже разреде гимназије завршио је у Сарајеву. По избијању рата, краће време се налазио у Сарајеву да би потом побегао у Далмацију где је ухапшен као припадник НОП-а. Прошао је кроз више италијанских логора. После капитулација Италије, ступио је у НОВ и ПОЈ као борац VII банијске дивизије. Рат је завршио као официр. Током рата бавио се писањем пропагандних чланака. После ослобођења наставио је школовање и књижевни рад. Писао је кратке приче утемељене на искуствима из рата. Објављивао је текстове у више часописа. Они награђени објављени су у *Алманаху младих*, зборнику намењеном радовима најмлађих писаца. Истовремено писао је репортаже за *Борбу* и друге листове. Његов први

роман *Нема мјеста под сунцем* (радни наслов *Голем се није пробудио*) објављен је 1959, роман *Развејано семе* објављен је 1960. Заједно са делом *Огањ*, 1963. *ови романи* чине трилогију о људима и догађајима из пишчеве младости. Између осталих радова издвајају се *Голем* и *Јабланови* из 1959. Поред Сарајева део живота провео је у Опатији.

ЛИТЕРАТУРА: А.С. „Белешка о писцу“, *Нема мјеста под сунцем*, Београд 1959; *Nahmijas, Danilo*, Encyclopaedia Judaica, 14, Detroit, USA, 2007, 754; Предраг Палавестра, *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд 1998, 157; Данило Нахмијас, „Заробљеник“, *Алманах млађих*, Сарајево 1948, 42-53.

Д. Шаренац

Недомачки, Видосава

археолог, ванредни професор Филозофског факултета
Универзитета у Београду
(Клуж, 30. XII 1924 - Стапари, 22. X 2011)

Отац Дамјан, мајка Паулина, рођ. Гринберг. Са породицом се 1929. преселила у Београд, где је завршила основну школу (1934) и Државну трговачку академију (1942). Студирала је на Позоришном одсеку Музичке академије до 1945, када је тај одсек укинут. Од новембра 1944. до јуна 1945. радила је у редакцији *Младог борца*, а од јуна 1945. до октобра 1950. у Радио Београду као руководилац румунске редакције. Упоредо са новинарством, бавила се позориштем као члан Академског студентског позоришта а затим Омладинског позоришта. Од 1954. до 1962. радила је у Београдском драмском позоришту као уметнички секретар и асистент режије. Приликом првог боравка на Блиском истоку 1958, почела је да се бави уметношћу тог региона. У првих неколико година, бавила се старом јеврејском уметношћу и њеним везама са осталим уметностима источног Средоземља, као и хетитском и филистејском уметношћу. Као ванредни студент, дипломирала је 1962. на Групи за историју уметности Филозофског факултета у Београду. Докторску дисертацију са темом *Фигурална тематика у јеврејској уметности хеленистичког и рановизантијског периода* одбранила је 1965. године.

Од 1962. до 1972. радила је као кустос и руководилац Јеврејског историјског музеја у Београду. Као једини кустос у том периоду, сама је приређивала изложбе, укључујући и сталну поставку Музеја.

Учествовала је на скуповима музејских радника у земљи. Више година вршила је дужност секретара подружнице за Београд Музејског друштва Србије. Била је председник Извршног одбора Заједнице музеја Србије и Комисије за виша стручна звања музејских радника Заједнице музеја Србије. Била је члан више градских и републичких комисија за музејска питања. Активна је била и као члан Мешовите југословенско-румунске комисије за културна добра. Од 1969. своја проучавања блискоисточне уметности проширила је на развој свих цивилизација тог региона. У више наврата путовала је по Блиском истоку (Турској, Израелу, Сирији, Јордану, Кипру и Египту), где је радила у египтолошким и асириолошким библиотекама и музејским збиркама. Посебно је значајан њен рад у библиотеци College de France у Паризу.

Недомачки Видосава

Као стипендиста Меморијалне фондације за јеврејску културу, у два наврата (1964, 1969) боравила је на студијском путовањима у Њујорку. Била је гост одељења за културне везе израелске владе 1963.

За доцента на Катедри за археологију Блиског истока изабрана је 1971, да би на Филозофском факултету у Београду почела да ради 1972. Од 1978. вршила је дужност шефа

Катедре за археологију Блиског истока. Током зимског семестра 1979/80. предавала је музеологију студентима археологије, историје уметности и етнологије. У звање ванредног професора изабрана је 1980.

Априла 1976. посетила је Египат, на основу програма културне сарадње Југославије и Египта, а 1977. боравила је, као стипендиста француске владе, у Паризу.

Учествовала је на Међународном конгресу оријенталиста у Паризу (1973), конгресу Оријенталистика и несврстани свет у Љубљани (1975), XXIV међународном скупу асириолога (1977), симпозијуму The visual Dimension - Aspects of Jewish Art, у организацији Oxford Centre for Postgraduate Hebrew Studies (1977), научном скупу етнолога и фолклориста, организованом поводом 100-годишњице Folklore Society Енглеске (1978) и Међународном конгресу египтолога у Греноблу (1979).

По завршетку студија, држала је предавања из уметности, археологије и музеологије на омладинским и студентским трибинама широм Југославије, као и предавање са темом *Место старе јеврејске уметности у уметничком стваралаштву народа Блиског истока*, на University College у Лондону (1966).

На Филозофском факултету у Београду била је члан Управног одбора, Комисије за научноистраживачки рад, Делегације за послове из области рада самоуправних интересних заједница и двеју комисија Наставно-научног већа. У пензију је отишла септембра 1983.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Стара јеврејска уметност у Палестини*, Београд 1964; *Уметничка обрада метала за јеврејске празнике и обреде*, Београд 1974; *Археологија Блиског истока I*, Београд 1978; *Археологија Блиског истока II*, Београд 1981; *Археологија Блиског истока III*, Београд 1981.

ИЗВОРИ: Филозофски факултет Универзитета у Београду, Персонални досије проф. др Видосаве Недомачки

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Нећак, Александар

инжењер архитектуре, председник Савеза
јеврејских општина Србије
(Нови Сад, 3. II 1938)

Отац Душан, официр војске Краљевине Југославије, мајка
Сузана, рођ. Хакер, домаћица.

Основну и средњу школу завршио је у Београду. На
Архитектонском факултету Београдског универзитета
дипломирао је 1965.

Нећак Александар

Професионалну каријеру започео је 1966. у предузећу
за пројектовање и грађење КМГ „Трудбеник“. Затим је,
од 1968, радио у београдском грађевинском предузећу
„Комграп“, где је био шеф градилишта „21. мај“ у
Раковици и руководиоца објеката „Икарбус“. После тога,
био је технички директор у предузећу „Радник“, па ди-
ректор ООУР „Ентеријер“ - „1. мај“, а од 1981, директор
пројектног бироа у „Инвест инжењерингу“. Основао
је сопствено предузеће „Декоен“ 1985, које се бавило
пројектовањем, консалтингом и инжењерингом у земљи
и иностранству, те спољном и унутрашњом трговином.
Члан је Инжењерске коморе Србије и Управног одбора
акционарског друштва „Изолација холдинг“ а.д. Београд.
Пројектовао је више десетина стамбено-пословних и
стамбених објеката: адаптација и ентеријер Скупштине
Србије, Фабрика мотора „21. мај“ у Раковици, Биоскоп

„Југославија“ на Новом Београду, Хала дневне неге ауто-
буса - Ласта, Медија центар Београд, Градска графо ста-
ница у Санском Мосту, објекти у београдским насељима
Браће Јерковић, Миљаковац, Жарково, итд.

Добитник је бројних награда на анонимним југосло-
венским конкурсима за: урбанистичко-архитектонско
решење градског центра Мостара, урбанистичко-архи-
тектонско решење Дома културе у Бору, урбанистичко-
архитектонско решење градског центра Грачанице (БиХ),
урбанистичко-архитектонски идејни пројекат пословно-
стамбеног објекта у Зајечару, идејно решење амблема и
плаката за XIII светско првенство у ваздухопловном је-
дриличарству.

У Јеврејској општини Београд био је потпредседник, члан
Већа, председник Инвестиционе комисије и председник
Финансијске комисије. У Савезу јеврејских општина Ју-
гославије био је председник Музејске комисије, Финан-
сијске комисије, Комисије за гробља и Комисије за ле-
товање, члан Извршног одбора СЈОЈ и члан Извршног
одбора СЈОС. Од 2007. је на функцији председника СЈОС.
Био је члан државне делегације Србије у ITF (Task Force
for International Cooperation On Holocaust Education, Re-
membrance and Research). Члан је Извршног одбора ЕЈФ
(European Jewish Fund).

ИЗВОР: Интервју са Александром Нећаком, 14. децембра
2010.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

Б. Панић

О

Озеровић (Озер), Аврам

трговац, привредник, председник Сефардске општине у Београду, народни посланик (Београд, 8. IX 1848 - Врњачка Бања, 1916)

Отац Моша, мајка Пасква, рођ. Давичо.

Основну школу и гимназију завршио је у Београду. У Бечу је завршио Вишу трговачку академију. Одлично је говорио немачки, француски, енглески, италијански и шпански, а служио се румунским и грчким језиком. Трговао је на велико и био један од првих инвеститора у руднике у Србији. Био је у Управном одбору рудника живе на Авали и учествовао у покретању производње у Борском руднику, Добрањским рудницама угља, Нересничким рудницама злата и у испитивању терена у врањском крају. Био је заступник белгијске групе која је експлоатисала угаљ из рудника Вршка чука, код Зајечара, и један од чланова Управног одбора *Српске кредитне банке*.

За посланика Велике народне скупштине, био је изабран 1877. године. Након тога, био је посланик Напредне странке, па посланик Народне скупштине у два наврата (1880-1888. и 1894-1896). Један је од оснивача и члан Главног одбора Напредне странке.

Као посланик, био је врло активан када су на дневном реду биле економске и привредне теме (поштанско-телеграфска конвенција са Бугарском, општа царинска тарифа, заштита домаћих индустријских предузећа, Народна банка, ковање новца). Био је члан и известилац Финансијског одбора Народне скупштине, члан Финансијског савета, главни делегат у преговорима за закључење државног зајма 1881. и заслужан за закључење Карлбадског аранжмана.

Учествовао је у ратовима са Турском 1876. и 1877-1878. Одликован је Таковским крстом IV реда, Орденом Светог Саве IV и III реда, Медаљом обновљене Краљевине, Ратном споменицом Српско-бугарског рата и Споменицом Црвеног крста. Аустроугарска га је одликовала орденом Гвоздене круне.

Озеровић Аврам

Био је члан управе Скупа школске (Ј)Еврејске општине у Београду 1869. Налазио се на челу Свеопште јеврејске алијансе када је 1882. организована у Србији. Потпредседник Сефардске општине у Београду био је 1887, а председник од 1910. до 1913. Један је од оснивача Бенеи Берит ложе „Србија“.

Утемељивач је Друштва Светог Саве, оснивач Српске књижевне задруге и Трговачког удружења. Био је члан Пољопривредног друштва и Црвеног крста. Помагао је рад Српско-јеврејског певачког друштва.

Јуна 1928, његови посмртни остаци пренети су из Врњачке Бање и сахрањени на Јеврејском гробљу у Београду.

ЛИТЕРАТУРА: *Наши посланици (1894-1896). Сlike и биографије*, Београд 1897, 248; *Сахрана посмртних остатака Аврама Озеровића*, Жидов, бр. 27, 6. VII 1928; С. Д.: *Аврам Озеровић*, Весник ЈСВО, бр. 6 1939, 6-7; Димитрије Ц. Ђорђевић у: *Наши Јевреји. Јеврејско питање код нас*, Београд 1940, 103-104; Никола Станаревић: *Аврам Озеровић као привредни политичар*, Јеврејски алманах 1959-1960, Београд 1960, 113-115; Даница Милић: *Учешће Јевреја у банкарству Србије до I светског рата*, Зборник ЈИМ 6, Београд 1992, 178; Андрија Раденић: *Народни посланици Јевреји у Скупштини Србије 1878-1888*, Зборник ЈИМ 6, Београд 1992, 1-112; Андрија Раденић: *Бенеи Берит у Србији и Југославији 1911-1940*, Зборник ЈИМ бр. 7, Београд 1997, 22-23; Небојша Поповић: *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 84, 92; Жени Лебл: *До „коначног решења“*, *Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 105, 136, 145, 157, 163, 201-202.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

Острогорски, Георгије

историчар, византолог, др филозофије,
професор универзитета, академик
(Санкт Петербург, 19. I 1902 - Београд, 24. X 1976)

Отац Александар, мајка Александра, рођ. Леман. До 1919, живео је у Санкт Петербургу, где је завршио класичну гимназију, да би, након избијања револуције, једно време провео у Финској и Шведској. Студије је започео 1921. на Филозофском факултету у Хајделбергу, где је слушао филозофију, социологију, политичку економију, класичну филологију, археологију и историју. Као стипендиста, провео је годину дана на Сорбони (1924/1925), похађајући предавања славних византолога Ш. Дила и Г. Мијеа. Из рада на дотад непознатом документу о опорезивању из X века, настала је његова докторска дисертација о сеоској општини у Византијском царству X столећа, коју је одбранио 1925, а објавио 1927. Учествовао је на Другом светском конгресу византолога

1927. у Београду. Од 1928. до 1933, предавао је византијску историју као приватни доцент на Универзитету у Бреслау (Вроцлаву). По успону нацизма у Немачкој, одлучио је да искористи позив који је на Конгресу добио од српских историчара па је (1933) дошао у Београд на Катедру за византологију. У почетку је био хонорарни професор, а по добијању југословенског држављанства (1935), био је изабран за ванредног професора. Тек 1940. постао је стално запослени професор на Филозофском факултету. На Катедри за византологију је био ангажован до одласка у пензију 1973.

Острогорски Георгије

Дописни члан Српске академије наука (и уметности) постао је 1946, а редовни 1948. Као научник светског гласа, био је члан Британске, Белгијске, Аустријске, Атинске академије, Америчке академије средњовековних студија, и академија у Гетингену и Палерму. Био је члан Краљевског историјског друштва у Лондону, почасни доктор универзитета у Оксфорду, Сорбони и Стразбуру, носилац Ордена за науку и уметност, највећег научног признања у СР Немачкој, добитник угледне француске награде „Гистав Шламберже“. Од XII међународног византолошког конгреса, одржаног у Охриду 1961, био је непрекидно почасни председник Међународног удружења за византијске студије. Добитник је Октобарске награде града Београда 1957, Ордена рада са црвеном заставом 1962, Седмојулске награде 1967. и Награде АВНОЈ-а 1970.

Иза себе је оставио око 180 научних радова. Главне научне преокупације могу се груписати у неколико основних области: аграрна историја, порески систем у Византији, државно-правна и црквена идеологија Византијског царства, иконоборство, феудализам у Византији, византијско-словенски односи. Његова интересовања су се простирала на читаву хиљадугодишњу византијску историју и покрила су сва важнија збивања и појаве. Међу бројним публикацијама, посебно треба издвојити приручник *Историју Византије*, који је имао већи број издања и био преведен на више светских језика. Сабрана дела (I-V) објављена су 1969-1970.

Заслужан је за оснивање Византолошког института Српске академије наука (и уметности) 1948, чији је директор био до смрти. На његову иницијативу, покренути су едисија *Византијски извори за историју народа Југославије* и часопис *Зборник радова Византолошког института*. Заједничким радом Византолошког института и Катедре за византологију Филозофског факултета, под његовим руководством, створен је шири круг византолога, у свету познат као „београдска византолошка школа“.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Die ländliche Steuergemeinde des byzantinischen Reiches im X. Jahrhundert*, Stuttgart 1927; *Отношение церкви и государства в Византии*, СК 4 (1931); *Löhne und Preise in Byzanz*, BZ 32 (1932); *Автократор и самодржац*, Глас 164 (1935); *Die Perioden der byzantinischen Geschichte*, HZ 163 (1941); *Порфирогенитова хроника српских владара и њени хронолошки подаци*, Историјски часопис 1-2 (1948); *Пронија. Прилог историји феудализма у Византији и у јужнословенским земљама*, Београд 1951; *The Byzantine Emperor and the Hierarchical World order*, SEER 35 (dec. 1956); *Byzance, État tributaire de l'Empire turc*, ЗРВИ 5 (1958); *Geschichte des byzantinischen Staates*, München 1963³; *Серска област након Душанове смрти*, Београд 1965.

ИЗВОРИ: Архив САНУ, Досије преминулих чланова САНУ

ЛИТЕРАТУРА: Б. Крекић, Б. Радојчић, И. Ђурић: *Библиографија радова академика Георгија Острогорског*, Зборник ФФ XII-1 (1974) (Споменица Георгија Острогорског) 1-14; Б. Ферјанчић: *Острогорски Георгије Александрович*, Енциклопедија српске историографије, Београд 1997, 548-550; Б. Ферјанчић: *Георгије Острогорски*

(1902-1976), Глас САНУ 372 (1993), Одељење историјских наука, књ. 8, 57-95; Р. Радић: *Георгије Острогорски и српска византологија*, Руска емиграција у српској култури XX века I, Београд 1994, 147-153; С. Пириватрић: *Георгије Острогорски*, Руси без Русије - Српски Руси, Београд 1994, 179-188; Љ. Максимовић: *Развој византологије*, Универзитет у Београду 1838-1988, Београд 1988, 664-671; *Историјски гласник* 1-2 (1977) 283-291 (Љ. Максимовић, И. Ђурић); Р. Радић: *Сто година катедре и семинара за византологију*, Зборник Матице српске за књижевност и језик, књ. 56/1 (2008), 177-187.

А. Рафаиловић

Офнер, Фрања (Амир, Францис)

новинар, дипломата
(Нови Сад, 18. VI 1913)

Јеврејску основну школу и гимназију завршио је у Новом Саду, а Правни факултет у Загребу, 1938. Студирао у Безансону (Француска) и Лозани (Швајцарска).

Офнер Фрања

Радио је као новинар, публициста и предавач на универзитетима у Тел Авиву, Бону, Берлину, Женеви, Џорџтауну, Харварду... Један је од најпознатијих новинара у историји Израела.

Био је сарадник и дописник многих светских новинских кућа: Axel Springer Berlin-Hamburg, The Cristian Science

Monitor Boston, The Observer London, Basler Zeitung Basel, International news service New York, Information d' Israel Tel Aviv, Радио-телевизије Израела - као координатор, The Jerusalem Post - као заменик главног уредника. Интервјуисао је многе познате светске државнике и политичаре. У Краљевини Југославији био је веома активан у јеврејским омладинским организацијама. Од 1938. до 1941. руководио је омладинском организацијом *Бетар*. Организовао је илегалне исељеничке групе у Палестину (1938-1941). На спектакуларан начин побегао је полицији у Будимпешти 1942, и успео да се пребаци у Истанбул, заједно са супругом Иликом. У Истанбулу је од 1942. до 1945. радио у Америчком бироу за ратне информације, као официр за везу за Балкан.

Од 1952. до 1956. радио је као саветник мисије САД у Израелу. У својству дипломате био је саветник за штампу при амбасади Израела у Вашингтону, а 1961-1962. саветник при Израелској мисији у ОУН.

Добитник је Награде за мир САД (1950), Повеље о заслугама за дијаспору Светске ционистичке организације (1986), Ордена за заслуге СР Немачке I реда (1982) и многих других.

Живи у Тел Авиву.

ЛИТЕРАТУРА: П. Шосбергер, *Зборник чланака*, Нови Сад 2008.

П. Шосбергер

П

Пал, Абрахам

композитор

(Апатин, 2. XI 1892 - Хамбург, 6. V 1960)

Отац Јакоб, трговац, мајка Флора, рођ. Блау. По завршетку основне и грађанске школе у Апатину, студирао је музику, композицију и чело на Националној музичкој академији у Будимпешти. У Апатину је формирао гудачки квартет, који је 1922. на Салцбуршком музичком фестивалу добио награду „Јозеф Хајдн“.

После покушаја да се афирмише као композитор класичне музике, почетком тридесетих година, почео је да пише оперете и мјузикле. Компоновао их је 13, а светску славу постигле су 3 оперете: „Викторија и њен хусар“, „Хавајски цвет“ и „Бал у Савоју“ (по њој је снимљен и филм), које се и данас изводе. Написао је музику за тридесетак филмова. Највеће успехе постигао је у Немачкој, Аустрији, Мађарској и другим земљама Европе, али и у предратној и послератној Југославији.

По доласку нациста на власт, 1933. године, преко Париза је емигрирао у САД. Америчка публика, међутим, није имала толико слуха за његове оперете као она у Европи. Оболео и материјално пропао, смештен је у болницу за душевне болеснике. После рата, група поштовалаца његове музике у Хамбургу основала је „Паул-Абрахам друштво“. Његово душевно и физичко здравље битно се поправило, добијао је одштету од немачких власти и имао приходе од тантијема. Успео је и да компонује неколико краћих музичких дела.

Умро је због компликација насталих после операције колена. Сахрањен је у Хамбургу.

ЛИТЕРАТУРА: Еман Ф.: *Композитор Абрахам Пал*. Истер (апатински часопис), 1939; *Музичка енциклопедија* 1, Загреб, 1971; Машић Б.: *Лична казивања*; Ланг И.: *Лична казивања*

Т. Ковач

Пап, Павле

медицинар, партијски радник

(Перлез, 9. I 1914 - Скрадин, 15. VIII 1941)

Отац Хенрик, судија, мајка Теодора, рођ. Марбергер, домаћица. Отац се из Трансилваније (Ердеља) 1906. доселио у Перлез и отворио адвокатску канцеларију. По избијању Првог светског рата је мобилисан. Када се рат завршио, преселио се у Нови Сад и постао судија. Године 1923. именован је за старешину суда.

Пап Павле

Павле је похађао Јеврејску основну школу у Новом Саду, а потом био ученик новосадске Реалне гимназије. Био је одличан ђак, посебно га је занимала хемија. У гимназији је био активиста омладинског покрета изразито леве оријентације *Хашомер хацаир*, ционистичке усмерености. У Београду се уписао на Медицински факултет и са колегама из студентског дома учествовао у демонстрацијама против диктатуре.

Висок и изразито риђе косе, лако је падао уочи и приликом демонстрација био мета пребијања. Преко распуста враћао се у Нови Сад и са синдикатима и друштвом *Пријатељи природе* одлазио на излете на Фрушку гору где је продубљивао своје левичарско опредељење.

На Медицинском факултету убрзо је примљен у СКОЈ, да би кратко време потом постао секретар те организације на свом факултету. Примљен је и у КПЈ. Ухапшен је приликом демонстрација против фашистичке Немачке, али је убрзо пуштен на слободу. Посебно је био активан у штампању илегалних часописа, пре свега оних намењених омладини. Иако доста ангажован у партијском раду, уредно је полагао испите на факултету.

Полиција је 1934. открила његову илегалну активност. Осуђен је на три године робије које је издржавао у Сремској Митровици.

По изласку из затвора, политичку активност наставио је у Војводини; био је повезан са Жарком Зрењанином, секретаром Покрајинског комитета. У Војводини се претежно бавио убеђивањем припадника националних мањина, с обзиром на то да је говорио неколико језика. Деловао је превасходно међу припадницима мађарског живља, које је убеђивао да не очекују побољшање живота од фашистичких странака.

Крајем 1938. ухапшена је већа група комуниста. Павле Пап је у одсуству осуђен на 15 година робије, пошто је био у илегалу у Загребу. Успело му је да партијски орган *Пролетер* штампа у земљи, први пут од како је тај лист био покренут. На конференцији КПЈ 1940. у Загребу постао је члан Централног комитета.

После избијања Априлског рата 1941, организовао је скупљање оружја и санитетског материјала. Био је организатор убиства озлоглашеног усташког агента Људевита Тиљка.

По партијском задатку упућен је у Далмацију да помогне у

организовању партизанских јединица. У зору 15. августа 1941. пао је у руке италијанске полиције, истог дана је осуђен на смрт и стрељан. Пред стрељачким стројем је узвикнуо: „Идите свом Мусолинију и реците му како комунисти умиру. Смрт фашизму, живела слобода!“.

Још у Београду оженио се студенткињом филозофије Валеријом, која је тек у новембру сазнала за мужевљеву смрт и преузела његову активност уређујући часопис *Жена у борби*. Пошто је била тешко болесна, пребачена је у Италију, где је и умрла.

Павлова мајка се пре рата вратила у Нови Сад и живела претежно од помоћи његових партијских другова. Старијег сина су јој одвели као принудног радника на фронт према Совјетском Савезу где је нестао. Никада јој нису саопштили да је и Павле убијен. Чврсто верујући да јој је син у Москви, она је с тим уверењем и депортована 1944. са осталим новосадским Јеврејима. Отишла је у смрт са Павловом фотографијом из митровачке казнионе. Становала је у улици која данас носи име њеног сина Павла. Павле Пап је проглашен за народног хероја.

ДЕЛА: *Дијалектички развој интернационализма*. *Továb/Даље*, Суботица 1932; *Против струје*, *Híd*, 1938, 8–9.

ЛИТЕРАТУРА: Милин В., *Црвени Павле, младост посвећена револуцији*, едисија: Војводина у борби, Нови Сад 1971; *Народни хероји Југославије*, II, Београд 1982, 69–70; *Енциклопедија Новог Сада*, св. 19, 88–90.

Т. Ковач

Папо, Изидор

хирург, професор хирургије на ВМА, члан САНУ,
генерал-пуковник санитетске службе,
главни хирург ЈНА
(Љубушки, 13. XII 1913 - Београд, 14. X 1996)

Отац Јозеф, мајка Клара, рођ. Леви.

Основну школу и гимназију завршио је у Мостару, а Медицински факултет у Загребу 1937. До почетка Другог светског рата, радио је на Хируршко-гинеколошком одељењу Опште болнице у Сарајеву. Са успостављањем НДХ, присилно је радио у Општој болници у Сарајеву. Изгубивши највећи део своје породице током 1941,

прешао је у Мостар, где је радио на хируршком одељењу Опште болнице.

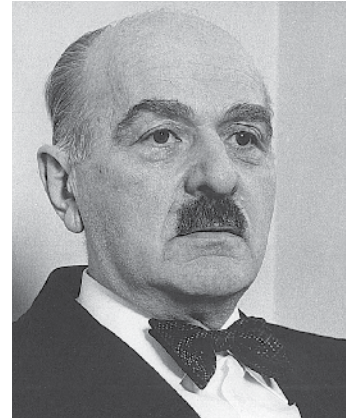
Године 1942. приступио је Мостарском партизанском батаљону, где је остао до августа 1942. До новембра 1942. био је хирург хируршке екипе Врховног штаба, а до 13. новембра 1943. шеф хируршке екипе 3. дивизије НОВ-а. У августу 1943, постао је шеф хируршке екипе Санитетског одељења Врховног штаба. Године 1943. приступио је Комунистичкој партији Југославије. Марта 1944, упућен је на стручно усавршавање из ратне хирургије у Италију, у савезнички хируршки центар у Барију, у болницу Грумо. Исте године је унапређен у чин потпуковника и постао је заменик шефа Југословенске санитетске мисије у Барију. У периоду 1944-1945, био је управник Првог болничког центра у Новом Саду, док је на Сремском фронту био руководилац хируршких покретних установа и Центра за специјализовани хируршки рад. Године 1946. и 1947. провео је у СССР, усавршавајући се у Москви и Лењинграду код истакнутих руских хирурга А. Н. Бакуљева, С.С. Јудина и других. По повратку у земљу, 1947, постављен је за начелника Другог хируршког одељења Главне војне болнице у Београду. Усавршавање је наставио у САД, 1950. на универзитетима Џон Хопкинс, Станфорд и на клиници Мајо, где се бавио хирургијом срца, крвних судова и плућа. Боравак у Америци омогућио му је да дође до сазнања о најновијим могућностима лечења у хуманој медицини, која ће битно утицати на његов даљи рад.

Године 1950. др Папо је изабран за доцента на Катедри ВМА за хирургију, као и за начелника Клинике ВМА за хируршке болести. За ванредног професора изабран је 1953, а за редовног професора 1956. године. Дописни члан САНУ постао је 1961, а редовни 1968. године. У чин генерал-пуковника санитетске службе унапређен је 1975. До одласка у пензију, 1981, био је начелник Клинике ВМА за хируршке болести.

Др Папо се бавио ратном хирургијом, хируршким лечењем једњака, кардиоваскуларном хирургијом и, у мањој мери, абдоминалном и грудном хирургијом.

Највеће успехе др Папо је остварио у хируршком лечењу болести једњака и кардиоваскуларној хирургији. Први је у Југославији извршио антеторокалну јејунопластику, која се данас у хирургији назива антеторокална јејунопластика Јудин-Папо. Такође, први је извршио операцију митралне

стенозе на затвореном срцу 1951, док је највише домете остварио од 1962. оперативним захватима на отвореном срцу помоћу вантелесног крвотока у хипотермији или кардиоплегији.

Папо Изидор

Гостовао је као предавач у Енглеској, Шведској, Индији, СССР-у, Аустралији и другим земљама. Био је председник Хируршке секције Српског лекарског друштва и члан многих међународних лекарских удружења попут: Америчког друштва кардиолога, Хируршке академије Париза, Немачког друштва хирурга, Британског друштва грудних лекара. Добитник је многих признања, међу којима и: *Октобарске награде града Београда*, *Награде АВНОЈ-а*, *Награде Вишњевског*, *Награде града Мостара* и др. Носилац је *Партизанске споменице 1941*.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: Редактор издања *Ратна хирургија I-II*, Београд 1953; редактор дела *Санитетска управа ЈНА*, Београд, 1953; *Прилог оперативним методама лечења карцинома једњака и кардије*, ВСП, 11, 1948; *Трансплантација срца*, ВСП, 25, 2, 1969; *Замена срчаних залистака, искуство на 2500 болесника*, Глас САНУ, 1982; *The Organization of Surgical Care in the Partisan War, in Yugoslavia and Aspects of Training of Surgeon for Modern Warfare*, *The Journal of Trauma*, 8 (1987).

ИЗБОР: ВМА, Институт за научне информације, Архив санитетске службе, Картотека учесника НОР-а Инв. Бр. 8739д.

ЛИТЕРАТУРА: Јован Јабланов, Изидор (Јозефа) Папо, *Живот и дело српских научника*, Београд 2005, 313-357; „Изидор Папо“, *Војна енциклопедија*, 6, Београд 1973, 529; Војномедицинска академија ЈНА, Драгољуб Пантелић, Београд, 65; *Начелници Војномедицинске академије*, Београд 2009, 43-45; Михаило Вучинић, *Животна прича једног хирурга*, Нови Сад 2007, 78-84; Јаша Алмули: *Живи и мртви. Разговори са Јеврејима*, Београд 2002, 147-169; Радоје Чоловић, *Хроника хирургије у Србији*, Београд 2002, 617-618.

Д. Шаренац

Папо, Роза

лекар, генерал-мајор санитетске службе ЈНА,
професор на ВМА
(Сарајево, 5. II 1914 - Београд, 25. II 1984)

Медицински факултет је завршила у Загребу 1939. После завршеног лекарског стажа, кратко време је радила у болници у Сарајеву, а затим као лекар Социјалног осигурања у Беговом хану и Олову.

Од почетка Другог светског рата одржавала је везу са Озренским партизанским одредом. Крајем 1941. родитељи су јој одведени у логор Јасеновац, а Роза Папо се 17. децембра 1941. прикључила Озренском партизанском одреду. Била је једини лекар Озренског одреда до 19. априла 1942. када је именована за референта санитета I босанског ударног батаљона. У августу 1942. прешла је у II босански ударни батаљон, где је такође обављала дужност референта санитета. Члан КПЈ постала је 15. марта 1942. Од 19. децембра 1942. до априла 1943. била је управник болнице у Шековићима, у манастиру Ломница. Потом је заједно са 80 рањеника прешла у село Трnavу где је образовала нову партизанску болницу, на чијем је челу остала до 28. јула 1943.

Следећу дужност обављала је у VI пролетерској бригади, до 25. септембра 1943. До октобра 1944. била је референт санитета 17. ударне дивизије, а до 22. јануара радила је као управник болнице 17. дивизије. Затим је прешла на место управника Хируршке покретне болнице бр. 1 II армије у Лешници. У августу 1945. постала је референт санитета

3. дивизије КНОЈ-а. Крајем 1945. позвана у СССР на усавршавање, али је остала на раду у Санитетској управи ЈА. За време рата преležала је пегави тифус, а током борби на Озрену 1942. лакше је рањена у лице од авионске бомбе. По ослобођењу, радила је најпре у Санитетском одељењу а затим у Санитетској управи ЈНА. Од децембра 1948. до јануара 1951. боравила је на специјализацији из инфективних болести. Децембра 1950. почела је са радом на Одељењу за заразне болести Главне војне болнице у Београду. У том периоду др Папо је боравила и на усавршавању у Паризу и Лењинграду.

Папо Роза

Септембра 1952. постала је начелник најпре Одељења а касније и Клинике за заразне болести ВМА, где је остала до септембра 1969.

Од 1965. радила је као професор за инфективне болести на ВМА. Потом је прешла на рад у Санитетску управу ССНО, у својству председника Главне војно-лекарске комисије.

Године 1973. унапређена је чин у генерал-мајора ЈНА и постала је прва жена генерал санитетске службе ЈНА. Активна војна служба Розе Папо престала је 31. децембра 1973. Роза Папо је била једна од првих инфектолога у Југославији. Заслужна је за увођење нових дијагностичких метода, пре свега биопсије јетре; увођење прецизне дијагностике вирусног хепатитиса и хипербилирубинемije, као и туберкулозног и гнојног менингитиса.

Била је члан Савета републике БиХ, Секције за инфекцијске болести СЛД, члан *Удружење инфектолога Југославије*, члан уређивачког одбора часописа *Српски архив за целокупно лекарство*, члан *Научног друштва за историју здравствене културе Југославије* и *Научног друштва за историју здравствене културе Србије*, члан Савеза бораца НОР-а.

Одликовања: Носилац Партизанске споменице 1941, Орден за храброст (октобар 1944), Орден за војне заслуге II реда (1952), Орден Народне армије II степена (1956), Орден братства и јединства II степена (1960), Орден за војне заслуге са великом звездом (1971).

ВАЖНИЈИ ДЕЛА: Р. Јовановић, Р. Папо, Р. Каљаловић, *Примена АСТН и кортизона у лечењу инфективних болести*, Зборник ВСП, 1958; *Studies on vaccination against bacillary dysentery*, ВВНО, 32, 1965; *Новине у инфектологији*, ВСП, 23, 1966; *Студија о проблемима и недостацима медицинске обраде регрута и оцене способности у садашњем систему регрутовања*, Београд 1970.

ИЗВОР: Министарство одбране, Управа за кадрове, Досијеи персоналних података.

ЛИТЕРАТУРА: *У спомен*, АНМSPMV, 1-2, 1984, 151-152; „Роза Папо“ *Војна енциклопедија*, 6, Београд 1973, 529; Вера Гавриловић, *Жене лекари у ратовима 1876–1945 на тлу Југославије*, Београд 1976, 129; *Биографски лексикон. Познати српски лекари*, Београд, Торонто 2005, 629; *In memoriam*, ВСП, 2, 1984, 133.

ФОТОГРАФИЈА: АНМSPMV, 1–2, 1984, 151.

Д. Шаренац

Парнел, Рут (право име Рут Нидербахер)

балерина (1923-1992)

Познати псеудоним: Катарина Симић

Рођена је у имућној зрењанинској породици Нидербахер (Niederbacher).

Као девојчица је приватно учила балет код Милета Јовановића и Бориса Књазова. Са једанаест година победила је на Међународном конкурс у Бечу (1936), а са

шеснаест почела да игра на сцени Народног позоришта у Београду, где је наступала до 1969. под различитим именима. Године 1947. узела је уметничко име Рут Парнел. Највеће успехе остварила је после Другог светског рата, као супруга и сарадница балет-мајстора Димитрија Парлића. Њеним највећим успехом сматра се улога грбавог Патуљка у балету *Рођендан инфанткиње*, за коју је добила и Републичку награду. Значајне су и њене интерпретације улога Јулије (С. С. Прокофјев, *Ромео и Јулија*), Бисерке (С. Христић, *Охридска легенда*) и Шванилде (Л. Делибес, *Копелија*). Напустила је балетску сцену због здравствених проблема.

ЛИТЕРАТУРА: Миленко Веснић, *Јевреји на српској сцени током XIX и XX века*, Зборник ЈИМ 7 (1997), 210-230.

М. Радовановић

Пековић, Слободанка

књижевна историчарка

(Косовска Митровица, 7. V 1942)

Отац Синиша, мајка Мара, рођ. Калдерон.

Основну школу и гимназију завршила је у Београду. Дипломирала је на Филолошком факултету у Београду на групи за Општу књижевност са теоријом књижевности. Магистарски рад *Фантастика у делима Е.Т.А. Хофмана и Е.А. Поа* одбранила је 1972. Докторирала је 1988. са темом *Књижевни рад Вељка Милићевића*.

Пековић Слободанка

Од 1966. ради на Институту за књижевност и уметност у Београду, прво на пројекту *Речник књижевних термина* као секретар пројекта и редакције, затим на пројекту *Историја српске књижевне критике*, па на пројекту *Историја српске књижевне периодике*. За научног саветника изабрана је 2003. По позиву држала је предавања на универзитету у Бугарској (Софија), Италији (Торино), Немачкој (Хамбург).

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Српска проза почетком двадесетог века*, Београд 1987; *Основни појмови модерне*, Београд 2002; *Исидорини ослонци*, Београд 2009; *Књижевност у функцији принуде*, Београд 2010.

ИЗВОРИ: ЈИМ, ф. Моја породица, к. Београд, Мара Петровић.

ЛИТЕРАТУРА: Слободанка Пековић, http://akademskaknjiga.com/index.php?option=com_content&view=article&id=206%3Aslobodanka-pekovi&catid=67&Itemid=55&lang=sr (5. VII 2011).

Т. Спасојевић

Перић, Марко (Дрекслер, Велимир)

новинар, шпански борац
(Ђаково, 26. IV 1914 - Париз, 13. III 2000)

Отац Јулио, типограф, погинуо је 1914. у Првом светском рату, мајка Ернестина, рођена Голдштајн, кројачица, умрла је у логору Ђаково, 1942.

Изучио је електричарски занат у Загребу (1929-1932). Почетком 1935. приступио је КПЈ. У УРСС-овим синдикатима био је члан управе секције електричара подружнице металаца. Био је активни члан *Пучког театра*, легалне левичарске организације. Крајем 1935. пошто га је полиција јурила, склонио се у Беч, а затим је, по директиви из земље, кренуо у Праг. Ту је радио у станици за слање партијских кадрова из европских земаља у Москву.

Кад је почео Шпански грађански рат, задатак му је био да ради на пребацивању добровољаца у Шпанију. Са једном групом кренуо је и он, по одобрењу ЦК, са чехословачким пасошем. Распоређен је у батерију «Карл Либкхнет»

чији је командант био југословенски комуниста Роберт Домањи. Радио је као телефониста пошто је био електричарске струке и знао је немачки језик. После повлачења Интернационалних снага из Шпаније, био је задржан у француским логорима Сан Сипријен, Гуре и Вернет, одакле су га пребацили у један немачки логор на северу земље. Почетком НОР-а у Југославији, Партија је организовала бекство из логора веће групе југословенских заробљених добровољаца.

Перић Марко

Добио је задатак да организује устанак у Лици. Борци су га познавали као Марка Шпанца па је тада променио презиме у Перић да се не би помислило да је Немац. Био је борац Шесте личке бригаде. После рањавања од стране четника код Дугог Дола, у пролеће 1942, радио у Пропагандном одсеку, до 1944. Рат је завршио борећи се за ослобођење Ваљева.

По ослобођењу земље постао је главни уредник листа «Борба» (1944-1948). Вишу партијску школу завршио у Београду (1949-1951). Организовао је «Радио Југославију», затим је радио у Министарству информација, Институту за међународну политику и привреду (од фебруара 1954) и у Савезном заводу за статистику, одакле је отишао у пензију, јула 1968.

У младости био је активан у јеврејској организацији *Хашомер хацаир*, омладинском ционистичком друштву, а касније и као сарадник СЈОЈ-а, посебно Јеврејског историјског музеја. Велики допринос дао је радом на

прикупљању демографских података за све јеврејске општине у Југославији, 1971. Такође, прикупио је податке о Јеврејима - учесницима у Шпанском грађанском рату, 1936-1939. Објавио је текст *Југословенски Јевреји - шпански борци* у «Јеврејском алманаху», 1963/1964.

Био је члан Управе Удружења новинара Србије, секретар Општинског одбора ССРНЈ, општински одборник, члан Управе секције СУБНОР-а Прве личке бригаде, 2. пролетерске дивизије «Никола Тесла».

Одликовања: Партизанска споменица 1941, Орден за храброст, Орден заслуге за народ II реда, Орден братства-јединства II реда.

ИЗВОРИ: Др Јаша Романо: *Јевреји Југославије 1941-1945, жртве геноцида и учесници НОР-а*, 18, 22, 36, 277, 278, 354; ЈИМ, Шпански борци, кут. 18. Картон личних података; ЈИМ, Шпански борци, кут. 18. *Inventario general de la cartoteka, Nacionalidad Yugoslava*, 4, Барселона; ЈИМ, Фонд «Моја породица», 1979; Јеврејски алманах, 1963-1964; М. Перић: *Југословенски Јевреји - шпански борци*, 101; Цви Локер: *Balkan Jewish Volunteers in the Spanish Civil War*; Запис кћерке Злате Бабић, 2002.

Петровић - Шкоро, Вида

судија, председница Врховног суда Републике Србије (Београд, 15. III 1952)

Отац Синиша Петровић, мајка Мара (Миријам), рођ. Калдерон.

Основну школу и гимназију завршила је у Београду. Дипломирала је на Правном факултету у Београду, 1974. а правосудни испит положила 1976.

По дипломирању 1974. радила је као правни заступник у Градском стамбеном предузећу у Београду. Од 1975. до 1978. радила је прво као приправник, а затим као стручни сарадник у Другом општинском суду у Београду. За судију Другог општинског суда, Грађанског одељења, именована је 1978. Од 1992. била је шеф Парничног одељења. Ту дужност обављала је до 1995. Између 1995. и 2000. радила је као судија Округног суда у Београду, у Грађанском одељењу. У јулу 2000. разрешена је дужности због залагања за независност правосуђа. Напустила је суд

и радила у служби правне помоћи у ЦУПС-у, на пројекту стварања центра за едукацију судија, припремила извештај о поштовању конвенције о правима детета за Центар за људска права и два пута се појавила на суду као адвокат.

Петровић-Шкоро Вида

Народна скупштина Србија поништила је разрешење 2001. и именовала ју је за председницу Округног суда у Београду. За судију Врховног суда Републике Србије изабрана је 2002. Од 2005. до 2009. била је председница Врховног суда Републике Србије. По истеку мандата обављала је судску функцију у Грађанском одељењу. Од 2010. је судија Врховног касационог суда Републике Србије.

Са групом судија основала је *Друштво судија Србије* 1996. Била је активни члан Друштва и његова председница 1999. и 2000, предавач и учесник на великом броју правних скупова, саветовања и конференција о поштовању људских и грађанских права и изградњи независног судства. Добитник је признања за сарадњу са УНДП-ом и за подршку кампањи „Буди сигуран у своја права“.

Аутор је уводног коментара Закона о парничном поступку и Збирке закона о уређењу судова. Коаутор је више књига из области грађанског и грађанско-процесног права и аутор преко 30 стручних радова.

ВАЖНИЈИ РАДОВИ: *Судско-медицинско вештачење у складу с одредбама новог закона о парничном поступку*, Свет рада 2, Београд 2005, 125-131; *Право на приватност*

и лекарска тајна, Избор судске праксе 1, Београд 2005, 5-9; *Реформа правосуђа*, Српска правна ревија 4, Београд 2006, 9-17; *Положај заступника у Закону о парничном поступку*, Заступање и пуномоћство, Београд 2007, 5-21; *Нужност измене Закона о парничном поступку*, Билтен судске праксе Врховног суда Србије 3, Београд 2009, 353-360; *Организација судова и положај судства у Србији*, Законодавни и институционални оквир независног судства у Републици Србији, Београд 2009, 9-21; *Реформа судства: до виђења „владавини права“*, Избор судске праксе 2, Београд 2011, 5-10.

ИЗВОРИ: ЈИМ, ф. Моја породица, к. Београд, Мара Петровић; Подаци добијени од Виде Петровић-Шкоро.

ЛИТЕРАТУРА: Портрет: Вида Петровић Шкоро, <http://www.blic.rs/Vesti/Tema-Dana/83472/Sudija> (28.08.2011); Република Србија, Врховни касациони суд, <http://www.vk.sud.rs/o-vrhovnom-kasacionom-sudu.html> (28.08.2011).

Т. Спасојевић

Петровић, Вукашин

министар, филолог, трговац
(Београд, 12. X 1847 – 1. IX 1925)

Отац Јован (раније Јосиф Шауенгел), лекар. Завршио је Филозофски факултет на Великој школи у Београду 1866, а потом је радио два месеца у Ужицу као професор. Био је државни стипендиста у Бечу (1866-1867), где је слушао народну економију и филозофију права код професора Лоренца Штајна. У Бечу је био члан студентског удружења *Зора*. Код Франца Миклошића у Берлину (1868-1869) изучавао је упоредну славенску филологију и кривично право и кривични поступак код Холцендорфа. Кратко време је радио као записничар у Скупштини, а затим је добио стипендију за додатно школовање у Хајделбергу, где је провео годину дана.

По повратку у Србију, постао је уредник листа *Јединство* (до 1873). У државну службу поново је ступио 1875. као члан општинског суда, а потом је био секретар V класе у полицијском одељењу Министарства унутрашњих послова. За време Српско-турског рата 1876-1878. био

је секретар Јована Ристића, а наредне године постао је и формално секретар II класе Министарства спољних послова. Био је секретар Државног савета од 1879. до 1882. Секретар III класе у Министарству финансија постао је 1882.

Учествовао је у склапању трговинског уговора са Немачком и конзуларне конвенције 1882. Као владин комесар у зајечарском крају 1883. испитивао је догађаје у вези са Тимочком буном. Током 1883. повукао се из службе, а 1884. преузео је дужност помоћника министра финансија. Исте године је напустио Либералну странку и постао члан комисије за израду пројекта новог пореског система. Његов предлог закона новог пореског система (Закон о непосредном порезу) са одређеним изменама и допунама прихваћен је 1884.

Петровић Вукашин

Први пут је био министар финансија 1885-1887. у влади Милутина Гарашанина. Управник Палилулске новчане задруге постао је после пада владе. Други пут био је министар финансија 1894, у влади Николајевића и Христића, а из владе је иступио 1895. због опозиције његовом предлогу о конверзији државних зајмова. На месту министра финансија, трећи и последњи пут, био је у влади Владана Ђорђевића, 1898. Током наредне године био је заступник председника министарства, а 1900. потпуно је напустио политику пошто је одбио да пружи подршку краљу Александру Обреновићу за венчање са Драгом Машин. У

Бечу, у полуизгнанству, живео је од 1900. до 1908. Током рада у државној служби бавио се законодавним радом на пољу пореске политике, стабилизацијом државног буџета, царинским приходима, преговорима о зајмовима. Почетак Првог светског рата затекао га је у Београду. Са породицом је кратко живео у Нишу и Солуну, а потом се вратио у окупирану Србију и до краја био у Крагујевцу и Београду. После рата је оптужен за велеиздају јер је током окупације имао дозволу за увоз и продају соли, а одржавао је и везе за фелдмаршалом А. Макензеном. Ослобођен је кривице.

Издао је 1882, са братом Николом Петровићем, *Грађу за историју Краљевине Србије*. Писао је за *Правду*, *Јединство* и *Исток*. У *Отаџбини* је писао чланке за финансијску рубрику.

Одликован је Таковским крстом IV степена и Таковским крстом III степена.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Расправа о слободи штампе*, Правда 1869; *Критика на устав од 1869*, Јединство 1869; *Мемоари*. **ИЗВОР:** Петровић, Вукашин, *Мемоари Вукашина Ј. Петровића*, приредио Слободан Турлаков, САНУ, Споменик СХЛШ Одељење историјских наука 16, Београд 2009, 1-17, 76-78.

ЛИТЕРАТУРА: Димитрије Боаров, *Апостоли српских финансија*, Београд 1997, 73-87; „Вукашин Петровић“, у: *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка*, приредио Станоје Станојевић, Нови Сад 2001, 340-341.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Ј. Петаковић

Пијаде, Букић

лекар, резервни санитетски потпуковник
(Шабац, 17. V 1879 - Бањица, 19. IX 1943)

Отац Челебон, мајка Мелкада.

Завршио је Медицински факултет у Бечу, потом је специјализирао гинекологију у Минхену. Служио је ђачки војни рок у Дунавској болничкој чети. Током 1908. стекао је чин санитетског поручника, да би 1911. био унапређен у капетана II класе. Један је од оснивача реда Бенеи Берит ложе *Србија*, (1911).

Учествовао је у свим ратовима у периоду 1912-1918. У Првом светском рату, октобра 1915, остао је са болницом у Алексинцу по наређењу Врховне команде и убрзо пао у заробљеништво.

После рата у Београду је радио као приватни лекар. Унапређен је у капетана I класе (1919), затим мајора (1920) и потпуковника (1925). Био је потпредседник а затим председник Београдске сефардске општине, одборник града Београда и члан управе Лекарске коморе. За председника *Велике ложе НОББ Југославије XVI-II дистрикта* изабран је 1935. Био је уредник часописа *Гласник* и редакције *Политике* и члан Југословенско-немачког друштва. Био је председник добротворног удружења *Потпора*, чију је помоћ и сам примао током студија у Бечу. Веома се ангажовао у раду Јеврејске читаонице. Широј јавности био је познат по чланцима у листу *Политика* у којима је популаризовао здравствену културу. У Другом светском рату најпре је био управник Јеврејске болнице у Београду, да би га Немци касније ухапсили и као таоца одвели на рад у болницу логора Бањица, 4. новембра 1941. Није разјашњено да ли је др Пијаде извршио самоубиство у логору или је у питању напрасна смрт.

Пијаде Букић

Током рада у Јеврејској болници и у логору Бањица успео је да помогне већем броју затвореника издајући лажне дијагнозе. Његова писма из логора Бањица чувају се у ЈИМ. Одликовања: Орден Светог Саве V реда (1915), Орден Светог Саве IV реда (1922), Орден Светог Саве III реда

(1928), Орден Белог орла V реда (1928), Орден Светог Саве II реда (1934), Орден Белог орла IV реда.

ВАЖНИЈАДЕЛА: *Мементо*, Споменица Ла Беневоленција, Београд 1924, 25–29; *Царски прорез*, СА, XVI, 2, 1910, 61–67; *Светла имена*, Споменица Ла Беневоленција - Потпора, Београд 1933, 57–59.

ИЗВОРИ: ВА, Досијеи персоналних података, 1363/36.

ЛИТЕРАТУРА: *Букић Пијаде*, Ко је ко у Југославији, Београд-Загреб 1928, 116; Александар С. Недок, *Повлачење српске војске ка албанском приморју и њена евакуација на Крф 1915/1916*. Рад војно-санитетске службе, Београд 2006, 94; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници народноослободилачког рата*, Београд 1980, 66, 74; Ранка Гашић, *Београд у ходу ка Европи*, Београд 2005, 31; Марија Вранић-Игњачевић, *Хуго Клајн 1894-1981: каталог изложбе*, Београд 2006, 23; Небојша Поповић, *Јевреји у Србији*, Београд 1997, 52, 84, 85; *Логор Бањица*, I, Београд 2009, 143; Арон Алкалај, *Букић Пијаде*, Јеврејски алманах, 1968–1970, 49–54; *Избор председника Сефардске општине у Београду*, Жидов, 3. јануар 1930, 8; *Кратка историја ЛК и њеног Гласника*, http://www.lks.org.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=112:kratka-istorija-lks-i-glasnika&catid=49:opisana&Itemid=3 (25. 11. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: ВА, 1363/36.

Д. Шаренац

Пијаде, Моша

сликар, политичар, новинар, преводац
(Београд, 4. I 1880 - Париз, 15. III 1957)

Отац Самуило, трговац, мајка Сара, рођ. Русо. Основну школу Код Саборне цркве у Београду завршио је 1900, а потом је уписао Прву мушку гимназију, класични смер. Био је активан у ђачкој дружини *Нада*. Гимназију је напустио у петом разреду (1905), одредивши се за сликарство. Уписао се у Уметничку-занатску школу, из које је убрзо отишао да би приватно почео да изучава сликарство код Пашка Вучетића. У јесен 1906. отишао је у Минхен. Прво је учио код Хајнриха Книра, а потом је био примљен у Државну академију ликовне уметности,

код проф. Ангела Јанка. Због недостатка средстава за даље школовање, у фебруару 1909. отишао је у Париз, где је провео тринаест месеци, да би се потом вратио у Београд. Новинарску каријеру започео је 1911-1913. пишући текстове за *Мали журнал*, *Ново време*, *Пијемонт* и *Правду*. Писао је о унутрашњој политици, позоришним, уметничким и културним питањима. Због оштрих критика друштва, брзо је добијао отказе у новинама. Био је један од оснивача *Друштва новинарских сарадника* (1911), секретар Друштва и члан Одбора за израду статута.

На сопствену молбу, крајем 1913. послат је у Охрид да ради као наставник цртања. Предавао је француски и немачки језик, цртање и лепо писање, а био је и деловођа гимназије. Када је почео Први светски рат, пријавио се у добровољачки одред, али није примљен. У лето 1915. отишао је за Београд и поново је писао за *Правду*, до последњег броја у септембру. У окупираној Србији радио је као келнер у Ђуприји (јесен 1915) и фирмописац у Ваљеву (1915-1917).

У новој држави Краљевини СХС до хапшења 1925. био је оснивач, уредник и сарадник великог броја листова и публикација, са краћим или дужим периодом излажења (*Правда*, *Радничке новине*, *Црвени смех*, *Раднички синдикати*, *Организовани радник*, *Оковани радник*, *Радник-Делавицу*, *Раднички дневник*, *Нова Европа*, *Млади радник*, *Једнакост*, *Будућност*, *Радник*, *Борба*). Новине за које се најпре везује његово име јесу дневни лист *Слободна реч* који је покренуо и издавао током 1919. Учествовао је на првом Конгресу југословенских новинара 1919, у Загребу, а на другом у Сарајеву, 1921, изабран је за секретара тада основаног *Југословенског новинарског удружења*.

Поред новинарске активности, сликао је, илустровао и преводио, највише за издавачке куће Армина Шварца и Геце Кона. Учио је графички занат у штампарији „Макарије“ и био члан Савеза графичких радника.

Члан Социјалистичке радничке партије (комуниста) Југославије постао је 1. јануара 1920. Убрзо је изабран за секретара партијске организације „Дунав“. Другом конгресу КПЈ у Вуковару (1920) присуствовао је као делегат Бачког Петровца. Био је изабран за одборника града Београда на општинским изборима у јулу 1920, али услед поништења избора никада није вршио ту функцију. Члан Извршног одбора КПЈ постао је 1921. после хапшења

дотадашњег ИО. Присуствовао је Четвртој конференцији Балканске комунистичке федерације у Софији (1922), где је изабран за члана Привременог извршног одбора. Био је на партијским састанцима у Бечу 1922. и 1923. и на Трећој партијској конференцији (1924). Учествовао је у оснивању Независне радничке партије 1923, а на оснивачкој конференцији у јануару поднео је реферат о штампи. Био је иницијатор оснивања и учесник конференције Народног одбора за помоћ гладнима у Русији (1922).

Ухапшен је фебруара 1925. због издавања, уређивања и растурања илегалног часописа *Комунист*. Осуђен је на 20 године робије, али је суд смањио пресуду на 12 година. Затворску казну је издржавао у неколико затвора: у Главњачи и Топчидеру (1925-1926), Сремској Митровици (1926-1930, 1933-1934, 1935-1939) и Лепоглави (1930-1933, 1934-1935).

Иако је био у затвору, изабран је у мају 1926. за члана почасног председништва Трећег конгреса КПЈ, а крајем јуна био је и почасни председник Трећег конгреса СКОЈ-а. У Сремској Митровици, 1927. организовао је штрајк глађу у затвору како би комунисти добили статус политичких осуђеника и боље услове тамновања. Издејствовао је заједничку собу за политичке затворенике, тзв. „младићку собу“. На робији је превео *Капитал* Карла Маркса, заједно са Родољубом Чолаковићем. Прва књига је издата 1932. под псеудонимима М. Поробић и Р. Босанац. У јуну 1934. осуђен је на још две године затвора због певања револуционарних песама. Учествовао је у издавању неколико илегалних публикација (*ЗБ-за большевизацију*, *Танк*, *Црвене маказе*); организовао је разне курсеве и школе; скицирао је и завршио више уљаних портрета. Пуштен је на слободу априла 1939.

По изласку из затвора деловао је у Комисији за село КПЈ и писао за илегални лист *Глас радног народа*. Ухапшен је, поново, уочи Нове године 1940. и одведен у Главњачу, а потом је током јануара спроведен у концентрациони логор у Билећи. Отпуштен је априла исте године, пошто су га претукли готово на смрт. Средином маја, на Покрајинској партијској конференцији КПЈ за Србију изабран је за делегата на Петој земаљској конференцији КПЈ, одржаној 20. октобра у Дубрави. На конференцији је био у радном председништву и изабран је за члана

ЦК КПЈ. Ухапшен је фебруара 1941. у Београду, јер је као партијски инструктор предавао историју КПЈ на илегални курсевима за активисте Месног комитета. Пуштен је из затвора 4. априла на интервенцију министра унутрашњих послова С. Будисављевића.

Пијаде Моша

Из Београда је отишао 6. априла у унутрашњост земље. На Цетињу је успоставио контакт са Месним комитетом КПЈ. Скривао се у области Пипера, а затим у дурмиторском крају. У децембру је стигао у Рудо где се прикључио Врховном штабу. У Босни, Херцеговини и Црној Гори био је до краја 1943, да би потом прешао са другим члановима Председништва АВНОЈ-а у Словенију и Хрватску. На Жабљаку је маја 1943. дочекао британске официре. Послат је у Москву (август-новембар 1944) са циљем да ради на пропаганди за југословенска питања. Друга мисија у СССР уследила је јануара 1945, када је предводио делегацију која је преговарала о политичкој, војној и економској сарадњи.

У рату се бавио питањима политичке, правне и војне организације НОП. Један је од аутора Фочанских прописа (фебруар 1942) и Септембарских прописа (1942), докумената о организовању и успостављању народне власти и организацији позадинских војних власти и судова. Био је интендант Врховног штаба и руководиоца снабдевања пролетерских јединица; од новембра 1942. и шеф Привременог управног одсека (највише се бавио борбом против шпекуланата); шеф одсека Врховног штаба за војне власти у позадини.

Заједно са Веселином Маслешом био је главни референт на Првом заседању АВНОЈ-а. Написали су Резолуцију о организацији АВНОЈ-а и Проглас АВНОЈ-а народима Југославије. За Друго заседање АВНОЈ-а нацрте резолуција и одлука припремао је са Едвардом Кардељем. Током рата писао је за *Пролетер*, *Борбу*, *Нову Југославију*, *Народно ослобођење*, *Напријед*, *Вјесник*. Иницијатор је и оснивач Танјуга (1943). Осмислио је грб нове државе који је, са мањим изменама, коришћен од 1944. до 1963.

На Сајмишту су му страдали сестре Шелика и Мицика и браћа Јосиф и Давид, док је трећи брат Велизар стрељан у Нишу. У новој држави током 1945. вршио је следеће функције: први потпредседник Привремене народне скупштине ДФЈ и председник законодавних одбора АВНОЈ-а и Привремене народне скупштине; потпредседник Президијума Уставотворне скупштине и председник Уставотворног одбора Савезне уставотворне скупштине; посланик Скупштине Србије; први потпредседник Президијума НС ФНРЈ првог и другог сазива и председник Законодавног одбора у периоду 1946-1953. Од 1948. био је члан Политбироа КПЈ и СКЈ. Дужност потпредседника СИВ-а вршио је од јануара 1953. до јануара 1954. У периоду 1954-1957. био је председник СНС, члан Извршног комитета СКЈ, члан ИО ССРНЈ и шеф парламентарних делегација. Био је идејни творац, сарадник и аутор бројних законодавних, извршних, судских и уставних докумената од 1942. до 1957. Бавио се: организацијом скупштине (1942-1957), скупштинским пословницима (1945-1953), законима о народним одборима и о народној власти; био је председник Комисије за израду Кривичног закона; организовао је Треће заседање АВНОЈ-а и на њему био главни референт. Радио је и на припремању и формулисању Устава ФНРЈ (1946).

Учествовао је на Мировној конференцији у Паризу, јула 1946.

Поред државничких послова био је и члан *Удружења новинара*, *Удружења ликовних уметника*, *Друштва Црвеног крста*, централног одбора СУБНОР-а итд.

Из сликарског опуса, од око 120 радова, сачувано је око 70 слика и 200 цртежа. У његовом сликарству, које карактеришу портрет, предео и мртва природа, разликују се три периода: тамни, предимпресионистички (1919-1924), робијашки (1925-1939) и светли (1939-1957).

Прву самосталну изложбу имао је у Сомбору 1910. У међуратном периоду је излагао: на изложби Групе уметника, као гост (1919); на XII пролећној изложби Уметничког павиљона „Цвијета Зузорић“, у мају 1940, са сликама *Хаџи Поповац*, *Мртва природа* и студијом *Глава*; на Тринаестој јесењој изложби са четири рада - *Портрет Ј. Продановића Млађег*, *Ђорђе Кун у свом атељеу*, *Главашева улица*, *Студија*. После Другог светског рата: на Другој изложби СЛУЈ (1951); Пола века југословенског сликарства 1900-1950 (1953). У иностранству је излагао у оквиру изложбе „Сликарство и вајарство народа Југославије 19. и 20. века“ (СССР, Пољска, Чехословачка, Мађарска), 1947-1948. Комеморативну изложбу приредио је Народни музеј у Београду 1957. Изложбе његових радова постхумно су излагане у целој Југославији. За члана *Удружења ликовних уметника* у Београду примљен је 1919, где је кратко био и секретар.

Бавио се и политичком карикатуром (*Црвени смех*), илустрацијама (народна песма „Урош и Мрњавчевићи“, 1920), ликовном критиком и питањима ликовне уметности.

Преминуо је у Паризу 15. марта 1957, током дипломатске мисије. Сахрањен је у Гробници народних хероја на Калемегдану.

Користио је бројне псеудониме: Младен, Милован и Лудвиг (на издржавању робије), Милован Поповић (у Софији), Чика Јанко (Други светски рат), М. Поробић, Јакша Ђурин, Псић Зубатовић, Шики (у књижевним и преводилачким радовима).

Редован члан САНУ постао је 23. новембра 1950.

Одликован је: Орденом народног хероја, Орденом јунака социјалистичког рада, Орденом народног ослобођења, Орденом партизанске звезде са златним венцем. Носилац је Партизанске споменице 1941.

ДЕЛА: *Аутопортрет*, 1910, НМБ; *Аутопортрет са јапанским луткама*, 1916, НМБ; *Аутопортрет*, 1922; *Аутопортрет*, 1926; *Мртва природа са јајима*, 1927, НМБ; *Портрет Лоле Рибара*, 1940; *Пејсаж из Лепоглаве*, 1930; *Крвови у Цвијићевој улици*, 1939, НМБ; *Портрет И. Караоглановића*, 1940; *Портрет Лепе Пијаде*, 1957; *Скица за Балзакову смрт*, породица.

ВАЖНИЈИ ПРЕВОДИ: са немачког: К. Маркс, *Беда филозофије: одговор на Филозофију беде г. Прудона*, Београд 1946

(у сарадњи са Родољубом Чолаковићем); К. Маркс, *Капитал: критика политичке економије*, Београд 1920; К. Маркс, *Комунистички манифест*, Београд 1945; К. Маркс, *Капитал: критика политичке економије. Књ 1 и 2*, Београд 1933, 1934 (у сарадњи са Родољубом Чолаковићем); са француског: Ш. Бодлер, *Цвеће зла*, Београд 2004 (један од преводаца); А. Барбис, *Пакао – Роман*, Београд 1920; са руског: Л. Троцки, *Долазак бољшевика на власт*, Београд 1920.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *О уметности*, Београд 1963; *О нацрту Устава ФНРЈ*, Београд 1945; *Изабрани списи. Том 1. Књ. 1-5*, приређивач Родољуб Чолаковић, Београд 1964-1966; уредник: *Историјски архив комунистичке партије Југославије. Том 1-7*, Београд 1949-1951; *Зборник докумената и података о НОР-у југословенских народа*.

ЛИТЕРАТУРА: Слободан Нешовић, *Моша Пијаде и његово доба*, Београд 1968; Моша Пијаде, *Моша Пијаде, Јајце, новембар - децембар 1963*, Мала галерија Спомен-музеја II заседања АВНОЈ-а, Јајце 1963, 8, 13, 15, 19; Удружење ликовних уметника Србије, *Моша Пијаде, сликар*, http://web.archive.org/web/20030607222553/http://ulus.org.yu/Istorijat+ULUS-a/mosa_pijade.htm (31. 8. 2010)

ФОТОГРАФИЈА: Слободан Нешовић, *Моша Пијаде и његово доба*, Београд 1968.

Ј. Петаковић

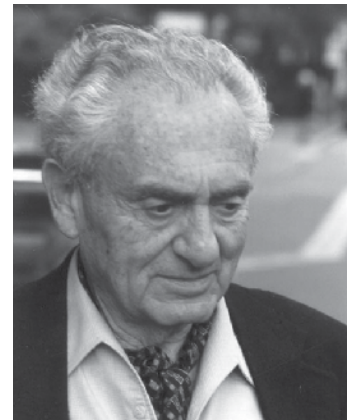
Пинкас, Хаим - Миле

пословни човек
(Београд, 20. XI 1919)

Отац Мајер, трговац женском конфекцијом, мајка Матилда, рођ. Бехаим.

Након што је похађао француско забавиште, завршио је основну школу „Краљ Петар“ и Другу мушку гимназију, у којој је матурирао 1937. Затим је уписао Правни факултет, али је студије прекинуо због избијања Другог светског рата. Паралелно са студијама одслужио је војни рок у Коњичкој школи у Земуну (1939-1940). У то време тренирао је лаку атлетику и тенис и био члан хора *Обилић*. По избијању рата, безуспешно је покушао да се прикључи војсци као резервиста. Са фалсификованим исправама

напустио је Београд јуна 1941. и стигао у Херцег-Нови. У време устанка у Црној Гори, са осталим избеглим Јеврејима пребачен је у логор код Каваје, у Албанији. Почетком јесени транспортовани су бродовима за Италију, у логор Ферамонти. Захваљујући рођацима његове будуће супруге, добио је кубанску визу са којом је напустио логор, марта 1942. Сви заједно отишли су за Барселону јула 1942, а потом су извесно време боравили у Мадриду. Децембра 1942. бродом су напустили Шпанију. Искрцали су се на обалама Венецуеле и убрзо прешли у Каракас.

Пинкас Хаим - Миле

У Холокаусту је изгубио родитеље и већи број рођака. Власти у Венецуели нису им правиле проблеме, иако су за ту земљу имали само транзитну визу. Почео је да ради као шегрт у ортачкој радњи за прецизну механику 1943, да би од 1944. постао ортак. Самостално је почео да води послове 1947. после разлаза са ортаком када је, са тастом и супругом, основао фирму *Микрон* (Micron S. A.). *Микрон* се у почетку бавио поправком фотоапарата, топографских и оптичких инструмената. Временом фирма се развила у увозника, дистрибутера и сервисера фотокамера и оптичких инструмената у топографији, метеорологији, хидрологији, медицини, графици и другим областима. Од 1985. постепено је предавао вођење фирме сину и остао активан као технички и финансијски саветник. Активан је у неколико светских јеврејских организација и институција. На челу ОРТ Уније за Венецуелу (међународне јеврејске организације за едукацију) био је од

1965. до 2008. За почасног потпредседника светске ОРТ Уније изабран је 2000. Члан је Савета Универзитета у Тел Авиву од 1981.

Сарађивао је са редакцијом едиције *Ми смо преживели*, у раду на пет томова објављених на српском језику и три тома штампаних на енглеском језику. Финансијски је помогао објављивање ових књига. Својим донацијама помогао је рад Јеврејске општине Београд, Савеза јеврејских општина Србије и Јеврејског историјског музеја.

ЛИТЕРАТУРА: Хаим Миле Пинкас, *Што пре преко Атлантика*, у: *Ми смо преживели: Јевреји о Холокаусту*, Београд 2001, 161-178.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

Полак, Ђуро

правник, пуковник ЈНА, судија Врховног војног суда (Доњи Михољац, 6. VIII 1908 - Београд, 12. VII 1998)

Отац Саламон (Шимун), банкарски чиновник, мајка Серена, рођ. Редл, домаћица.

Четири разреда основне школе завршио је у Бијељини и Сарајеву (1915-1919), а осам разреда гимназије у Сарајеву (1919-1928), где је и матурирао. Студирао је на Правном факултету у Загребу (1928-1934). Кадровски рок је служио у Школи за резервне интендантске официре у Сарајеву (1934/1935). Осам месеци је био чиновник у пореској управи града Сарајева, а потом судски приправник у среском суду у Зеници (1937-1938) и у суду и државном тужилаштву у Травнику (1938-1939). У Сарајеву је био судски приправник и в.д. судског истражитеља у Окружном суду (1939-1941).

Пред избијање Априлског рата, мобилисан је у чину резервног интендантског поручника у састав резервне војне болнице на Илици. Од капитулације па до краја 1941, био је у Сарајеву, а у првој половини 1942. у Макарској. Јуна 1942, интерниран је на острва Брач и Раб, где је био све до капитулације Италије. У логору на Рабу, сакупљањем материјалних средстава и ширењем вести које су стизале од савезника, прикључио се НОП-у, а у октобру 1943. при-

ступио је НОВЈ. Прво је био помоћник иследника Војног суда при команди Даљског подручја (1943-1944), потом, током пролећа и лета 1944, борац XVIII ударне бригаде XII дивизије, да би, током јесени и зиме 1944/1945, био секретар општинских судова у Пожеги и Новој Градишки. У пролеће 1945, учествовао је у борбама, током лета је био персонални официр III батаљона XII пролетерске бригаде, а од јесени 1945. и читаве 1946, био је на положају председника суда XII дивизије, а затим III армије. Био је судија Војног суда у Новом Саду (1947-1948), а након тога судија Војног суда, судија Војног дисциплинског суда и председник Војног суда V војне области са седиштем у Загребу (1949-1952). Судија Врховног војног суда био је од 1952. до 1957, када је постао начелник Одељења за помиловања, судску управу и статистику Правне управе ЈНА (1957-1960). Од 1960. поново је био судија Врховног војног суда. Пензионисан је јануара 1965. у чину пуковника. Одликован је: Орденом заслуга за народ III реда (1946), Орденом за војне заслуге III реда (1952), Орденом за војне заслуге II реда (1957), Орденом братства и јединства са сребрним венцем (1961), Орденом народне армије са златном звездом (1964).

ИЗВОР: ЈИМ, ф. Моја породица, к. Београд; МО, Управа за кадрове, Досијеи персоналних података; Извод из матичне књиге умрлих општине Стари град 270/1998.

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Романо: *Јевреји Југославије 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 463.

А. Рафаиловић

Попс, Фридрих

адвокат, председник Ашкенаске општине у Београду, председник Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије (Београд, 25. XI 1874 - Београд, 25. V 1948)

Отац Самуило, лекар, председник Ашкенаске општине у Београду, мајка Каролина, рођ. Бергер. У Београду је завршио основну школу и Прву мушку гимназију. После матуре, провео је годину дана у Бечу на абитуријентском курсу Економског факултета. Завршио је

студије права на Универзитету у Београду. После студија, краће време је радио у суду а затим у Министарству спољних послова. Адвокатску канцеларију отворио је 1901.

Као резервни офици, учествовао је у Првом светском рату. За ратне заслуге, одликован је Златном медаљом за храброст. Након повлачења преко Албаније, отишао је у Швајцарску на лечење. У Цириху је усавршио правне науке, а титулу доктора стекао је 1918.

У Београд се вратио 1919. Учествовао је у раду на доношењу Закона о јеврејској верској заједници. Био је члан Демократске странке. У Београдској општини, био је одборник (1919-1936) и заменик председника (1920). У више наврата, представљао је Београд у иностранству. За народног посланика кандидован је више пута.

Попс Фридрих

На челу Јеврејске ашкенаске општине, налазио се од 1910. до 1941. У том периоду, ојачао је бројчано слабу општину, премостио разлике са Сефардском општином и био иницијатор и главни организатор подизања синагоге у Космајској улици, која је освештана 1926. Био је један од оснивача Савеза јеврејских општина (1919), његов први потпредседник, председник Извршног одбора са седиштем у Београду и, од Петог конгреса Савеза одржаног 1933, па до смрти, његов председник. Активно је сарађивао у раду *Керен Кајемета* и *Керен Хајесода*. Био је потпредседник Савеза циониста и члан управа друштава *Насушни хлеб* и *Свети Сава*. Заслужан је за прихватање,

збрињавање и пружање помоћи јеврејским избеглицама из Немачке пред Други светски рат.

Један је од оснивача ложе Беней Берит „Србија“ 1911. На оснивачкој скупштини *Југословенско-палестинског привредног комитета* у Београду, 1933, изабран је за председника Комитета. Био је међу члановима Управног одбора *Индустријске банке*.

После бомбардовања Београда, са породицом је кренуо ка јадранској обали али се, дошавши до Неретве, вратио у Београд, где је ухапшен и спроведен у логор у Грацу. Након испитивања и мучења, био је пуштен и поново се вратио у Београд. Промењеног изгледа и са лажним документима, скривао се, уз доста среће, по Београду и околини. Одмах по ослобођењу, започео је обнову рада Савеза. ИЗВОРИ: ЈИМ, Матична књига венчаних.

ЛИТЕРАТУРА: Давид Тајтацк: *Београдски-српски Јевреји и њихова занимања до II светског рата* (у рукопису), 121-122; Коста Тимоџевић: *О ратном скривању*, у: Ми смо преживели, Београд 2001, 267-276; Бата Гедаља: *Др Фридрих Попс*, Јеврејски алманах 1955/56, Београд 1956, 138-145; *Др Фридрих Попс (1874-1948)*, у: Споменица СЈОЈ 1919-1969, Београд 1969, 190-193; Жени Лебл: *До „коначног решења“ Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 164, 209-210, 224, 238-239; Небојша Поповић: *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 112, 116.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

Прегер, Андреја

пијаниста, професор Музичке академије,

доктор правних наука

(Печуј, 20. III 1912)

Отац Јаков, мајка Адела, рођ. Хамбургер. После проглашења совјетске градске републике (1919), породица је напустила Печуј и преселила се у Загреб.

Први разред основне школе завршио је у Печују, а школовање наставио у Загребу. Уписао је и Хрватску земаљску гласбену школу. Истовремено је пошао у јеврејску школу (Израелитичка опћа пучка школа). После завршене основне школе, уписао је Прву реалну гимназију, коју је похађао

упоредо са средњом музичком школом. Поред повремених наступа на којима је свирао у организацији музичке школе, свирао је и за Радио Загреб. Матурирао је 1930. После завршене реалне гимназије и средње музичке школе, уписао је Правни факултет у Београду и конзерваторијум у Лајпцигу, у класи професора Макса Пауера. Класу је после шест месеци преузео Оскар Херман. Лајпцишки конзерваторијум напустио је због немогућности да плати школарину, 1931.

Прегер Андреја

Током 1931. прешао је на Правни факултет у Загребу и уписао Музичку академију у истом граду, у класи професорке Антоније Гајгер Ајхорн. Клавиру га је подучавала Сидонија Гајгер, а учио је и свирање на оргуљама. Током академске 1931/32. одслужио је војску у школи резервних пешадијских официра у Билећи. Пошто је дипломирао на Правном факултету (1936) и стекао докторат (1937), почео је приправнички стаж најпре у среском, а затим у окружном суду. После завршеног приправничког стажа, положио је адвокатски испит, марта 1941.

Рат га је затекао на месту резервног потпоручника Југословенске краљевске војске. Мобилисан је 2. априла и послат у Сињ, код Сплита. После проглашења Независне Државе Хрватске, Сплит је припао италијанској окупационој зони. Андреја Прегер је рат провео у Сплиту, док је његова породица извесно време остала у Загребу.

У покушају да пребаци породицу у Сплит, ухапшени су његови отац и стриц. Најпре су били у затвору у Загребу

а потом су прослеђени у логор Јасеновац, где су стрељани 1942. Сестру, мајку и тетку успешно је пребацио у Сплит. Са другим уметницима блиским ослободилачком покрету приступио је Казалишту народног ослобођења, са којим је наступао до новембра 1944. када је цела група пребачена у Београд, где се и населио по завршетку рата. При Казалишту је основао хор којим је дириговао до краја рата. Казалиште народног ослобођења расформирано је по завршетку рата. Глумци су распоређени у Југословенско драмско позориште, а музичари су постали чланови Београдске опере. Андрија Прегер је, међутим, пребачен на Радио Београд. У сарадњи са Михаилом Вукдраговићем, формирао је Радио-хор. Постављен је за секретара Музичког одељења, чији је управник био М. Вукдраговић. Учествовао је у оснивању Забавног оркестра Радио Београда. Када је Вукдраговић 1948. изабран за ректора Музичке академије, постао је начелник Музичког одељења. За главног уредника Музичког програма постављен је 1949. У Радио Београду остао је до 1951.

По завршетку рата почео је да наступа са Симфонијским оркестром Радио Београда. Истовремено је почео да објављује коментаре музичких дела у домаћим листовима. У периоду до сукоба са КОМИНФОРМ-ом остварио је значајну сарадњу са уметницима из Бугарске, Румуније и Пољске.

Почетком 1946. са Надом Јевђенијевић и Мирком Донером формирао је клавијски трио, са којим је отишао на прву турнеју, априла исте године. Из ове сарадње настао је *Београдски трио*. Први послератни солистички концерт одржао је априла 1950. на Коларчевом народном универзитету.

Био је међу оснивачима *Удружења музичких уметника Србије* (1946) и *Савеза музичких уметника Југославије* (1950). Био је дугогодишњи члан управе и генерални секретар Савеза.

Радио је од 1951. као хонорарни предавач свирања оркестарских партитура на Музичкој академији. Исте године, агенција Југоконцерт ангажовала га је као клавијског сарадника уметницима из западних држава. Са Београдском филхармонијом уговорио је солистичке концерте сваке друге сезоне. Пошто је 1952. обновљен Хор српско-јеврејског певачког друштва, одређено време радио је и као диригент.

За наставника камерне музике на Музичкој академији изабран је 1954. Наставио је да предаје и свирање оркестарских партитура и корепетицију за диригенте.

Због новог закона који је од универзитетског наставног особља захтевао одговарајућу диплому, уписао је студије и дипломирао на Музичкој академији у Љубљани (1960). За редовног професора изабран је 1970.

Јануара 1964. одржан је први концерт Београдског трија у новом саставу (Андреја Прегер, Александар Павловић и Виктор Јаковчич) у сали Коларчевог универзитета. Од оснивања до 1980, трио је свирао на концертима у земљи и на турнејама у Белгији, Бугарској, Аустрији, Канади, Француској, Мађарској, Данској, САД и СССР-у.

Учествовао је у организацији првог фестивала БЕМУС (1969), док је следеће године изабран за члана Савета фестивала. Године 1980. постао је председник Уметничког савета БЕМУС-а. Исту дужност вршио је у још два наврата, 1980-1982. и 1985/86. У периоду његове активности у организацији, започело се са форсирањем извођења великих премијерних дела у оквиру фестивала, страни ансамбли су почели да изводе значајнија дела домаћих композитора, а од 1981. отварање и затварање фестивала посвећивано је једном значајном домаћем композитору. Поводом одласка у пензију (1980), у организацији Београдске филхармоније, Удружења музичких уметника, Музичке академије, Југоконцерта и Радио Београда одржан је јубиларни концерт у част Андреје Прегера.

После пензионисања, наставио је да предаје на музичком одељењу Академије уметности у Новом Саду. Из професуре се повукао 1994. Деведесет година живота Андреје Прегера обележено је пригодним свечаностима у организацији *Удружења музичких уметника Србије* и *Јеврејске општине Београда* (2002).

Током своје каријере, Андреја Прегер је наступао са више од шездесет солиста из земље и иностранства, са двадесет оркестара и више од двадесет диригената.

Аутор је књиге *Шопен* (Нови Сад, 1999) и шездесет одредница у Музичкој енциклопедији Југославије. Чланке, студије и рецензије објављивао је у *Међународној политици и Савременику* (1957-1959). Аутор је и музичких коментара на Радио Београду (1945-1980). Поводом његовог 95. рођендана, објављено је мемоарско дело *Столеће уз музику* (2007).

За своје извођење Шумановог квинтета у Es-дуру, опус 44, са *Тартаи квинтетом*, добио је Октобарску награду града Београда (1964). Први је добитник награде за животно дело *Удружења музичких уметника Србије* (2002). За целокупан рад добио је Златни микрофон Радио Београда (1979), Плакету Универзитета уметности (2002) и Повељу ЕРТА (European Piano Teachers Association) (2002). Добитник је и Ордена Републике са сребрним венцем (1972), Ордена рада са црвеном заставом (1977), Ордена заслуге за народ са златном звездом (1989) и Медаље Белог анђела (2002).

Живи и ради у Београду.

ЛИТЕРАТУРА: Андреја Прегер, *Столеће уз музику*, Београд 2007; Андреја Прегер, *Не више у Загреб* (у публикацији Јаша Алмули, *Живи и мртви*, Београд 2002, 223-239); Андреја Прегер, *Јеврејска школа у Сплиту, школске 1942/3*, Ми смо преживели..., књ. 5, Београд 2009, 17-20; Вера Израел Јовановић, *Музика је најлепша поезија*, Билтен СЈОЈ, Јеврејски преглед, 2, 1994, 13; *Ко је ко у Југославији*, Београд 1957, 570; *Ко је ко у Југославији*, Београд 1970, 840; *Музичка енциклопедија*, Загреб 1977, том III, 124; *Ко је ко у Србији*, Београд 1995, 463-464; *Лексикон југославенске музике*, Загреб 1984, том II, 1984, 206.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Пресбургер, Јосип - Доди

дипломата, адвокат, преводилац,
активиста у јеврејским организацијама
(Суботица, 15. III 1911 - Београд, 11. X 1990)

Отац Марк, мајка Тереза, рођ. Волвовиц (Wolvowits). Основну и средњу школу завршио је у Суботици. У Загребу је студирао права и докторирао 1935. После студија вратио се у Суботицу, где је радио као адвокатски приправник и адвокат. У Априлском рату 1941. заробљен је као војник Војске Краљевине Југославије и спроведен у заробљенички официрски логор у Оснабрику. У логору се укључио у антифашистички покрет и био један од уредника илегалног логорског листа *Седмица*. Овај лист касније је преименован у *Тридесет и седмица* (по барацаи

у којој је уређиван). Лист је излазио једном недељно у два примерка и у њему су објављивани најважнији догађаји са фронтова, из Југославије и логора.

Пресбургер Доди Јосип

После рата започео је каријеру у Министарству иностраних послова. Од 1945. до 1947. био је шеф II одсека (ратни злочини и легализација). Секретар у Конзуларном одељењу Амбасаде у Ослу био је 1947. У Амбасади у Лондону боравио је од 1947. до 1950. као шеф конзуларног одељења и привредне проблематике. Годину дана, од 1950. до 1951. био је помоћник начелника Конзуларне управе, а 1951-1952. радио је у IV политичком одељењу, Одељењу за Велику Британију и САД. У Амбасаду у Њу Делхију распоређен је 1952. на дужност првог секретара и саветника за политичке послове и привредну проблематику. По повратку из Њу Делхија 1955. радио је до 1959. у V и VI политичком одељењу, Одељењу за Индију, Пакистан, Цејлон, Авганистан и Непал. Од 1959. до 1963. био је саветник у Амбасади у Вашингтону. За време посете председника Јосипа Броза Тита САД 1963, био је преводилац током разговора са америчким председником Кенедијем. По повратку из Вашингтона радио је у Државном секретаријату иностраних послова, у Трећој управи, као помоћник начелника Управе (1964-1967). Од 1967. до 1972. био је генерални конзул у Њујорку. После ове службе, две године је обављао послове у Савезном секретаријату иностраних послова. Од 1974. до пензионисања 1976. привремено је био распоређен у Службу за координацију

са републичким и покрајинским органима. Био је сарадник СЈОЈ-а. Радио је на преводу *Кратке историје јеврејског народа* од Симона Дубнова и на енглеском резимеу *Јеврејског прегледа*.

Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Београду. ИЗВОРИ: Градска управа Суботица - Матична служба, Биографски подаци; Извод из матичне књиге умрлих: текући број 642, Матично подручје Нови Београд, Београд 2010; Република Србија, Министарство спољних послова, Одељење за персоналне и правне послове, биографски подаци Јосипа Пресбургера; АЈ, КПП I-2/4-1; АЈ, КПП I-2/17-8.

ЛИТЕРАТУРА: Душан Јелић, *Прилог изучавању учешћа бачких Јевреја у НОР-у народа Југославије*, Зборник, 3, ЈИМ, Београд 1975, 209; Јосип Пресбургер, *Официри Јевреји у заробљеничким логорима у Немачкој*, Зборник, 3, ЈИМ, Београд 1975, 225-275; Др Јосип Пресбургер, Зборник, 3, ЈИМ, Београд 1975, 301; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 298, 465; Лавослав Каделбург, *Др Јосип Пресбургер*, ЈПр, 7-12, Београд 1990, 21-22; Вељко Ђурић Мишина, *Делатност југословенске обавештајне, контраобавештајне и дипломатске службе 1945-1946*, Историја 20. века, 1, Београд 2004, 56.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

Т. Спасојевић

Путник, Јован - Бата

позоришни редитељ, критичар и писац, директор Дrame, професор Позоришне академије (Бела Црква, 25. XII 1914 - Београд, 22. IX 1983)

Отац Василије.

Основну школу завршио је у родном месту, а гимназију започео у Загребу, да би матурирао у Београду. Дипломирао је на Филозофском факултету (филозофско-психолошка група) и на позоришној групи Музичке академије у Београду. Свој редитељски деби имао је у студентској групи *Савремена сцена*, 1936.

Са новим позоришним тенденцијама упознао се током бо-

равка у Лаксенбунду, крај Беча, једном од института за покрет Рудолфа фон Лабана („систем икосаедра“) и у студију Мери Вигман у Дрездену. Сазнања о сценском простору стекао је у Студију следбеника Етјена Декруа, у Паризу. За време студија, током 1937, асистирао је Хрисану Цанкову и Радомиру Плаовићу у Народном позоришту у Београду. Сарађивао је и са руским уметницима Вером Гечом и Поликарпом Павловом, који су га упутили на позив редитеља.

Редитељску каријеру почео је у Народном позоришту Дунавске бановине, у Новом Саду, маја 1940. До почетка Другог светског рата у Југославији поставио је три представе (Клод-Андре Пиже, *Срећни дани*; Хенрик Ибзен, *Авети*; Лилијен Хелман, *Невине*). Четврта, *Волишебни магарац* Јована Стерије Поповића, због рата никада није доживела премијеру.

Током рата, Јован Путник је у Дунавском народном позоришту у Панчеву режирао осам представа (Јован Стерија Поповић, *Кир Јања*; Коста Трифковић, *Честитам и Љубавно писмо*; Властоје Алексијевић, *Поноћна драма*; Жорж Оне, *Господар ковница*; Феликс Ликендорф, *Љубавна писма*; *Пијаница* и *Два оца*, непознатог аутора).

После Другог светског рата, након тешке личне кризе и вишегодишњег прекида каријере, постао је члан Српског народног позоришта (1951). Био је редитељ Опере (1951-1952), редитељ Дrame (1952-1955), а од априла до децембра 1952. и директор драме Српског народног позоришта. У Српском народном позоришту, као режисер, поставио је укупно четрнаест опера и девет представа.

Од 1945. до 1948. руководио је научно-истраживачким центром који се бавио питањима везаним за рефлексологију, психофизиологију и психологију мишљења.

У периоду од 1945. до 1975. радио је као професор Гимназије у Белој Цркви, професор и директор Учитељске школе у Вршцу, професор у Учитељској и Вишој социјално-педагошкој школи у Загребу и Средњој позоришној школи у Новом Саду и професор и директор Драмског студија у Зрењанину. Предавао је и на Позоришној академији у Београду.

Поред југословенских, био је активан и у бројним позориштима у иностранству. Упоредо са редитељским радом, бавио се позоришном критиком и научно-истраживачким радом и писао текстове из области теорије позоришта.

Био је уредник за културу Радио Београда и позоришни критичар *Борбе*, *Вечерњих новости*, *Дневника* и Радио Новог Сада. Осим позоришних критика, објављивао је огледе и кратке текстове из области културологије, теорије уметности и теорије театра.

За своје стваралаштво добио је двадесетак награда, од којих се значајем издваја *Награда за режију Стеријиног позорја* (1959) за представу *Страдија* Радоја Домановића, према сценској адаптацији Борислава Михајловића. Ова је представа упамћена као један од највећих послератних успеха Дrame Српског народног позоришта. Стеријину награду добио је у још два наврата, за сценску валоризацију поетске драматургије Момчила Настасијевића, *Код вечите славине* (1967) и за драматизацију романа *Дервиш и смрт* Меше Селимовића (1969).

Путник Јован - Бата

Сумирајући своје схватање позоришне и уметности уопште, објавио је књигу *Семиологије позоришта* (1875). Постхумно је објављена књига *Пролегомена за позоришну естетику* (1985), коју је за издавање приредио Зоран Јовановић.

ИЗВОР: Јован Путник, *Пролегомена за позоришну естетику*, Нови Сад 1985, 5-11.

ЛИТЕРАТУРА: Петар Марјановић, *Новосадска позоришна режија*, Нови Сад 1991, 52-60; *Енциклопедија Југославије*, том 6, Загреб 1965, 696.

М. Радовановић

P

Раденић, Андрија (Штајгенберг)

историчар

(Бока у Банату, 4. IV 1916)

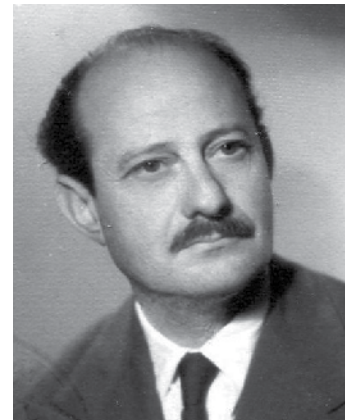
Отац Александар (Шандор), трговац, мајка Ержебет. Основну школу похађао је у родном месту, а гимназију је завршио у Петровграду (Зрењанину). На Сорбони је студирао књижевност и језик, а на Филозофском факултету у Загребу, на коме је дипломирао 1939, немачки и француски језик и националну историју. Пре Другог светског рата, радио је као наставник у приватној гимназији у Загребу (1937-1940). Рат је провео у Немачкој, у заробљеништву.

По ослобођењу, радио је у Комитету за културу и уметност (1945-1946). Затим је био наставник у Генералној дирекцији југословенске железнице (1946-1947), референт у Савезу синдиката Југославије (1947-1948), професор у Председништву Српске академије наука (1948-1950). Потом је премештен у Историјски институт, где је радио до одласка у пензију 1981, прво као стручни сарадник, а од 1957. као научни саветник.

Докторирао је са тезом *Положај и борба сељаштва у Срему од краја XIX века до 1914. године*. Објављивао је чланке и расправе у *Зборнику Матице српске за историју* и *Зборнику Матице српске за књижевност и језик*, *Историјском гласнику*, *Историјском часопису*, *Југословенском историјском часопису*, *Споменику*, *Истраживањима*, *Зборнику за друштвене науке*, *Зборнику за историју*, *Зборнику Јеврејског историјског музеја*, *Библиотекару*.

Проучавао је прошлост Војводине и Србије у XIX и XX веку. Обрађивао је теме из политичке историје: о страначким и парламентарним борбама, радничком и социјалистич-

ком покрету, идеји југословенства, ослободилачкој борби. Један број радова је посветио штампи. Писао је и уџбенике. Био је један од аутора *Историје српског народа*. Члан је Одбора САНУ за прикупљање и објављивање грађе о спољној политици Краљевине Србије од 1903. до 1914.

Раденић Андрија

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Документи о социјалистичком покрету у Срему 1894-1908*, Нови Сад 1955; *Светоандрејска скупштина*, Споменик САНУ СХИИ, Београд 1964; *Из Историје Србије и Војводине 1834-1914*, Нови Сад 1973; *Прогони политичких противника у режиму Александра Обреновића 1893-1903*, Београд 1973; *Социјалистички листови и часописи у Србији 1871-1914*, Београд 1977; *Аустро-Угарска и Србија 1903-1918: документи из бечких архива I-IV*, Београд 1973-1989; *Радикална странка и Тимочка буна: историја Радикалне странке - доба народњаштва I-II*, Зајечар 1988; *Историографски доприноси*:

расправе и осврти I-II, Београд 1999; *Дневник Бењамина Калаја 1868-1875* (приређивач, аутор додатног текста), Београд 2002; *Спољна политика Србије у контроверзној историографији. Од Начертанија 1844. до стварања Југославије 1914-1918*, Београд 2006.

ИЗВОР: картон запосленог Андрије Раденића, Историјски институт.

ЛИТЕРАТУРА: 35 година Историјског института 1948-1983, Београд 1984, 204-208; Р, Раденић (Штајгенберг) Андрија, Енциклопедија српске историографије, Београд 1997, 602; Андрија Раденић, *Спољна политика Србије у контроверзној историографији. Од Начертанија 1844. до стварања Југославије 1914-1918*, Београд 2006, 634-635.

ФОТОГРАФИЈА: документација Историјског института из Београда

А. Рафаиловић

Радоман, Весна, рођ. Елазар

психолог, редовни професор универзитета (Београд, 25. VIII 1948)

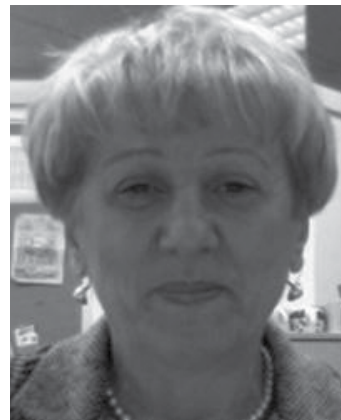
Отац Јосип, официр ЈНА и ликовни уметник, мајка Милка, рођ. Ратковић, војни службеник.

Основну и средњу школу завршила је у Београду. Дипломирала је на Филозофском факултету у Београду 1972, на одељењу за психологију. На истом факултету је магистрирала с тезом *Опсег и природа односа код адолесцената нарушеног слуха* 1982, а докторат је стекла 1992. са темом *Аудитивна компетентност и прилагођавање личности деце и омладине оштећеног и нормалног слуха*.

На Дефектолошком факултету (сада Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију) радила је као асистент од 1976. За доцента је изабрана 1992, а за ванредног професора 1997. На истом факултету, од 2003. до данас као редовни професор предаје Сурдопсихологију и Психологију особа са језичким поремећајима на основним студијама, а предмет Теоријски концепти ометености и слушна ометеност на докторским студијама. На стручном усавршавању у иностранству боравила је: на Карловом универзитету у Прагу 1987, на Оксфордском и Лондонском

универзитету 1997. и у Хелсинкију на позив Одбора за национално образовање у Финској.

Области њеног стручног и научног интересовања су психологија поремећаја комуникације и инклузивно образовање деце са посебним потребама. Творац је нове Методе интегралног развоја глуве деце. Две године је била председник школског одбора Школе за децу оштећеног слуха „Стефан Дечански“ у Београду. Руководила је експертском групом Министарства просвете и спорта Србије за реформу образовања ученика са посебним потребама и била члан Просветног савета Србије 2003-2004. Написала је више од стотину научних и стручних радова. Учествовала је на бројним домаћим и међународним научним скуповима. Била је руководилац и сарадник у више научноистраживачких пројеката у организацији Института за психологију Филозофског факултета у Београду, Центра за развој глуве деце Београда, Министарства просвете и спорта Србије, Министарства за рад и социјална питања Србије, Центра за упоредне правне студије Београда итд. Говори енглески, а служи се француским и чешким језиком.

Радоман Весна

Живи и ради у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Слух и слушна оштећења*, Београд 1997; *Психологија језика и језичких поремећаја*, Београд 2003; *Реформа образовања ученика са посебним потребама*, Београд 2004; *Сурдопсихологија*, Београд 2005.

ЛИТЕРАТУРА: *20 година Дефектолошког факултета 1975-1995*, Београд 1995, 218–219; *Ми смо преживели 4. Јевреји о Холокаусту*, Београд 2003, 61-62; Радоман др Весна, <http://www.fasper.bg.ac.rs/nastavnici/RadomanVesna.html> (6. 7. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: Поролични албум

Т. Спасојевић

Радошевић, Аника, рођ. Шпицер (Счасни)

балерина

(Чешке Будјовице, 4. IX 1915 - Београд, 29. XII 2004)

Удала се у Загребу, 7. октобра 1938, за инжењера Натана Рајса, из Сарајева, наставила учење у школи модерног балета Ане Малетић и у јуну 1939. положила испит пред Државном комисијом у Београду. Исте године је у Сарајеву, где се настанила са мужем, отворила школу модерног балета.

У јесен 1939. неколико сликара, писаца, музичара (међу којима је била и Ани), позоришних и јавних радника основало је тзв. синтетичко позориште Collegium artisticum, секцију Сарајевске филхармоније. Ани је држала предавања о модерном балету (1940/41).

После бомбардовања Сарајева са мужем се пребацила у Сплит, у италијанску окупациону зону, а у августу 1942, преко Солина, отишли су у партизане, где су мужевљево име и презиме променили у Ненад Радошевић. Распоредена је у културно-уметничку екипу, а Ненад у интендантуру.

Након што је преболела маларију на Гламочу, отишла је у Казалиште народног ослобођења, при Врховном штабу, где је остала до краја рата наступајући као глумица и балерина.

Од 1944. до 1947. играла је у Балету Народног позоришта у Београду, где је основала и била први директор Средње балетске школе. Од 1950. у Народног позоришту радила је као помоћник директора Оперe, за балет. Била је асистент значајним редитељима и упоредо је радила кореографије у оперским и драмским представама у матичној кући и у

другим позориштима. Прву самосталну оперску режију и кореографију остварила је у Београдској опери, у *Отмици из Сараја*, В. А. Моцарта, 1958. Следе режије и кореографије других опера, бројна гостовања и признања у земљи и иностранству. Поставила је и бројне друге оперске комаде у матичном позоришту у Београду и у Барселони, а као оперски кореограф и помоћник редитеља учествовала је у многим представама Београдске опере. Њени радови су добили признања у Паризу, Висбадену, Лозани. Гостовала је у Каиру, Палерму, Венецији, Мадриду. Режирала је опере у Новом Саду (*Вертер*, 1968) и Сарајеву (*Аида*, 1968).

Радошевић Аника

На позив Музиколошког института САНУ написала је студију о извођењима националног балета *Охридска легенда* Стевана Христића. Гостовала је у Миланској скали, Ковент гардену, Венецији, Даласу, Фиренци и Амстердаму и сарађивала са угледним редитељима као што су Франко Зефирели и Рајмон Руло.

Кореографије: *Продана невеста* (1951), *Евгеније Оњегин* (1952), *Хофманове приче* (1953), *Вилинска краљица* (1953), *Андре Шеније* (1954), *Пикова дама* (1956), *Горски вијенац* (1957), *Самсон и Далила* (1961).

Самосталне режије и кореографије: *Орфеј и Еуридика* (1959), *Љубав, то је главна ствар* (1963), *Моћ судбине* (1965), *Продана невеста* (1966), *Слепи миш* (1966), *Риголето* (1969), *Фигарова женидба* (1970).

Самосталне оперске режије: *Травијата* (1962), *Мадам Батерфлај* (Каиро 1962; Београд 1963), *Аида* (Београд 1966; Сарајево 1968), *Вертер* (Нови Сад 1968).

Кореографије на иностраним позорницама: *Еуридика* (Зефирели, Далас 1960), *Аида* (Миланска скала 1963. и 1965, оба пута са Зефирелијем), *Орфеј* (Амстердам 1967, редитељ Рејмон Руло).

ИЗВОРИ: Разговори са Реом Живковић, рођ. Рајс, Београд, 2010/11; Ненад Радошевић: *Моја породица*, ЈИМ, Београд, фонд Рукописи.

ЛИТЕРАТУРА: Collegium artisticum, приредио Неђо Шиповац, Сарајевска зима, 1992; Надежда Мосусова, *Живот посвећен сцени* (Интервју са Аном Радошевић), Orchestra, посебан отисак, 19/20, 2001.

Б. Цидић

Раичевић, Михаило - Миша

правник, дипломата
(Загреб, 6. X 1936)

Отац Драгиша, судија, мати Малвина рођ. Квитнер, дуго-годишња учитељица у Јеврејској основној школи у Новом Саду.

Раичевић Михаило

Други светски рат је провео у Новом Саду код рођака, не излазећи на улицу. Читању и писању учила га је сестра од тетке Меланија Шпрајцер. Основну школу и осмо-

годишњу гимназију „Светозар Марковић“ завршио је у Новом Саду. Дипломирао је на Правном факултету у Београду 1960. По дипломирању одслужио је војни рок, а потом радио у новосадском Окружном суду. Године 1964. прешао је у дипломатску службу у којој је остао до 1994. када је отишао у пензију.

Био је члан Европског покрета, Одбора за спољну политику и разних организација које су изражавале незадовољство режимом. Пре почетка НАТО бомбардовања Савезне Републике Југославије 1999. са породицом се иселио у Израел где и сада живи.

У Министарству иностраних послова вршио је разне дужности - од приправника до опуномоћеног министра. Био је конзул у Хамбургу, први секретар амбасаде у Каракасу (Венецуела), министар саветник у Лими (Перу) и отправник послова у Гвајани.

ИЗВОР: Подаци добијени од Михаила – Мише Раичевића.

Т. Ковач

Рајзингер, Дан

графичар, сликар
(Кањижа, 3. VIII 1934)

Отац Армин, мајка Катица, рођ. Звекић. Отац је радио као молер, сликар и фирмописац, а бавио се и сликањем минијатурних слика; мајка је била козметичарка.

Отац је принудно мобилисан 1942. и упућен на Источни фронт, од када му се губи сваки траг. После рата мајка се преудала и 1949. са сином и мужем породица се иселила за Израел, где је своје име Иван заменио у име Дан.

Били су смештени у прихватном логору. Дан је помагао у издржавању породице молерским занатом, а у слободно време је сликао и бавио се графиком. За време посете логору чланови једне комисије су уочили његов таленат и подстакли га да се јави Вишој сликарској школи у Јерусалиму. Током четворогодишњег школовања добијао је стипендију, а радио је и привремене послове што му је омогућило да заврши школовање с одличним успехом. Недуго потом добио је угледну награду „Херман Штрук“ за плакатну уметност.

Године 1954. регрутован је у војску, где је постао директор

издавачке куће која је објављивала дела из области ваздухопловства. По отпусту из војске пропутовао је Европу, задржавајући се посебно у Италији и Француској. У Бриселу је 1958. добио прву награду за израду плакате „Павиљон науке“ на ЕКСПО. У Лондону је изучавао тродимензионално дизајнирање и остао да живи у том граду до 1966, када се вратио у Израел.

Рајзингер Дан

Дипломирао је на Вишој ликовној школи „Бецалел“. Када је та школа прерасла у Академију, постао је предавач и први добитник највише награде те школе. Године 1984. добио је прву награду „Бецалел Алумни“, а 1998. највишу државну награду „За Израел“, као први дизајнер коме је та награда додељена. Мађарски премијер Петер Међеши доделио му је високо државно одликовање за рад којим је допринео да људи постану свесни Холокауста и обавезе сећања на те догађаје.

Излагао је широм света, а у Кањижи 2009. Члан је *Међународног савеза графичара*, *Клуба уметничких директора* у Њујорку и других стручних и уметничких асоцијација. Ради у студију у Тел Авиву и у свом дому у Цезареји, где стално живи.

ДЕЛА: Од великог броја његових радова, најпознатији је лого израелске авиокомпаније „Ел ал“ где је комбиновао латинична са хебрејским словима.

ЛИТЕРАТУРА: И. Нинић, *Реисингер*, Мост, октобар 2008.

Т. Ковач

Рајнер, Имре

сликар, графички дизајнер, вајар, илустратор, теоретичар естетике, типографије и ксилографије (Вршац 18. VIII 1900 - 21. VIII 1987, Лугано)

Отац Мориц, вајар, каменорезац и гравер. Након завршене основне и средње школе у Вршцу, Темишвару и Златни, уписао је Државну уметничку академију у Будимпешти, али је убрзо, 1920. прешао на студије сликарства и графике *Kunstgewerbeschule* у Франкфурту. Похађао је Академију примењених уметности у Штутгарту, од 1921. Радио је као сликар, графичар и графички дизајнер. Први алфавет *Meridian* креирао је 1927. Већ прва самостална сликарска изложба, 1921. у Штутгарту, доживела је успех и интересовање јавности. Похвале његовом раду стигле су од познатих уметника, међу њима и од Пола Клеа. У то време, по стилу је близак позном експресионистичком изразу и иконографији нове објективности (графика *Глад*).

Напустио је Немачку због јачања нацизма и отишао у Париз 1930. године. Тамо је дизајнирао алфавет *Corvinus* и одржао више сликарских изложби у престижним галеријама. У париској штампи објављене су похвалне критике о његовом раду. Убрзо је са супругом отишао у Швајцарску, у Рувилијани, близу Лугана. Наставио је да се бави графичким дизајном и сликарством. Истраживао је нове могућности уметничког деловања, радио књижевне илустрације за познате издавачке куће и објавио више књига из области теорије естетике и графичког дизајна (у периоду 1942-1950. објавио је 11 дидактичких уџбеника). Уређивао је неколико швајцарских уметничких часописа. Већ од 50-тих година XX века, готово све утицајније типографске и издавачке куће у Европи желеле су да у свом програму имају бар један од Рајнерових алфавета (стилизована графички дизајнирана слова).

У Паризу је, од 1950, радио за УНЕСКО, у одељењу за културу, уређивао часопис *International Art Review*. Од 60-тих година XX века, посветио се искључиво сликарству. Излагао је на бројним изложбама широм Европе, Јужне и Северне Америке. Тај период сликарског стваралаштва карактерише лирска апстракција заснована на истраживању пиктуралних потенцијала визуелног знака.

ЛИТЕРАТУРА: *Уметност XX века у Војводини*, Музеј савремене уметности Војводине, Нови Сад, 2009: 80-83; Zambelloni F: *Il pittore travestito*. Lugano 1994; Рачић Н: *Имре Рајнер*, в. архив Савеза Јеврејских општина Србије (2007).

Н. Рачић

Рајс, Арчибалд Родолф

фотограф, криминолог, професор универзитета, судски вештак, ратни дописник
(Хехтсберг, Немачка, 8. VII 1875 - Београд 8. VIII 1929)

Отац Фердинанд, велепоседник.

Основну и средњу школу завршио је у Немачкој 1893, а у Лозани је студирао хемију и стекао докторат природних наука (1898). Радио је као асистент за фотографију (1899), а наредне године као приватни доцент за фотохемију и криминалистику. Специјализовао је примену фотографије у криминалистици и судству, у Паризу и добио диплому описног обавештавања (1901). Добио је швајцарско држављанство 1902, а 1906. је постао ванредни професор криминалистике на Универзитету у Лозани. У Лозани је основао Институт за техничку полицију и криминалистику (1909).

Био је уредник *Швајцарске ревије за фотографију* од 1901. Држао је предавања о питањима из криминалистике по Европи (Русија, Аустрија, Холандија, Белгија) и Јужној Америци (Бразил). Од 1904, био је вештак при судовима Швајцарске, касније и при Народној банци Швајцарске, а повремено је радио и за судове Француске, Румуније и Италије. Писао је о примењеној фотографији и научној криминалистици за бројне међународне публикације.

Августа 1914, на позив српске владе, дошао је у Србију да као неутрални посматрач обави анкету о злочинима Аустроугарске у Мачви и Подрињу. Први светски рат је са кратким прекидима провео на српским фронтима, као званични и неутрални иследник српске владе и војске, али и као добровољац српске војске. Учествовао је у повлачењу кроз Албанију и био присутан на Солунском фронту. Ислеђивао је ратне злочине и био дописник дневних листова у Лозани, Паризу и Амстердаму. Објавио је више од стотину публикација са ратном и поли-

тичком тематиком од 1914. до 1919, највише за *Gazette de Lausanne*. Држао је предавања о Србији и српској борби у Швајцарској, Француској и Енглеској.

По завршетку рата, настанио се у Београду. Био је члан делегације Краљевине СХС на Мировној конференцији у Нејију. Организовао је ново одељење Министарства спољних послова. У Министарству унутрашњих дела, био је уговорни начелник Техничке полиције (антропометријске полиције), основао је и опремио лабораторију и организовао двогодишњу полицијску школу, чији је управник био кратко време. Брзо се повукао са свих јавних функција и задржао само место хонорарног саветника Народне банке за борбу против фалсификовања новчаница.

Рајс Арчибалд

Најпознатије дело му је посланица *Чујте Срби (Ecoutez, Serbes!)*, написана на француском непосредно пред смрт, јуна 1928, а пронађена у заоставштини и објављена постхумно.

Био је почасни професор Универзитета у Лозани од 1923. Добитник је ордена Шпаније, Луксембурга, Србије, Румуније, Грчке, Русије и Француске (витез Легије части и Жансенова медаља Академије наука).

Преминуо је у Београду и сахрањен у Топчидерском парку, а по његовој жељи, срце му је у урни пренесено на Кајмакчалан и постављено крај цркве.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *La photographie judiciaire*, Paris, 1903; *Manuel du portrait parlé*, Paris 1905; *Manuel de Police scien-*

tifique (technique), I, *Vols et homisides*, Lausanne-Paris, 1911; *Принципи модерне полиције*, Београд 1915; *Прилог за реорганизацији полиције*, превео са француског М. Ј. Теодосић, Београд 1920; *Les Austro-Hongrois en Serbie envahie*, Paris 1919; *Писма са српско-македонског фронта 1916-1918*, превео С. Микић, Тузла 1924; *Шта сам видео и проживео у великим данима. Саопштење једнога пријатеља из тешких времена*, превео с француског Вељко Милићевић, Београд 1928; *Чујте Срби! (Ecoutez, Serbes!)*, Горњи Милановац 1997.

ЛИТЕРАТУРА: Зденко Левентал: *Швајцарац на Кајмакчалану*, *Књига о др Рајсу*, Београд 1984; Слађана Бојковић: *Уместо биографије Р.А.Рајса*, у: *Огледало Арчибалда Рајса*, Београд 2008, 129-132; Душан Цветковић, Предговор, у: *Шта сам видео и проживео у великим данима*, Београд 1997, 5-9.

ФОТОГРАФИЈА: Зденко Левентал, *Швајцарац на Кајмакчалану*, *Књига о др Рајсу*, Београд 1984.

Ј. Петаковић

Рајс, Јован

лекар форензичар/судски медицинар
(Зрењанин, 25. VII 1933)

Отац Хуго, књијар, мајка Ержебет (Енци) рођ. Херцог. Родитељи, брат Ђорђе (1930) и највећи део породице са очеве и мајчине стране убијени су 1941/42 (Топовске шупе, Старо Сајмиште, новосадска Рација, Аушвиц). Интерниран је 1941. са зрењанинским Јеврејима у „Хонведској касарни“ а потом транспортован бродом за Београд, где се готово годину дана скривао код Милорада Царана, Србина, мужа мајчине сестре Јулије. Октобра 1942. прешао је у Мађарску. Живео је код рођака у Сегедину и похађао Јеврејску основну школу. После окупације Мађарске, марта 1944. одведен је у гето, а из гета на принудни рад у Аустрију. Од 7. децембра 1944. до 8. априла 1945. био је у логору Берген-Белзен, где је писао дневник и цртао (дневник и цртежи су изложени у музеју Меморијал Берген-Белзен). У априлу је са осталим јеврејским заточеницима логора коришћен као „живи

штит“ приликом транспорта немачке војске. Ослобођен је у логору Терезин, 8. маја 1945.

По повратку у Зрењанин наставио је школовање и матурирао 1952. Дипломирао је на Медицинском факултету у Београду, 1959. Од 1960. до 1968. радио је као асистент Института за судску медицину Медицинског факултета у Београду, где је положио специјалистички испит из судске медицине.

Године 1968. преселио се у Шведску и специјализовао клиничку патологију. Од 1974. бавио се судском медицином на Каролинском институту Медицинског факултета у Стокхолму. Одбранио је докторску тезу 1978, постао доцент 1980, а редовни професор и шеф Катедре за судску медицину при Каролинском институту 1986. Био је и директор Завода за судску медицину.

Објавио је 152 научна рада из области: опште судске медицине, експерименталне и клиничке патологије срца, токсикологије, наркоманије, напрасне смрти одојчади и одраслих, сиде и суицидологије.

Написао је пет књига литерарних сведочанстава из времена Холокауста и из области судске медицине.

Рајс Јован

У више наврата био је председник Судске медицинске секције *Шведског лекарског друштва*.

Почасни је доктор Семелвајс (Semmelweis) универзитета у Будимпешти и Медицинског факултета у Београду. Годинама је члан Редакцијског одбора новосадског часописа

Медицински преглед.

Радио је за Светску здравствену организацију у истраживањима повезаности сиде и самоубиства и био референт шведског парламента о употреби канабиса и андрогених стероида. Потпредседник је шведског Удружења преживелих Холокауста. Члан је Савеза књижевника Шведске.

После пензионисања предавао је судску медицину на Правном факултету Народног универзитета у Стокхолму.

ДЕЛА: *Evaluation of anoxic cell and tissue injury with special reference to the myocardium. A forensic-pathologic and experimental study*, (докторска теза, Каролински институт Стокхолм, 1978); са Härm T.: *Types of injuries and interrelated conditions of victims and assailants in attempt and homicidal strangulation*. Forensic Sci. Int. 1981; 18(2): 101–123; *Post-mortem findings and possible causes of unexpected death in patients treated with intraventricular pacing*. PACE 1983; 6:4, 751–760 (1983). 3; са Rasten-Almqvist P., Falck G., Eksborg S., Andersson B.: *Sudden infant death syndrome: Post-mortem findings of nicotine and cotinine in pericardial fluid of infants in relation to morphological changes and position at death*. Pediatr. Pathol. Lab. Medicine 1997; 17: 83–97 са Thiblin I., Kristiansson M.: *Anabolic androgenic steroids and behavioural patterns among violent offenders. A medico-legal and psychiatric study*. J. Forensic Psychiatry 1997; 8(2): 299–310 са Lundström M., Broberg M., Lidberg L., Lindquist O., *Criminal mutilation of the human body in Sweden. A thirty-year medico-legal and psychiatric study*. J. Forensic Sci. 1998; 43(3): 563–580; са Eksborg S.: *Causes and manners of death among users of heroin, methadone, amphetamine, and cannabis in relation to postmortem chemical tests for illegal drugs*. Subst. Use Misuse 2008; 43: 1326–1339.

Књиге: са Fugelstad A., *Narkotika, ett livsfarligt beroende*, Nya Doxa, FRN, 1998; са Hjertén K., *Ombud för de tystade*, Norstedts, Stockholm 2001, (превод на српски: *Опунуоћеник ућутканих*, Београд 2004); *Fallet Osmo Vallo*, Stockholm 2003; *Nordens farligaste kvinna*, Stockholm 2007; *Har du träffat Hitler?*, Stockholm 2009.

ИЗВОР: Подаци добијени од др Јована Рајса.

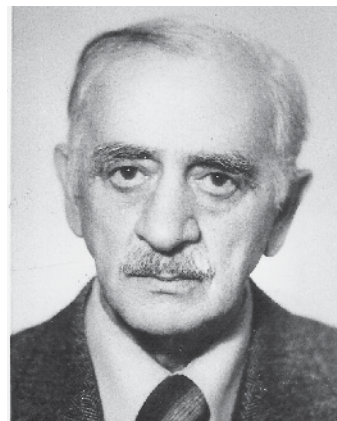
Т. Ковач

Рајх, Арнолд Павле

адвокат, судија и функционер у правосудним органима, министар
(Бингула, 10. VIII 1907 - Београд, 9. X 1992)

Отац Зигмунд, мајка Катарина, рођ. Розенцвајг. Арнолд је свом имену додао име Павле по рођеном брату који је са ужом породицом убијен у логору Јасеновац.

Потиче из сиромашне породице. Морао је да ради да би се издржавао, а испите је полагао ванредно на Правном факултету у Београду. Боловао је од туберкулозе. Упркос томе, уочи Другог светског рата отворио је адвокатску канцеларију у Руми.

Рајх Арнолд

По окупацији земље, крио се у кући породице Шевић где је до рата имао канцеларију. Пред крај 1941. успео је да оде у партизане где је добио дужност обавештајног официра. Илегална имена била су му: Грба и Црни. Усташе и немачке власти знале су за њега и његову функцију, али за све време рата нису успели да га ухапсе.

По ослобођењу је демобилисан. На конститутивној Скупштини Војводине говорио је у име јеврејске заједнице. У Покрајинском извршном већу прво је добио функцију повереника за финансије, а потом за правосуђе. У периоду 1950-1951. био је судија Врховног суда Југославије, а потом до 1963. председник Врховног суда

Војводине. Од 1963. до 1965. био је савезни секретар за правосуђе, а затим републички секретар за законодавство Србије, до 1969. Док је вршио ту функцију изграђена је данашња Палата правде у Новом Саду. Био је први председник Савета Правног факултета у Новом Саду. Залагао се за премештај тог факултета, а касније целог Универзитета, у Сремске Карловце.

Допrineо је организовању правосуђа у Војводини и борио се за већу самосталност судова у односу на извршну власт. По преласку у Београд постао је савезни секретар за правосуђе и секретар за законодавство СР Србије. Био је члан управе фудбалског клуба „Војводина“, а 1950-51. и председник клуба.

ИЗВОР: Подаци од сина Владимира Рајха.

ЛИТЕРАТУРА: *Енциклопедија Новог Сада*, св. 23, Нови Сад 2004, 121-122.

Т. Ковач

Рајх, Владимир

дипломата, правник
(Рума, 30. XI 1939)

Отац Арнолд, адвокат, министар, судија Врховног суда, мајка Вера, рођ. Марић, наставница.

Основну школу и гимназију завршио је у Новом Саду, где је и дипломирао на Правном факултету. За време студија радио је као главни уредник студентског листа Универзитета у Новом Саду *Индекс*.

У Београд се преселио крајем 1963. и до 1971. био секретар Међународне комисије ЦК Савеза омладине Југославије. У то време био је главни уредник омладинског листа за иностранство *Youth life*. Годину дана, 1971/72, радио је као саветник у Међународном одељењу Председништва СКЈ. У Нови Сад се вратио 1972. У периоду 1972-1978. обављао је више дужности: подсекретар у Извршном већу Скупштине САП Војводине, саветник председника Извршног већа за међународне односе, шеф Кабинета председника Извршног већа САП Војводине и секретар Комитета за односе са иностранством.

У дипломатску службу прешао је 1978. и до 1982. био је саветник за штампу и културу у Амбасади у Њу Делхију. У септембру 1982. престао му је радни однос у ССИП.

Рајх Владимир

Од 1982. до 1984. био је подсекретар у Извршном већу Скупштине САП Војводине. Подсекретар Покрајинског комитета за међународну сарадњу постао је 1984, а секретар истог комитета 1985. На тој функцији остао је до 1986. У дипломатску службу вратио се 1986. Генерални конзул у Грацу био је од 1987. до 1991. На крају мандата у Грацу, председник покрајинске владе Штајерске одликовао га је за специјалне заслуге у унапређењу сарадње између две земље. Јануара 1992. престао му је радни однос у ССИП-у. Пензионисан је 1994. Говори енглески и немачки језик.

ИЗВОРИ: Република Србија, Министарство спољних послова, Одељење за персоналне и правне послове, биографски подаци Владимира Рајха; Владимир Рајх, Радна биографија

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

Т. Спанојевић

Рас, Ева (Балаш Вагнер - Стевић Рас, Ева Марија)

глумица, књижевница, сликарка, слободни уметник
(Суботица, 1. I 1941)

Мајка Маргита Балаш.

У родном граду завршила је основну школу и гимназију (1959). Уписала је Академију за позориште, филм, радио и телевизију и Филолошки факултет у Београду. Дипломирала је на Академији за позориште, филм, радио и телевизију, на Одсеку за глуму и драматургију, у класи професора М. Милошевића (1963). Прву улогу остварила је у београдском Народном позоришту, док је у каснијем периоду наступала у новосадском Народном позоришту и у Југословенском драмском позоришту у Београду.

Рас Ева

Са супругом, Радомиром Стевићем Расом, основала је 1964. *Театар националне драме*, који је функционисао до 1972. После почетних успеха у позоришту, определила се за статус слободног уметника.

Снимајући игрane филмове, највише је сарађивала са Душаном Макавејевим, Александром Петровићем, Живком Николићем и Ђорђеом Кадијевићем. Појављивала се и у серијама Синише Павића и Драгослава Лазића.

Афирмацију је постигла улогом у филму Душана Макавејева *Љубавни случај или трагедија службенице*

ПТТ (1967), а сматра се да је најбољу улогу остварила у филму Александра Петровића *Биће скоро пропаст света* (1968). Играла је и у већем броју мађарских филмова.

Добитница је многих домаћих и међународних филмских награда, од којих се издвајају две мађарске награде: *Златни лептир* (1996), поводом прославе 100-годишњице филмске уметности и *Александар Лифка* (2005) за целокупно стваралаштво, као и *Велики печат Југословенске кинотеке* (2001) за животно дело.

Као књижевница, дебитовала је 1972. књигом *Немој да гракћеш за мном на степеништу да сам најлепши* (1972). Њен књижевни опус обухвата романе, приповетке и поезију. Са збирком песама *Сребрна постеља* учествовала је на Струшким песничким вечерима, 2004. године.

Добитник је награде *Женско перо* (2001) за роман *Петла на пањ*, награде *Кочићеве књиге*, награде *Златни хит либер* и *Самсунгове награде* (2003) за роман *Кућа на продају*, *The Man Booker International People's Prize* (2005) за збирку кратке прозе *Рођени мртви* и награде *Успон године* (2005) за збирку поезије *Сребрна постеља*. За кратку причу *Јомим ноарим* добила је награду Бејахада *Симха Кабиљо* 2007. За целокупно књижевно стваралаштво добила је *Златни прстен* (2007). Три њене књиге преведене су на енглески језик.

Сликарством је почела да се бави средином осамдесетих година XX века. Излагала је на групним и самосталним изложбама. Припада наивној и маргиналној уметности. Самосталне изложбе: у Ванкуверу (1989), Диселдорфу, Лангерфелду (1990), Торонту (1990), Кастроп-Раугселу (1994), Лимасолу (1994).

Живи и ради у Београду.

ДРУГЕ ВАЖНИЈЕ УЛОГЕ: на филму - Марина (В. Кљакловић, *Кужши, стари мој*, 1973); Маргита Ковач (К. Вицек, *Трофеј*, 1981); Тереза (К. Вицек, *Залазак сунца*, 1984); Илонка Петровић (Е. Кустурица, *Отац на службеном путу*, 1985); Крстовићка (Ж. Николић, *Искушавање ђавола*, 1991); Зорица (Д. Маринковић, *Византијско плаво*, 1993); на телевизији - Микина жена Изабела (*ТВ буквар*, 1969), Тетка Бојка (Д. Бајић, *Сиви дом*, 1986); Госпођа Краус (Ђорђе Кадијевић, *Вук Караџић*, 1987); Ержебет Бега Стаменковић (А. Ђорђевић, М. Вукобратовић, *Породично благо*, 1999).

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Причајте нам о Малармеу*, Београд 1981; *Кад ми мама купи наре*, Београд 1982; *Са врха месечеве планине гледала сам свој округли гроб*, Београд 2000; *Рођени мртви*, Београд 2002; *Дивљи жагањци*, Београд 2007; *Девојка коју нису научили да каже не*, Београд 2009; *Тито без холивудизовања*, Ниш 2010.

ИЗВОР: Хемеротека МПУС

ЛИТЕРАТУРА: *Ко је ко у Србији*, Београд 1995, 488; Петар Волк, *Београдско глумиште*, Београд 2001, 838; Ева Рас, *Девојка коју нису научили да каже не*, Београд-Бања Лука 2009, 205-206.

М. Радовановић

Рафајловић, Божа (Аврам)

новинар

(Београд 5. XII 1923)

Отац Сабитај, трговац, мајка Џика, рођ. Фаро, економиста. Завршио је основну школу „Јанко Веселиновић“ и Прву београдску гимназију. Београд је, са школским друговима, напустио након бомбардовања. Жеља им је била да се пријаве као добровољци. Преко Обреновца и Пала стигли су у Херцег-Нови. У мају се вратио у Београд, где се кратко задржао, не успевши да убеди оца да му дозволи да сестре поведе са собом.

Вратио се у Херцег-Нови, одакле је, након избијања устанка у Црној Гори, са осталим избеглим Јеврејима, пребачен у Албанију, у логор крај Каваје. Новембра 1941, пребачени су у логор Ферамонти, у Калабрији. У пролеће 1943, склонио се у Парму, да би се једно време крио и живео на релацији Болоња - Фиренца - Милано. После пада Мусолинија, отишао је у Рим, а одатле за Напуљ. У Салерну се пријавио британским снагама.

Из Салерна се пребацио за Таранто, одакле је возом отишао у Бари, где се пријавио у војну мисију НОВЈ са жељом да постан борац. Пошто је добро знао језике, послат је у Африку да прикупи Словенце из заробљених италијанских снага за учешће у НОВЈ. Наредних месеци, обишао је шест логора, од Сусе и Туниса до Алжира и Мезон Кареа. Довео је 520 заробљеника, од којих се 120 пријавило за учешће у НОВЈ, док су се остали вратили кућама.

Од јануара 1944, био је у саставу Треће прекоморске бригаде, стационаране у Карбонари, код Барија. После обуке, пребачен је са јединицом на острво Вис. У јединици је био тумач за енглески језик и уредник бригадних новина. Са Виса је јединица одлазила у диверзантске акције. Затим су, преко далматинске обале, дошли до Сплита, Трогира, Шибеника и упутили се ка Книну. После ослобођења Книна, пребачени су у Мостар. Одатле је, преко Далмације, стигао до Истре и био међу првим војницима који су ушли у Трст.

Читаву породицу и велики број рођака изгубио је у Холокаусту.

У Београд се вратио октобра 1946, после демобилизације. На препоруку рођака Диде Демаја, уместо у „Нолит“, јавио се С. Караоглановићу, заменику директора Танјуга. Био је примљен на место млађег сарадника (1946-1947), а затим је напредовао до места сарадника, одговорног сарадника (1947-1948) и помоћника уредника (1948). Уредник спољнополитичке редакције Танјуга био је у два наврата, 1953-1955. и 1959-1965. Радио је и у Емисији за иностранство, Пулу и Еко-Пулу Танјуга. У пензију је отишао 1986. са места помоћника директора за међународне односе.

Раафајловић Божа

Први дописнички задатак имао је у Палестини 1947. пре проглашења државе Израел. Исте године, извештавао је из Болоње са италијанских парламентарних избора, а затим из Швајцарске.

Био је дописник Танјуга из: Италије (Рим, 1948-1950), Индије (Њу Делхи, 1951-1953), Француске (Париз, 1955-1959), Мексика (Мексико Сити, 1965-1969. и 1973-1975), Шри Ланке (Коломбо, 1975-1978), Перуа (Лима, 1981-1984). Специјални дописник Танјуга био је из Лондона, Бурме, Кашмира, Авганистана, Пакистана, Непала и Румуније. Извештавао је са путовања председника Тита у Индију (1954-1955), СССР (1956), из Египта са II конференције Покрета несврстаних (1964), Шри Ланке са V конференције (1976) и са Кубе са VI конференције. Био је извештач током посете Џ. Нехруа Југославији 1955. и тромесечног пута Е. Кардеља по Аргентини, Бразилу, Чилеу, Перуу, Панами, Мексику и Канади 1972. Пратио је на путовањима председнике Ечеверију, Аљендеа и Торихоса.

Његове дописничке текстове су објављивали *Борба*, *Мађар со*, *Вјесник*, *Дело*, *Ослобођење*, *Свијет*, *Глас Славоније*, *Нова Македонија*, *Побједа*. С допуштењем Танјуга, извештавао је и за *Либерасион*, *Комба*, *Сиемпре*. Био је сарадник публикације *Југославија и свет*. Учествовао је у оснивању новинских агенција Никарагве, за време сандиниста, Зимбабвеа и Малија. Пружио је техничку помоћ новинским агенцијама Шри Ланке и Зимбабвеа у организацији конференција несврстаних у тим земљама. Генерални секретар Пула новинских агенција несврстаних земаља био је од 1962. до 1965.

Током боравака у Београду, као члан спољнополитичке редакције Танјуга, у шест наврата је био предавач на Новинарској школи при Југословенском институту за новинарство. Предавања на тему Агенцијска вест држао је домаћим и страним слушаоцима, на српском, француском, енглеском и шпанском језику.

Био је активан у органима Савеза новинара Југославије. У жирију СНЈ био је 1955. Исте године је добио III награду у групи *Вест*, *извештај*, *интервју* за вести о боравку Тита у Индији. За време Седме скупштине (Петог конгреса) СНЈ, децембра 1960, био је члан Председништва и члан Савезног одбора.

Одликован је Орденом за храброст (1945), Медаљом заслуга за народ (1954) и Орденом братства и јединства са сребрним венцем. Председник Италије Ђузепе Сарагат одликовао га је 1971. Орденом „Великог официра“ за

заслуге у развијању пријатељства између Италије и Југославије и разумевање између народа две земље. На Олимпијским играма 1968. у Мексику, добио је кључ града Мексика од пресоване вулканске лаве, у знак захвалности за сарадњу са домаћинима.

ЈОБ приступа 1986. и обавља послове везене за односе са јавношћу. Члан Комисије за праћење антисемитизма је од 1990. У Секцији бивших ратника и преживелих заточеника учествовао је од 1988. до 2006.

Живи у Београду.

ЛИТЕРАТУРА: *Ко је ко у Југославији*, Београд 1970, 875; Миодраг Аврамовић (ур.), *Танјуг: пола века*, Београд 1993, 138-139, 174, 186, 271, 276-280; Божа Рафајловић, *Искусство агенцијског новинара*, Новинарски летопис, бр. 5, 1995, 123-126; Божа Рафајловић, *Бурно и успешно*, у: Јаша Алмули, *Живи и мртви: разговори с Јеврејима*, Београд 2002², 387-415; Миле Недељковић, *Хроника Удружења новинара Србије 1941-2006*, Београд 2009, 331-332, 450.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

А. Рафаиловић

Ремер, Ђура

(у Израелу лично име променио у Јицхак)

агроном

(Кисач, 23. VIII 1926 - Холон, 19. IV 2011)

Отац Арпад (Аврахам) кројач, мајка Илона, рођ. Штајн (Stein).

Основну школу је завршио у Новом Саду, где је уписао и гимназију из које је, по окупацији, искључен из III разреда зато што је Јеврејин. Потом је почео да изучава столарски занат, до 1944. Депортован је 1944. са осталим новосадским Јеврејима. У Холокаусту је изгубио родитеље и 22 члана породице. Са 17 других јеврејских занатлија радио је под немачком контролом до краја децембра те године, када је успео да побегне.

По повратку у Нови Сад, јануара 1945. јавио се у војску. Исте године, одмах по демобилизацији наставио је школовање на „партизанском“ течају у Београду где је

1947. и матурирао. Уписао је студије агрономије у Земуну. Децембра 1948. иселио се у Израел са првом групом исељеника из Југославије. После одслужења војног рока наставио је у Југославији започете студије, а завршио их у Реховоту 1954. Прво запослење било му је у Министарству пољопривреде Израела, где се бавио сточарством. Докторску тезу из агрономије под насловом *Узгој говеда и гајење крмног биља у Израелу. Тржишна и производна анализа* (Rindviehhaltung und Futterbau in Israel. Eine Markt-Betriebswirtschaftliche Analyse) одбранио је на Техничкој високој школи у Минхену 1966. Усавршавао се у Данској, Холандији и Немачкој. Био је шеф Одељења за економско саветовање Центра за међународну пољопривредну кооперацију Министарства пољопривреде Израела, економски саветник Одељења за анималну производњу у Министарству, руководиоца тимова за планирање пројеката, студија и елабората. Активно је учествовао у организовању симпозијума и стручних саветовања. Радио је као саветник влада низа држава и боравио у том својству од САД до Чилеа, земаља Африке и Азије, а од 1989. и земаља источне Европе. У више наврата 1992-93. био је консултант Пољопривредног комбината Београд. Пензионисан је 1991. Живео је у Холону, крај Тел Авива.

ЛИТЕРАТУРА: *Енциклопедија Новог Сада*, св. 23, Нови Сад 2004, 262.

Т. Ковач

Розенбергер, Александар

лекар - рендгенолог, професор универзитета (Нови Сад, 25. I 1925)

Отац Оскар, обућар, мајка Ерна, рођ. Фиш (Fisch). Основну школу је завршио у Новом Саду, где је похађао и гимназију до окупације. Тада је прешао у Српску гимназију као један од двојице Јевреја у тој школи. Депортован је заједно са другим новосадским Јеврејима. Вратио се у Нови Сад из логора 1945. са оцем. Остали чланови породице страдали су у Холокаусту. После рата је наставио школовање и матурирао 1946. Исте године уписао је Медицински факултет у Београду, али се иселио у Израел где је 1954. дипломирао на

Медицинском факултету Хебрејског универзитета у Јерусалиму. На истом факултету одбранио је докторску тезу под насловом *Реуматска грозница у Јерусалиму, клиничка и епидемиолошка студија*. Специјализирао је рендгенологију 1957-1960. у Медицинском центру „Рамбам“ у Хаифи. Изучавао је ангиографију и интервентну радиологију 1966/67. на Станфорд универзитету Пало Алто (САД), а потом је та медицинска знања применио у центру „Рамбам“. У периоду 1970-1991. руководио је Радиолошким одељењем у „Рамбам“-у. Од 1975. до пензионисања 1993. предавао је на Медицинском факултету „Технион“ Израелског института за технологију у Хаифи.

Објавио је више од 60 радова, углавном из области ангиографије и интервентне радиологије, претежно научног и стручног карактера. Од тих радова истиче се *Radiology in war*, Acta radiologica, supplementum 367, Stockholm 1986, 7-82, у сарадњи са Ериком Босјеном.

Био је председник *Радиолошког друштва Израела* 1985-1991, чији је доживотни почасни председник. Почасни је члан *Радиолошког друштва Француске*. Годинама је члан Редакцијског одбора новосадског часописа *Медицински преглед*. На Конгресу европских радиолога 2008. у Риму изабран је за „европског радиолога 2008. године“, што је ретко признање за лекаре – радиологе.

Био је гостујући професор на Харвардском универзитету (Бостон), на Пенсилванија универзитету у Филаделфији и на Медицинском колеџу „Тоуро“ у Њујорку.

ЛИТЕРАТУРА: *Енциклопедија Новог Сада*, св. 24, Нови Сад 2004, 15-16.

Т. Ковач

Розенфелд, (Барзел), Александар

трговац и индустријалац (Јаношхалма/Jánoshalma/ Мађарска, 11. I 1893 - Суботица 15. III 1966)

Отац Бернат, мајка Сали, рођ. Штајн (Stein). После Првог светског рата, заједно са браћом Мартином и Игњатом основао је у Суботици 1921. фирму „Барзел, трговина гвожђем и прометно д. д.“ Захваљујући успеш-

ном пословању, оснивачки капитал се удвостручио за неколико година а „Барзел“ је постала једна од најуспешнијих фирми у својој грани привреде у тадашњој Југославији. Године 1929. основао је Деоничарско друштво „Зефир“ за производњу дугожарећих пећи за ложење дрвима. Производња пећи почела је у фабрици у Суботици, а затим је премештена у Београд, под руководством брата Мартина.

Други светски рат и период окупације преживео је кријући се у Будимпешти с лажним документима. Помагао је у набављању таквих докумената јеврејским пријатељима и познаницима. По завршетку рата вратио се у Суботицу и променио дотадашње презиме у Барзел.

Његова целокупна имовина је национализована и ушла је у састав предузећа „Гвожђар“ у Суботици и разних предузећа у Београду.

Т. Ковач

Романо, Јаша

пуковник ЈНА, доктор ветеринарских наука, историчар (Бањалука, 1908 - Београд, 16. IX 1986)

Отац Менахем, мајка Рашела, рођ. Камхи.

Завршио је Ветеринарски факултет у Загребу 1932. На истом факултету докторирао је 1934. Службовао је у неколико места у Србији. Други светски рат га је затекао у Лозници.

Ступио је у партизанске јединице септембра 1941. Учествовао је у формирању Лозничке партизанске чете, а у току рата био је референт санитета 4. и 13. крајишке бригаде, шеф санитета XXXIX дивизије, епидемиолог V корпуса и шеф ветеринарског одсека V корпуса. Носилац је Партизанске споменице 1941. У служби ЈНА остао је до пензионисања.

После рата посветио се изучавању историографије здравствене и посебно ветеринарске службе НОБ, о чему је објавио велики број чланака и студија. Упоредо је, од 1964, сарађивао са Јеврејским историјским музејом у Београду, као члан Музејског савета и Комисије за музејско-историјски рад. Радио је на прикупљању пода-

така о југословенским Јеврејима који су учествовали у комунистичком покрету пре 1941, јеврејским учесницима НОБ-а и о геноциду над Јеврејима за време немачке окупације. Израдио је картотеку бораца и жртава фашизма. Своја истраживања систематизовао је у обимној студији *Југословенски Јевреји 1941-1945, жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата* (1980). Бавио се и истраживањем учешћа Јевреја у санитетским јединицама НОБ.

Романо Јаша

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Организација и развој ветеринарске службе у српској војсци (1800-1914)*, Београд 1964; *Ветеринарска служба у НОР*, Београд 1967; *Југословенска библиографија лекаруша и народних медицинских рукописа*, Београд 1973.

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Романо, *Југословенски Јевреји 1941-1945, жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 470; Јаша Романо, *Кроз живот часно и с љубављу*, Ми смо преживели..., књ. 4, Београд 2007, 92-99; Ладослав Каделбург, *Умро др sci. Јаша Романо*, *Јеврејски преглед*, 9-10, 1986, 30-31.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Романо, Соломон

генерал мајор ЈНА

(Сарајево, 27. XI 1919 - Београд, ? 2010)

Отац Исак.

У Сарајеву је завршио четири разреда основне (1930), а потом још четири разреда грађанске школе (1936). До 1939. похађао је и тромесечни курс графичког цртања и линореза. Био је активан у Савезу графичких радника и јеврејском удружењу *Мататја*. Истовремено био је члан СКОЈ-а од 1936, а КПЈ од 1. децембра 1940.

До окупације био је шегрт, а затим графички радник у штампарији *Кајон* (1936–1941). После Априлског рата отпуштен је са посла и време од капитулације до септембра 1941. провео је у Сарајеву. Од априла 1941. почео је да ради за НОП, као секретар омладинске организације у кварту. Првог септембра 1941. ступио је у Романијски партизански одред. Његови родитељи, браћа и сестре одведени су новембра 1941. у Јасеновац и Стару Градишку где су убијени.

Романо је до фебруара 1942. био борац и омладински руководиолац чете Романијског одреда, затим је до априла 1942. ратовао у 2. чети Омладинског батаљона исте јединице. Заробљен је са делом штаба одреда од стране четника у Борикама, у источној Босни, али је успео да побегне приликом транспорта заробљеника за Београд. Лакше је рањен маја 1942. за време борби на Гату, у Херцеговини.

Рат је наставио у 1. пролетерској бригади, где је до децембра 1942. деловао као борац и као заменик политичког комесара 2. чете. Од децембра 1942. до марта 1943. радио је као графичар у штампарији *Борбе* у Босанској Крајини, а до средине септембра 1943. био је на месту заменика политичког комесара 2. чете пратећег батаљона Врховног штаба. Боравак при ВШ омогућио му је да у Јајцу похађа виши политички курс (август и септембар 1943). Наредну дужност обављао је у Инжињеријском батаљону Врховног штаба као заменик политичког комесара (септембар 1943. до фебруара 1944). Крај рата затекао га је на месту политичког комесара 1. железничке бригаде.

После рата заузимао је позиције шефа персоналног одељења Команде инжињерије ЈА (1945), помоћника

начелника за инжињерију (1947), начелника персоналног одељења команде 3. војне области (1954), као и место начелника кабинета помоћника државног секретара за цивилну одбрану (1968-1971). Чин капетана стекао је 1944, а мајора 1945. У чин потпуковника унапређен је 1948. док је пуковник постао 1953. а генерал-мајор 1970. Пензионисан је 1971. Соломон Романо се посебно истакао приликом формирања и руковођења инжињеријским јединицама ЈА.

Романо Соломон

Одликовања: Орден партизанске звезде II реда (1945), Орден за храброст, додељен за показану храброст у НОБ, а нарочито у борбама приликом десанта на Дрвар (1946), Орден за војне заслуге II реда (1953), Орден за војне заслуге са златним мачевима (1966), Орден Народне армије са златном звездом (1961), Партизанска споменица 1941, Пољски партизански крст.

ИЗВОР: МО, Управа за кадрове, Досијеи персоналних података;

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 471.

ФОТОГРАФИЈА: МО, Досијеи персоналних података.

Д. Шаренац

Рот, Никола

психолог, професор универзитета,
декан Филозофског факултета, научни радник,
писац, истраживач, педагог
(Корош, Аустро-Угарска, 23. VI 1910
- Београд, 24. VII 2007)

Отац Ернест, мајка Терезија, рођ. Фабрички.
Основну школу завршио је у Валпову, а класичну гимназију у Осијеку 1929. У Загребу је 1933. окончао студије психологије. У току студија био је члан студентске организације ЖАПД (Жидовско академско потпорно друштво). После дипломирања, завршио је у Сарајеву Школу интендантских резервних официра. До избијања рата радио је као професор гимназије на Цетињу и у Осијеку.

Од 1941. био је учесник НОП-а, а од маја 1942. у партизанским јединицама обављао је разне војно-политичке дужности (шеф Агитпропа 6. приморско-горанске бригаде, члан Полит одјела 13, 28. и 35. дивизије). Био је начелник одељења за културно-просветни рад и пропаганду у КНОЈ-у 1945, а 1946. један од шефова катедре Војно-политичке официрске школе на Бањици. Демобилисан је на сопствени захтев у чину потпуковника 1949. Од 1949. до 1951. био је начелник одељења Савета за науку и културу Владе ФНРЈ, а затим и начелник Академског савета ФНРЈ. У периоду 1958-1960. био је саветник у Савезном заводу за научни рад.

Науком се почео бавити још за време студирања, када је за своја истраживања добио Светосавску студентску награду. На Цетињу је вршио истраживања о развоју интелигенције са проф. Бориславом Стевановићем. За предавача опште психологије на Филозофском факултету у Београду изабран је 1950. Докторирао је 1959. на Филозофском факултету у Загребу са тезом *Утицај структуре суда на степен увјерености при суђењу*. На Филозофском факултету у Београду 1960. постављен је за ванредног, а 1965. за редовног професора. Основао је катедру за социјалну психологију, а први систематски курс социјалне психологије одржао је школске 1960/61. Са проф. др Бориславом Стевановићем основао је

Институт за психологију, 1961. Био је први и дугогодишњи директор Института и председник његовог Научног савета, више пута је биран за управника Одељења за психологију, био је председник Друштва психолога и Савеза психолога Југославије, а од 1969. до 1971. обављао је дужност декана Филозофског факултета у Београду. У Лабораторији за експерименталну психологију радио је истраживања из психологије мишљења. Учествовао је на бројним научним скуповима. Пензионисан је 1979. као шеф катедре за социјалну психологију.

Објавио је десет књига и преко сто стручних и научних радова у домаћим и страним часописима и зборницима, који се баве психологијом мишљења, психологијом личности и педагошком психологијом. Писао је уџбенике за гимназије, средње школе, педагошке академије и факултете. У Заводу за издавање уџбеника његових пет књига доживело је 78 издања. Активно се служио немачким, француским, енглеским и мађарским језиком.

Рот Никола

Добитник је више одликовања и награда за друштвени ангажман, учешће у НОП-у и научни рад: Орден братства и јединства I и II реда (1945), Орден за храброст (1946), Орден заслуга за народ II и III реда, Орден за војне заслуге III реда, Орден рада са црвеном заставом (1964), Орден заслуга за народ са златном звездом (1983). Седмојулску награду је добио 1966. Први је добитник Награде за животно дело (2003), коју додељује Друштво психолога

Србије. Два пута је добио награду „Борислав Стевановић“; први пут (1972) за књигу *Основи социјалне психологије - социјализација* и други пут (1983) за књигу *Психологија група*. Добитник је плакета: Савеза друштва психолога Југославије (1984), Златне плакете Завода за издавање уџбеника (1997), Коларчевог народног универзитета, Универзитета у Нишу, Сарајеву и Љубљани. За допринос развоју Универзитета 2006. додељена му је Велика плакета Универзитета у Београду. Његова биографија објављена је у *Encyclopedia of psihology*, New York 1983. и *Concise encyclopedia of psihology*, New York 1987. Поводом сто година од његовог рођења објављено је пет томова *Изабраних дела Николе Рота*.

Био је активан члан Српско-јеврејског друштва. Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Психологија личности*, Београд 1962; *Психологија политичког понашања*, Београд 1962; *Психологија*, Београд 1964; *Општа психологија*, Београд 1966; *Основи социјалне психологије-социјализација*, Београд 1972; *Знакови и значења*, Београд 1982; *Психологија група*, Београд 1983.

ИЗВОР: Породична оставштина

ЛИТЕРАТУРА: *Ко је ко у Југославији*, Београд 1970, 910; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народнослободилачког рата*, Београд 1980, 472; Јаша Алмули, *Живи и мртви*, Београд 2002, 187-220; Ненад Хавелка, *Доајен савремене српске психологије*, Политика, 28. јул 2007, 9; Бора Кузмановић, *Ип тетогиат. Општајни говор над одром професора Рота*, ПсН, 308-309, Београд 2007, 1-3; Драган Косовалић, *Професор Никола Рот - приватно*, ПсН, 308-309, Београд 2007, 4; Иван Ивић, *Никола Рот: Човек у свом времену, човек професије, личности*, ПсН 308-309, Београд 2007, 5-6; Награда за животно дело, <http://www.dps.org.rs/nagrada-i-priznanja/290-nagrada-za-zivotno-delo> (2. 6. 2010); Добитници награде „Борислав Стевановић“ <http://www.dps.org.rs/nagrada-i-priznanja/295?phpMyAdmin=4700dc1d4e4bcd06a0448c38> (2. 6. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

Т. Спасојевић

Рубен, Рахамим - Рака

фотограф

(Приштина, 12. IV 1903 - Загреб, 21. IX 1950)

Отац Хајим, мајка Боноза.

После Првог светског рата преселио се у Пирот код брата Шабитаја Рубена, пиротског рабина, да изучи фотографски занат. Крајем 1918. дошао је у Београд, а своју прву фотографску радњу отворио је 1922. испред уметничког павиљона „Цвијета Зузорић“. Касније је имао и фототеље на Дорћолу и радњу „Фото Ела“. Када се 1930. дограђивало крило зграде Управе фондова (данас Народни музеј у Београду) његов атеље је порушен, а Рубен се запослио у листу *Политика* као фоторепортер. Са Јуријем Усаковским и Александром Симићем, био је један од првих фотографа *Политике*.

Рубен Рахамим-Рака

Почетком априла 1941. мобилисан је и распоређен у Церску дивизију на место фотографа Штаба дивизије. По капитулацији Краљевине Југославије, успео је да побегне из колоне заробљених војника и избегне одвођење у заробљенички логор. До половине новембра 1941. породица Рубен се скривала у Београду, а затим се, са лажним легитимацијама, упутила ка Приштини. На путу за Приштину зауставили су се у топличком крају и у селу Гргуре, код породице Брадић, скривајући се од Немаца и Бугара, дочекали су крај рата.

За време рата Рака Рубен је, прво као Радован Росић а касније као Радован Ђорђевић, фотографисао мештане села, породична славља и сахране, израђивао слике за праве и лажне легитимације. Са супругом и две кћерке вратио се у ослобођени Београд 7. новембра 1944. Био је један од ретких који је, 2. децембра 1944, учествовао у освећењу током рата оскрнављене београдске синагоге. Наставио је да ради у листу *Политика* као уредник фотографије и шеф фото-одељења.

Погинуо је 1950. у авионској несрећи на службеном путу за Загреб, где је требало да забележи отварање Загребачког велесајма.

Пуних двадесет година, изузев ратних, као фоторепортер листа *Политика* документовао је бројне важне историјске догађаје: Свесловенски соколски слет у Београду 1930, сахрану краља Александра I Карађорђевића 1934, војни пуч 27. марта 1941, Декларацију о проглашењу Републике 29. новембра 1945, Први конгрес Народног фронта Србије, пролазак првог воза на прузи Брчко-Бановићи 1946, изградњу омладинске пруге Шамац-Сарајево 1947. Био је *Политикин* фоторепортер из Народне скупштине ФНРЈ, Врховног суда НРС, где је фотографисао суђења ратним злочинцима, из Југословенског народног позоришта.

Био је први председник Секције фоторепортера Удружења новинара Србије, члан београдске Секције југословенског новинарског удружења од 1931, члан Савеза радника и намештеника графичке индустрије Југославије.

Његова фотографија *Пред једним зидом*, објављена 1932. на последњој страни алманаха „Надреализам данас и овде“, представља важан надреалистички експеримент.

На иницијативу југословенских филмских радника и фоторепортера *Политике* 1972. основан је фонд „Рака Рубен“, за награђивање најбољих филмских фотографа. Награде су додељене само једанпут, на фестивалу Филмски сусрети '72 у Нишу.

Дела Раке Рубена део су изложбе Галерије САНУ, „Фотографија код Срба 1839-1989“ и изложбе Музеја физичке културе „Спортска фотографија до 1941.“

ИЗВОРИ: ЈИМ, База матичне књиге венчаних; Приватна документација породице Рубен и Леви

ЛИТЕРАТУРА: Жени Лебл, *До „коначног решења“ - Јевреји у Србији*, Београд 2002, 156, 160; Милан Ристовић,

У потрази за уточиштем - Југословенски Јевреји у бекству од Холокауста 1941-1945, Београд 1998, 73; Предраг Милосављевић, *Фото-временлов, Како је Политика видела 20. век (1904-1941)*, књ. 1, Београд 2004, 122; Миланка Тодић, *Немогуће - Уметност надреализма*, Београд 2002, 99; Жени Лебл, *Синагоге у Београду*, Зборник ЈИМ, 7, 1997, 67; *Јеврејски преглед*, Савез јеврејских општина Југославије, Београд 1972, 60.

ФОТОГРАФИЈА: Приватно власништво породице Леви

Б. Панић

Русо, Менахем

лекар, резервни капетан I класе
(Београд, 17. I 1877 - ?)

Отац Давид.

Завршио је Прву београдску гимназију 1896/97, затим је дипломирао на Медицинском факултету. По одслужењу војног рока произведен је у резервног санитетског поручника 1904. Капетан II класе постао је јануара 1910, а капетан I класе октобра 1912.

Русо Менахем

Учествовао је у Првом балканском рату као помоћник командира пољске болнице Дринске дивизије II позива. Други балкански рат провео је на боловању после прележаних арапских богиња. У Првом светском рату

био је лекар војне болнице у Врњцима, затим је радио у Крушевцу а био је и помоћник командира пољске болнице у Лазаревцу. По наређењу Врховне команде остао је у Пећи, у црногорској војној болници. При предаји болнице заробила га је аустроугарска војска. Проглашен је за инвалида (мај 1930). Радио је као приватни лекар. Одликовања: Златна медаља за грађанске врлине, додељена после завршетка Првог балканског рата.

ИЗВОРИ: ВА, ДПП, 1554/335.

ЛИТЕРАТУРА: Александар С. Недок, *Повлачење српске војске ка албанском приморју и њена евакуација на Крф 1915/1916. Рад војно-санитетске службе*, Београд 2006, 95; С. Калдерон, *Прва мушка гимназија и њена стогодишњица*, Весник, 1. октобар 1939, 7.

ФОТОГРАФИЈА: ВА, 1554/335

Д. Шаренац

С

Саблић, Јелисавета - Сека

глумица
(Београд, 13. VI 1942)

Отац Стеван, кројач, мајка Вера, рођ. Мери Ашеровић. У Холокаусту је изгубила баку и пет рођених тетака са породицама.

Похађала је основну школу „Свети Сава“, а затим XIV београдску гимназију. Завршила је и средњу музичку школу „Мокрањац“, одсек клавир. Била је активна у школском театру у гимназији, а онда је са читавом драмском секцијом прешла у Дадов, где се кратко задржала. Затим је отишла у аматерско позориште КУД „Лола“. Академију за позориште, филм, радио и телевизију уписала је школске 1961/62. у класи Мате Милошевића. Дипломирала је 1965. играјући у Атељеу 212 *Беренику* у истоименом делу Жана Расина и *Арсиноју* у Молијеровом *Мизантропу*.

Први професионални ангажман добила је у Позоришту Бошко Буха (1965-1967), а затим је постала члан Атељеа 212 (1968-1993). Од 1993. је у статусу слободног уметника. Гостовала је на готово свим београдским сценама, у „Театру у гостима“ Ређе Башића и у већини значајних позоришта СФРЈ. Са Атељеом 212 је имала бројна гостовања у иностранству. На Дубровачким летњим играма одиграла је Петруњелу у Држићевом *Дунду Мароју* 1970. и 1971. Поред рада у позоришту одиграла је више од стотину улога на филму, телевизији и на радију.

Током досадашње каријере добила је више значајних признања: прву награду на фестивалу ЈРТ на Бледу (1970), „Златни ћуран“ (1972, 1981, 2002, 2005), награду на фестивалу ЈРТ у Порторожу (1975), „Златна арена“ (1982), награду „Вечерњих новости“ за најбољу епизодну улогу

на Стеријиним позорју (1988), Октобарску награду Београда (1993), награду „Вршачка јесен“ за најбоље глумачко остварење (1997, 1998, 2005), награду „Милош Жутић“ (1997), Стеријину награду за најбоље глумачко остварење (1998), главну годишњу награду крушевачког позоришта „Бора Михаиловић“ (2004), награду „Ардалион“ за најбољу женску улогу на Позоришном фестивалу у Ужицу (2004), награду „Зоранов брк“ (2004), повељу „Спомен на Миливоја“ (2005), награду „Љубинка Бобић“ (2006), награду за животно дело глумцу-комичару на Нушићевим данима (2006), награду „Жанка Стокић“ (2008).

Саблић Јелисавета

Члан ЈОБ постала је 1960. Била је члан Већа ЈОБ и Комисије за културу (1992–2002).

Живи и ради у Београду.

ВАЖНИЈЕ УЛОГЕ: у позоришту - *Коробочка* (Н. В. Гогољ, *Мртве душе*); *Варја* (А. П. Чехов, *Вишњев сад*);

Јулија (Ж. Фејдо, *Мачка у цаку*); Лота (Б. Штраус, *Велико и мало*); Марија Калас (Т. Мекнели, *Мастер клас*); Еби (Ц. Кесерлинг, *Арсеник и старе чипке*); Фема (Ј. С. Поповић, *Покондирена тиква*); Гина (Б. Нушић, *Ожалошћена породица*); Г-ђа Драга (Б. Нушић, *Др*); Гоџа (А. Поповић, *Развојни пут Боре Шнајдера*); Цмиља (Љ. Симовић, *Чудо у Шаргану*); Дивна (Д. Ковачевић, *Доктор Шустер*); Тонка Бабић (В. Рудан, *Ухо, грло, нож*); на филму - *Комшиница* (В. Гилић, *Кичма*); *Кристина* (С. Шијан, *Маратонци трче почасни круг*); *Добрила Скара* (С. Шијан, *Давитељ против давителја*); *Деса* (Д. Лазић, *Секула и његове жене*); *Мајка* (И. Живковић, *Хадерсфилд*); на телевизији - *Гризелда* (Љ. Драшкић, *Ноћно дежурство сестре Гризелде*); *Оља* (Љ. Козомара и Г. Михаић, *Вране*); *Роса* (А. Ђорђевић, *Чеп који не пропушта воду*); *Нора* (М. Траиловић, *Нора*); *Бела Матовић* (Ј. Марушић, *Чедомир Илић*); *Јуста Медонић* (Ј. Марушић, *У регистратури*).

ИЗВОР: Хемеротека МПУС

ЛИТЕРАТУРА: Феликс Пашић, *Царица на сцени*, Сцена, 4-5, јул-октобар 1998, 25-34; Петар Волк, *Београдско глумиште*, Београд 2001, 844; Зоран Т. Јовановић, *Јелисавета Сека Саблић*, Смедерево 2006, 7-24, 38-39, 51-62; *Атеље 212. Премлади за педесете*, Београд 2006, 279.

ФОТОГРАФИЈА: Звездара театар

А. Рафаиловић

Саблић, Стефан

позоришни редитељ, кантор
(Београд, 20. VI 1976)

Отац Милан Шећеровић, сценариста, мајка Јелисавета-Сека Саблић, глумица.

Похађао је основну школу „Сава Ковачевић“ и IV и XIV београдску гимназију. Другу годину средње школе провео је у интернату у Израелу (1991/1992). Студирао је Факултет драмских уметности, одсек позоришне и радио режије (1995-1999) у класи Егона Савина. Награду „Мата Милошевић“ је добио као најбољи студент режије на ФДУ. Дипломирао је режијом представе *Електра* Данила Киша, у Атељеу 212.

Постдипломске студије из позоришне и оперске режије похађао је на Телавивском универзитету. Током боравка у Израелу, добио је стипендију JOINT-а за учење хазанута на Ренанот институту у Јерусалиму. Паралелно је ишао на часове код Елиезера Папе у Мидраш Сефаради. У даљем усавршавању литургијског певања, узимао је часове код више кантора. Постдипломске студије је окончао представом „Прича о војнику“ по причи Ф. Рамуза и музици Стравинског.

Режирао је у Атељеу 212, Народном позоришту, Београдском драмском позоришту, Битеф театру, Позоришту „Бошко Буха“, Звездара театру, Српском народном позоришту, Крушевачком Народном позоришту, Јеврејском центру за културу и уметност - сцена „Данило Киш“, УК „Вук Караџић“. Радио је и у Лабораторији за редитеље у Линколн центру у Њујорку.

Саблић Стефан

Свира оуд и пева у групи *Шира утфила* (Shira utfila), коју је основао 2000. и која изводи песме из јудео-шпанске, отоманске и балканске музичке традиције, на ладину, али и на турском, српском, грчком и хебрејском језику. Група је до сада објавила 7 издања за издавачке куће из Србије, Пољске и Холандије, а током 2008, имала је успешну турнеју по Европи (Праг, Брно, Беч, Братислава, Келн). На Интернационалном фестивалу јеврејске музике у Амстердаму, освојила је награду публике за најбољи ансамбл, што јој је омогућило турнеју по Холандији и

Белгији, односно част да отвори наредни фестивал јеврејске музике, 2009. Освојила је награду РАСА у Утрехту као најбоља светска музичка група. У досадашњој каријери, наступила је на фестивалима: Balkan Trafik у Бриселу, Printemps Sefarade у Женеви, Koncertgebouw у Амстердаму, Веуаһад у Опатији, Adriatica Mediterranea у Београду и Анкони, ЕХИТ у Новом Саду, БИТЕФ у Београду, Euro-Judaica у Сибију, Simha festival у Вроцлаву. Стефан Сабљић је више година био председник студентског клуба у ЈОБ и члан већа ЈОБ. Оснивач је (2006) и председник Јеврејског центра за културу и уметност у Београду.

ВАЖНИЈЕ РЕЖИЈЕ: Ф. Диренмат, *Посета старе даме*; И. Самоковлија, *Плава Јеврејка*; Џ. Барон, *У посети код господина Грина*; К. К. Тејлор, *Адресат непознат*; Ж. Ибер, *Анжелика*; С. Домазет, *Месец у пламену*; М. Николић, *Ковачи*; И. Хоровиц, *Хиндус хоће у Бронкс*; С. Белбер, *ДНК*; Н. Ромчевић, *Проклети Ковалски*; Џ. Кесерлинг, *Арсеник и старе чипке*.

ИЗВОРИ: Хемеротека МПУС

ЛИТЕРАТУРА: Саша Ристић, *Везан сам за Синагогу музиком*, ЈПр г. XVIII (LV), бр. 3, март 2009, 6-8; ЈПр г. XIX (LV), бр. 6, јун 2010, 7; <http://www.pozorista.com/umetnik/stefan-sablic/2167/> (27. 6. 2010); <http://www.shirautfila.com/> (27. 6. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

А. Рафаиловић

Савин, Егон

позоришни редитељ,
професор режије на ФДУ у Београду
(Сарајево, 2. IX 1955)

Отац Максо, мајка Вјека, рођ. Клаић, оперски певачи. Основну школу и гимназију завршио је у Сарајеву. Студирао је на Факултету драмских уметности у Београду (1974-1979), у класи Дејана Мијача. На другој години студија, асистирао је Мати Милошевићу и Паолу Мађелију. Као студент, режирао је монодраму Радмиле Андрић *Госпођица Маргарита* и представу *Радован III* Душана

Ковачевића, са аматерским позориштем у Ваљевоу, са којом је освојио прву награду на Савезном фестивалу аматерских позоришта у Требињу. Режирао је Чеховљеве једночинке (*Генерал на свадби*; *Свадба*) као испитну драму III године (*Просидба и свадба*) са групом „Акт“ у *Отвореном позоришту* Дома културе Студентски град, за коју је у Сарајеву добио Награду *Јурислав Коренић* за режију. Са том представом је учествовао и на Стеријином позорију. Рад на дипломској представи *Лов на дивље патке* А. Вампилова је пропао због спора са ЈДП па је, као нову дипломску представу, режирао *Збогом*, Јудо И. Иредињског. Са том представом је у Сарајеву освојио три награде.

Савин Егон

Након дипломирања, постао је асистент на Катедри за позоришну режију ФДУ у Београду, 1979. Потом је био доцент, а у звање редовног професора ФДУ изабран је 1997. Креће време је предавао и на ФДУ на Цетињу. Режирао је више од седамдесет позоришних представа. Сарађивао је са већином београдских и српских позоришта, али и са театрима у већим центрима бивше Југославије (Загреб, Ријека, Скопље, Сарајево, Подгорица). Његове представе су гостовале по значајним сценама и фестивалима у свету (Њујорк, Чикаго, Монреал, Торонто, Париз, Беч, Нанси, Милхајм, Визбаден, Цирих, Тел Авив, Варшава, Праг, Будимпешта, Трст). Освојио је више од тридесет награда: „Јурислав Коренић“

(1978), Златни лаворов вијенац за режију МЕС (1979), Три златне звијезде за режију МЕС (1979), награда за режију на Сусрету војвођанских позоришта (1987, 2006, 2008), Стеријина награда за режију (1989, 1992, 1993, 1997, 2008), Стеријина награда за адаптацију (2000, 2005), Стеријина награда за изузетне заслуге (2006), „Бојан Ступица“ (1992/1993, 2004, 2009), Велика награда ЦНП за режију (2000), Гран при V бијенала сценског дизајна (2004), Ардалион за режију (2004), „Ђуран“ за најбољу режију (2005, 2006, 2008), Статуета Јоаким Вујић (2005), Априлска награда града Београда (2005), „Љубомир Муци Драшкић“ (2007), Јоакимова награда за режију Јоаким Интерфеста (2008, 2009), награда за режију на Међународном фестивалу малих сцена (2008)...

ВАЖНИЈЕ РЕЖИЈЕ: *Злочин и казна* (Ф. М. Достојевски), *На летовању* (М. Горки), *Млетачки трговац* (В. Шекспир), *Шума* (А. Н. Островски), *Тартиф* (Ж. Б. Молијер), *Стање шока* (С. Шепард), *Пољубац жене паука* (Е. Пуиг), *Нигде никог немам* (Е. Бонд), *Обломов* (Н. Гончаров), *Демон* (И. Сингер), *Сирано де Бержерак* (Е. Ростан), *Лажа и паралажа*, *Покондирена тиква*, *Кир Јања* (Ј. С. Поповић), *Тамна је ноћ*, *Мрешћење шарана*, *Свињски отац*, *Смртоносна мотористика* (А. Поповић), *Три чекића, о срцу и да не говоримо* (Д. Лесковар), *Електра* (Д. Киш), *Тако је морало бити*, *Покојник* (Б. Нушић), *Господа Глембајеви* (М. Крлежа), *Дервиш и смрт* (М. Селимовић), *Свети Георгије убива аждаху*, *Ново је доба* (Д. Ковачевић), *Чудо у Шаргану*, *Путујуће позориште Шопаловић* (Љ. Симовић), *Шовинистичка фарса* (Р. Павловић), *Дуго путовање у Јевропу* (С. Копривица).

ИЗВОРИ: Хемеротека МПУС

ЛИТЕРАТУРА: Петар Волк: *Илузије на Цветном тргу*, Београд 1997, 382; Жељко Јовановић: *Позориште је ипак уметност режије*, Сцена, 3-4 (мај-август), 1997, 37-41; Радмила Станковић: *Мане доброг и врлине лошег*, НИН бр. 2791, 24. јун 2004, 44-45;

Егон Савин <http://sr.wikipedia.org>; http://www.fdubg.com/en/cms/ljudi/nastavnici/redovni_profesori/egon_savin (29. 6. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: МПУС

А. Рафаиловић

Салцбергер, Ервин - Станко

генерал-мајор артиљерије ЈНА
(Пале, 31. V 1912 - Београд, 3. VIII 1995)

Отац Леополд, мајка Катица рођ. Блау.

Основну школу завршио је 1922. а потом реалну гимназију у Сарајеву (1922-1926). Похађао је Средњу техничку школу у Сарајеву, машински одсек (1926-1930). За време војног рока завршио је Школу за резервне артиљеријске официре у Сарајеву (1933-1934), а 1939. и курс обалске артиљерије у Боки Которској.

Радио је као технички чиновник Управе трамваја у Сарајеву, где је имао истакнуту улогу у првом покушају увођења тролејбуског саобраћаја у граду. На Салцбергерову иницијативу приступило се 1936. самосталном пројектовању тролејбуса помоћу камионске шасије и изради контактне мреже.

Салцбергер Ервин-Станко

У Априлском рату учествовао је као официр обалске батерије у Боки Которској. По капитулацији успео је да избегне заробљеништво. Период од априла до септембра 1941. провео је у Сарајеву, без запослења. Пре рата је био присталица радничког покрета па је од 1931. био активан и у радничком планинарском друштву *Пријатељи природе*. Његови родитељи су по окупацији избегли у Дубровник, али су затворени у италијански концентрациони логор у Купарима, а затим на Рабу. По капитулацији Италије

прешли су на слободну територију. Старији брат Алфред убијен је у Јасеновцу, док је млађи Алберт погубљен након што је као партизан заробљен од стране усташа.

Ервин Салцбергер је почео да ради за НОР јуна 1941. када је постао члан диверзантске групе у Сарајеву, а у партизански одред *Игман* ступио је 10. IX 1941. До 1. октобра био је командант батаљона у *Семизовачком одреду*, а до јануара 1942. налазио се на челу одреда *Звијезда*. Убрзо је прешао на место интенданта истог одреда, где се задржао до априла 1942. Члан КПЈ постао је 4. II 1942. До маја исте године био је борац VI Источно-босанске ударне бригаде, а до краја 1942. у истој јединици је заузимао места десетара и заменика команданта чете. Период од октобра до новембра 1942. провео је и као командант чете VI Источно-босанске ударне бригаде.

Од марта до октобра 1943. налазио се на месту команданта батаљона XV Мајевичке ударне бригаде, а крај 1943. дочекао је као комадант батерије VII ударне дивизије. Јануара 1943. прележао је пегави тифус. Наредни период, од децембра 1943. до новембра 1944, провео је на месту начелника штаба XVI Муслиманске ударне бригаде.

Крај рата затекао га је на месту комаданта Војне школе III корпуса. Убрзо је послат на усавршавање у Вишу артиљеријску официрску школу Црвене армије у Лењинграду (1945), да би касније био именован за заменика комаданта Артиљеријске официрске школе (јануар-новембар 1946). Завршио је и Вишу војну академију ЈНА (1952-1954) и курс оператике при Ратној школи Више војне академије ЈА (1961). До пензионисања 1964. заузимао је низ руководећих дужности у ЈНА: начелник артиљерије команде I армијске области (1956), заменик начелника артиљерије ЈРМ (1956), начелник артиљерије I армијске области (1958), начелник Катедре земаљске артиљерије Више војне академије ЈНА (1961). Генерал Салцбергер био је и у два наврата члан југословенске војне делегације упућене у СССР.

Чин потпуковника стекао је 1946, пуковника 1952, док је за генерал-мајора промовисан 1963. Ервин Салцбергер дао је значајан допринос организационом развоју артиљерије ЈНА и појединим техничким решењима у ратним условима. Активно је учествовао у друштвеном животу Београда као члан општинских организација, Савеза бораца и Црвеног крста.

Одликовања: Орден за храброст (1946), Орден заслуга за народ II реда (1947), Орден братства и јединства II реда (1947), Орден за војне заслуге II реда (1952), Орден Народне армије II реда (1968). Носилац је *Партизанске споменнице*, Спомен плакете града Београда (1969), Спомен плакета града Сарајева (1965).

ИЗВОРИ: МО, Управа за кадрове; разговор са Слободанком Ивковић-Салцбергер и Борком Маринковић.

ЛИТЕРАТУРА: Група аутора, *100. 1885-1985 ГРАС Сарајево*, Сарајево 1985, 67; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 475; Б. Јок, „Салцбергер Станко“, *Војна енциклопедија*, VIII, Београд 1974², 318; Динко Омерагић „Јохан на шинама“, *Ослобођење*, 12. фебруар 1984, 6; Ервин-Станко Салцбергер, „Одред *Звијезда*“, *Ослобођење*, 31. март 1971.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

Д. Шаренац

Самоковлија, Исак

књижевник и лекар

(Горажде, 3. IX 1889 - Сарајево, 15. I 1955)

Отац Моша, мајка Рифка.

Са шест година отишао је код родитеља своје мајке у Сарајево, где је кренуо у јеврејску школу. Уписао се у основну школу 1898. У мају 1902. са мајком и браћом преселио се у Сарајево, док је отац остао у Горажду због посла. Исте године уписао је Велику гимназију у Сарајеву. Матуру је положио 1910. Током гимназијског школовања објављивао је песме у илегалном омладинском листу *Зора*, у чијем је оснивању и сам учествовао.

Октобра 1910. уписао је Медицински факултет у Бечу. Објављивао је чланке из области кинематографије и медицине у *Сарајевском листу*. Његове студије прекинуо је почетак Првог светског рата. Мобилисан је јула 1914. и упућен у Галицију. Касније је распоређен у Пешту и Пилишћабу, где је радио у амбуланти. Крајем 1916. прекомандован је на фронт у Румунију.

Током 1917. повучен је са фронта да би завршио факултет.

Дипломирао је у јулу исте године. Упућен је на рад у Београд, а затим на границу према Албанији. По завршетку рада прешао је у болницу у Сарајеву. Радио је на сузбијању пегавог тифуса у Горажду, од 1916. до 1921, после чега је до 1926. био лекар у Фојници. Почео је да објављује песме у часопису *Јеврејски живот*, 1924. У истом часопису је објавио и своју прву приповетку, под називом *Помен жртвама*.

Самоковлија Исак

Премештен је у Сарајево 1926, где је отворио праксу као средњи лекар. Уређивао је културну рубрику у листу *Јеврејски живот*, где је објављивао и рецензије књижевних дела и позоришних комада. У истом часопису објавио је друга прозна дела. Бавио се превођењем дела јеврејских писаца: Аша, Терца и Алејхема. У броју за јул 1927. Српски књижевни гласник први пут је објавио Самоковлијину приповетку *Рафина авлија*.

У Сарајеву је 1928. основана *Група сарајевских књижевника*, чији је Самоковлија био члан и, у неколико наврата, потпредседник од 1928. до 1941. У издању те групе објављена је 1928. прва збирка Самоковлијиних приповедака, *Од пролећа до пролећа*, чије је издавање сам финансирао уз помоћ пријатеља, јеврејских интелектуалаца. Своју приповетку *Хана* 1931. прилагодио је извођењу у позоришту.

Почетак Другог светског рата затекао га је на месту шефа здравственог одсека Дринске дивизије у Сарајеву. Пошто је 1941. отпуштен из службе, мобилисан је у домобране.

После краткотрајних боравака у Бијељини, Угљевiku и Шеварлијама код Добоја, 1942. поново је прешао у Сарајево. До 1944. радио је као лекар у болници за лечење тифуса на Илици и у избегличком логору на Алипашином мосту. Био је приморан да, као лекар, прати усташке јединице приликом повлачења преко Зенице и Маглаја до Добоја.

По завршетку рата живео је у Сарајеву, где је радио као лекар и учествовао у раду Министарства здравља. Био је активан у културном животу Сарајева. Учествовао је на првом конгресу Савеза књижевника Југославије, одржаном у Београду с јесени 1946, на којем је постао члан Главног одбора. Први пут је 1947. изабран за председника Удружења књижевника Босне и Херцеговине, да би на исту функцију поново био биран 1948. и 1950. Боравио је са делегацијом југословенских писаца, октобра 1947, у Пољској. Био је први уредник часописа *Бразда* (1948-1951), основаног у Сарајеву. Поново је изабран за члана Главног одбора на другом конгресу Савеза књижевника Југославије, 1951. године. Као уредник радио је у предузећу *Свјетлост*.

За збирку приповедака *Носач Самуел* добио је Награду Комитета за културу и уметност (1948). За целокупно стваралаштво награђен је Двдесетседмојулском наградом Босне и Херцеговине за књижевно дело (1948).

Исак Самоковлија се у свом књижевном опусу бавио темама из живота јеврејске заједнице у Босни. Његова дела преведена су на десетак страних језика. Постхумно, необјављене приповетке и роман који је почео да пише 1947. за објављивање је припремио Марко Марковић. Збирка која се појавила 1956. носи назив *Немири*.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Од пролећа до пролећа*, Сарајево 1928; *Приповетке*, Београд 1936; *Носач Самуел* (збирка приповедака), Сарајево 1946; *Трагом живота*, Загреб 1948; *Изабране приповетке*, Београд 1949; *Ђердан*, Сарајево 1952; *Прича о радостима*, Загреб 1953; *Ханка*, Сарајево 1954; *Немири*, Сарајево 1956.

ИЗВОР: ЈИМ, Култура и ствараоци

ЛИТЕРАТУРА: Мира Миљановић, *Исак Самоковлија, Живот и књижевно дело*, Сарајево 1985.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Сањина - Шиљековић, Мира (Баум, Мира)

примабалерина, кореограф
(Бршадин, 1921 - Београд, 17. XII 2010)

Отац Антон, трговац, мајка Злата, рођ. Шренгер. Одрасла је и школовала се у Загребу. Основно образовање стекла је у Школи изражајног плеса Ане Малетић, у Загребу. Ову школу модерног балета похађала је од 1933. до 1938. У Бечу је прво била на летњем курсу, а затим је положила аудицију и уписала Уметничку академију 1938. Истовремено, похађала је школу валцера код Визенталових. Упркос одличним оценама, после Аншлуса вратила се у Загреб. На усавршавању у Лондону, код Курта Јоса, била је током 1938-1939.

У Загребу је уписала Драмску школу Тита Строција. Он јој је наденуо име Сањина, говорећи да стално сања, што је она узела за уметничко презиме. Први солистички наступ, састављен од две кореографије А. Малетић и сопствених кореографија, имала је 1940. у Загребу. Са истим програмом наступила је у Београду и Љубљани. Краће време била је чланица Балета Словенског народног гледалишча.

Сањина-Шиљековић Мира

Преживела је бомбардовање Београда 6. априла 1941. Са тадашњим супругом Љ. Јовановићем склонила се у Шумадију. После извесног времена отишли су за Сплит.

Из Сплита су 1943. прешли на Брач, где су се сусрели са И. Лолом Рибаром који им је организовао пребацивање на слободну територију.

Чланови Позоришта народног ослобођења Југославије при Врховном штабу постали су октобра 1943. На Другом заседању АВНОЈ-а наступила је са *Словенским играма* од Дворжака. После десанта на Дрвар одлетела је за Италију да би се Позоришту народног ослобођења Југославије поново прикључила на Вису. У Београд се вратила убрзо после ослобођења града.

Чланица Балета Народног позоришта била је од 1944. до 1969. Са балетским ансамблом ЈНА наступала је 1948/49. У Народном позоришту одиграла је велики број улога. Гостовала је широм Југославије. Прославила се низом улога шпанских ликова.

Била је запажена и као кореограф. Поред балета, њене кореографије су игране и у операма (*Фауст*, *Коштан*, *Кармен*). Успешно је гостовала, с Београдским балетом и самостално, на фестивалима у Единбургу, Висбадену, Паризу, Фиренци, Бечу, Атини, Барселони, Каиру и Пекингу. Учествовала је у снимању балетског телевизијског програма (*Љубав чаробница* 1961, *Балетске визије на поезију Ф. Г. Лорке* 1963) у чему је била пионир. Емисију *Дани и снови Мире Сањине*, у режији С. Стефановића Равасија, Телевизија Београд је снимала 1968.

После пензионисања основала је Студио за модерну игру 1971. у којем је радила са младим играчима. Била је први председник Удружења балетских уметника Србије. Дугогодишњи је члан Друштва за заштиту животиња града Београда.

На Фестивалу игре у Единбургу 1951. указана јој је част да, као уметници која је обележила сезону гостовања, угаси фестивалску свећу.

Одликована је Орденом заслуга за народ и Орденом Републике са сребрним венцем (1973). Добила је награду Владе НР Србије за уметничку делатност, Златну плакету града Београда и Посебно признање за врхунски допринос националној култури Републике Србије (2009). Сахрањена је на Јеврејском гробљу у Београду.

ВАЖНИЈЕ УЛОГЕ: *Робињца* (А. П. Бородин, Половецки логор); *Салома, кћи Херодијаде* (Р. Штраус, Салома); *Поворка смрти – Уцвељена*, *Весници устанка* (С. Рајчић,

Поема); *Зобеида* (Н. Римски-Корсаков, Шехерезада); *Биљана* (С. Христић, Охридска легенда); *Циганка* (К. Барановић, Лицитарско срце); *Шпањолка* (П. И. Чајковски, Лабудово језеро); *Циганка* (Н. Римски-Корсаков, Шпански капричо); *Канделас* (М. де Фаља, Љубав чаробница); *Гитана* (М. Равел, Болеро); *Ђаволица* (Ф. Лотка, Ђаво у селу); *Зулејка, друга жена Гирејева* (Б. В. Асафејев, Бахчисарајска фонтана).

ВАЖНИЈЕ КОРЕОГРАФИЈЕ: С. Рајчић, *Поема*; Б. Брехт, К. Вајл, *Седам смртних грехова*; Хонегер, *Жан д'Арк на ломачи*; К. Барановић, *Комитске игре*; Ш. Гуно, *Валпургијска ноћ*.

ИЗВОРИ: Хемеротека МПУС; Мира Сањина, аутобиографија (новембар 2007) УБУС.

ЛИТЕРАТУРА: Вјеко(слав) Афрић, *Казалиште народног ослобођења Југославије*, Позоришни живот, 16, Београд 1961; *Ко је ко у Југославији*, Београд 1970, 923; Јаша Романо, *Јевреји Југославије: 1941-1945: жртве геноцида и учесници НОР-а*, Београд 1980, 478; Милица Јовановић, *Балет Народног позоришта у Београду: првих седамдесет година*, Београд 1994, 173, 176, 191-193, 204-206, 217, 224; Милица Зајцев, *Игра што живот значи. Записи о београдским балетским уметницима*, Београд 1994, 35-43.

ФОТОГРАФИЈА: МПУС

А. Рафаиловић

Секељ, Ласло

социолог, професор универзитета, истраживач,
научни радник
(Суботица, 4. VIII 1949 - Београд, 29. XI 2001)

Отац Имре, мајка Марија, рођ. Лебл.

Иако се у кући говорио мађарски језик а мајка била професор мађарског, није ишао у мађарску школу, али је увек био блиско везан за мађарски језик и културу. Суботицу је напустио као дете, а до почетка студирања живео је у Бечеју и Новом Саду.

Дипломирао је на међународно-политичком смеру Факултета политичких наука и на Одељењу за филозофију Филозофског факултета у Београду. Као студент објавио

је први текст у *Uj Symposion*. Магистрирао је на Смеру за општу социологију Филозофског факултета у Београду са тезом *Анархизам и хуманизам - критика социјалних учења анархиста XIX века* (1977). Докторирао је социологију на Филозофском факултету у Загребу са дисертацијом *Држава и људска заједница (комунизам) као проблем марксистичке теорије друштва* (1984).

Секељ Ласло

Био је предавач на Правном факултету у Новом Саду, а затим је радио у Институту за међународни раднички покрет, у Центру, касније Институту за филозофију и друштвену теорију и Институту за европске студије. Био је гостујући професор на New School for Social Research у Њујорку, Интер-универзитетском центру за постдипломске студије у Дубровнику, на Georg August универзитету у Гетингему, на Хебрејском универзитету у Јерусалиму, на Kossuth Lajos универзитету у Дебрецину, у Упсали и Каселу. Био је стипендиста Хумболт фондације.

Активно је радио у многим професионалним и струковним удружењима: социолошким удружењима Србије и Хрватске, Југословенском удружењу за социологију, Филозофском друштву Србије и Међународној асоцијацији социолога (ISA). Учествовао је на неколико светских конгреса, а био је организатор међународних научних конференција „Politische Theorie und politische Bildung“ (1984-1988) и „New Social Movements as a Force of De-Alienation“ (1988) у Дубровнику. Организовао је први сусрет југословенских и израелских социолога (1989) у Рисну.

Објавио је 6 књига (2 на енглеском језику) и велики број научних студија и чланака у домаћим и страним часописима и специјализованој штампи. Бавио се проблематиком парламентаризма и демократије у бившим социјалистичким системима, односом марксизма и државе, анализом распада Југославије и анализом домаће политичке сцене. Истицао је да мањине треба да имају регулисана језичка и културна права и да мањинска питања треба децентрализовати.

Сахрањен је на Јеврејском гробљу у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *О анархизму*, Београд-Загреб 1982; *Комунизам и држава. Критика Маркса, социјалдемократије и бољшевизма*, Београд 1988; *Југославија - структура распадања*, Београд 1990; *Време бешчашћа. Огледи о владавини национализма*, Београд 1995.

ИЗВОРИ: ЈО Суботица, Биографски подаци; Извод из матичне књиге умрлих: текући број 8034, Матично подручје Савски венац, Београд 2010.

ЛИТЕРАТУРА: Ласло Секељ, *Време бешчашћа. Огледи о владавини национализма*, Београд 1995; *Ко је ко у Србији*, Београд 1995, 511; З. Карановић, *Преминуо Ласло Секељ*, Политика, 1. децембар 2001, 9; *Енциклопедија српског народа*, Београд 2008, 994; *Преминуо Ласло Секељ*, <http://www.vesti.rs/Vesti/preminuo-laslo-sekelj.html> (13. 9. 2010); *In memoriam*, <http://www.institfdt.bg.ac.rs/tekstovi/2001/S.Gredelj.pdf> (13. 9. 2010); Г. Ј, *Преминуо Ласло Секељ, познати социолог и аналитичар*, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2001/12/01/srpski/D01113009.shtml> (13. 9. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: *Политика*, 1. децембар 2001, 9.

Т. Спасојевић

Секељ, Мирко

правник, јавни тужилац
(Суботица, 10. IV 1916 - Нови Сад, 15. IV 1977)

Отац др Арон, адвокат, мајка Ержебет, рођ. Вајс, умрла приликом Мирковог рођења.

Основну школу, гимназију и Правни факултет завршио је у Суботици, 1936. Као студент постао је председник омладинског друштва *Светлост*. Био је одличан ђак и студент и активан јеврејски омладинац.

Убрзо по окупацији ухапшен је и затворен у злогласну суботичку „Жуту кућу“, одакле је транспортован у радне логоре. Ослобођен је у логору Сатендорф (данашња Аустрија). Вратио се у Суботицу пешице, са туберкулозом плућа.

У Суботици је 1945. постављен за секретара Окружног суда, а касније је прешао у Јавно тужилаштво. Године 1955. постао је јавни тужилац у Бечеју. После седам година, дошао је у Нови Сад где је био заменик јавног тужиоца Војводине.

Бавио се публицистиком и објављивао у дневнику *Magyar Szó*, недељнику *7-nap* и у *Dolgozok*. Био је сарадник Радио Новог Сада, где је објашњавао правна питања, нове законе и њихову примену.

ИЗВОРИ: Лично познанство и подаци добијени од родбине.

Т. Ковач

Секељ, Тибор

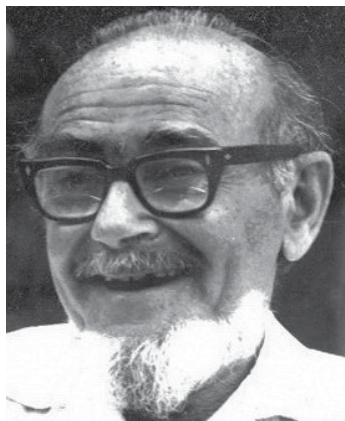
путописац, истраживач, књижевник, правник,
музеолог, есперантиста
(Спишска Собота, / Spišská Sobota /, Аустро-Угарска,
данас Словачка, 14. II 1912 - Суботица, 20. IX 1988)

Отац Леополд, ветеринар, мајка Сидонија, рођ. Хајман. Основну школу завршио је у Кикинди. Породица се потом преселила у Никшић где је похађао гимназију. После матуре уписао је студије права у Загребу, где је радио као новинар. Године 1939. настанио се у Аргентини и, током петнаестогодишњег боравка, слао дописе овдашњим листовима о југословенским исељеницима у тој земљи. Године 1944. попео се на Аконкагву, највиши врх Анда. Доживљаје са те експедиције објавио је у својој првој књизи *Олуја на Аконкагви*. У Југославију се вратио 1954. Настанио се у Београду, а 1974. преселио у Суботицу, где је био директор тамошњег Градског музеја.

Учествовао је у низу експедиција које је организовао по Јужној Америци, Африци, Азији, Океанији. Био је сценариста за стрипове објављиване у Југославији (Београд, Загреб). Говорио је више језика: мађарски и српски као матерње језике, а енглески, француски, шпански и немачки као научене. Приликом одлазака у најнеразвијеније делове света, посебно међу племена у Бразилу и Амазонији, споразумевао се тако што је сваког дана научио десет

речи тако да је после 40 дана говорио је 400 речи и то на 44 језика, што му је било довољно да се споразумева с домороцима.

Иако је објавио бројне романе, приче, путописе и књиге за децу, био је познатији као велики поборник учења есперанта. Био је члан Академије за есперанто и почасни члан Светског савеза есперантиста. Његове књиге превођене су на многе језике, али је живео у врло скромним материјалним условима. Писао је на више језика и књиге су му превођене на многе језике. Током путовања сакупио је велики број предмета од значаја за проучавање племена у којима је био. Те предмете поклонио је Етнографском музеју у Загребу.

Секељ Тибор

БИБЛИОГРАФИЈА: Већину књига написао је на есперанту а нешто мање на шпанском и другим језицима. Књиге су ме превођене са есперанта или на есперанто и друге језике. У Југославији, на српскохрватском језику, објављене су: *Kutuvava, sin prašume*, роман, 1985; *Temudžin dečak stepa*, кратка проза, 1979; *Odapni strelu put zvezda*, поезија, 1986; *Djeca širom svijeta*, монографија, 1981; *Kroz brazilske prašume*, монографија, 1953; *Gde civilizacija prestaje*, 1956; *Nepal otvara vrata*, монографија, 1959; *Na tragu doživljaja*, монографија, 1976...

ЛИТЕРАТУРА. Интернет претраживач Wikipedia; Градски музеј, Суботица; Сећања на разговоре са Т. Секељом.

Т. Ковач

Сингер, Аца

банкар, председник Савеза јеврејских општина Југославије/Србије (Бачка Топола, 26. I 1923)

Отац Јосиф, трговац, мајка Ирма, рођ. Ледерер. Основну школу завршио је у Бачкој Тополи, а средњу школу у Суботици и Београду. Био је члан ционистичког покрета *Бетар*. Пре Другог светског рата, упоредо са похађањем школе, радио је у очевој трговини.

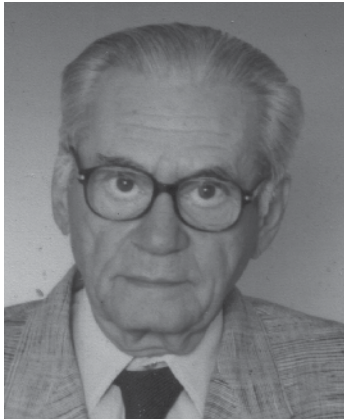
Почетак Другог светског рата затекао га је у Бачкој Тополи. Први пут је ухапшен маја 1941. и одведен у мађарске логоре, где је провео извесно време. До 1944. био је у Бачкој Тополи и учествовао је у покрету отпора, да би поново био ухапшен марта 1944. Опет је интерниран у мађарске логоре, а затим послат у Аушвиц, где је стигао 2. маја 1944. До краја рата био је у логорима Шлезиви, Обервустердорфу (логор 5 „Вебски“), Шотернверку, Дернауу и Флосенбургу. Ослобођење је дочекао у ноћи 22/23. априла у колони логораша спровођених на запад Немачке, где су вршене егзекуције над логорашима који нису успели да издрже.

Оца су му стрељали Мађари 1941, а брат му је погинуо 1944. приликом покушаја бекства из логора Шаторајаухеју. Са мајчине стране у Холокаусту страдало му је 65 рођака, већина у Аушвицу.

По завршетку рата вратио се у Југославију и био на дужности организационог секретара Месног комитета Бачке Тополе. По завршетку курса за задружне ревизоре, послат је у Београд на место шефа Одељења за сељачке радне задруге. У Савез сељачких радних задруга прешао је 1947. где је постао генерални секретар Сељачких радних задруга Србије, а недуго затим и помоћник председника за економски и финансијски сектор Главног савеза земљорадничких задруга Србије. Аутор је књиге *Расподела дохотка у сељачким радним задругама* (1950), која је касније проглашена за званичан државни приручник за састављање и расподелу дохотка у сељачким задругама.

У јануару 1951. ухапшен је и интерниран на Голи оток. По изласку из логора, 1953, запослио се у Главној дирекцији за жито. Прво је био референт за кукољ и уродицу, потом

референт за млинове па шеф одељења за млинове. У Савезу задружних штедионица, као референт за откупне кредите, почео је да ради 1957, да би напредовао до директора Одељења за кредитирање великих предузећа. Био је помоћник директора Југословенске пољопривредне банке за Србију, а потом и секретар Удружења банака Србије до 1969.

Сингер Аца

На његову иницијативу, 1969. основана је филијала Љубљанске банке у Београду. Увео је и разрадио нову технологију у банкарском пословању, која је касније примењена у пословним јединицама у Љубљани. Један је од покретача идеје за оснивање Југословенско-немачке банке у Немачкој. Био је директор филијале аустријске *Bank Winter* у Франкфурту, до 1976.

Чланство у Извршном одбору СЈОЈ претходило је преузимању дужности председника СЈОЈ, на чијем челу је био од 1994. до 2007, када је изабран за доживотног почасног председника СЈОС. Током деведесетих година активно је учествовао у организацији евакуације Јевреја из зараћених подручја Босне и Херцеговине. Дао је велики број интервјуа домаћој и страниј штампи, као и РТВ станицама. Присуствовао је бројним домаћим и иностраним конгресима. Као члан државне делегације Србије, учествовао је на међународним састанцима посвећеним људским правима и појавама антисемитизма - у Берлину, Кордоби, Будимпешти и Јерусалиму.

Живи у Београду.

ИЗВОРИ: Интервју са Ацом Сингером (19. 8. 2010), Јаша Алмули, *Живи и мртви, разговори са Јеврејима*, Београд 2002, 261, 262, 268, 270, 272, 280, 281; Аца Сингер, *Положај јеврејске заједнице у Југославији*, Београд 1996, 8 (реферат поднет на Међународном саветовању о положају мањина САНУ у Београду 10. 1.1995).

ЛИТЕРАТУРА: Вести из Савеза јеврејских општина, 18. 3. 2007, <http://joz.rs/savez/vesti-sjcg.html> (30. 10. 2010); European Jewish Fund, http://www.europeanjewishfund.org/index.php?/bios/silvyo_ovadya/ (30. 10. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: *Данас*, 26-27. март 2005, 13.

Ј. Петаковић

Сондермајер, Роман

лекар, санитетски пуковник

(Черновице, Аустро-Угарска, II 1861

- Београд, 30. I 1923)

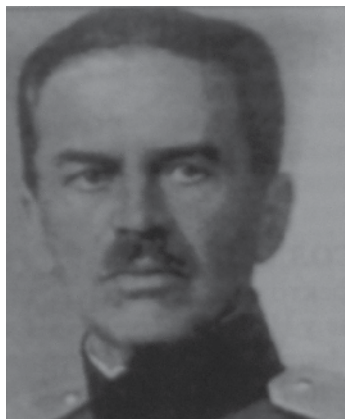
Гимназију је завршио у Лавову, а медицину у Кракову. Радио је као асистент на Краковској хируршкој клиници код хирурга Микулича. На његову препоруку, а на позив начелника војног санитета др Мике Марковића, одлучио је да дође у Србију 1886. У санитет српске војске ступио је 1889. као капетан I класе.

Основао је Хируршко одељење Војне болнице у Београду, прво у санитету српске војске. До Балканских ратова био је на различитим дужностима: управник Војне болнице у Београду и референт санитета у штабу дивизије (до 1905), начелник санитета Министарства војног (1906-1909), управник новоподигнуте Војне болнице на Врачару (1909-1912). Чин пуковника стекао је 1905.

Током Балканских ратова поново је био на дужности начелника санитета Министарства војног, а 1913. још једном управник Војне болнице. У Првом светском рату најпре је радио као хирург консултант при Врховној команди у Крагујевцу (1914), затим је био именован за инспектора санитета у оперативи и позадини (1915). Током боравка српске војске на Крфу и Солуну био је начелник санитета Врховне команде (1916-1917). До краја рата био је на

располагању Врховној команди. На Солунском фронту боловао је од маларије.

Од 1919. поново је вршио дужност управника Опште војне болнице. У 1920. постао је начелник санитета I армије, а 1922. изабран је за председника санитетског комитета. Пензионисан је 1923. У рату су му учествовала сва три сина, као добровољци, док су супруга и кћер биле добровољне болничарке. Супруга је преминула у Београду као болничарка, док је најмлађи син погинуо 1914. у Мачви.

Сондермајер Роман

Значајно је унапредио српски војни санитет, пре свега организовањем хируршког рада у војсци и израдом савремених правила ратне санитетске службе, при чему је од посебног значаја његов превод аустријске *Ратне санитетске службе*. Током 1915. као инспектор санитета учествовао је у сузбијању епидемије пегавца. Истакао се и залагањем за модернизацију ратне санитетске опреме током припрема за рат 1912, као и за време реорганизације војног санитета на Крфу.

ЛИТЕРАТУРА: Михаило Петровић, *Др Роман Сондермајер*, СА, XXV, 1923, 1, 46-48; Чеда Ђорђевић, *Др Роман Сондермајер*, СА, XXV, 1923, 2, 91; Будимир Б. Павловић, *Јевреји лекари у ослободилачким ратовима Србије*, СА, 118, 3-4, 1990, 151; *Биографски лексикон. Познати српски лекари*, Београд, Торонто 2005, 780; Александар С. Недок, *Лекари Јевреји у српском здравству XIX и XX века*, Годишњак за друштвену историју, VII, 1, 2000, 91-102; Александар Недок, *Војни санитет у 1917. и 1918. години*, ВСП, 65, 2008, 24.

ФОТОГРАФИЈА: *Познати српски лекари*, 780.

Д. Шаренац

Т

Тајтацк - Мунк, Наталија

(Београд, 15. III 1864 - Београд, 8. IV 1924)

Отац Натан.

Први пут радила је као болничарка у рату 1876. За време Српско-бугарског рата 1885. поново је била добровољна болничарка, а касније и главна настојница болнице у Доњем граду у Београду. По завршетку рата наставила је добротворни рад у српском Црвеном крсту.

Тајтацк-Мунк Наталија

За време Балканских ратова неговала је оболеле од тифуса и колере у XIV резервној болници, при чему је и сама оболела од трбушног тифуса. У Првом светском рату поново је оболела од исте болести негујући рањенике. Сопственим трудом, по опоравку, организовала је болницу у Крушевцу. По окупацији Србије, аустроугарске власти су је два пута оптужиле да је прикупљала средства за српске комите.

После рата била је члан управног одбора *Савеза добровољаца, Јеврејског женског друштва* и других удружења. Сахрањена је уз највеће почасти, на лафету, уз присуство члана краљевске породице.

Одликовања: Повеља и Сребрна медаља краљице Наталије; Медаља Црвеног крста, Крст Црвеног крста и Крст милосрђа; Сребрна медаља за ревносну службу; Златна медаља за ревносну службу; Карађорђева звезда; два пута Орден Светог Саве; споменице свих ратова од 1876. до 1918.

ИЗВОР: ЈИМ, Грађа о учешћу Јевреја у ратовима 1912-1918.

ЛИТЕРАТУРА: Будимир Б. Павловић, *Јевреји лекари у ослободилачким ратовима Србије*, СА, 118, 3-4, 1990, 150; *Смрт Наталије Мунк*, Политика, 9. април 1924, 4; Михаило Б. Милошевић, *Јевреји за слободу Србије*, Београд 1995, 82-85.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Д. Шаренац

Тајтелбаум, Раул

новинар

(Призрен, 13. XII 1931)

Отац Јосеф, лекар, мајка Паула, рођ. Вајселбергер. Доктор Јосеф Тајтелбаум је завршио медицину у Бечу и крајем 1920. дошао у Призрен где је радио као лекар војног гарнизона, а касније, до окупације 1941. и као општински лекар. Пре рата Раул је завршио основну школу у Призрену. Крајем 1941. после италијанске окупације и анексије Косова и Метохије Великој Албанији, придружио се илегалној омладинској групи, организованој од стране

скојеваца, која је вршила ситније саботаже, осматрања, стражарења и растурање летача. Са овим активностима је престао крајем лета 1943. када је са мајком отишао у близину италијанског логора Преза, у Албанији. У логору, у којем је његов отац био од краја 1941, било је интернирано неколико стотина Срба и Црногораца са Косова. После капитулације Италије, септембра 1943. прикључио се, са родитељима, албанским партизанима. Због немачке офанзиве, тешке ситуације и болести оца, породица Тајтелбаум се почетком 1944. вратила у Призрен. По повратку опет се повезао са илегалцима, а његов отац је лечио рањене партизана.

Тајтелбаум Раул

Сви чланови породице ухапшени су априла 1944. Преко Приштине, са око 400 Јевреја са Косова, пребачени су у логор на Сајмишту. После три недеље транспортовани су за логор Берген-Белзен. Почетком априла 1945, само неколико дана пре него што ће савезници стићи до логора, Раул је са породицом укрцан у композицију воза, дугу 600 метара, која је наредне две недеље кружила Немачком. Преживеле из „изгубљеног воза“ ослободили су војници Црвене армије. Смештени су у оближње место Требиц, где је Раулов отац преминуо после неколико дана, од изнемоглости и тифуса.

У Холокаусту је изгубио све чланове породице са очеве стране и баку са мајчине стране која је убијена у Терезијенштату, марта 1943.

Са мајком се вратио у Призрен. У наредне три године

(1945-1947), по убрзаној процедури завршио је у Призрену шест разреда гимназије. Почетком 1948. дошао је у Београд. Гимназијско школовање је окончао у Првој мушкој гимназији. Био је члан школског комитета гимназије. Учествовао је у радној акцији на изградњи Новог Београда где је добио значку ударника. У Београду је постао члан КПЈ. После рата био је члан Савеза бораца Југославије.

Јуна 1949. одлази са мајком за Израел. У Израелу је студирао економију и историју (1952-1957). Током четрдесетогодишње каријере (1957-1997) био је професионални новинар и публициста у израелским, југословенским и српским штампаним медијима. Био је уредник органа Комунистичке партије Израела *Кол Хаам - Глас народа* (1957-1969). Од 1969. до 1997. био је дописник, економски коментатор и парламентарни извештач најтиражнијег израелског дневника *Једиот ахронот*. Своју професионалну каријеру у овом листу окончао је као дописник из Немачке (1994-1997). Извештавао је из Израела за београдске дневнике *Борбу* и *Политику* и недељнике *НИН* и *Време*. Са колегом Мирком Клариним објавио је, у Југославији, две монографије: *Израел у вербалном грађанском рату* (1986) и *Израелци на раскришћу* (1989).

После одласка у пензију бавио се научним истраживањима у вези са Холокаустом и Другим светским ратом. Објавио је, заједно са Моше Санбаром, бившим гувернером израелске централне банке, на хебрејском и на енглеском језику, књигу о улози Швајцарске у Другом светском рату *Злато Холокауста* (2000). Опширну историјску студију о систему обештећења преживелима у Холокаусту под насловом *Биолошко решење* (2008) објавио је на хебрејском и на немачком. Завршио је рукопис књиге о учешћу Јевреја у партизанском покрету у Југославији под насловом *Један од осморице*, на хебрејском у издању „Јад Вашема“.

У току дугогодишње новинарско-публицистичке каријере објавио је преко хиљаду чланака, есеја и студија о економским и социјалним проблемима Израела, јеврејској историји и проблемима земаља источне и средње Европе, укључујући и државе бивше Југославије. Учествовао је као коментатор у разним емисијама израелског радија и телевизије. Био је председник Етичког комитета *Удружења новинара Израела*. Поред новинарства, био је члан Савета Јад Вашема у Јерусалиму. Активан је у израелском Центру организација преживелих Холокауста и у изра-

елској Парламентарној асоцијацији за Холокауст. Последњих година иницирао је продукцију документарних филмова о улози преживелих Холокауста у оснивању израелске државе и њеном развоју.

Дуго година био је активан на левом крилу израелске политичке сцене. На Хебрејском универзитету у Јерусалиму руководио је студентском организацијом КП Израела (1952). Послерасцепа у израелској Комунистичкој партији, од 1965. био је члан ЦК и Политбироа КПИ (МАКИ). За председника ЦК изабран је 1972. на XVII конгресу партије и на том месту је остао до расформирања КПИ 1974. Био је један од оснивача левичарског покрета МОКЕД (1973). После тога је приступио левичарском покрету *Шели*, а затим Уједињеној радничкој партији МАПАМ. Након њеног распуштања прикључио се покрету МЕРЕЦ. Активан је у израелском покрету *Мир сада*.

У израелској армији стекао је чин мајора у резерви. Био је учесник у сукобима за време Суецке кризе 1956, у Шестодневном рату 1967, Јомкипурском рату 1973. и Либанском рату 1982.

Живи у Јерусалиму.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: Raul Teitelbaum, Moshe Sanbar, *Holocaust gold*, Tel Aviv 2002; *The Biological Solution*, 2008.

ЛИТЕРАТУРА: Мирко Кларин, Раул Тајтелбаум, *Израелци на раскришћу*, Загреб 1989, 280; Јаша Алмули, *Живи и мртви: разговори с Јеврејима*, Београд 2002, 160-185; Слободанка Аст, *Интервју – Раул Тајтелбаум, Границе силе*, Време, 826, 2. новембар 2006.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

А. Рафаиловић

Такач, Артур

спортиста и спортски радник, функционер спортских савеза у земљи и иностранству, високи функционер Међународног олимпијског комитета (Вараждин, 9. VI 1918 - нестало 27. I 2004)

Отац Емил, машинбравар и електричар, мајка Корнелија, домаћица.

Основну школу и гимназију завршио је у родном граду. Са 16 година почео да се активно бави спортом. Био међу

оснивачима клуба за хокеј на леду у Вараждину. Бавио се и фудбалом у локалном клубу, и касније, у Загребу. Био је и првак државе у трчању на 800 и 1500 м.

После Априлског рата склонио се у Далмацију, одакле је интерниран у Италију а, по капитулацији Италије, пребегло је у Швајцарску где је организовао спортске активности међу избеглима из Југославије - организовао је фудбалски тим у којем је и сам играо. Био је и тренер тамошњим атлетичарима.

Такач Артур

Олимпијски институт у Лозани, у близини логора у којем се налазио Такач, организовао је курсеве за спортске инструкторе у логорима за избеглице. Један од курсева похађао је и Такач који је убрзо запажен и ангажован као предавач-сарадник Међународног бироа за спортску педагогију поменутог института а директор га је изабрао за свог помоћника. Поводом 50. годишњице обновљених олимпијских игара, јуна 1944, одржан је Конгрес спортске педагогије и психологије, на којем је поднео реферат „Педагогија у атлетском тренингу“. Том приликом организовао је атлетско такмичење у којем је и сам учествовао и победио у тркама на 400 и 1500 м.

Августа 1944, пребегло је у Француску, придружио се тамошњим борцима отпора а касније се, преко Италије, пребацио на Вис и укључио у НОБ.

По ослобођењу организовао је спортски живот у ЈНА. Учествовао је у оснивању спортског клуба „Партизан“. Био је први командант Школе за физичку културу Армије.

Деценијама је заузимао бројне одговорне функције у спортским друштвима и савезима у земљи и иностранству. Радио је на организовању више летњих олимпијада и припреми Зимске олимпијаде у Сарајеву (1984). Учествовао је у организовању и вођењу великих међународних спортских такмичења у Југославији. Бавио се и побољшањем постојећих правила у прилог масовнијег учешћа жена на олимпијским играма.

Почетком осамдесетих био је лични саветник председника Међународног олимпијског комитета Хуана Антонија Самарана.

Нестао је 27. јануара 2004. током скијања на Копаонику. Његово тело пронађено је јуна 2005, у близини села Гумниште, 25 км од Лепосавића. Сахрањен је у Алеји заслужних грађана, на Новом гробљу у Београду.

Од 2006. у Београду се одржава Меморијални атлетски митинг посвећен сећању на Артура Такача на којем победник трке на 800 метара добија статуу Артура Такача.

БИБЛИОГРАФИЈА: Такач А.: *Шездесет олимпијских година*, Нови Сад, 1999.

ЛИТЕРАТУРА: Интернетски претраживач Wikipedia; *Енциклопедија физичке културе*, 2, Загреб, 1977, 378-379; *Спортски лексикон*, Загреб, 1984, 466; *Ко је ко у Србији '96*, Београд, 1996, 568.

Т. Ковач

Терек, Бела

лекар

(Шопрон, 26.V 1878 - Будимпешта, 19.VII 1937)

Завршио је Медицински факултет Универзитета у Будимпешти. Специјализовао је оториноларингологију (1902-1904) и интерну медицину (1904-1906) на клиникама у Будимпешти. По доласку у Суботицу, отворио је приватну ординацију. Радио је и у окружном уреду за осигурање радника (1907-1923) као почасни главни лекар интерног одељења Суботичке болнице. У периоду 1917-1919, био је на функцији начелника одељења.

Године 1920, основао је у Суботици Јеврејско добротворно друштво, које је располагало средствима за формира-

ње Јеврејске болнице. У једној приватној кући је, уз адаптацију, формирана Јеврејска болница, а др Бела Терек је био њен први управник.

У клиничку праксу увео је фракционисане прегледе стомачног сока и дуоденалну тубажу. По потреби је вршио апликацију лека кроз дуоденалну сонду.

ИЗВОР: Либман Е: *Допринос суботичких лекара - Јевреја здравственој служби града током XIX и XX века*, Ех Рано-ниа, 2009, бр. 12-13, 33-42, Историјски архив Суботица.

А. Дарваш

Тимар, Ева, рођ. Балог

грађевински инжењер

(Сомбор, 30. III 1926 - Београд, 4. VII 2008)

Отац Јулије, мајка Јулија, рођ. Шолтес. После уласка немачке војске у Мађарску, марта 1944, Ева је са мајком, преко Баје и Бачке Тополе, пребачена у Аушвиц. У Аушвицу је њена мајка страдала у гасној комори, октобра 1944, док је Ева пребачена у Берген-Белзен, а затим у Брауншвајг, Ватенштат, Ораниенбург-Саксенхаузен и Равенсбрик, где је дочекала ослобођење, априла 1945.

Тимар Ева

Пошто је, по повратку у Југославију, приватно положила матуру, 1946. је уписала грађевински одсек Техничког факултета у Београду. Током студија, становала је у

Јеврејском студентском дому, заједно са другим студентима који су током рата изгубили чланове породице. Дипломирала је 1951. на конструктивном смеру Факултета и запослила се у *Енергопројекту*, где је радила до пензионисања, 1986. Током 1959, била је на двомесечној специјализацији у САД.

Радила је као одговорни пројектант на термоелектранама: *Костолац, Колубара 1 и 2, Морава, Приједор, Триполи Вест* у Либији и електрани Железаре Скопље. Пројектовала је и индустријске објекте. За решавање сложених проблема у пројектовању термоелектране *Морава*, добила је награду инвеститора и *Енергопројекта*.

Одликована је Орденом рада са сребрним венцем. Током радног века, истакла се и као педагог, обучавајући бројне млађе колеге.

Сакупљала је литературу и материјале о Холокаусту. Са немачког је превела књигу Габријеле Андерле и Валтера Маношека *Неуспело бекство*, о транспорту европских Јевреја на путу за Палестину, 1939-1942. Сарађивала је са групом активиста из Документационог центра у Салцгитеру и Брауншвајгу. Била је члан редакције едиције *Ми смо преживели*.

ЛИТЕРАТУРА: Ева Тимар, *Из анектиране Мађарске у немачки логор, Ми смо преживели...*, књига 1, Београд 2001, 79-88; *In Memoriam Ева Тимар (1926-2008)*, Билтен СЈОС 7 (2008), 22; *In Memoriam Ева Тимар*, Енергопројект 7 (2008), 6.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Тимаров, Срђан

гумац
(Београд, 7. VIII 1976)

Отац Ђорђе, мајка Клара, рођ. Мандић.

Основу школу и гимназију завршио је у родном граду. Дипломирао је на Одсеку за глуму Академије уметности у Новом Саду (1999), у класи професора Радета Марковића. Глумачки деби имао је са 10 година (улога *Ване сироче*) у представи Егона Савина *Свети Георгије*

убива аждаху у Српском народном позоришту у Новом Саду. Стипендиста и члан Српског народног позоришта у Новом Саду био је од 1996. до преласка у Југословенско драмско позориште у Београду, априла 2001.

Тимаров Срђан

Наступао је са позоришном трупом *Торнедо*, која се бави истраживањем нових тенденција у позоришту. Значајније улоге у сарадњи са овом трупом остварио је у представама *Етно циркус* (као Дрекавац), *Животињска фарма* (Сквилер) и *Overlapping*. Зачетник је и селектор позоришног програма на музичком фестивалу EXIT у Новом Саду (2000, 2001, 2002).

Двоструки је добитник награде „Ардалион“ на Југословенском драмском фестивалу у Ужицу, за улоге *Луђија* у представи *Мера за меру* (1999, Српско народно позориште) и „Он“, у представи *Поморанџина кора* (2006, Атеље 212). За улогу Џиге у представи *Павиљони* Југословенског драмског позоришта добио је Стеријину награду за глумачко остварење (2001).

Живи и ради у Београду.

ДРУГЕ ВАЖНИЈЕ УЛОГЕ: позориште - *Еуген Патак* (А. Тишма, Вере и завере), *Свирач* (С. Мрожек, Пешице), *Трепљев* (А. П. Чехов, Галеб), *Мића Станимировић* (Б. Нушић, Ожалошћена породица), *Фердинанд* (В. Шекспир, Бура), *Зоран* (Д. Јовановић, Ослобођење Скопља), *Пир* (Расин, Андромаха), *Рос Гардинер* (Џ. Барон, У посети код господина Грина), *Лоренцо* (В. Шекспир, Млетачки трговац), *Едмунд* (В. Шекспир, Краљ Лир), *Матијас Хојзер* (У. Шајтинац, Банат), *Сиџира* (Б. Ћосић, Улога моје породице у светској револуцији), *Јавер* (В. Иго,

Јадници), Бен (Д. Јанчар, Лака коњица), *Човек* (Ф. М. Достојевски, Записи из подземља); *Велики лаф* (Д. Михајловић, На слово, на слово, 2010); филм - *Микан* (С. Драгојевић, Свети Георгије убива аждаху, 2009), *Коста Хаџи* (Д. Бјелогрић, Монтевидео, Бог те видео, 2010).

ИЗВОР: Интервју са Срђаном Тимаровим, 20. април 2011.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

М. Радовановић

Тишма, Александар

књижевник, члан Војвођанске и Српске академије наука и уметности (Хоргош, 16. I 1924 - Нови Сад, 14. II 2003)

Познати псеудоним: Павле Гост

Отац Гавра, мајка Олга, рођ. Милер.

Основну школу (1938) и гимназију (1942) завршио је у Новом Саду. Током 1942. и 1943. године, живео је у Будимпешти, где је уписао економију и романистику на Филозофском факултету да би избегао мобилизацију. Године 1944, био је у логору за принудни рад студената у Трансилванији. У Нови Сад се вратио новембра 1944. пошто је радни логор расформиран због напредовања совјетске војске.

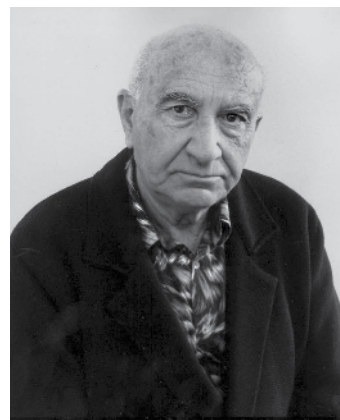
Народноослободилачкој борби прикључио се крајем 1944. Пошто је демобилисан, постао је новинар *Слободне Војводине* и београдске *Борбе* (1945-1949). После рата, започео је студије на Одсеку за германистику Филозофског факултета у Београду, где је дипломирао 1954.

Запослио се као секретар редакције у издавачком предузећу Матице српске 1949. године. Од 1953. до 1965, писао је прилоге о домаћим и страним темама везаним за књижевност.

Члан уредништва *Летописа Матице српске* био је од 1958. до 1979, а главни и одговорни уредник од јануара 1974. до јуна 1979. Као члан уредништва, покренуо је издавање едиција *Данас*, *Романи* и *Поезија*. У Матици српској остао је активан до пензионисања, 1982.

Добитник је Бранкове награде за збирку песама *Насељени свет* (1957). За роман *Употреба човека*, добио је НИН-ову награду (1977), Нолитову награду (1977)

и Награду за најчитанију књигу Народне библиотеке Србије (1977). Андрићеву награду добио је за збирку приповедака *Школа безбожничтва* (1979). За целокупно стваралаштво, добио је Октобарску награду града Новог Сада (1966), награду Друштва књижевника Војводине (1985), награду Лајпцишког сајма књига за европско разумевање (Немачка, 1995), Државну награду за европску књижевност (Аустрија, 1995) и Орден витеза националног реда (Француска, 1997).

Тишма Александар

Његова дела преведена су на више од двадесет језика. Сам је преводио књижевна дела са мађарског, немачког, енглеског и француског језика.

За дописног члана Војвођанске академије наука и уметности изабран је 4. децембра 1979, а за редовног 22. новембра 1984. Од 1984. до 1986, био је секретар Председништва ВАНУ. За потпредседника ВАНУ изабран је 1992. Редовни члан САНУ постао је 29. маја 1991, после спајања ВАНУ и САНУ. За члана Немачке академије уметности изабран је 2003.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Крчма*, Нови Сад 1961; *Кривице*, Београд 1965; *Другде*, Београд 1969; *За црном девојком*, Београд 1969; *Књига о Бламу*, Београд 1972; *Мртви угао*, Нови Сад 1973; *Повратак миру*, Београд 1977; *Без крика (9 приповедака)*, Београд 1980; *Бегунци*, Подгорица 1981; *Вере и завере*, Београд 1983; *Хиљаду и друга ноћ*, Београд 1987; *Капо*, Београд 1987; *Широка врата*, Београд 1989; *Које волимо*, Сарајево 1990; *Дневник 1942-1951*, Београд 1991.

ЛИТЕРАТУРА: Александар Тишма, *Књига о Бламу*, Сарајево 1990, 229-230; Александар Тишма, *Око своје осе*, Београд 2001, 169-170; Александар Тишма, *Употреба човека*, Београд 2000, 305-308; Иван Негришорац, Јован Делић, *Ип тетојат Александар Тишма*, Летопис Матице српске 471:4 (2003), 478-485; Радован Поповић, *Александар Тишма - прилог за биографију*, Повратак миру Александра Тишме, Нови Сад 2005, 313-321; Анкица Васић, *Библиографија дела Александра Тишме*, Повратак миру Александра Тишме, Нови Сад 2005, 341-371; Предраг Палавестра, *Јеврејска тема Александра Тишме*, Повратак миру Александра Тишме, Нови Сад 2005, 20-24.

М. Радовановић

Тодоровић Лерер, Војо (Лерер, Самуел)

генерал-пуковник ЈНА
(Мостар, 12. III 1914 - Београд, 5. X 1990)

Отац Зелик (Захарије), мајка Рахела, рођ. Атијас. Рођен је као најстарије од десеторо деце.

Одрастао је у Сарајеву, где је завршио основну школу и гимназију (1933). Током средње школе, био је активан у комунистичком покрету. Од септембра 1933. до јуна 1937, студирао је најпре на Ветеринарском, а затим на Агрономском факултету Универзитета у Загребу. На факултету је постао члан СКОЈ-а, септембра 1933. У чланство КПЈ примљен је марта 1934. Био је задужен за пренос илегалне поште и материјала из МК КПЈ до ПК КПЈ БиХ. Због револуционарног рада, ухапшен је фебруара 1936. и, до децембра те године, био у истражним затворима у Сарајеву, Суботици и Београду. Ослобођен је због недостатка доказа.

Као добровољац, октобра 1937, прикључио се југословенским одредима који су учествовали у Шпанском грађанском рату. У Шпанију је стигао децембра те године. Био је митраљезац у митраљеској чети 129. бригаде, батаљона Ђуро Ђаковић, а затим и извиђач у тој бригади. Упућен је у школу извиђача Левантске армије, где је остао до демобилизације. Учествовао је у борбама на Арагонском

и Левантском фронту. Од 1939. до 1941, био је интерниран у логорима у Француској (Сен Сирпиен, Гирс и Верне), где је био активан у илегалном политичком раду. Због протестовања против одвођења логораша у такозване *радне компаније*, у логору Гирс је ухапшен и мучен, априла 1940, са још неколико десетина Југословена. По одлуци партијске организације, са групом Југословена-интебригадиста, отишао је, под лажним именом, у Немачку на рад. У Еспенхајму, код Лајпцига, био је члан илегалног партијског комитета групе шпанских добровољаца из Југославије.

Тодоровић Лерер Војо

Непосредно после напада Немачке на Совјетски Савез, јула 1941, помоћу Комунистичке партије, стигао је у Југославију. Упућен је на територију западне Босне ради организовања устанка. Постављен је за команданта батаљона *Гаврило Принцип*, на сектору Босанског Грахова, а затим за команданта Гламочког батаљона. Децембра 1941, постао је заменик команданта Првог крајишког партизанског одреда, а фебруара 1942, командант Групе ударних батаљона. Маја 1942, именован је за заменика команданта Прве крајишке ударне бригаде, а крајем године постао је њен командант. Августа 1943. организовао је и водио напад на непријатељски аеродром у Рајловцу, недалеко од Сарајева. Током 1943, постао је заменик команданта Четврте ударне бригаде. Марта 1944. постављен је на место команданта Тридесет девете бањалучке дивизије.

Крај рата дочекао је на дужности команданта Десете крајишке дивизије.

У рату је изгубио родитеље и седморо браће и сестара. Двоје их је погинуло у НОП, а родитељи и њихово петоро деце настрадали су у логорима Јасеновац и Градишка.

Током рата, постао је познат под именом Војо Тодоровић. То име задржао је све до 1972, када је име и званично променио у *Војо Тодоровић Лерер*.

Крај рата је дочекао у чину пуковника. Од половине 1946, похађао је Генералштабну Војну академију у СССР-у, на којој је дипломирао 1949. По повратку у Београд, стекао је чин генерал-мајора ЈНА.

После рата, био је помоћник главног инспектора ЈНА, помоћник председника Планске комисије ФНРЈ за војни сектор, заменик начелника I управе Генералштаба, начелник IV и III управе Генералштаба и Управе пешадије ЈНА, и председник Комисије за полагање испита за генерале ЈНА. Био је члан Контролне комисије СКЈ и члан Савета федерације.

Активно је учествовао у састављању војног дела Балканског пакта склопљеног између Југославије, Грчке и Турске (1953/54).

Обављао је и друге важне дужности - био је главни уредник првог издања *Војне енциклопедије* (1967) и члан савета другог издања, те председник Стрелачког савеза Југославије.

Био је носилац Партизанске споменице 1941. Одликован је Орденом народног хероја (1953), Орденом републике са златним венцем и Орденом партизанске звезде са златним венцем.

ЛИТЕРАТУРА: *Војна енциклопедија*, том X, Београд 1975, 12; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945; Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 425; Марко Перић, *Јевреји из Југославије - шпански борци*, Зборник ЈИМ 3 (1975), 1-43.

М. Радовановић

Тутуновић, Дрита, рођ. Малоку

(Беч, 22. VII 1944)

Отац Кемал, мајка Матилда, рођ. Букић (Бахар). Матилда Букић је међу првима приступила покрету отпора у Приштини, почетком Другог светског рата, када је и упо-

знала свог будућег супруга. Удајом за Кемала Малокуа, привремено је избегла да буде послата у логор. После капитулације Италије и успостављања немачке окупационе власти, група отпора у Приштини је откривена, а Матилда и Кемал послати у радни логор КЦ-16 у Бечу, где је Дрита рођена. Када су 1944. побегли из логора, неко време су провели у Милану и Барију, а затим су се вратили у Југославију.

Тутуновић Дрита

Дрита је основну школу и гимназију завршила у Београду. Дипломирала је на Одсеку за италијански језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду, док је шпански слушала као други страни језик. Када је формирана Катедра за иберијске студије, пошто јој је статутом омогућено да магистрира на другом језику, уписала је постдипломске студије. Њена магистарска теза је *Сефардска народна књижевност: традиција преношења и очувања културног наслеђа шпанских Јевреја у Србији*. Последња је из своје генерације која говори ладино (ђуде-змо), језик сефардских Јевреја. Бави се прикупљањем тековина сефардске културе на територији Србије. Саставила је ладино-српски речник и две збирке сефардске поезије и других умотворина. Отпевала је двадесетак романа из збирке *Yo sponto la luna (Изгрева месец)*, које су објављене на касети уз књигу. У сарадњи са Стефаном Саблићем, снимила је CD са сефардским песмама под именом *Donde tiyenes ojos (Одакле ти очи)*.

На конкурсy Савеза јеврејских општина Југославије, освојила је прву награду за збирку песама *Yo spronto la luna* (1995).

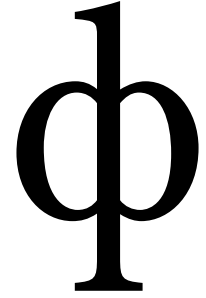
Живи и ради у Београду.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Diksionario ladino serbo* (Ладино-српски речник), Београд 1992; *Kantigas del korason* (Песме срца), Београд 2003.

ЛИТЕРАТУРА: Дрита Тутуновић, *Рођена у логору*, Ми смо преживели..., књига 4, Београд 2007, 357-364; Дрита Тутуновић, *Yo spronto la luna - Изгрева месец*, Јеврејски алманах 1971-1996, Београд 2000, 360-369.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Ферари, Рахела (Фрајнд, Роза, Бела)

глумица, првакиња Југословенског драмског позоришта (Земун, 27. VIII 1911 - Београд, 12. II 1994)

Отац Бела, кројач, мајка Ема, рођ. Лајнер, домаћица. Почетком XX века Рахелина породица се преселила у Земун. Аустроугарске власти су их депортовале из Земуна у Немачку Паланку (Бачку Паланку), родно место Рахелиног оца. У Бачкој Паланци је започела школовање, које је наставила у Новом Саду. Малу матуру положила је у Грађанској школи у Новом Саду.

Ферари Рахела

Отац је код Рахеле створио наклоност према глуми јер је и сам био статиста у Дунђерском позоришту. Почела је да статира 1930, а затим и да глуми у Српском народном позоришту, све до 1936. када је прешла у Народно позориште Дунавске бановине. На усавршавање је от-

ишла 1938. у будимпештанско Народно позориште. Са будућим супругом, колегом Александром Стојковићем, на позив Ј. Коњовића, Н. Поповића и В. Старчића 1940. прешла је у Београд у новоосновано Уметничко позориште, где је наступала до напада на Краљевину Југославију. Премијерна улога у Уметничком позоришту била је Султана у „Злој жени“.

Породица јој је страдала за време рата. У окупираном Београду није желела да носи жуту траку око руке тако да је прву ратну годину провела скривајући се по периферији града. Након што је пријављена Специјалној полицији, набавила је документе у католичкој цркви у Земуну. Захваљујући томе 21. јануара 1943. удала се за А. Стојковића, а ускоро се и крстила у православној цркви и добила ново име, Марија Стојковић.

По завршетку рата постала је члан Војвођанског народног позоришта у Новом Саду, 1945-1947. Члан Југословенског драмског позоришта била је од оснивања 1947. Изабрана је за доживотног члана ЈДП. Повремено је гостовала у Атељеу 212 и Београдском драмском позоришту. Током каријере одиграла је више од две стотине улога у позоришту, на радију, филму и на телевизији.

Добитник је Октобарске награде града Београда 1960, Стеријине награде 1964, Седмојулске награде 1972, Плакете града Београда 1974, Ордена рада са златним венцем 1974, Добричиног прстена 1986, Годишње награде ЈДП 1986. и Годишње награде „Јован Ђорђевић“ 1990.

Сахрањена је у Алеји заслужних грађана на Новом гробљу у Београду.

ВАЖНИЈЕ УЛОГЕ: у позоришту - *Еби* (Ц. Кесерлинг, Арсеник и старе чипке), *Ксенија* (М. Горки, Јегор Буличов), *Сарка* (Б. Нушић, Ожалошћена породица), *Маркиза*

Доримена (Молијер, Грађанин племић), *Шјора Пашква* (К. Голдони, Рибарске свађе), *Фјокла* (Н. Гогољ, Женидба), *Зеленићка* (Ј. С. Поповић, Родољупци), *Г-ђа Хигинс* (Ц. Б. Шо, Пигмалион), *Г-ђа Гоган* (Ш. О' Кејси, Плуг и звезде), *Леди Маркрби* (О. Вајлд, Идеалан муж); на филму - *Игуманија* (А. Петровић, Скупљачи перја), *Томићка* (М. Радивојевић, Бубе у глави), *Тетка Ната* (Г. Марковић, Национална класа), *Митина мајка* (М. Милошевић, Тесна кожа), *Перина мајка* (С. Шијан, Давитељ против давитеља), *Г-ђа Нана* (Г. Паскаљевић, Танго аргентино); на телевизији - *Банетова бака Елвира* (С. Карановић, Грлом у јагоде), *Ружа лопужа* (Д. Бајић, Сиви дом), *Ружа* (Т. Бајфорд, Бабино унуче), *Г-ђа Хелен Хоторн* (Д. Јовановић, Чај у пет), *Назаровна* (З. Шотра, Иванов).

ИЗВОР: Матична књига рођених, Јеврејска општина Земун

ЛИТЕРАТУРА: Б. Стојковић, *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба* (драма и опера), Београд 1979, 772; Театрон, 69-71, 1990, 11-24 (М. Јевтић), 25-44 (Ф. Пашић), 125-132 (Д. Чолић, В. Василић); Театрон, 75-77, 1991, 5-38 (Р. Радојковић); Театрон, 88, 1994, 85-86 (К. Ерић); Р. Давидовић, *Рахела Ферари*, Од Давича до Челебоновића (рукопис).

А. Рафаиловић

Филиповић, Фрида, рођ. Грајф

књижевница, сценариста, преводилац
(Сарајево, 3. II 1913 - Београд, 31. VIII 2002)

Отац Филип, мајка Гизела, рођ. Лехнер.

Основну школу и женску гимназију завршила је у Сарајеву. Студије романистике уписала је у Београду. Приче је почела да објављује 1934. у *Политици*. Прву збирку приповедака *Приче о жени* објавила је 1937. у издању Геце Кона. Уочи рата, била је активна у женском покрету и сарађивала са часописом *Жена данас*.

У пролеће 1941, склонила се у Врњачку Бању, где је добила и прву легитимацију као Јеврејка. Приликом крштења, уочи православног венчања са Ванђелом Тасићем, добила је име Мирјана. Одобрен јој је, као „Јеврејки удатој за

аријевца“, боравак у Београду до краја рата. Под именом Мирјана Тасић без сметњи је живела до 1944, када су окупационе власти приморале и све оне за које је утврђено да су јеврејског порекла да носе обележје. Била је учесник НОП од 1942, а 1944. постала је члан одбора АФЖ Београд.

Рат и послератни период прекинули су њену списатељску каријеру, те је следећу књигу објавила тек 1956 (*До данас*). У својим првим приповеткама бавила се проблемима психологије и судбином савременог урбаног човека и жене. У каснијим делима, акценат је са проблема односа међу половима пренела на проблем борбе против нечовештва. Сарађивала је са часописима *Књижевност*, *Књижевни гласник* и *Летопис Матице српске*.

Филиповић Фрида

Посветила се писању сценарија и превођењу стручних текстова, пре свега из области филозофије, антропологије и теорије књижевности.

Према њеном сценарију, снимљени су први играни македонски филм *Мирно лето*, затим *Потражи Ванду Кос*, у босанској продукцији, и *Горке траве*, у немачко-југословенској копродукцији. Написала је сценарије и за неколико документарних филмова (*Прве светлости*, *Призренски мотиви*).

Добитник је Савезне награде за документарни сценарио (1949) и награде за животно дело Удружења књижевних преводилаца Србије (2001).

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Разилажења*, Београд 1973; *Горке траве*, Београд 2000; *Екстеријер, поглед на врт*, Београд 2002.

ИЗВОР: ЈИМ 139/2 к 24 ф 6–1/28

ЛИТЕРАТУРА: Ена Мијалковић: *Екстеријер, поглед на врт, Фриде Филиповић*, Билтен савеза јеврејских општина, Јеврејски преглед 5 (2002), 16; Васа Павковић: *Емоционалност и рационалност, Фрида Филиповић (1913–2002)*, Билтен удружења Јевреја из бивше Југославије у Израелу 6 (2002), 15–16 (текст преузет из *Политике*); Фрида Филиповић: *Горке траве*, Београд 2000, 233; Предраг Палавистра: *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд 1998, 132; *Ко је ко у Југославији*, Београд 1970, 273; Јаша Романо: *Јевреји Југославије 1941–1945, жртве геноцида и учесници НОР*, Београд 1980, 378.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Фингерхут, Хенрик - Хаим

први спикер Радио-Београда
(Лученц, Чешка, 24. II 1910
- Дјепиште, Македонија, 9. IV 1941)

Отац Аврам, свештеник, мајка Зехава-Злата, рођена Зајц. Живели су у Тузли, где је отац обављао дужност рабина.

Фингерхут Хенрик-Хаим

Убијени су са већином тузланских Јевреја у Холокаусту. Хенрик Фингерхут је био ожењен Јудитом, рођеном Бергман. Обоје су били чланови Српског планинског и туристичког друштва од 1933.

Радио је као спикер Радио- Београда и имао глас по коме је био препознатљив. Пред сам рат позван је као резервни поручник Југословенске краљевске војске на војну вежбу. Кад је рат почео, затекао се на југу земље, на фронту код Дебра. Погинуо је у борбама са италијанским снагама крај села Дјепишта. Војници нису успели да га сахране, па није познато где му је гроб. По речима његовог команданта потпуковника Јефте Јовановића, за јуначко држање, заслужио је Карађорђеву звезду са мачевима.

ИЗВОРИ: ЈИМ: *Књига евиденције Споменика и спомен обељежја за СФРЈ (Евиденција споменика које треба подићи)*, Жени Лебл: *Јевреји из Југославије ратни војни заробљеници у Немачкој*; Матична књига венчаних, ЈИМ: *Пинкас јеврејских општина Југославије*, Јад Вашем, Јерусалим, 1988, ЈИМ: *Српско планинско и туристичко друштво* (члански картони)

Б. Цидић

Финц, Рафаило

адвокат, председник Београдске сефардске општине
(Београд, 27. X 1870 - Београд, 23. I 1936)

Прво ангажовање у Београдској сефардској општини имао је на месту секретара (1893-1896). У управи Општине био је непрекидно од 1914. до 1932. Током тог периода, два пута заредом био је биран на место председника (1920-1926), а једно време је био председник Школског одбора Општине. Био је један од оснивача Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије (1919) и члан Извршног одбора од оснивања до смрти. У Савезу је водио Правну секцију. Активно је помагао рад *Керен Хајесода* и био члан Савета *Јеврејске агенције*. Био је један од оснивача Бенеи Берит ложе „Србија“ (1911).

Ван заједнице био је активан у Друштву Црвеног крста, као члан Управног одбора. Читаву деценију је стајао на челу Економско-финансијске секције Друштва. Био је члан Управног одбора „Београдске текстилне индустрије“.

У Адвокатској комори, као истакнут адвокат, био је члан Касационог дисциплинског већа. Био је члан Демократске странке.

Финц Рафаило

ЛИТЕРАТУРА: МдеМ, *Рафаило Фини*, Весник ЈСВО, 11, Београд 1939, 6; *Погреб Рафаила Финца*, Жидов, 5, 31. јануар 1936, 7; Давид А. Алкалај, *Личност Рафаила Финца*, Жидов, 7, 14. фебруар 1936, 3; Небојша Поповић, *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 64-65, 84, 96; Жени Лебл, *До „коначног решења“ Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 203.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

Финци, Ели

публициста, књижевни и позоришни критичар
(Сарајево, 28. III 1911 - Београд, 27. I 1980)

Отац Јуда, мајка Симха, рођ. Барух.
Гимназију је похађао у родном граду. Као гимназијалац приступио је напредном омладинском покрету, а на студијама је примљен у КПЈ. Био је један од оснивача културног удружења „Колегијум артистикулум“ у Сарајеву. У периоду од 1928. до 1934. сарађивао је у *Јеврејском гласу* у којем је писао о јеврејским писцима у књижевности Босне

и Херцеговине. У том периоду радио је и као новинар у *Вечерњој пошти*, *Југословенском листу* и *Правди* из Сарајева.

Књижевне и позоришне критике објављивао је у листовима: *Записи*, *Живот и рад*, *Литерарна штампа*, *Преглед*, *Књижевна крајина*, *Уметност и критика* итд. Покренуо је и уређивао часопис „Бразда“, који је полиција забранила због револуционарног садржаја (1935-1936). Од 1936. до 1941. живео је у Београду, где је прво радио као државни чиновник, а потом у издавачким предузећима „Геца Кон“ и „Космос“. Писао је за *Јез*, *Птт*, *Задружну заставу* и др.

По формирању НДХ, отишао је у Сплит, где је радио у Агитропу ПК КПХ за средњу Далмацију и држао предавања на илегалним политичким курсевима. Упролеће 1942. ухапсиле су га италијанске власти, али је убрзо пуштен због недостатка доказа о револуционарној делатности. Након тога прикључио се партизанима. Био је политички руководиоца у Динарском партизанском одреду, а продужио је са радом у Агитропу ПК КПХ за средњу Далмацију. Октобра 1942. постављен је за руководиоца Агитропа Обласног комитета КПХ за средњу Далмацију, а фебруара 1943. Агитропа ПК КПХ за Далмацију. У рату је објављивао чланке, уређивао листове, а од 1943. био је члан ратне редакције „Ослобођења“. Од друге половине 1944. био је члан Пропагандног одсека при Врховном штабу на Вису.

После Другог светског рата дошао је у Београд. Радио је као уредник Културне рубрике *Борбе* (1944-1945). Од 1945. до 1946. био је директор Државног издавачког завода „Југославија“, а од 1946. до 1947. директор „Југословенске књиге“. Био је један од првих чланова Удружења књижевника Србије, члан редакције и главни и одговорни уредник часописа *Књижевност* (1946-1968) и уредник библиотеке „Путеви“. Један је од покретача листа за књижевност, уметност, науку, политику и друштвени живот *Сведочанства* (1952). Са Бојаном Ступицом поставио је темеље репертоарске оријентације Југословенског драмског позоришта. Био је члан и управник Уметничког савета Југословенског драмског позоришта, 1947-1949. и 1966-1967. Директор Издавачког предузећа „Нолит“ постао је 1953. Од 1952. до 1965. радио је и као

стални позоришни критичар у *Политици*. У *Политици* је био уредник Културне рубрике, 1968-1971. Један је од покретача часописа за позоришну уметност *Сцена* и члан њеног првог уређивачког одбора (1965-1969).

Написао је велики број поговора, предговора и редакција за дела Марина Држића, Јована Скерлића, Јована Дучића, Бранислава Нушића, Гарсије Лорке итд. Његове књиге *Више и мање од живота I-IV* представљају хронику позоришта на овим просторима. Писао је текстове у листовима и часописима *Наша књижевност*, *Глас*, *Дело*, *Позоришни живот* итд. Објавио је велики број есеја о проблемима домаће и стране књижевности. Неколико година био је члан жирија за доделу НИН-ове награде и члан и председник жирија Стеријиног позорја. Био је дописни члан Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине.

Финци Ели

Носилац је Партизанске споменице 1941. Добитник је Стеријине награде за нарочите заслуге као театролог (1970) и награде „Милан Богдановић“ за дело *Милан Предић*, „*Еуфрозина или судбина дела*“ (1971). Награду АВНОЈ-а добио је 1974, а Двадесетседмојулску награду 1979.

Сахрањен је у Београду, у Алеји заслужних грађана на Новом гробљу.

ИЗБОР: ЈО Сарајево

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Дени Дидро*, Београд 1946; *Књижевно дело Бранимира Ђосића*. *Лик Аугуста Цесарца*,

Београд 1949; *После представе*. *Савремена домаћа драма на сцени (1948-1975)*, Нови Сад 1978.

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, Београд 1980, 43, 270, 271, 277, 363; Радивоје Давидовић, *Од Давича до Челебоновића. Улице београдских Јевреја*, Београд 2010, 34-35; *Сто година од рођења троје наших великана*, ЈПр 3, Београд 2011, 12-13; *Времплов* (28. март 2011).

ФОТОГРАФИЈА: Радивоје Давидовић, *Од Давича до Челебоновића. Улице београдских Јевреја*, Београд 2010, 34.

Т. Спасојевић

Фишер, Ђорђе

новинар, књижевник, хумориста

(Нови Сад, 19. XII 1933 - Нови Сад 19. XI 1992)

Отац Стеван, службеник, мајка Ливија, рођ. Шлангер. Основну школу похађао је у Крагујевцу (1940/41) и Скопљу (1941/1945). У Новом Саду је завршио гимназију (1945/1953), а у Београду је прво студирао право (1954), а затим оријенталне језике (1955).

Професионални пут је започео у *Интерсервису* (1958/59), а наставио у *Дневнику* и *Војводинауристу* (1960). У Радио-Новом Саду је био је од 1960, једно време и као уредник. Средином осамдесетих година XX века, био је уредник Хумористичког програма Телевизије Нови Сад. Сарађивао је у бројним домаћим листовима, часописима и другим публикацијама: *Глас средњошколца* (1952), *Јеж* (1958, 1960, 1961, 1965, 1967, 1970, 1973), *Календар Јежа* (1959-1972), *Трибина* (1962-1964), *Дневник* (1962-1966, 1968-1972), *Студентски збор* (1964), *Magyar szó* (1964), *Наш дом* (1967), *Индекс* (1968, 1973), *Весели свет* (1968/69), *НИН* (1970), *Побједа* (1970), *Вечерње новости* (1970), *Југословенска естрада* (1970), *Стражилово* (1970-1972).

Прву причу објавио је 1954. у скопском *Пионеру*. Писао је поезију и прозу намењену деци, радио-драме, хумористичке и сатиричне текстове, сценска дела. Говорио је француски и мађарски, а служио се пољским, енглеским и италијанским језиком. Бавио се и

превођењем са мађарског. Његова дела су превођена на мађарски, румунски, македонски, словеначки и словачки језик.

Драма *Ноћ за Марију* изведена је у Српском народном позоришту у Новом Саду 1970. Прву награду на шабачкој *Чивијади* освојио је 1970, а другу 1971. У Охриду је, на радијском фестивалу, освојио прву награду за текст *Ђорђе Фишер и његов пас* (1973) и награду за режију хумористичке емисије *Трећи корен* (1974). Његово име носи награда установљена 2002. коју, за најбољег хумористу и сатиричара у претходној години, додељује секција Друштва књижевника Војводине за хумор и сатиру.

Фишер Ђорђе

Учествовао је у свим активностима новосадске и југословенске јеврејске заједнице.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Приче кратковидог човека*, Београд 1967; *Како расту маме*, Зрењанин 1973; *Дневник дежурне будале*, Београд, 1984; *Чиста параноја: приче писане за емисију „Викенд магазин“ Радио-Београда средином осамдесетих*, Нови Сад 2003; радио драме: *Ноћ генерала*, *Једног петка један коњ*, *Афера сир*, *Фијакер господина Боднара*.

ЛИТЕРАТУРА: *Лексикон писаца Југославије ИИ*, Нови Сад 1979 (Н. Милинков) 139; *Ђорђе Фишер: Дневник дежурне будале*, Београд 1984; *Ђорђе Фишер: Билтен - Удружење Јевреја из Југославије у Израелу* (17. I 1993), 33;

Петар Волк: *Писци националног театра*, Београд 1995, 924; Ратко Стојковић: *Лексикон литерата - лауреата: српске књижевне награде 1839-2002*, Београд 2004, 54.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

А. Рафаиловић

Фишер, др Ђорђе

професор универзитета, оториноларинголог
(Тител 6. III 1920 - Нови Сад 29. IV 1989)

Отац Лео, мајка Ирена, рођ. Штајниц.

Основну школу завршио је у Тителу, а гимназију 1938. у Новом Саду. Због одличног успеха на писменом делу матуре, ослобођен је усменог испита. Исте године, уписао се на Медицински факултет у Београду, али му је рат прекинуо студије. Мађарске власти су га мобилисале 1941. и био је у тзв. четама принудних радника. Године 1943, са више хиљада Јевреја из Мађарске одведен је у Борски рудник, где је радио у тешким условима. У јесен 1944, успео је да побегне и прикључи се НОВ.

После демобилизације већине студената, 1945, наставио је студије и дипломирао 1949. године. Прво запослење било му је у Покрајинској болници у Новом Саду, на Интерном, а потом на Хируршком одељењу. По тадашњим прописима о цивилној мобилизацији, одређено му је да буде лекар у Жупском Александровцу. Године 1950, по повратку у Нови Сад, определио се за оториноларингологију. Специјализацију је започео у Новом Саду, а наставио у Загребу, да би је, 1954. године, завршио с одличним успехом. Вратио се у Нови Сад и радио на Оториноларинголошком одељењу болнице. За в.д. начелника постављен је 1957, а за начелника наредне године, што је био све док Одељење, оснивањем Медицинског факултета у Новом Саду, није прерасло у Клинику, када је постао њен директор. На тој функцији је остао до пензионисања 1986. Његов рад „Промене у једњаку приликом његовог експерименталног оштећења корозивним средствима, њихова локализација и зависност од акта гутања“ (Медицински факултет у Београду 1963. године) признат је као хабилитациони рад.

На Медицинском факултету у Новом Саду, за доцента је изабран 1964, а реизабран 1970. Те године, постао је шеф Катедре за оториноларингологију. За ванредног професора изабран је 1973, а реизабран 1978. Године 1982, изабран је за редовног професора. Завршио је више последипломских курсева, био на студијским боравцима у неколико установа које се баве оториноларингологијом и учествовао, сам или са сарадницима, у низу конгреса и других сличних скупова у земљи и иностранству. Објавио је 72 научна и стручна рада.

Фишер Ђорђе

Посебно поље интересовања у почетку професионалног рада било му је изучавање корозивних промена једњака. Бавио се изучавањем акустичних траума и штетним утицајем неких лекова на слух. Петнаестак година пре пензионисања, интензивно се бавио испитивањем функције мириса и из те области је 1972. одбранио докторску тезу под називом „Примена олфактометрије и њен клинички значај“. Био је први који се у Југославији интензивно бавио клиничком олфактологијом (науком о чулу мириса), а Центар за испитивање функције чула мириса био је једини у тадашњој држави.

Био је активан у лекарским друштвима (Српско лекарско друштво, Друштво лекара Војводине), члан уређивачког одбора часописа *Медицински преглед* итд. У тим друштвима имао је разне, па и највише функције. Добио је низ награда и признања. Одликован је Орденом рада са сребрним венцем.

БИБЛИОГРАФИЈА: Из обимног опуса, овде је забележено само неколико радова, осим већ у тексту наведеног хабилитационог рада и докторске тезе: *Испитивање олфакцијске функције компаративном, субјективном и објективном олфактометријском методом код алкохолочара*, у сарадњи са И. Попов, С. Радић и М. Мајсторовић. Медицински преглед 1973; 5-6: 141 *Kallmann-ов синдром*, у сарадњи са П.Пантелинац, Л. Лешановић, Т. Ковач, С. Радић, Р. Борота. Медицински преглед 1977; 1-2: 89 *Olfaktorische Störungen beim Hypogonadismus*, у сарадњи са Р. Тополац, Т. Ковач и С. Радић. Acta otolaryngologica 1977; 160-162: 83.

ЛИТЕРАТУРА: Реферат за избор у звање редовног професора (1978); *Енциклопедија Новог Сада*, св. 29, 2008; 309-310; Тополац Р: *Проф. др Ђорђе Фишер (In memoriam)*, Мед. Преглед XL II 5-6, 1989.

Т. Ковач

Фишер, Ева

сликар

(Дарувар 1920)

Отац Леополд (1886), мати Корнелија рођ. Гросман. Рођена је у рабинској породици.

Одрасла је у Вршцу, где је похађала гимназију. Студирала је на Академији ликовних уметности у Лиону, непосредно пре почетка Другог светског рата. У Београду је боравила до новембра 1941, када је избегла преко Албаније у Сплит. Била је интернирана у логору Вела Лука (острво Корчула) од 1941. до 1943.

У Болоњи се прикључила антифашистичкој организацији „Partito d’Azione“ и до ослобођења живела под илегалним именом. У Холокаусту је изгубила оца и велики део шире породице. Живи у Риму од 1946.

Почела је да излаже 1947. године. Деловала је у оквиру римске групе уметника „Via Margutta“ и била у контакту с уметницима као што су Марио Мафаи, Ренато Гутузо, Де Кирико, Пабло Пикасо, Салвадор Дали, Марк Шагал и др. Излагала је у лондонској *Lefevre Gallery* и другим престижним галеријама широм света, остављајући упечатљив утисак необичним колоритом и снажним

метафоричним мотивима. Међу колекционарима Евиних слика, срећу се позната имена: Хенри Фонда, Лорин Бекол, Хамфри Богарт и др. Италијански филмски композитор Енио Мориконе компоновао је музику инспирисану њеним сликама - *A Eva Fischer, Pittore* (1989).

Сликарски рад Еве Фишер одвија се у распону од егзи-стенцијалистичке фигурације, преко лирске апстракције и енформела, до уметности меморије с референцама ка постмодерном еклектицизму. Уметничке радове на тему Холокауста, настајале током низа година, презентовала је јавности тек 1990. године. У меморијалном центру Холокауста *Jad Вашем*, у Јерусалиму, 1990. године, приређена је велика изложба дела Еве Фишер - укупно 68 слика са тематиком Холокауста.

У једном делу свог стваралачког опуса, бавила се темом јеврејског идентитета. Нарочито су запажени витражи које је 1980. године урадила за Јеврејски музеј у Риму. За изузетан допринос култури, 2008. године добила је високо италијанско одликовање, почасну титулу витеза („Cavaliere al merito della Repubblica“).

ЛИТЕРАТУРА: Jacopo Recupero: *Eva Fischer*, CIDAC, Roma, 1978; *Eva Fischer - Labirinti della Memoria - opere dal 1946 al 1989*, Istituto Italiano di Cultura Tel Aviv & Yad Vashem - Art Museum, Jerusalem, 1989; *Eva Fischer & Enio Morricone : Immagini e Suoni, Superfici*, Roma, 1992; *Le Vetrine Di Eva Fischer- Nel Tempo Israelitico di Roma*, Comunita israelitica di Roma, 1981.

Н. Рачић

Фишер, Леополд

рабин, публициста, члан председништва Савеза рабина Краљевине СХС
(Мошон, Мађарска, 21. XI 1886 - Београд, X 1941)

Рабинску диплому стекао је у ортодоксном рабинском семинару „Бет Хамидраш“ у Хилдсхајмару. Студирао је филозофију на Универзитету у Берлину и 1912. добио титулу „доктора филозофије“. На Универзитету у Вирцбургу одбранио је докторат из области историје и културе старих цивилизација. Познавао је девет језика: хебрејски, арамејски, грчки, латински, немачки, српски,

јидиш, мађарски и енглески.

Током Првог светског рата био је рабин у Дарувару. Године 1924. изабран је за главног рабина вршачког рабината. У Вршцу је живео и радио до пензионисања 1939. године.

Од 1924, са осталим члановима председништва Савеза рабина Краљевине СХС, покренуо је *Јеврејски алманах*, прво званично гласило Савеза рабина Краљевине СХС и уређивао га између два светска рата. Ова културно-научна публикација, која је излазила једном годишње (укупно је објављено пет бројева, 1925-1930), на српско-хрватском, немачком и хебрејском језику, бавила се широким распоном тема: теолошким, историографским, књижевним и социолошким. Због угледа аутора и квалитета текстова, *Јеврејски алманах* је био познат и ван граница Југославије. Захваљујући изузетној ерудицији рабина Леополда Фишера, сваки број Алманаха, у рубрици Књижевни преглед, доносио је читалачкој публици приказ преко стотину актуелних књига из различитих области (јеврејске тематике или јеврејских аутора), које су у то време објављиване у Европи и свету. Леополд Фишер је био познавалац и тумач *Талмуда*; објавио је више књига и текстова који се баве талмудским студијама. Често је држао предавања у земљи, али и у европским градовима: Бечу, Будимпешти, Темишвару и др. Водио је преписку са познатим научницима и књижевницима, међу којима су били: Шолем Алејхем, Шалом Аш, Рабиндранат Тагоре и други.

После пензионисања 1939, напустио је Вршац и прешао у Београд. Страдао је после одвођења из логора Топовске шупе, у Београду, октобра 1941.

ДЕЛА: *Über die Urkunden im Talmud I*, Berlin 1912; *Über die Urkunden im Talmud II*, Berlin 1930; *О важности проналазака из времена старог Оријента за јеврејску знаност*, *Јеврејски алманах*, 1925/26, Вршац, 184-197; *Молитва Кадиш*, *Јеврејски алманах*, 1926/27, Вршац, 93-106; *Јеврејска дијаспора*, *Јеврејски алманах*, 1927/28, 1928/29, 1929/30, Вршац; *Историја Јевреја у Сомбору*, *Јеврејски алманах*, 1928/29, Вршац, 237-244.

ИЗВОРИ: Фишер Ева, *Лична казивања*; Фишер Ерик, *Лична казивања*.

ЛИТЕРАТУРА: др Цви Азариа, *Толедот Јехуде Југославија*,

Ахават Рехим, Израел, 1995; Н. Рачић: *Прилог историји вршачких Јевреја*, Зборник ЈИМ, 9, Београд 2009, 108-126.

Н. Рачић

Фишл, Драгутин (Карло)

лекар, санитарски пуковник
(Обреж, 17. XII 1907 - Нови Сад, 11. XI 1975)

Основну школу завршио је у Темерину, а гимназију у Новом Саду, 1926. Студирао је медицину у Београду, Прагу и Загребу, где је промовисан за доктора медицине 1934. године. Приватну ординацију је отворио 1936.

Од почетка окупације, 1941, активно се укључио у НОП. Држао је санитарске курсеве за чланове КПЈ и скојевце. Одведен је на присилни рад („мункаше“) 1943. После ослобођења, фебруара 1945, вратио се у Нови Сад и ступио у ЈНА. У тој служби остао је до 1967, када је пензионисан као санитарски пуковник.

Још за време студија, био је активан у јеврејском јавном раду, што је наставио и после рата. Вративши се са службовања у Крагујевцу, активирао се у раду Јеврејске општине. Био је члан Извршног одбора и потпредседник, а 1964. и председник ЈО у Новом Саду.

Одликован је Орденом заслуга за народ, Орденом за војне заслуге, Орденом Народне армије са сребрним венцем.

ЛИТЕРАТУРА: *Председници 1945-2008*, Јеврејска општина, Нови Сад, 2008.

П. Шосбергер

Фукс, Мирко

трговац
(Загреб, 10. X 1903 - Азор, 28. II 1978)

Школовао се у Будимпешти. Од 1919. до 1925, живео је у Загребу, када се преселио у Нови Сад. Са оцем је покренуо трговину аутомобилима и аутоделовима, на Трифковићевом тргу. Ту је имао и прву јавну бензинску пумпу на ручни погон. Снабдевао је и Банску управу ауто деловима и бензином.

Био је члан „Сокола“, коњичког и веслачког клуба. Као резервни поручник, у време Априлског рата, повлачио се са својом јединицом до Ужица. Пошто се јединица разбежала, остао је да са добровољцима и напуштеним топовима брани Ужице. Ту је пао у немачко заробљеништво, где је остао до краја рата.

После рата, са супругом се иселио у Израел, у Азор.

ЛИТЕРАТУРА: *Архива*, рукопис, Павле Шосбергер

П. Шосбергер

Х

Хаим Израел, Бен

издавач хебрејских књига,
председник Београдске сефардске општине

Први пут се помиње 1778. као старешина Турске израелитске заједнице у Бечу, што је био заједно са Саломоном Капоном. Током Првог српског устанка био је на челу београдске Јеврејске општине. Веома је допринео повратку Јевреја у Београд. После слома устанка 1813. напустио је Београд као осведочен пријатељ и помагач устаника.

После тога отишао је за Беч где је радио у штампаријама Георга Холцингера и Антона Шмида, као надзорник штампарије. До 1823. превео је многа дела на ладино језик, а за већи број је написао уводе и коментаре.

Око 1836. вратио се у Београд где је са својим синовцем Хајимом Давичом радио на организовању јеврејског одељења у Кнежевој типографији.

ЛИТЕРАТУРА: Жени Лебл, *Јеврејске књиге штампане у Београду 1837-1905*, Горњи Милановац 2000, 27-28.

А. Рафаиловић

Хан, Рубен

лекар, професор универзитета
(Загреб, 26. III 1946 - Београд, 25. XI 2008)

Отац Стјепан, мајка Верена, рођ. Манч.
Дипломирао је 1970. на Медицинском факултету у Београду. На истом факултету магистрирао је 1979, а докторирао 1984. са темом: *Слободни тироксин-методолошки аспекти одређивања нивоа и физиолошки значај*. Спе-

цијализовао је нуклеарну медицину на Медицинском факултету у Београду и на *Middlesex Hospital Medical School* у Лондону.

Хан Рубен

Радио је као лекар у Заводу за хипертиреозе на Златибору (1972-1975), затим је био начелник I одељења у Институту за нуклеарну медицину КЦС. У неколико наврата боравио је на усавршавању у Великој Британији (1979-1980; 1984-1985; 1991). На Медицинском факултету у Београду изабран је за асистента 1975, доцента 1985, ванредног професора 1991, редовног професора и продекана 2001. Др Хан је био члан Катедре за нуклеарну медицину и истовремено је руководио одељењем за наставу на енглеском језику. Радио је и као предавач Института за нуклеарне науке Винча. Његова ужа специјализација била је ендокринологија.

Био је председник Републичке комисије за превенцију

поремећаја изазваних јодним дефицитом (од 2003); експерт Међународне агенције за атомску енергију; члан СЛД; председник секције СЛД за нуклеарну медицину; председник Југословенско-британског друштва за науку и културу; члан Удружења за нуклеарну медицину Велике Британије.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: Група аутора, *Основи нуклеарне медицине*, Београд 1994³; Јован Р. Синадиновић, Рубен Хан, *Дефицит јода ендемска гушавост и јодна профилакса*, Београд 1995; Јуриј Вучина, Рубен Хан, *Примена радионуклида у терапији*, Медицински преглед, 54, 5-6, 2001, 245-250; Група аутора, *Нуклеарна медицина: уџбеник за студенте медицине*, Београд 2009.

ЛИТЕРАТУРА: *Биографски лексикон. Познати српски лекари*, Београд, Торонто 2005, 894-895; *Медицински факултет Универзитета у Београду*, Београд 1990, 55; *Умро др Рубен Хан*, <http://www.studiob.rs/info/vest.php?id=32013> (12. 8. 2010).

ФОТОГРАФИЈА: Документација Медицинског факултета
Д. Шаренац

Херцог, Фрањо

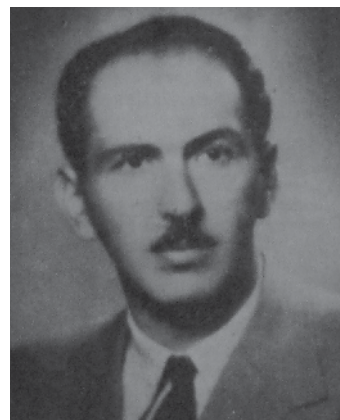
лекар
(Сегедин, 20. IV 1916 - Чачак, 5. VII 1980)

Након завршетка гимназије у Зрењанину, уписао је Медицински факултет у Загребу 1935. Током студија, постао је члан СКОЈ-а. У Априлском рату је учествовао као добровољац. Заробљен је у Ужицу, али је успео да побегне и прикључи се Петровградском партизанском одреду.

Пре доласка у одред, Фрањо Херцог није био члан КП, али је убрзо постао један од два комесара те јединице. По партијском задатку, прибавио је обавештења неопходна за напад на магацин у близини Зрењанина, где се налазило заплешено оружје Југословенске војске. Напад је отказан, а одред је ускоро разбијен (26. јула 1941).

Фрањо Херцог се скривао у граду код рођака, а потом пребегао у Будимпешту. Заробљен је и мучен у логорима у Мађарској и Аустрији. Ослобођен је 1944, након чега се вратио у Југославију и ступио у НОВ. У Другом светском

рату изгубио је оца, мајку, брата и две сестре. Медицински факултет је завршио 1947, затим је специјализовао педијатрију на Дечјој клиници у Београду, где је 1951. изабран за асистента. Усавршавао се у Бриселу, Паризу и Единбургу. Крајем 1953, дошао је у Чачак, где је обављао низ функција. Радио је 12 година као управник болнице, а 27 година као начелник Службе за здравствену заштиту деце и омладине. Једно време, био је директор Медицинске школе у Чачку.

Херцог Фрањо

Допrineо је развоју здравствене службе Чачка, посебно дечје заштите, која је у том периоду сматрана за једну од најбољих у Србији. Значајне резултате постигао је у борби против туберкулозног менингитиса, који је 50-тих година био раширен у Чачку.

Др Херцог је био члан Савета за здравље СР Србије, председник Удружења здравствених радника СР Србије, председник Фонда за дечју заштиту Општине Чачак, члан ОК СКС општине Чачак, председник Савета Медицинског центра, члан Српског лекарског друштва и његове Педијатријске секције.

Одликовања: Орден заслуга за народ са сребрном звездом (1962), Диплома Савеза лекарских друштава Југославије, Октобарска награда града Чачка, Орден рада II реда, Повеља *Др Драгиша Мишовић* (1976), Златна значка самоуправљача.

ЛИТЕРАТУРА: Зоран Станковић, *Прим. др Фрањо*

Херцог, СА, 108, 12, 1980, 1361-1363; Ђорђе Момчиловић, Банат у НОР-у, Београд 1977, 72, 75-77, 79, 92, 570; Јаша Романо, Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата, Београд 1980, 386; Снежана Шапоњић-Ашанин, Доктор Фрањо Херцог, <http://www.tmg.org.rs/tmd25-3140.htm#34>(30.октобар 2010);<http://www.medicinska-cacak.edu.rs/Istorijat.html> (30. октобар 2010).

ФОТОГРАФИЈА: СА

Д. Шаренац

Хиршл, Радован

сликар

(Загреб, 4. VI 1946)

Завршио је основну школу „Вук Караџић“ и Другу београдску гимназију. Студирао је на Академији ликовних уметности у Београду (1965-1971). Након постдипломских студија, магистрирао је 1981. на Факултету ликовних уметности, где је био демонстратор за графичке технике (1979-1982). За Цирих је отишао 1986. и постао родоначелник правца *психонаутика*.

Објављивао је текстове у *Делу*, *Ремонту*, *NY Art Magazin* и другим часописима. Бави се графиком, цртежом, сликом, скулптуром, асамблажом, организацијом и поставком изложби. Урадио је ликовно решење за омоте плоча „Електричног оргазма“ (*Дисторизија*, 1986) и „Бајаге и Инструктора“ (*Јахачи магле*, 1986). У последње време бави се и писањем. Аутобиографско дело *Жвака за лудака* објавио је 2006.

Аутор је више од двадесет самосталних и преко тридесет групних изложби. Излагао је у Београду, Цириху, Амстердаму, Берну, Базелу, Њујорку, Бечу, Франкфурту, Загребу и другим градовима. У Швајцарској је 2005. објављена монографија о његовом раду, *Joyful Apocalypse, The art of Radovan Hirsli*.

На 24. Октобарском салону (1983) добио је прву награду за слику и прву награду за скулптуру. Добитник је треће награде на Конкурсу јеврејских уметника у Легнау, у Швајцарској (1987). Две графике и једно уље на платну се налазе у поседу Музеја савремене уметности у Београду.

Живи и ради у Цириху.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Соло мандала*, *Вечни храм*, *Црвено острво*, *Пан*, *Борба змајева*, *Саламандер*, *Бладион*, *Голем*, *Јесења апокалипса*, *Смрт и жена*, *Параноја*, *Мачка на крову*, *Три краља*, *Балада ножа*, *Улична прича*, *Бенд*, *Ловац души*, *Сан*, *Близаници*, *Тужна жена*, *Модератор*, *Синбад морепловац*, *Срећна породица*, *Пољубац*, *Анђео који се смеје*, *Анђео из лавиринта*, *Велики јахач*, *Празан град*, *Балканска литургија*, *Краљ рата*, *Медуза*, *Последње путовање*.

Хиршл Радован

ИЗВОРИ: Документација Радио Београда

ЛИТЕРАТУРА: Љиљана Ђинкул, *Градитељ лавиринта*, Политика, 6. новембар 1994, 19; *Joyful Apocalypse*, 6, So-lothurn 2005, 56-66; Радован Хиршл, *Циришки круг аутсајдера*, Ремонт, 14, 2006, 8-10; Милан Т. Ђорђевић, *Фантастична путовања Радована Хиршла*, Књижевни магазин, год. VI, бр. 58, Београд 2006, 53.

А. Рафаиловић

Хиршл, Шимон

велетрговац, јеврејски судија (*Iudex iudaeorum*)
(Петроварадин, 1764 - Нови Сад, 1846)

Године 1790. је изабран за јеврејског судију (*Judenrichter*), што је, са краћим прекидима, био до 1843. Важио је за особу од великог утицаја. У документима су га називали

Iudex emeritus (судија, заслужни ветеран). То звање је наследио од оца Саламона и био последњи из породице са тим звањем.

Породица Хиршл је преко сто година водила главну реч у Јеврејској општини Новог Сада. Године 1753, добила је од аустријског двора „Schutz decret“, а тиме и звање „Schutz und handelsjude“, чиме су потпали под заштиту Двора и Војске.

Уз његово име се везује оснивање прве Јеврејске болнице у Новом Саду, 1801. године, коју је финансијски помогао. Велику помоћ пружио је и при оснивању Јеврејске основне школе 1800. године, када је довео првог квалификованог учитеља, Арона-Артура Митлера. Као добротвора, помињу га и приликом грађења треће и четврте синагоге у граду. Био је члан и старешина масонске ложе „Пробитас“, у Петроварадину.

ЛИТЕРАТУРА: Мелхиор Ердухељи, *Историја Новог Сада*, Нови Сад, 1894; Мирко Радо и Јосиф Мајор, *Историја новосадских Јевреја*, Нови Сад, 1930; Павле Шосбергер, *Зборник чланака*, Нови Сад, 2009; Павле Шосбергер, *Новосадски Јевреји*, Нови Сад, 2001; Васа Стајић, *Грађа за културну историју Новог Сада*, Нови Сад, 1947.

П. Шосбергер

Хиршфелд, Лудвик

лекар, професор универзитета
(Варшава, 5. VIII 1884 - Вроцлав, 7. III 1954)

Матуру је положио у Лођу (1902), студије медицине започео је у Вирицбургу (1902-1904) а наставио у Берлину где је дипломирао 1907. Био је асистент на Канцеролошком институту у Хајделбергу (1907-1911), потом је радио на Циришком универзитету, при Катедри хигијене, где је 1914. изабран за приватног доцента.

У Србију је стигао фебруара 1915. да би помогао у борби против епидемије трбушног тифуса и пегавца. На сопствени захтев послат је у центар епидемије, у Ваљево. Нешто касније придружила му се супруга др Ханка Хиршфелд. Са почетком повлачења српске војске октобра 1915, упркос препоруци да као страни лекари остану у Србији, Хиршфелдови су одлучили да остану са српском

војском и да се повлаче ка југу Србије и даље кроз Албанију. По доласку на албанску обалу евакуисани су из Драча за Бриндизи, у Италији. Одатле су допутовали у Цирих. После краћег боравка у Швајцарској, а на вести да се српски војници опорављају на Крфу, одлучили су да поново понуде помоћ српској војсци. Допутовали су на Крф, а затим у Солун.

На Солунском фронту др Хиршфелд је радио као бактериолог и хигијеничар српске војске. У селу Седесу, код Солуна, руководио је радом Српске централне лабораторије, где су вршена бактериолошка испитивања, хематолошка, паразитолошка и имунобиолошка истраживања крви на маларију, као и израда антитифусне вакцине и вакцине против колере. Током 1917. ова лабораторија је постала део болнице „Престолонаследник Александар“. У њој је организован и први бактериолошки течај за лекаре и медицинаре. У овом периоду, у успехе др Хиршфелда убраја се издвајање и доказивање постојања новог соја паратифусних клица, који је и данас познат као *паратифусни бацил Ц Хиршфелд*.

По завршетку рата остао је у Београду до 1920. као шеф Бактериолошког лабораторијума Главне војне болнице, а затим је отишао у Пољску. Између два рата био је професор бактериологије на Медицинском факултету у Варшави. Руководио је и Серолошким институтом (1921-1926), а 1924. изабран је за професора Слободног универзитета у Варшави. У тренутку немачког напада на Пољску, именован је за почасног грађанина Југославије у нади да ће се тако спасити. За време Другог светског рата био је интерниран у Варшавски гето, али је успео да побегне и део рата проведе у илегали. После ослобођења био је професор микробиологије на Медицинском факултету у Лублину. Учествовао је и у организовању факултета у Вроцлаву. Допринос др Хиршфелда огледао се у прилагођавању бактериолошке технике оскудним условима Војне болнице у Ваљево током 1915. и приликама Солунског фронта, као и у значајним научним резултатима постигнутим у области медицине. Био је почасни члан СЛД и почасни доктор Карловог универзитета у Прагу.

Одликовања: Орден Светог Саве III степена, пољски Крст реда витеза *Polonia restitute*.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Историја једнога живота*, Београд

1962; *Епидемиологија трбушног тифуса на Солунском фронту*, у: *Историја српског војног санитета. Наше санитетско искуство*, (прир. М. Јовановић, М. Перишић), Београд 1992, 488-494.

ЛИТЕРАТУРА: К. Тодоровић, „Лудвик Хиршвелд“, *Историја једнога живота*, Београд 1962, 5-16; *Заразне болести и рад српског војног санитета на њиховој превенцији и лечењу на Солунском фронту 1917-1918. године*, ВСП, 65, 2008, 59-69; *Биографски лексикон. Познати српски лекари*, Београд, Торонто 2005, 879-880; Александар С. Недок, *Лекари Јевреји у српском здравству XIX и XX века*, Годишњак за друштвену историју, VII, 1, 2000, 101; Вера Гавриловић, *Жене лекари у ратовима 1876-1945. на тлу Југославије*, Београд 1976, 33-34.

Д. Шаренац

Хојман, Јоланда

хемичар, професор универзитета,
истраживач, научни радник
(Суботица, 22. III 1901 - Загреб, 1978)

Отац Мавро, мајка Тереза, рођ. Гутман. Основну школу и гимназију завршила је у Суботици. Матурирала је 1919. У периоду 1920-1924. студирала је на Математичком факултету у Берлину (Одсек хемија), где је и дипломирала. Од 1924. до 1926. студирала је на Факултету природних наука у Гетингену. На истом факултету 1926. одбранила је докторску дисертацију под називом *Versuche über die Beweglichkeit von Goldhydrosolen im elektrischen Potentialgefalle und über Schutzkolloide*. На Институту за неорганску хемију у Гетингену радила је као асистент-волонтер до 1929. Од 1929. до 1931. радила је као стипендиста Kaiser Wilhelm Gesellschaft zur Förderung d. Wissenschaften на Физиолошком институту Медицинског факултета Универзитета у Халеу. Годину дана 1932/33. била је асистент-волонтер за неорганску хемију на Универзитету у Гетингену. У Југославију се вратила 1933. и до 1937. радила је као асистент-дневничар на Хемијском институту Медицинског факултета у Београду. У периоду од 1937. до 1941. била је запослена, као хемичар, у фабрици шећера у

Новом Врбасу. Месец дана (март/април) 1941. поново је радила као асистент-дневничар на Хемијском институту Медицинског факултета у Београду. Због немачке наредбе о забрани рада Јевреја у државној служби, остала је без посла и вратила се у Суботицу. Тамо је ухапшена 1941. и спроведена у затвор. Одатле је пребачена у женски затвор Маријаностри у Мађарској, а до краја рата још је боравила у концентрационим логорима Дахау и Берген-Белзен. Отац јој је умро 1940, а мајка је страдала у концентрационом логору Аушвиц 1944.

Хојман Јоланда

По повратку у земљу, постављена је за асистента на Хемијском институту Медицинског факултета у Београду. Од 1946. до 1948. радила је као асистент на предмету неорганска хемија, а од 1948. до 1950. као старији асистент биохемије на Фармацеутском факултету у Београду. Научни сарадник Института за нуклеарне науке „Борис Кидрич“ у Винчи била је од 1950. до 1957. За ванредног професора аналитичке хемије на Фармацеутском факултету у Београду и за управника Института за неорганску и аналитичку хемију изабрана је 1957. У звање редовног професора Фармацеутског факултета у Београду именована је 1964. Пензионисана је 1968.

У научноистраживачком раду бавила се претежно колоидном физичком хемијом, хемијом беланчевина и фермената, рендген-спектроскопијом и хемијом комплексних једињења. Аутор је и коаутор више научних радо-

ва, аутор уџбеника *Аналитичка хемија I* (1960) и *Аналитичка хемија II* (1962) и коаутор ауторизоване скрипте *Клиничка хемијска анализа* (1950). Активно је учествовала у раду Фармацеутског друштва Србије и Српског хемијског друштва.

Говорила је немачки, мађарски, енглески, а служила се и француским језиком.

Преминула је у Загребу, а сахрањена је у Београду.

ВАЖНИЈИ РАДОВИ: *The effect of nitrate-jon and ammonia on the electrolytical separation of hydrogen-deuterium isotopes*, Bulletin of the Institute of Nuclear Sciences „Boris Kidrich“ 3, Београд 1953, 121-126; *Spectriphotometric studies of cerous citrate complexes*, Bulletin of the Institute of Nuclear Sciences „Boris Kidrich“ 5, Београд 1955, 89-106; *Spectrophotometric and polarographic studies of the uranyl complex of dihydroxymaleic acid*, Bulletin of the Institute of Nuclear Sciences „Boris Kidrich“ 6, Београд 1956, 113-130; *Spectrophotometric study on the uranyl complex of reductione*, Bulletin of the Institute of Nuclear Sciences „Boris Kidrich“ 7, Београд 1957.

ИЗВОР: Архив Фармацеутског факултета у Београду, до-сије бр. 88 др Јоланде Хојман.

ЛИТЕРАТУРА: *60 година Фармацеутског факултета у Београду 1945-2005*, Београд 2006, 297–305.

ФОТОГРАФИЈА: Архив Фармацеутског факултета у Београду

Т. Спасојевић

Храбак, Богумил

историчар, професор универзитета, академик
(Зрењанин, 12. I 1927 - Београд, 12. XII 2010)

Отац Богумил, војни музичар, мајка Даница, рођ. Шупут. Завршио је основну школу и гимназију (1945) у Зрењанину и делимично у Сенти. У редовима НОВ био је од октобра 1944. до децембра 1945.

Студирао је филозофију а затим историју на Филозофском факултету у Београду (1946-1951). Током студија, радио је као књижничар у библиотеци Семинара за националну историју. Био је асистент на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду (1951-1957). Доктор-

ску дисертацију *Дубровачки извоз житарица из Отоманског царства до почетка XVII века* одбранио је на Филозофском факултету у Сарајеву 1957.

Након докторирања, радио је у Војноисторијском институту, а затим (до 1965) у Институту друштвених наука. Потом, прво као ванредни а затим и редовни професор, радио је на Филозофском факултету у Приштини (1965-1979). Ту је утемељио Одељење за историју, на чијем је челу био осам година. Један је од оснивача Научног друштва Косова. Краће време био је хонорарни директор Института за историју радничког покрета (1976-1977). На Филозофском факултету у Новом Саду, радио је као редовни професор (1979-1993), после чега је отишао у пензију. Био је редовни члан Академије наука и уметности Косова (1978-1992).

После пензионисања, хонорарно је предавао на Филозофском факултету у Никшићу (1995-1999), Бањалуци (1994-2001), на постдипломским студијама у Приштини и Косовској Митровици. Основао је Фонд за публикавање докторских дисертација у Новом Саду 2007. и сличан фонд за објављивање магистарских радова у Бањалуци. Био је уредник више југословенских историјских часописа.

У средишту његових истраживања биле су теме из привредне историје позног средњег века, турско-млетачки односи, Први српски устанак, Први светски рат, привредна и политичка историја Краљевине Југославије и спољнополитичка активност социјалистичке Југославије до 1965. Његова библиографија броји више од 600 наслова. Сахрањен је у Новом Бечеју.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Записници са седница Делегације Краљевине СХС на Мировној конференцији у Паризу 1919-1920*, са Б. Кризманом, Београд 1960; *Штрајк аеронаутичких радника у Београду и Земуну 1940. године*, са Д. Лазаревић, Београд 1960; *Србија 1918*, са Д. Јанковићем, Београд 1968; *Арбанашки устанци 1912*, Врање 1975; *Записници седница Министарског савета Србије: 1915-1918*, са Д. Јанковићем, Београд 1976; *Југословенски заробљеници у Италији и њихово добровољачко питање: 1915-1918*, Нови Сад 1980; *Арбанашки упади и побуне на Косову и у Македонији од краја 1912. до краја 1915. године: национално неразвијени и нејединствени Арбанаси као оруђе у рукама заинтересованих држава*, Врање 1988;

Силе Антанте и Сједињене Америчке Државе према Бугарској: 1915-1918, Врање 1990.

ИЗВОРИ: Историјски архив Зрењанин

ЛИТЕРАТУРА: Храбак Б. Богумил, *Енциклопедија српске историографије*, Београд 1997, 706-707; *Преминуо академик Богумил Храбак*, Политика 12. XII 2010. <http://www.politika.rs/vesti/najnovije-vesti/Preminuo-akademik-Bogumil-Hrabak.lt.html> (25. 04. 2011).

А. Рафаиловић

Хусар - Додер, Марта

лекар, професор универзитета
(Нови Сад, 10. IX 1920 - Лондон, 1. II 2005)

Отац Леополд, мајка Гизела.

У Новом Саду је завршила основну школу и пет разреда гимназије. Преселила се 1936. у Београд где је завршила гимназију, да би 1939. уписала Медицински факултет. Била је члан СКОЈ-а.

Нападом Немачке на Југославију 1941. прекинула је студије и вратила се са породицом у Нови Сад, где је изабрана за секретара актива СКОЈ-а. Приступила је НОП-у и учествовала у ударним групама које су вршиле саботаже у Новом Саду. Септембра 1941. мађарске власти су је ухапсиле и осудиле на 12 година затвора.

Казну је издржавала у Будимпешти од 19. септембра 1942. Касније је пребачена у затвор *Марија Ностра*, а од октобра 1944. боравила је у логору Комаром. После немачког преузимања власти у Мађарској премештана је више пута и била заточена у логорима Дахау, Берген-Белзен и Матхаузен. Ослобођење је дочекала 15. априла 1945. у логору Салеведел. Мајка Гизела и сестра Едита провеле су рат у партизанима.

По завршетку рата вратила се у Београд, где је наставила студије медицине. Дипломирала је фебруара 1950. и почела да ради на Гинеколошко-акушерској клиници као лекар на специјализацији. Била је асистент на предмету Гинекологија и акушерство (1953), а 1954. положила је специјалистички испит. Као стипендиста Британског савета боравила је шест месеци у Великој Британији

где је проучавала психофизичку припрему трудница за порођај (1961-1962).

Др Хусар је одржала хабилитацију 1964. са темом: *Утицај дисменореје на радну способност фабричких радница*. У звање доцента изабрана је 1965, док је ванредни професор постала 1973. Докторску дисертацију је одбранила 1981. Звање редовног професора Медицинског факултета у Београду стекла је 1982. У истом периоду била је начелник Одељења за планирање породице и члан Пословодног одбора клинике.

Хусар-Додер Марта

Дала је посебан допринос проучавању планирања породице и истраживању нежељених ефеката и контраиндикација контрацепције код младих. Била је један од уредника југословенског издања Ларусове *Медицинске енциклопедије*. Учествовала је на пројектима Светске здравствене организације и у раду СЛД. Била је одборник Скупштине општине Савски венац у Београду. Пензионисана је 1985.

Одликовања: Орден рада са сребрним венцем; Орден заслуга за народ са сребрним венцем.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Брак и трудноћа*, Београд 1956; *Порођај без стручне помоћи*, Београд 1957; *Регулисање фертилитета у Београду*, САЦЛ, 7, 1985, 601-609; коаутор дела *Гинекологија: уџбеник за студенте медицине*, Београд 1992.

ЛИТЕРАТУРА: Мила Чобански, Звонимир Голубовић, Живан Куманов, *Нови Сад у рату и револуцији 1941-1945*, I, Нови Сад 1976, 382, 472, 598, 621, 623; Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945. Жртве геноцида и учесници народноослободилачког рата*, Београд 1980, 393; Радоје Б. Чоловић, *Наставници Медицинског факултета у Београду*, 3, Београд 2006, 252-253; *Медицински факултет Универзитета у Београду 1900-2000*, Београд 2000, 201; *Медицински факултет Универзитета у Београду 1905-1920-2005*, Београд 2005, 261; *Биографски лексикон. Познати српски лекари*, Београд, Торонто 2005, 222; *Југословенски савременици. Ко је ко у Југославији*, Београд 1970, 213.

ФОТОГРАФИЈА: *Наставници Медицинског факултета у Београду*, 3, 252.

Д. Шаренац

Ц

Цвејин, Татјана

књижевница

(Нови Бечеј, 19. VI 1948 - Суботица, 3. IX 2011)

Отац Мирко, правник, мајка Ана, рођ. Хандлер. Обоје родитеља су за време Другог светског рата били депортовани у логоре - мајка у Аушвиц, а отац у Бухенвалд.

Осмогодишњу школу похађала је у Бањалуци, Кањижи и Апатину, а средњу техничку школу је завршила у Апатину. Студирала је на Економском факултету у Београду. Радила је у Новом Саду, Футогу, Апатину и Београду на административним и књиговодственим пословима. Последњих десет година радног стажа била је руководилац финансијског сектора предузећа „Електродизалица“ у Београду.

Десетак година се бавила искључиво књижевним радом. После пензионисања 2006. живи и ради у Суботици.

Татјана Цвејин је писала поезију, прозу, књижевну критику, дела за децу. Преводила је са словеначког и мађарског језика. Сем писања бавила се и приређивањем књига. Више од тридесет година сарађивала је на међународном пројекту, са асоцијацијом WESTEAST, што је резултирало изложбом у Београду и припремом материјала за часопис *Руковет - Случај WESTEAST*, који је обухватио више стотина уметника из дванаест земаља са свих континената. Награђена је: Првом наградом за поезију у Војводини у оквиру листа *Дневник*, 1966; Другом наградом за причу 24. наградног конкурса СЈОЈ, 1978; Наградама Фондације „Драгојло Дудић“, за збирку песама *Није дан бели љиљан* (1987), *Писано је тако* (1993), *Четрдесет и пет глава* (1995); „Песничким крчагом“ за најбољу песму, 1999; Повељом „Раде Томић“, 2004; Трећом наградом за роман

Паралелна врата Савеза јеврејских општина Србије и Црне Горе, 2005; Другом наградом за кратку причу *Камин*, Бејахад, Опатија, 2007; Првом наградом за кратку причу *Заспали за воланом*, Бејахад, Опатија, 2009.

Цвејин Татјана

Била је уредница *Мишмаша*, часописа Женске секције ЈО Београда (2001-2002). Заступљена је у више књижевних антологија. Учествовала је на Међународном фестивалу експерименталне поезије и проширених медија у Београду 1966, као и на великом броју изложби и перформанса Међународне асоцијације WESTEAST.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Невидљиви дарови*, Апатин 1976; *Понављамо облике стварности*, Крањ 1980; *Doopn - за Хаг се путује преко Утрехта*, Београд 1981; *Критериј знамења* (са Ф. Загоричником), Загреб 1983; *На путу*, Београд 1992; *Србија на истоку*, Крањ 1994; *Заљубљен буквар*, Београд 1995; *Распевани буквар*, Београд 1996; *На*

молу Сан Карло (са Ф. Загоричник), Београд 1997; *Мола Мола или шест један три зрна*, Београд 1998; *Шабат - follow me!* (са Ф. Загоричник), Београд 2000; *Узјахао Петар ветар*, Београд 2004; *Уздаси Оха и Аха*, Београд 2005; *Антологија поезије Јевреја*, Смедерево 2009; *Резервни излаз*, Суботица 2010.

ИЗВОР: Интервјуи са Татјаном Цвејин, септембар и октобар 2010.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

Б. Цидић

Цинер, Паја

дипл. инжењер, професор универзитета, пуковник
(Бела Црква, 29. X 1922)

Отац Макс Цинер (Zinner), адвокат, мајка Ирма, рођ. Сигети (Szigeti).

Основну школу и пет разреда гимназије учио је у Вршцу, а остала три у Другој мушкој гимназији у Београду, где је 1940. матурирао. Други светски рат затекао га је у Београду, одакле је после присилног рада и наредбе окупационих власти о упућивању у логор за Јевреје успео да се илегално пребаци у Сплит. Ратне године провео је у италијанским концентрационим логорима (1941-1943), након чега је ступио у НОВ, са којом је децембра 1943. дошао у Далмацију. У болници на Вису постао је службени тумач хируршке екипе из Велике Британије, а затим, од 1944. до 1948, преводилац у југословенској Војној мисији у Немачкој, где је у Секцији за репарацију у Британској зони био секретар и помоћник шефа.

Почетком 1949. вратио се у Београд као професионални војник у Централној управи за бродоградњу. Исте године (1949), у чину капетана I класе, уписао се на београдски Технички факултет, где је дипломирао 1954.

Од 1954. до 1970. радио је у Војнотехничком институту у Београду на истраживању и развоју хидрауличких система за механизацију и аутоматско управљање на војним возилима и средствима. Пројекат *лансирни мост* признат му је као магистарски рад (1968-1970). Боравио је на специјализацији у Француској (Париз, 1960) и САД (Мисури, 1963), а 1968. изабран је за вишег предавача

(гостујући професор) на Техничкој војној академији КоВ у Загребу, где је предавао две године.

Године 1970, у чину пуковника, са службом се сели у Загреб, преузевши дужност начелника Катедре аутоматског управљања на Техничкој војној академији КоВ. У овој установи је докторирао 1977, а 1978. изабран је за редовног професора (предмети: хидраулички и пнеуматски уређаји, аутоматско управљање). У исто време предавао је на редовним и последипломским студијама и на Факултету стројарства и бродоградње у Загребу и Факултету за стројништво у Љубљани, а један семестар на Високој војној школи у Алжиру. Пензионисан је 31. децембра 1982. на Техничкој војној академији у Загребу у чину пуковника. Реизабран је 1982. за редовног професора, наставивши стручни и педагошки рад све до 1997. године.

Учествовао је на бројним симпозијумима и научним семинарима у земљи и иностранству. Стручне радове публиковао је у научним часописима *Аутоматика* (Загреб), *Научно-технички преглед* (Београд). Говори пет језика: енглески, немачки, француски, италијански и мађарски.

ДЕЛА: *Хидраулички уређаји*, Загреб 1980; *Notions generales des servomecanismes hydrauliques*, Ecole Nationale d'Ingenieurs et de Techniciens d'Algerie, Anee 1980; *Електротехнички сервосистеми*, Београд 1986.

ИЗВОР: Лична казивања др П. Цинера.

ЛИТЕРАТУРА: *Lexicona Belocrkvanska 2*, Bela Crkva 2008.

Н. Рачић

Ч

Чавић, Дејан

гумац, помоћник управника Атељеа 212, професор Академије уметности у Београду, преводилац (Зеница, 10. IX 1934)

Отац Душан, комерцијалиста, мајка Хермина, рођ. Шпигл, наставница.

Са 16 година завршио је Учитељску школу у Сарајеву. Дипломирао је глуму 1955. на Академији за позоришну уметност у Београду, у класи Раше Плаовића. На пост-дипломским студијама био је 1958/59. на Шекспировом институту Универзитета у Бирмингему, Стратфорд на Ејвону. Студирао је англистику у Београду.

Каријеру глумца је започео у Народном позоришту у Сарајеву (1954-1961). Један је од оснивача Малог позоришта (данас Камерни театар 55) у Сарајеву, 1955. Стални члан Атељеа 212 био је од 1961. до пензионисања 1996. Поред глуме, у Атељеу 212 био је ангажован у управи. Током последње две деценије рада био је оперативни директор, в. д. управника (1983-1984) и помоћник управника (1984-1996). Професор дикције и глуме на Академији уметности БК био је 1994/95-1999/2000.

Током досадашње каријере одиграо је више од сто улога у позоришту, преко двадесет на филму, у телевизијским драмама и серијама, и око триста у радио-драмама на Радио Београду. У Атељеу 212 радио је и као редитељ (*Рођендан*, *Срећан догађај*, *Лудило удвоје*); режирао је и на другим сценама. На Радио Београду је режирао двадесетак радио-драма.

Бави се превођењем драмских текстова са енглеског језика и драматизовањем поезије. Превео је четири дела

Харолда Пинтера (*Рођендан*, *Ревизија*, *Патуљци*, *Тишина*), а глумио је у пет његових комада. До сада је превео дела Џона Вајтинга, Едварда Бонда, Вилиса Хола, Нила Сајмона, Маргарет Едсон, Џека Гелбера, анонимну верзију Хамлета из XVII века... Члан је Удружења књижевних преводилаца Србије.

Чавић Дејан

Пише текстове и есеје о позоришту, о употреби гласа у интерпретацији прозног, поетског и драмског текста. Објављује текстове у књижевним и позоришним часописима и новинама.

Награђен је Ванредном Стеријином наградом за културу говора (1963), Повељом „Витомир Божић“ Драмског програма Радио Београда за глумачки допринос радиофонији на програмима Радио Београда (2003), Плакетом града Београда.

Живи и ради у Београду.

ВАЖНИЈЕ УЛОГЕ: *Оберон* (В. Шекспир, *Сан летње ноћи*), *Хамлет* (В. Шекспир, *Хамлет*), *Ричард* (Х. Пинтер, *Љубавник*), *Мик* (Х. Пинтер, *Настојник*), *Поручник* (Б. Крефт, *Балада о Поручнику и Марјутки*), *Ритмајстер* (Е. Хорват, *Приче из Бечке шуме*), *Жак Ру* (П. Вајс, *Мара Сад*), *Марсел* (П. Козак, *Афера*), *Он* (Е. Јонеско, *Лудило удвоје*), *Рац* (Ц. Сандерс, *Следећи пут ћу вам то отпевати*), *Ти* (Д. Матића, *Ружа ветрова*), *Бошко* (М. Новковић, *Камен за под главу*), *Тужилац* (Б. М. Михиз, *Оптужени Пера Тодоровић*), *Курта* (А. Поповић, *Чарлама*).

ВАЖНИЈИ ТЕКСТОВИ: *Пинтерескни сценски идиом*, Трећи трг, год. 2, св. 3, 2006; *Песникова музика и глумчев глас у песми Santa Maria della Salute*, Књижевни магазин, год. 6, бр. 66, 2006; *Употреба гласа: од умећа говорења ка уметности глуме*, Београд 2009.

ИЗВОР: Хемеротека МПУС

ЛИТЕРАТУРА: Петар Волк, *Београдско глумиште*, Београд 2001, 895; *Атеље 212. Премлади за педесете*, Београд 2006, 288, 678; Дејан Чавић *Употреба гласа: од умећа говорења ка уметности глуме*, Београд 2009, 191–192; Дејан Чавић, *Пинтерескни сценски идиом*, Трећи трг, год. 2, св. 3 (2006), 136–143 http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/TreciTrg/II_3/31/download_ser_lat (10. 6. 2010)

А. Рафаиловић

Чавчић, Ева, рођ. Цукер

инжењер технологије, научни радник,
активни члан јеврејске заједнице
(Бачка Топола, 23. VI 1923)

Отац Ференц, мајка Илона, рођ. Херман. Отац је био трговац, мајка домаћица.

До пете године, живела је у Бачкој Тополи, а затим се са родитељима преселила у Сомбор, где је завршила основну школу и гимназију. Матурирала је 1941. Као средњошколка, укључила се у ционистичку омладинску организацију *Техелет Лаван*. У чланство СКОЈ примљена је 1942. Прикупљала је прилоге „црвена помоћ“, преводила летке

са немачког на српски језик и обављала курирске послове. Новембра 1942, ухапшена је као активиста КПЈ. Истрага против ње водила се у Сомбору и Новом Саду. Осуђена је на шест година затвора. Маја 1943, пребачена је у женски затвор Маријаностри, у Мађарској. Јуна 1944, одведена је у будимпештански затвор-гето Gyűjtőfegyház Köbánya, а одатле у Комарно. У Дахау је била у новембру 1944, а крајем новембра 1944, пребачена је у концентрациони логор Берген-Белзен. Ослобођена је априла 1945.

Чавчић Ева

Њени родитељи нису преживели Холокауст. У земљу се вратила августа 1945. Прво је неколико дана била у прихватном центру у Загребу, а затим је отишла у Сомбор па, децембра 1945, у Београд. У Београду је завршила Технолошки факултет 1951. На истом факултету, докторирала је 1965. на тему *Могућност примене ниско-температурске измењивачке дестилације на раздвајање стабилних изотопа*. Као дипломирани инжењер технологије, запослила се у Индустрији боја и лакова „Дуга“ у Београду. На Институту за нуклеарне науке „Борис Кидрич“ у Винчи радила је од краја 1952. до 1966. Ту се, највећим делом, бавила аналитиком урана и аналитиком тешке воде за реактор у Винчи. На те теме објавила је више научних радова. У Хемијској индустрији Панчево радила је од 1966. до 1973. У том периоду, настала су два патента: *Поступак за синтезу маламина термичким разлагањем карбамида на атмосферском притиску* и *Поступак за синтезу мала-*

мина термичким разлагањем карбамида на атмосферском притиску уз коришћење катализатора.

По пензионисању, од 1973. до 1983, радила је по ауторском уговору у ИХТМ у Београду, у одељењу за катализу.

Била је секретар Републичког одбора бивших политичких затвореника, интернираца и депортираца (1957-1959) и члан Савезног одбора СУБНОР-а (1959-1965).

Активни је члан јеврејске верске заједнице. Од 1998. до 2000, била је на челу радне групе за помоћ преживелим жртвама Холокауста. Члан је редакције књиге *Ми смо преживели* у пет томова, у издању ЈИМ. Као једини представник Србије, била је 1995. на прослави педесетогодишњице ослобођења Берген-Белзена, а јануара 2005, са српском делегацијом обишла је меморијални центар Аушвиц поводом шездесетогодишњице ослобођења.

Добитница је Ордена за народ III реда и Медаље за храброст. Осим тога, добила је Сребрену плакету ХИП (1970). Објавила је више научних и стручних радова. Са групом аутора објавила је пројекте настале уговором са СКНЕ : *Студија процеса за регенерацију тешке воде* (1965) и *Систем за реконструкцију тешке воде* (1966) и пројекат настао са СИЗ ПЗНРВ (1977-1981): *Испитивање утицаја процесних услова на активност, термичку и механичку стабилност катализатора који се користе у производњи амонијак*.

Активно се служи мађарским, немачким и француским језиком. Живи у Београду.

ДЕЛА: *Мogućност примене нискотемпературске измењивачке дестилације на раздвајање стабилних изотопа*, Београд 1965; *Разлагање амонијумнитрата у присуству кречњака*, Нови Сад 1975; *Процес каталитичког хидрогенања и могућности добијања квалитетних мазивих уља из војвођанских нафти*, Нови Сад 1977.

ИЗВОР: Интервју са Евом Чавчић вођен 22. јуна 2010.

ЛИТЕРАТУРА: *Ми смо преживели - 2. Јевреји о Холокаусту*, Београд 2003, 251-261.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Т. Спасојевић

Челебоновић, Александар (Алекса)

сликар, ликовни критичар, професор универзитета (Лозана, 29. XII 1917 - Београд, 26. V 1987)

Отац Јаков, адвокат, мајка Јохана (Јованка).

После Првог светског рата, са породицом је дошао у Београд, где је завршио основну школу, Другу мушку реалну гимназију, а затим и Правни факултет (1941). Сликаство је учио код Јована Бијелића и на Академији уметности (Accademia di belle arti) у Фиренци. Почео је у експресионистичком духу да би се приближио поетском реализму, а педесетих година прошлог века, прелази са кубистичких решења на геометријску апстракцију.

Као млад сликар и припадник лево оријентисаних студентских кругова, био је главни уредник студентског часописа „Млада култура“ (1939-1940). Са групом *Десеторица*, излагао је 1940. у Београду и Загребу.

Други светски рат провео је у избеглиштву, у Италији и Швајцарској. У Лозани је радио на издавању листа „Нова Југославија“. Био је и члан југословенског студентског удружења „Слога“ при илегалном Комитету народног ослобођења Југославије у иностранству.

Челебоновић Алекса

После рата, вратио се у Београд. Наставио је да се бави сликарством и излагао на изложбама УЛУС-а и у „Салону 56“ у Ријеци. Прву самосталну изложбу приредио је у Београду (1957), а другу у салону „Трибине младих“ у Новом Саду (1959). Као ликовни критичар, први пут се

јавио у листу *Младост* (1950), а потом у листовима *Борба*, *Књижевне новине*, *Међународна политика*, *Књижевност*, *НИН*, *Политика*, *Данас*, *Новамисао*, *Уметност*. Средином шездесетих година 20. века, припремио је за ТВ Београд серију филмова о светској историји уметности. Иницирао је покретање Међународног удружења ликовних критичара (АИСА), био секретар секције (1954-1963) и њен председник (1963-1965). Био је и секретар Удружења ликовних уметника Србије, први управник Југословенског тријенала на бијеналима ликовних уметности у Венецији и Сао Паолу, члан бројних домаћих и међународних жирија.

Радио је у Југословенском црвеном крсту, Савезу ликовних уметника Југославије, Графичкој индустријској школи, Секретаријату за културу СР Србије, Издавачком заводу „Југославија“ (главни уредник и директор), Факултету примењених уметности у Београду (редовни професор, 1976-1985). У периоду 1984-1987, на Филозофском факултету у Београду - Одељење за историју уметности, држао је тзв. ауторизована предавања из предмета Историја модерне уметности. Аутор је многих текстова у каталозима изложби.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: „Social security in Yugoslavia“ (1950), „Јурица Рибар 1918-1943“ (1953), „Душан Влајић“ (1959), „За приступ уметности“ (1960), „Савремено сликарство у Југославији“ (1965), „Стара Грчка: естетски приступ архитектури, скулптури и сликарству“ (1973), „Улепшани свет: сликарство буржоаског реализма од 1860. до 1914“ (1974), „Војислав Јакић“ (1977), „Иза облика“ (1987). Године 1998, постхумно је изашла збирка чланака „Повест о визуелном“.

ИЗВОРИ: ЈИМ, Матичне књиге рођених

ЛИТЕРАТУРА: Прибисав Маринковић, *За памћење... Професори и ђаци „Београдске филолошке гимназије“ (1870-2005)*, Београд 2006, 304, 305; Милан Весовић, *Студентска штампа између два светска рата*, Београд 1988, 889; Владимир Розић, *Ликовна критика у Београду: између два светска рата (1918-1941)*, Београд 1983, 323; *Из атељеа београдских сликара*, Каталог изложбе, Уметнички павиљон Цвијета Зузорић, Београд 1980/1981; Радивоје Давидовић, *Од Давича до Челебоновића - Улице београдских Јевреја*, Београд 2010, 95-97.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

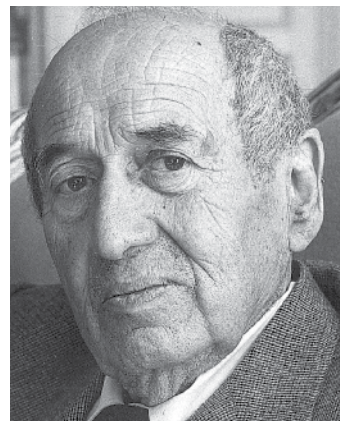
Б. Панић

Челебоновић, Марко (Мордехај)

сликар, професор универзитета, академик
(Београд, 21. XI 1902 - Сен Тропе, 23. VII 1986)

Отац Јаков, адвокат, мајка Јованка.

У Београду је завршио основну школу и један разред у Првој мушкој гимназији. По избијању рата, 1914, кренуо је у избеглиштво које се завршило у Швајцарској, у Цириху и Лозани, где је наставио гимназијско школовање. Економске студије у Оксфорду похађао је две године (1919-1920), а потом је завршио студије права у Паризу (1920-1922). У Паризу је започео да студира скулптуру код Антоана Бурдела (1921-1923) да би се, врло брзо, потпуно окренуо сликарству (1923).

Челебоновић Марко

Прву изложбу је имао у Салону «Тиљерије» 1925. Исте године, прешао је у Сен Тропе. Прву самосталну изложбу приредио је 1926. у париској галерији «Кампањ премијер», на Монпарнасу. У Београду је први пут излагао 1929. у оквиру групе *Облик*, а прву самосталну изложбу одржао је у Уметничком павиљону „Цвијета Зузорић“ 1937.

Када је окупирана Француска, Челебоновић је приступио Комунистичкој партији Француске и Покрету отпора (1942-1944). Крај рата је дочекао као официр за везу при штабу генерала Ајзенхауера, задужен за питања репатријације југословенских ратних заробљеника.

У Југославију се вратио 1947. До 1949. је био професор на Ликовној академији у Београду. Од 1949. до 1952. био

је саветник при Југословенској амбасади у Француској. Из Француске комунистичке партије је искључен 1948, пошто је одбио да осуди југословенски став поводом резолуције Информбироа. По окончању функције у Паризу, поново је преузео професуру на Ликовној академији, где је радио до пензије (1959). За генералног секретара Савеза ликовних уметника Југославије изабран је 1953. Када се пензионисао, отишао је прво у Париз, а потом у Сен Тропе, где је остао до краја живота.

Имао је четири развојне фазе у стваралаштву: наивно-романтичарску, смеђу (светла и тамна), зелену (у међуратном периоду) и колористичко-експресионистичку (у послератном периоду - београдски и француски период). Развојне фазе његовог дела могу се хронолошки назвати наивним романтизмом, поетским реализмом или интимизмом и реалистичким експресионизмом.

Челебоновићев сликарски опус обухвата преко 2.000 уљаних слика и око 500 пастела, уљаних цртежа и графика. Био је члан група *Облик* (1929), *Дванаесторица* (1938), *Самостални* (1953). Учествовао је на многим групним и самосталним изложбама, највише у Француској и Југославији. Најзначајнија дела налазе се у Народном музеју и Музеју савремене уметности у Београду, и у Спомен-збирци Павла Бељанског у Новом Саду. Ипак, највећи број дела је расут широм света. После Другог светског рата, написао је неколико текстова за *Нову Македонију*, *Ревују*, *Књижевне новине*, *Политику*, *Студент*, *Ослобођење*, *Вјесник*, *Радник*, *Глас Славоније* и *Умјетност*.

Добио је награду на I меморијалу Надежде Петровић у Чачку (1960), Седмојулску награду (1963), Златну плакету на III тријеналу југословенске ликовне уметности у Београду (1967) и Награду АВНОЈ-а за сликарство (1974). Имао је доживотну функцију једног од председника АИРА-а (Међународног удружења ликовних уметника при UNESCO-у). За дописног члана САНУ изабран је 1958, а за редовног 1968.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Акт с леђа*, 1924; *Пред циркусом*, 1925, породица; *Виолиниста са женом*, 1925, приватна својина; *Продавачица птица*, 1927, МСУБ; *Жена пред огледалом*, 1927, МСУБ; *Мило и Мери*, 1927/28, породица; *Никол*, 1928, МСУБ; *Сињакова кућа у Сен Тропеу*, 1928, породица; *Вештица*, 1929, породица; *Атеље*, 1930, НМБ; *Фигура у ентеријеру*, 1930; *Никол са заставом*, 1931,

приватна својина, Париз; *Породица (Група)*, 1931, НМБ; *Шах*, 1933, СЗПБ; *Аутопортрет у атељеу*, 1933, МСУБ; *Марсела*, 1933, *Адвокати* 1934, НМБ; *Човек са стакленим оком*, 1936, НМБ; *Аутопортрет*, 1936, СЗПБ; *Ентеријер са гипсаном главом* 1937, НМБ; *Жена са турбаном*, 1935, СЗПБ; *Мртва природа са глобусом*, 1938, породица; *Портрет архитекте*, 1941, МСУБ; *Плодови*, 1941, приватна својина, Париз; *Мртва природа са наранџама*, 1951, МСУБ; *Двострука мртва природа* 1974, породица; *Мртва природа са аутопортретом у огледалу*, 1974, породица.

ИЗВОРИ: ЈИМ Матичне књиге.

ЛИТЕРАТУРА: Станислав Живковић: *Марко Челебоновић*, Београд 1977, 5-9, 14, 27, 31, 47, 49, 53, 54, 69-70, 75-91; Коста Васиљковић: *Марко Челебоновић у: Уметници академици 1968-1978*, ГаСАНУ, Београд 1981 (1984), 169, 174; Миодраг Протић: *Српско сликарство XX века*, књ. 1, Београд 1970, 245-252; Лазар Трифуновић: *Српско сликарство: 1900-1950*, Београд 1973, 215-218; Ivana Ivanović: *Marko Čelebonović: kreacija kao jedinstvo suptnosti*, Beograd 2003, 12, 23, 26 (magistarski rad); Nikola Kusovac: *Marko Čelebonović (1902-1986)*, u: *Umetnost* 1987, br. 70-72, 40, 46.

Ј. Петаковић

Чернов, Самсон

сликар, фотограф, сниматељ
(Русија ? - ?)

По професији је био сликар. Једно време је држао фотографску радњу у граду Рјазању. Као фотограф - ратни репортер први пут се исказао током Руско-јапанског рата (1904-1905). Захваљујући томе руски филмски продуцент Абрам Дранков ангажовао га је 1912. као сниматеља и фотографа на српском ратишту у Првом балканском рату за потребе Атељеа Дранков. Сем тога био је дописник дневних листова *Рускоје слово* (Русское слово) из Москве, *Новое время* (Новое время) из Санкт Петербурга и *Илустрасиона* (Illustration) из Париза. Чернов се изјашњавао као Рус јеврејског порекла, али је по свему судећи у Србију дошао, на самом почетку рата, као француски држављанин.

Уз српску војску прешао је пут од Београда до Косова. Снимао је опсаду Једрена, када је боравио уз Другу српску армију, а после његовог пада отишао је ка Скадру. Током боравка у Црној Гори вршио је и кинематографска снимања, а обишао је Цетиње, Подгорицу, Вирпазар. За московског продуцента Александра Ханжонкова, власника фирме „Гомон и Сиверсен“, снимео је филм *Једрене после заузећа* и овековечио превоз црногорских трупа преко Скадарског језера. Претпоставља се да су његови филмови и *Под Тарбошем*, *Пад Скадра*, *Црногорке учествују у војној служби*, *Београдске госпође и госпођице негују ратнике*, *Заробљени Арнаути*, *Српска војска под Једреном* и *Српска војска опсађује Једрене*.

Чернов Самсон

Током Другог балканског рата био је у штабу Прве српске армије у Градишту, Градцу, Страцину и Велесу, а обишао је и положаје где је, осим фотографија, снимео и филм *Битка на Брегалници*. По завршетку Другог балканског рата, у Официрском дому у Београду приредио је изложбу са око 500 својих фотографија. Читаву серију фотографија са изложбе откупила је Официрска задруга која их је потом држала као сталну поставку. На крају, фотографије је купила српска Влада па су коришћене за израду ратних албума и у настави, посебно у новоосвојеним крајевима. Следећу изложбу ратних фотографија, на којој је одржао и предавање о бугарским злочинима у Другом балканском рату, имао је у Паризу, новембра 1913. Пред сам почетак Првог светског рата, у Петрограду је приредио

изложбу својих сликарских радова насталих на основу ратних фотографија.

Пред избијање Првог светског рата поново се нашао у Србији, опет као дописник *Илустрациона* и *Новое време*. Са београдским хотелијером и власником биоскопа *Касина* Ђорђе Богдановићем склопио је пословни уговор којим се обавезао да ће кинематографске филмове снимати само за Богдановића, а да ће заузврат добити 30% прихода. Фотографисао је аустроугарске злочине по Мачви и Посавини. Забележио је прелазак српске војске у Срем, порушене градове Београд и Шабац. Снимке настале током контраофанзиве Прве армије на подручју Срема одузело је Обавештајно одељење Врховне команде.

Током 1915. фотографисао је српске јединице на простору од Прахова до Београда. На положајима на Дрини снимео је неке од својих најпознатијих фотографија. Био је уз Другу српску армију током повлачења преко Црне Горе и Албаније. Забележио је многе драматичне сцене током *Албанске голготе*. О тим данима сведочио је фотографијама на изложби *Срби, децембра 1915.* у Галерији Краљевског института у Лондону, коју је 5. јуна 1916. отворио велики кнез Михаил Михаилович Романов. Отварању су присуствовали и председник српске Владе Никола Пашић и савезнички амбасадори. У припреми ове изложбе користио је и фотографије из претходног албума *Срби у рату на Балканском полуострву у 1912. и 1913. години*.

Почетком августа 1916. на Крфу прешао је у православље и добио име Александар, а кум на крштењу био му је министар војни, генерал Божидар Терзић. У Паризу је, априла 1919, одржао низ предавања о борби Србије у Првом светском рату.

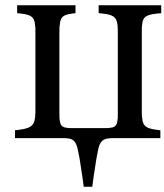
ВАЖНИЈА ДЕЛА: кинематографска - *Једрене после заузећа* (1913); *Битка на Брегалници* (1913); фотографска - *На стражи*; *Добровољци на Чупином брду*; *После пута*; *Рањеници са Чупиног брда*; *Око соколово*; *Транспорт рањеника*; *Границе људске издржљивости*; *У очекивању напада Аустројанаца*; *Краљ Петар на бојишту*; *Српска војска прелази Чакор*; *Од Пећи ка Андријевици*; *Пожури! Дете се смрзавало!*; *Изгубљени у снегу*; *У изгнанству*.

ЛИТЕРАТУРА: Јеремија Д. Митровић, *Заборањени ратни сликар и сниматељ Самсон Чернов*, Зборник Историјског

музеја Србије, 15-16, Београд 1979, 75-80; Боса Слијепчевић, *Фотографија у Србији, Црној Гори, Босни и Херцеговини 1896-1918*, Београд 1982, 180-184; Миланка Тодић, *Историја српске фотографије (1839-1940)*, Београд 1993, 61; Горан Малић, *Допринос руских фотографа српској култури у XIX и XX веку*, Годишњак града Београда, књига LI, Београд 2004, 292-296; *Балкански ратови. Фото-запис Самсона Чернова*, приредили Милић Милићевић, Бранко Богдановић, Саша Ђ. Ружесковић (у штампи).

ФОТОГРАФИЈА: Војни музеј

А. Рафаиловић

Цаен, Шабтај

рабин, учитељ, драмски писац, циониста
(Плевна, Бугарска, 1883
- Тукуман, Аргентина, 11. XI 1947)

Отац Јосеф, мајка из породице Бехерано. Јосеф је био веома активан у *Друштву за насељавање Ерец Јисраела* и у ционистичком покрету од самог почетка.

Са тринаест година уписао се у Средњи теолошки семинар у Софији, али се тамо кратко задржао. Завршио је студије у рабинском теолошком заводу у Цариграду. После тога, позван је 1902. у Ниш за учитеља хебрејског језика у јеврејској школи. У Нишу се оженио и био међу првим активистима ционистичког покрета. Затим је службовао у Травнику као учитељ хебрејског, вероучитељ и хазан у синагоги (1904-1905).

У Београд је дошао 1905. и радио као учитељ хебрејског језика за сефардску децу и омладину. Током боравка у Београду учествовао је у оснивању ционистичких омладинских удружења *Гидеон* и *Хатехија*. У слободно време похађао је наставу на Филозофском факултету, али га није завршио. После две године месна јеврејска заједница послала га је на усавршавање у Јерусалим, где је провео годину дана. По повратку је био хазан нове синагоге сефардског обреда. Пре почетка Првог светског рата отишао је за Сарајево, где је службовао до 1924. Београд је посетио после аустријског заузећа града.

Надрабин у Битољу био је од 1924. до 1928. Током тог периода придобијао је нове следбенике за ционистичку идеју, нарочито међу омладином, довео је учитеље и васпитачице из Палестине, приређивао је представе. Средствима која је прикупио од емиграната из САД током

свог боравка у Њујорку, Индијанополису и Рочестеру 1925. организовао је прехрану ратне сирочади. Био је међу активистима друштва *Дарови за сирочад*.

Цаен Шабтај

Битољ је, током службовања, напуштао по налогу Светског савеза сефардских Јевреја из Јерусалима због пропагандних путовања 1927-1928. Обишао је Португал, Бразил, Уругвај и Аргентину где се задржао три месеца држећи предавања и сакупљајући прилоге. Затим је био у Чилеу и Перуу, одакле је преко Панаме стигао на Кубу. Током ових путовања, оснивао је подружнице Светске јеврејске сефардске организације. По повратку није се дуго задржао у Битољу, већ је после оставке на место надрабина (1928) две године службовао у Аргентини као главни рабин. Учествовао је на оснивачкој скупштини Светске сефардске организације у Бечу 1925. и на оснивачком конгресу Нове ционистичке организације у Бечу 1935.

После тога постао је сефардски рабин у Букурешту, а затим и главни сефардски рабин Румуније (1931). На том положају је био и за време Другог светског рата током којег је, захваљујући својим контактима, румунским Јеврејима омогућио да прибаве излазне визе за Чиле. Током рата фашистичких власти су га неколико пута хапсиле. Румунију је напустио марта 1944.

Провео је неколико месеци у Ерец Израелу. Августа 1945. преко Француске отишао је за Аргентину. Није обављао никакву званичну дужност, али је активно учествовао у агитацији за ревизионистички ционистички покрет Владимира Жаботинског.

Књижевне саставе и песме писао је од детињства, а касније се посветио писању драмских текстова. Иако је објавио само три дела (*Јефтај*, *Дебора*, *Сунчева кћер*, сва три у Бечу 1921-1922), бројни његови комади су извођени. Писао је на јеврејско-шпанском (ладино), али су му дела превођена и играна на разним језицима и у многим државама (Југославија, Бугарска, Грчка, Румунија, Турска, Египат, земље Латинске Америке). У Београду, његове комаде је изводила позоришна дружина *Макс Нордау*. Свестан недостатака у свом стваралаштву, имао је жељу да оде у Париз на даље усавршавање, али га је рабинска дужност усмерила другим правцем.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Бар Кохба*, *Из горњег света и из доњег*, *Естер*, *Геула*, *Наша деца*, *Сара Ахаронсон*, *Слатка песма живота*, *У кући сиромаша*, *Пионери*, *Погром у Кирчинову*.

ЛИТЕРАТУРА: Енциклопедија јеврејских насеља од оснивања до после Холокауста у II светском рату, Јерусалим 1988, 191-192; Кринка Видаковић-Петров, *Култура шпанских Јевреја на југословенском тлу*, Сарајево 1986, 43, 104-106; Жени Лебл, *Плима и слом. Из историје Јевреја Вардарске Македоније*, Београд 1990, 137, 184-187, 245, 265-266, 289; Жени Лебл, *До „коначног решења“ Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 185-186; Жени Лебл, *Да се не заборави*, Београд 2008, 258-273.

ФОТОГРАФИЈА: Манакијева збирка фотографија

А. Рафаиловић

Ш

Шалго, Јудита

књижевник и преводилац
(Нови Сад, 6. II 1941 - Нови Сад, 12. IX 1996)

Отац Шандор Манхајм, мајка Јелисавета, рођ. Абрахам. Отац јој је почетком рата интерниран у логор у Баји, одакле је као припадник одреда присилно мобилисане радне снаге пребачен на Источни фронт, у Русију. Убијен је на Дону у зиму 1942. Мајка јој је интернирана у логор Берген-Белзен 1944. Јудиту је оставила на чување жени од поверења у Малом Иђошу. После рата, њена мајка се преудала за Ладислава Шалга, после чега је Јудита узела презиме свог поочима.

Пошто јој је мађарски био матерњи језик, први пут је учила српски у основној школи. После завршене гимназије дипломирала је на Филолошком факултету у Београду, смер за општу књижевност (1965). Запослила се као преводилац за мађарски језик у предузећу „Фортуна“, из кога је убрзо отпуштена као вишак радне снаге. Постављена је за главну уредницу *Трибине младих* у Новом Саду 1967. Оцењено је да позива у госте политичке неподобне књижевнике, уметнике и филозофе. Коначно је добила отказ 1971. када је одбила да откаже позив групи „дисидената“ из Београда. Примљена је као продавачица књига у књижари Нолита у СПЕНС-у, али је на интервенцију Удружења књижевника Војводине добила запослење у Радио-телевизији Нови Сад. Са Телевизије је прешла у Матицу српску. У периоду 1990-1992. бирана је као волонтерка Извршног савета Новог Сада, задужена за културу.

Стваралаштво Јудите Шалго припада војвођанској струји

неоавангардиста седамдесетих година XX века. Њен опус се одликује мултимедијалношћу; већина текстова писана је за извођење и приказивање. Писала је песме и кратке приче, а постхумно су објављени романи пронађени у њеној заоставштини: *Пут у Биробиџан* (1997) и *Крај пута* (2004). Преводила је и књижевна дела са мађарског језика.

Шалго Јудита

Добитник је Сентелекијеве награде за преводилаштво (1973), награде „Љубиша Јоцић“ за поезију (1981) и награде „Милош Црњански“ за роман *Траг кочења* (1987). Исти роман ушао је у најужи избор за НИН-ову награду 1987. Постхумно јој је додељена награда Удружења књижевника Војводине за животно дело (1997).

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Обалом*, Нови Сад 1962; *67 минута, наглас*, Нови Сад 1980; *Живот на столу*, Београд 1986; *Да ли постоји живот*, Београд 1995.

ЛИТЕРАТУРА: *Енциклопедија Новог Сада*, књ. XXX, Нови Сад 2009, 420-421; Симха Кабиљо, *Јудита Шалго (1941-1996)*, Јеврејски преглед, Билтен СЈОЈ, 10, 1996, 11; Предраг Палавестра, *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд 1998, 146-147.

ФОТОГРАФИЈА: Јудита Шалго, *Пут у Биробиџан*, Београд 1997, 184.

М. Радовановић

Шварц, Филип

лекар, професор универзитета
(Вршац, 19.VII 1894 - Форт Лаудердејл, САД 1. XII 1977)

Отац Самуел, трговац, мајка Регина, рођ. Копер. По завршетку основне и средње техничке школе у Вршцу, студирао је медицину у Будимпешти. Године 1919, у току последипломских студија, из Будимпеште је отишао у Франкфурт због растућег антисемитизма. У Франкфурту је био асистент у Институту за патологију и бавио се научним радом у области опште патологије, патолошке анатомије и неуропатологије. Године 1923. одбранио је докторску дисертацију на тему *Церебралне трауме код новорођенчади*, која се сматра значајним радом и претечом перинатологије.

Радио је на изучавањима možданог удара и тумора централног нервног система, у оквиру интердисциплинарних пројеката на институтима за патологију и неурологију у Франкфурту.

Године 1927. изабран је за ванредног професора опште патологије на Универзитету у Франкфурту. Био је најмлађи професор универзитета у Немачкој. Убрзо по доласку Хитлера на власт, изложен је репресији режима. Марта 1933. са породицом је напустио Немачку и отишао у Цирих. У Цириху је исте године иницирао оснивање организације за помоћ интелектуалцима прогоњеним од стране нацистичког режима (*Notgemeinschaft Deutscher Wissenschaftler im Ausland*). Организација је радила на принципу узајамне солидарности својих чланова и имала је циљ да обезбеди егзистенцију прогоњеним интелектуалцима.

Јула 1933, Филип Шварц постигао је уговор са турском

владом, обезбедивши професорска намештења за 33 у Немачкој прогоњена и изгнана професора, на реформисаном Универзитету у Истанбулу. Крајем октобра 1933. више од 150 избеглица дошло је у Истанбул, по споразуму организације *Нотгемајншафт* и турске владе (предавачи и стручно особље са члановима уже и шире породице). Организација је обезбедила средства по принципу солидарних прилога својих чланова, што је омогућило даљу хуманитарну помоћ.

Филип Шварц је активно учествовао у оснивању института и факултета у склопу новоформираног Универзитета у Истанбулу, где је постао редовни професор опште патологије на Медицинском факултету и директор Института за патологију. На иницијативу турског председника Кемала Ататурка, формирао је групу стручњака за израду детаљног плана за модернизацију турске економије, односно друштва у целини, тзв. турска верзија „Њу дила“. Као резултат добре сарадње са турском владом и напора које је Филип Шварц предузимао, од 1933. до краја Другог светског рата уз помоћ ове организације више од хиљаду људи разних националности из ратом захваћене Европе нашло је уточиште у Турској. За многе је то било спасоносно решење (у неколицини случајева, захваљујући Шварцовом залагању, турска влада је интервенисала у ослобађању појединаца из концентрационих логора). Укупан број људи који су од 1933. до краја рата нашли уточиште уз помоћ организације *Нотгемајншафт* прелази две хиљаде. Избеглице су, захваљујући решеној егзистенцији, биле у прилици да помажу рођаке и пријатеље у окупираним деловима Европе, а турско друштво је забележило напредак у многим областима.

Филип Шварц је у Холокаусту изгубио сестру која је заједно са мужем и троје деце из Вршца депортована у логор у Београду, са осталим банатским Јеврејима.

У Истанбулу је радио на Институту за патологију до 1953, када је одлучио да се придружи својој деци која су била на студијама у САД. До краја 1970-их радио је у универзитетској болници Ворен Стејт у Пенсилванији и наставио је истраживања у области неуропатологије. Објавио је већи број научних радова и уџбеника.

ДЕЛА: *Erkrankungen des Zentralnervensystems nach trau-*

matischer Geburtsschädigung, Berlin 1924; *Die Arten der Schlangenfälle des Gehirns und ihre Enstelung*, Berlin 1930; *Die automatische, endogene, lymphadeno-bronchogene Reinfektion in der Initial periode der Tuberkulose; Empfindlichkeit und Schwindsucht*, Leipzig 1935, Berlin 1948; *Amyloidosis: cause and manifestation of senile deterioration*, Springfield III, 1970; *Cerebral apoplexy; types, causes and pathogenesis*, Springfield 1961; Schwartz P. et al., *Handbook of psychiatry*, New York 1974; *Birth injuries of the newborn: morphology, pathogenesis, clinical pathology and prevention*, Hafner Pub. Co., 1961.

ЛИТЕРАТУРА: *Међународни симпозијум о егзилу немачких научника у Турској* 1933, Копенхаген 1972; Bentwich N., *The Rescue and Achievement of Refugee Scholars. The Story of the Displaced Scholars and Scientists 1933-1952*, Hague 1953; Schwartz S., *Лична казивања*; Рачић Н., *Мисија Филипа Шварца*, Ламед (онлајн издање) март 2009.

Н. Рачић

Шинко, Ервин (Фрањо Шпицер)

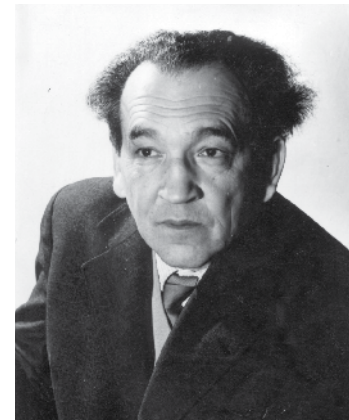
књижевник, професор универзитета,
редовни члан ЈАЗУ
(Апатин, 5. X 1898 - Загреб, 26. III 1967)
Познати псеудоним: Y.X.Z.

Основну школу завршио је у Суботици, где је пошао и у гимназију. Прву књигу, збирку песама *Ноћи и зоре*, објавио је 1916. За време средње школе, укључио се у раднички покрет, због чега је 1917. послат на фронт у Буковину.

После рата, настанио се у Будимпешти, где се учланио у Комунистичку партију Мађарске. За члана Комесаријата за просвету, именован је 1919. За време совјетске револуције Беле Куна (1919) у Мађарској, био је члан Централног радничког совјета, а затим и командант гарнизона у Кечкемету. После пропасти републике совјета, задржао се још око месец дана у свом скровишту у Будимпешти, помажући Ђерђу Лукачу у организацији Партије. Пошто му није било дозвољено да се са супругом, лекарком, настани у Краљевини Југославији, био је приморан да емигрира у Беч.

Од 1922. је у Бечу издавао часопис *Testvér*. Сарађивао је са многим мађарским часописима у Пешти, Бечу, Пожуну,

Каложвару (Клужу) и Новом Саду (*Ma, Tüz, Korunk, Nyugat*). Из емиграције се вратио 1926, најпре у Сарајево. Током боравка у емиграцији, написао је роман *Оптимисти*, у којем је обрадио догађаје из револуције у Мађарској 1918/19. Да би објавио тај рукопис, 1932. је отишао у Париз, где је упознао бившег грофа и мађарског премијера Михаља Каролија, који се такође налазио у егзилу. Пошто га је Кароли упознао са издавачем из Москве, Ервин Шинко се 1935. упутио у Совјетски Савез.

Шинко Ервин

У прво време, са породицом је живео као гост Удружења за културну сарадњу са иностранством, али је касније тешко зарађивао за живот. У Москви је упознао Белу Куна, Максима Горког, Михаила Козлова и Исака Бабеља. Пошто му дозвола за боравак није продужена, са породицом се 1937. вратио у Париз, не објавивши свој роман. У Паризу је сарађивао са листовима *L'Europe*, *Monde* и *Ce Soir*. После избијања Другог светског рата, преселио се у Дрвар, где је његова супруга добила посао као лекар.

Почетком новембра 1942, Италијани су га интернирали у логор на Брачу, одакле је јуна 1943. пребачен у логор на Рабу, где је био члан логорског народноослободилачког одбора. По ослобођењу из логора, борио је на партизанској слободној територији, где је био помоћник у санитарским јединицама. Био је члан Комисије за евакуацију јеврејских логораша са Раба на ослобођену територију Лике, Кордуна и Баније, а затим је деловао као политички радник у Оточцу.

После рата, вратио се у Загреб. У време резолуције Информбироа (1948), посебно за време одржавања Рајковог процеса, у многим полемичким чланцима залагао се за дестаљинизацију.

Преселио се у Нови Сад, где је постављен за редовног професора на Катедри за мађарски језик и књижевност Филозофског факултета. Сматра се оснивачем те катедре, а у говору који је одржао 21. октобра 1959, изнео је свој оснивачки програм.

Био је члан Друштва књижевника Хрватске. Дописни члан ЈАЗУ постао је 1951, а за редовног члана изабран је 1960.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Fájdalmas istem* (Болни бог), Беч 1922; *Ето иде наша сила...*, Загреб 1947; *Четрнаест дана*, Загреб 1947; *Egidusz útrakelése* (Егидијус креће на пут); *Приповетке*, Загреб 1950; *Аронова љубав*, Загреб 1951; *Сабласт кружи Европом*, Загреб 1951; *Роман једног романа*, Загреб 1955; *Фаланга антихриста и други коментари*, Загреб 1957; *Судбоносна писма I–II*, Загреб 1960.

ЛИТЕРАТУРА: *Енциклопедија Новог Сада*, књига XXX, Нови Сад 2009, 502-504; Јаша Романо, *Југословенски Јевреји 1941-1945, жртве геноцида и учесници Народно-ослободилачког рата*, Београд 1980, 486.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Шланг, Игњат

рабин, писац, вероучитељ
(Пољска, 20. X 1873 - Београд, 1942)

Мајка Минда.

Завршио је Високу рабинску школу у Пресбургу (Братислава). Службовао је као кантор (хазан) у Пакрацу. Почетком XX века, са породицом се преселио у Београд, где је почео рабинску службу у Ашкенаској општини. Већ 1902, објавио је књигу *Ikarej haetipa* (Основи вере Мојсијевој за израиљску школску младеж). Сарађивао је са др Давидом М. Алкалајем у ционистичкој организацији и један је од оснивача Бенеи Берит ложе „Србија“ (1911). Био је циониста и српски патриота. У време Балканских

ратова, држао је беседе у ашкенаској синагоги, а под његовим председништвом, Ашкенаска општина је уредила XXII резервну војну болницу. Избијање Првог светског рата га је затекло у Мађарској, где су га власти затвориле и интернирале у логор.

Шланг Игњат

Допринео је грађењу синагоге у Космајској улици, у Београду. У темељ те зграде узидана је двојезична повеља на пергаменту стављеном у херметички затворен месингани цилиндар. Својеручно је написао текст повеље на хебрејском, а текст на српском језику написао је његов син Исидор. Повељу су потписали краљ Александар и краљица Марија.

Држао је предавања у читаоници Јеврејског дома. Говорио је немачки и хебрејски. За заслуге у Балканским ратовима, добио је Медаљу Српског црвеног крста, а одликован је и Орденом Светог Саве IV реда. У мају 1941, одведен је са сином Миланом на „саслушање“ у Беч и Грац. Враћен је у Београд, где је страдао у неком од логора.

ДРУГА ДЕЛА: *Јевреји у Београду*, Београд 1926; *Јевреји на североистоку Европе*, Загреб 1927; *Lašon vadat* (уџбеник јеврејског језика за почетнике), Београд 1938.

ИЗВОРИ: АЈ, фонд Министарство вера КЈ (69), Ф. 54, а.ј. 87; Ф. 60, а.ј. 95; ИАБ, фонд УГБ, збирка Исправе.

ЛИТЕРАТУРА: Игњат Шланг, *Јевреји у Београду*, Београд 1926; *Прослава рабина г. Игњата Шланга*, Политика 30.11.1931, 7; Жени Лебл, *Јеврејске књиге штампане у*

Београду 1837-1905, Београд 1990, 42; Небојша Поповић, *Јевреји у Србији 1918-1941*, Београд 1997, 55, 84; Жени Лебл, *До „коначног решења“: Јевреји у Београду 1521-1942*, Београд 2001, 184, 189, 190, 192, 238-239, 296.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

Т. Спасојевић

Шлезингер, Јосиф

композитор, диригент,
први капелник војне музике у Кнежевини Србији
(Сомбор, 1794 - Београд, 1870)

Отац Менахем.

Прво музичко образовање стекао је од оца, који је био кантор локалне јеврејске општине. Код кантора Елиезера Розенберга, у Новом Саду, стекао је основе свирања на виолини, а од црквених органиста учио је да свира оргуље. Наставио је да учи виолину код наставника музике Максимилијана Кристофа. Придружио се, као фрулаш, јеврејској музичкој капели Рожавелђија у Боњхаду (1810-1815), а затим је пруступио оркестру под вођством Јохана Таслера, са којим је до 1819. пропутавао целу Хабзбуршку монархију.

У Новом Саду је од 1819. радио као капелник музичке грађанске гарде, а Јеврем Обреновић га је 1829. довео у Шабац. У Шапцу је најпре давао часове музике деци Јеврема Обреновића, док није основана војна банда (оркестар), којом је Шлезингер дириговао. По жељи кнеза Милоша, Шлезингер је са војном бандом повремено наступао у Крагујевцу да би, 1931, коначно прешао на кнежев двор.

Према другој верзији, Шлезингер је у Београд стигао 1829, на препоруку барона од Сегентала, који га је предложио београдском везиру Хусеин-паши за цариградског капелника. Када је, међутим, представљен кнезу Милошу, овај га је одмах ангажовао за капелника у Крагујевцу.

По Шлезингеровом доласку у Крагујевац, формирана је кнежевска банда (*Књажевско-србска банда*), која је до 1832, о трошку кнеза Милоша, опремљена свим потребним инструментима из Беча и Пеште. Шлезингер је постављен за привременог капелника кнежевске банде

да би, јула 1835, био именован за капелника, односно капел-мајстора.

Први пут је са војном бандом наступио у Београду на дан свадбе кћерке кнеза Милоша, Јелисавете, 1831. Војна музика се појавила и на свадби кћерке господара Јеврема, Јелене, 1834.

Шлезингер је са бандом пратио кнеза Милоша приликом посете видинском везиру Хусеин-паши у Брегову (1835), као и првих маневара српске војске у Пожаревцу (1837). Током боравка Јоакима Вујића у Србији (1833-1839), велики број представа музиком је пратила Шлезингерова банда. Сарађивао је и са Јованом Стеријом Поповићем и Атанасијем Николићем. Један је од зачетника жанра позоришних комада са певањем, који су били посебно омиљени у Кнежевини Србији. Од 1840. је обављао дужност капел-мајстора града Београда, диригујући повремено на концертима у Театру на ђумруку.

Шлезингер Јосиф

Пошто је био веран династији Обреновића, Шлезингер је ухапшен после доласка уставобранитеља на власт. Како му током истраге није утврђена кривица, ослобођен је. За капел-мајстора кнежевске банде поново га је именовао кнез Александар Карађорђевић, 1856. По повратку кнеза Милоша на престо, 1859, Шлезингер је добио чин капетана. Када му је предочено да би покрштавањем вероватно могао да добије и виши чин, одбио је.

На месту капелника кнежевске банде, остао је до пензи-

онисања, 1864. Иако у пензији, учествовао је у свечаностима поводом предаје градова, 1867. Последњи пут је дириговао војном бандом на погребу кнеза Михаила 1868. Шлезингер је, од 1830. до 1867, написао више од пет стотина композиција. Компонувао је и аранжирао музику за осам позоришних комада, написао више од стотину маршева за различите оркестарске саставе и музичку подлогу за велики број народних и градских песама. У Кнежевини Србији стекао је толику популарност да су дуго сваког професионалног музичара у земљи називали „шлезингером“.

Сахрањен је у Београду, уз војне почасте.

ИЗВОРИ: Фр. Ш. Кухач, *Јосип Шлезингер - први српски капелник кнежевске банде*, Загреб 1897; ЈИМ, Култура-музика ф. 18.

ЛИТЕРАТУРА: Salomon Wininger, *Grosse Jüdische National Biographie*, Band V, Leipzig 1828, 431-432; Игњат Шланг, *Јевреји у Београду*, Београд 1926, 73-77; Стеван Васиљевић, *Знаменити Сомборци*, Нови Сад 1989, 40; *Енциклопедија српског народа*, Београд 2008, 1270.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Шомло, Ана

новинар, писац и преводилац
(Неготин, 27. III 1935)

Отац Мирослав, мајка Будимка, рођ. Смедеревац. Рано детињство провела је у Неготину. Њен отац је, током 1941. и 1942, у два наврата био интерниран у логор у близини Зајечара. Ана је, са сестром, до 1943. била код рођака у Вршцу, после чега се вратила у Неготин. Због антисемитских мера немачких власти, са оцем и сестром побегла је у Малајницу, а затим у Хомољске планине, где су се скривали до краја рата.

После рата, са породицом је напустила Неготин и преселила се у Вршац. Од 1946. до 1948, живела је у Панчеву, где је њен отац пројектовао мост који повезује Панчево и Београд. По завршетку радова на мосту, породица се преселила у Нови Сад.

Студије оријенталне филологије и књижевности на Фило-

лошком факултету у Београду уписала је 1953. Истовремено је приватно почела да учи хебрејски језик. Добивши стипендију JOINT-а, 1957, уписала је постдипломске студије у Јерусалиму. После две године студија хебрејског и арапског језика, у Београд се вратила 1959. Током боравка у Израелу, почела је да шаље прилоге за *Политику*, а по повратку у Београд, запослила се у часопису *Дуга*. На новоформирану Телевизију Београд, прешла је 1960. Поред рада на Телевизији, писала је, преводила и давала часове хебрејског језика.

Шомло Ана

После избијања израелско-арапског Шестодневног рата 1967, на састанку редакције Телевизије Београд, пребачено јој је због тога што није дала добровољни прилог за Арапе и замерено што је студирала у Израелу. Искључена је из Политичко-информативне редакције. После једногодишње паузе, запослила се у *ТВ Ревизији*. Пошто је *ТВ Ревизија* постала једно од *Политикиних* издања, запослила се у Центру за истраживање програма и аудиторинума, где је радила до 1990.

Написала је одреднице о израелској књижевности и израелским писцима за *Просветину енциклопедију* (1969) и *Хрватски опћи лексикон* (1996). Одреднице о јеврејским писцима и различитим јеврејским темама на тлу Југославије написала је и за *Енциклопедију Јудаику* (1974). Први роман *Леа Штрасер* објавила је 1980. године. Објавила је и краћу верзију хебрејско-српскохрватског речника, 1993.

У Београду је била активан члан Савеза јеврејских општина. Била је председница Културне комисије Савеза, а именована је и за доживотну потпредседницу Јеврејске општине Београд. Од 2000. до 2003. била је председница Удружења Јевреја из бивше Југославије у Израелу. Уређивала је гласило удружења *Мост*. Приче на хебрејском језику објављује у израелским часописима *Мознаим*, *Итон 77* и *Јерушалајим*.

За збирку прича *Идуће године у Јерусалиму*, добила је награду израелског Министарства за усељење 1996. године.

Од 1992. живи и ради у Израелу.

ДРУГА ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Као...*, Загреб 1983; *Гласови дијаспоре*, Београд 1985; *Миленина писма Кафки*, Нови Сад 1988; *Хазари или обнова византијског романа*, разговори са Милорадом Павићем, Београд 1990; *Учите сами хебрејски*, Натанија 1996.

ЛИТЕРАТУРА: Предраг Палавестра, *Јеврејски писци у српској књижевности*, Београд 1998, 139-140; Ана Шомло, *Нису знали да је рат завршен*, Ми смо преживели..., књига 3, Београд 2005, 371-379; Ана Шомло, *Поново у Јерусалиму*, Београд 2004, 177-178; Јаша Алмули, *Јеврејке говоре*, Београд 2005, 37-49.

ФОТОГРАФИЈА: ЈИМ

М. Радовановић

Шосбергер, Александар

лекар, оснивач и први управник Градске болнице у Новом Саду (Нови Сад, 1873 - Нови Сад, 26. IV 1944)

Отац др Гершон Шосбергер, мајка Ана Леви. Јеврејску основну школу и гимназију завршио је у Новом Саду, а на Медицинском факултету у Будимпешти, дипломирао је 1894. године. По завршетку студија, вратио се у Нови Сад, где је постао угледан и познат лекар.

Био је и лекар Социјалног осигурања Железнице и Поште, те судски вештак. У својој кући је од 1920. држао приватни гинеколошко-акушерски санаторијум са операционом салом. У струци се памти и по првој примени Васерманове методе за дијагностику сифилиса и првом

рендген апарату. Сматра се зачетником гинекологије и рендгенологије у Војводини.

Основао је Дерматолошку и Гинеколошку клинику у Новом Саду. Године 1910, урадио је први „царски рез“, 1912. прву абдоминалну, а 1933. и прву вагиналну хистеректомију у граду.

Био је члан масонске ложе „Митрополит Стратимировић“. Доласком мађарских окупатора, 1941, повукао се. Неко време је био и на присилном раду. Пред депортацију, 26. априла 1944, извршио је самоубиство са својом женом Олгом.

ЛИТЕРАТУРА: П. Шосбергер, *Зборник чланака*, Нови Сад, 2008.

П. Шосбергер

Шосбергер, Павле

грађевинац, јеврејски јавни радник, историчар (Будимпешта, 21. IX 1920)

Отац Јосип-Јока, трговац, мајка Паула рођ. Фајт. Јеврејску основну школу, гимназију „Краљ Александар“ и Грађевинску техничку школу завршио је у Новом Саду. У међувремену је похађао и Педагошки институт др Фридмана.

У новосадској Рацији, 23. јануара 1942. године, испред породичне куће, убили су му родитеље и брата. Почетком окупације, радио је у Јеврејској општини са омладинцима. Одатле су га одвели на принудни рад, после чега се привремено склонио код рођака у Будимпешту. Октобра 1941, упућен је у радне јединице у Ердељу, прикарпатској Русији, и Баји и Орговању. Јуна 1943, са више хиљада заточеника, одвели су га реком Тисом, преко Прахова, у Борски рудник. Ту су радили за организацију ТОТ, односно за „Сименс Бау-Унион“.

Захваљујући знању више језика, распоређен је на рад у Управи градилишта, где је остао до септембра 1944. Тада се прикључио партизанским јединицама и ускоро постао официр.

После ослобођења, радио је у штабу 12. дивизије, касније 2. армије, где је био технички официр. До краја 1954. године, водио је војна градилишта у Коњицу, на

аеродрому Батајница и друга. Након демобилисања, радио је у ГП „Неимар“, а од 1961. до пензионисања, у ПТТ Нови Сад, где је водио инвестиције.

За потпредседника Јеврејске општине изабран је 1964. У три мандата, био је и председник Општине. Биран је за члана Извршног одбора СЈОЈ, а касније за почасног члана. За време његовог мандата, први пут је одржана комеморација жртвама новосадске Рације (1967).

Написао је више књига о Јеврејима Новог Сада и Војводине и једну популарну књигу везану за Нови Сад. Објављивао је чланке о Јеврејима и старом Новом Саду, сепарате, разне прилоге. Учествовао је у изради *Енциклопедије Новог Сада*, десетина радио-телевизијских емисија и пет документарних филмова. За именик жртава Јевреја у Војводини, од Јад Вашема је добио „Златну менору“. Носилац је три ордена, Мегиле захвалнице СЈОЈ (1969), Плакете Јеврејске општине Нови Сад (1985) и Новембарске повеље града Новог Сада (2001).

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Новосадски Јевреји* (1988), *Основни појмови јеврејских обичаја и религије* (1996, 2000, 2006), *Јевреји у Војводини* (1998), *Синагоге у Војводини* (1999), *Живот како сам га ја видео* (2005), *Шетња новосадском чаршијом* (2007), *О логору Аушвиц, Јевреји у здравству, Јеврејска болница у Новом Саду, О антисемитизму, Јеврејска презимена, Јевреји у логору Борског рудника и многа друга.*

ЛИТЕРАТУРА: *Енциклопедија Новог Сада*, том 30, Нови Сад, 2009.

П. Шосбергер

Штајнер, Хари

новинар, оснивач и директор Медија центра (Београд, 28. V 1930)

Отац Теодор, житарски трговац, мајка Херма, рођ. Голдштајн, библиотекарка.

Основну школу завршио је у Београду. Од почетка рата до септембра 1941. крио се са мајком по Београду, а потом су, са фалсификованим документима, отпутовали у Сплит. Исте године, као цивилни ратни интернирци, пребачени су на север Италије, у провинцију Вићенцу,

где су били до капитулације Италије, септембра 1943. Фебруара 1944, прикључили су се партизанском збегу, који је британским бродовима пребачен у Египат. Били су смештени у Ел Шату, на Синајском полуострву, где су дочекали крај рата. У Београд су се вратили почетком јесени 1945, где су се састали са оцем који је, током рата, као официр Југословенске војске, био у заробљеничком логору у Оснабрику.

Штајнер Хари

По повратку у земљу, завршио је Прву мушку гимназију, 1949. Потом је радио у *Борби* (1949-1951). Упоредо је студирао на Новинарској и дипломатској високој школи у Београду (1950-1953). У *Вечерњим новостима* је, као новинар, највећим делом био ангажован у спољно-политичкој рубрици, од 1956. до 1972.

Спољнополитички новинар и коментатор *НИН*-а био је од 1972. до 1990. Током каријере, слао је извештаје, репортаже и интервјуе са свих континената. Урадио је више интервјуа са водећим светским политичарима и државницима (Вили Брант, Хелмут Шмит, Ханс Дитрих Геншер, Маргарет Тачер, Олаф Палме, Бруно Крајски, Индира Ганди, Роберт Мугабе, Мануел Антонио Норијега, Кенет Каунда, Урхо Кеконен, Едвард Кенеди, Симон Визентал, Марко Никезић, Булент Едевит, Радив Ганди). Са још десет колега, 1990, основао је недељник *Време*, у којем је био уредник спољнополитичке рубрике (1990-1999). Био је активан у независним новинарским организацијама - један је од оснивача *Фонда новинарске*

солидарности, Независног удружења новинара Србије и Медија центра. Био је први председник Фонда новинарске солидарности (1992-1994), у НУНС-у је био члан првог Извршног одбора (1994-1996), док је у Медија центру био директор од оснивања 1994. до одласка у пензију 1999. Говори енглески, немачки и италијански. Живи и ради у Београду.

ВАЖНИЈА ДЕЛА: *Сингапур*, Београд 1976; *Избеглице: трагедија овог века*, Београд 1979; Херберт Грул, *Једна планета је опљачкана: застрашујући биланс једне политике*, Београд 1985 (аутор предговора); *Рат је почео на Максимиру: говор мржње у медијима*, Београд 1997, (реч уредника).

ИЗВОРИ: ЈИМ, фонд рукописи, Хари Штајнер, Од Београда, преко Италије и Египта до Београда.

ЛИТЕРАТУРА: *Штајнер Хари*, Ко је ко у Србији, Београд 1996, 562-563; Хари Штајнер, *Избеглице: трагедија овог века*, Београд 1979, 134.

ФОТОГРАФИЈА: Породични албум

А. Рафаиловић

Штрасер, Тома

лекар, кардиолог, професор универзитета, функционер Светске здравствене организације (Сомбор 8. XI 1922 - Женева 9. III 2001)

Отац Геза, лекар, мајка Маргит, рођ. Бројер. Основну школу и гимназију завршио је у Сомбору 1940. Те године се уписао на Медицински факултет у Београду, који је морао да прекине због рата. Током рата, био је на принудном раду у мађарској војсци на територији Мађарске и у Украјини. После ослобођења, 1945. наставио је студије медицине у Београду и дипломирао 1950. После лекарског стажа, започео је специјализацију из интерне медицине. Специјалистички испит положио је 1954. Исте године, одбранио је дисертацију и стекао звање доктора медицинских наука. Био је асистент на IV интерној клиници Медицинског факултета у Београду од 1952. до 1960, када је изабран за доцента. Професор је постао 1964. Био је секретар Кардиолошког друштва Југославије од 1950. до 1956. године.

Као стипендиста Универзитета у Стразбуру (Француска), 1954. изучавао је метаболизам аминокиселина. Термофизиологију и циркулацију проучавао је на Универзитету у Килу (Немачка), 1955. и 1957, а кардиоваскуларну епидемиологију на Школи за јавно здравље Универзитета у Минесоти (САД), 1965.

Био је ментор за више докторских теза на Медицинском факултету у Београду.

У Светској здравственој организацији, радио је до 1982. Те године је отишао у пензију као шеф одсека за кардиоваскуларна обољења и њихову превенцију, који се посебно бавио контролом кардиоваскуларних болести у локалним срединама.

После пензионисања, био је консултант СЗО до 1995. Као гостујући професор, радио је на Медицинском факултету у Женеви, 1983. а сарадник Института за социјалну и превентивну медицину у Женеви био је 1984-1990.

Штрасер Тома

Био је генерални секретар Светске лиге за хипертензију (Женева, 1983-1995) и генерални секретар Међународног Зеленог крста (Женева, 1985-1995). На тим функцијама, посебно се посветио едуковању јавности за сузбијање повишеног крвног притиска.

Течно је говорио и писао српски, мађарски, енглески, француски и немачки, а у раду је користио и руски, италијански и шпански језик.

Био је члан Међународног друштва за кардиологију, Европског друштва за кардиологију, Швајцарског дру-

штва за медицинску етику, Америчке асоцијације за унапређење науке (АААС), Њујоршке академије наука, почасни професор Уније медицинског колеџа у Пекингу 1977. и носилац плакете Светске лиге за хипертензију, 1998.

Припремио је 44 документа и низ извештаја за СЗО. Написао је велики број чланака о превенцији кардио-васкуларних обољења за ширу јавност.

Био је један од иницијатора и организатора пројекта „*Monica*“ за изучавање и сузбијање повишеног крвног притиска. Пројекат је извођен у низу земаља, и у Југославији, у Новом Саду. Битно је допринео реализацији пројекта А. Киса (Keys) о хипертензији у 7 земаља, међу којима и у Југославији - испитивање је вршено у Зрењанину. За редовног професора на Медицинском факултету у Новом Саду, по позиву, изабран је 1984.

Његови родитељи и шира родбина страдали су у Аушвицу 1944, а брат у Нојхаузену (Аустрија).

БИБЛИОГРАФИЈА: Објавио је 23 књиге и 373 стручна чланка, која је написао сам или са сарадницима, међу њима и: *Медицинска етика и клиничка настава*. Медицински подмладак. 1961/62; 4: 383-395 - *Socijalni aspekti kardiologije*. Narodno zdravlje. 1964; 2: 53-59. - Strasser T. et al: *Classification of hyperlipidaemias and hyperlipoproteinaemias*. Bull. Wld Hlth Org. 1972; 4: 891-915. - *Mortality and morbidity results from the european working on high blood pressure in the elderly trial*. Lancet(i). 1985; June 15: 1349-1354. - „*The ethics of health communication. Responsabilitiens towards the public*“. Marburg 1994. - *Mildd hypertension: from drug trials to practice*. New York: 1987. - *WHO-WHL Hypertension Managment Audit Project*. J. Human Hypertension: 1993; 7: 257-263.

ЛИТЕРАТУРА: Л. Лепеш, *In memoriam*. Медицински преглед (Medical Review) (Нови Сад). 2001; 5-6: 299-300. D. Ganten: *In Memoriam*. WHO –Newsletter. 2001; 77.

Подаци делом прибављени од кћерке, делом лично познанство.

Т. Ковач

Тумач скраћеница и мање познатих речи

АВС	- Америчка телевизијска мрежа
АВНОЈ	- Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије
Агитпроп	- Одељење за агитацију и пропаганду
АЈ	- Архив Југославије
ББ	- Бенеи Берит, међународна јеврејска хуманитарна организација
Б.г.	- Без године
БЕМУС	- Београдске музичке свечаности
БИГЗ	- Београдски издавачко-графички завод
БисЈОСЦГ	- Билтен Савеза јеврејских општина Србије и Црне Горе
БисЈОС	- Билтен Савеза јеврејских општина Србије
БИТЕФ	- Београдски интернационални театарски фестивал
БШК	- Београдски шаховски клуб
ВА	- Војна академија
ВАНУ	- Војвођанска академија наука и уметности
ВМА	- Војномедицинска академија
ВСП	- Војносанитетски преглед
ВТИ	- Војнотехнички институт
ГП	- Грађевинско предузеће
ГСС	- Грађански савез Србије
ГШ	- Главни штаб
ДОС	- Демократска опозиција Србије
ДСИП	- Државни секретаријат иностраних послова
ДСНО	- Државни секретаријат народне одбране
ДФЈ	- Демократска Федеративна Југославија
ЕРТА	- European Piano Teachers Association
ЖАПД	- Жидовско академско потпорно друштво
ЗАВНОХ	- Земаљско антифашистичко вијеће народног ослобођења Хрватске
ЗЈИМ	- Зборник Јеврејског историјског музеја
ИАБ	- Историјски архив Београда
ИМУ	- Међународна математичка унија
ITN	- Британска телевизијска кућа
ИО ССРНЈ	- Извршни одбор Социјалистичког савеза радног народа Југославије
ИОНО	- Извршни одбор Народног одбора
ИХТМ	- Институт за хемијско-технолошка мерења
ЈА	- Југословенска армија
Јад Вашем	- Меморијални музеј Холокауста у Јерусалиму
ЈАЗУ	- Југославенска академија знаности и умјетности
ЈАТ	- Југословенски аеротранспорт
ЈДП	- Југословенско драмско позориште
ЈеА	- Јеврејска агенција
ЈОИNT	- Америчка организација за помоћ јеврејским заједницама у свету
ЈРг	- Југословенски преглед
ЈИМ	- Јеврејски историјски музеј
ЈНА	- Југословенска народна армија
ЈО	- Јеврејска општина
ЈОБ	- Јеврејска општина Београд

ЈРТ	- Југословенска радио-телевизија
Керен кајемет	- Организација за озелењавање и пошумљавање Израела
Керен хајесод	- Јеврејски инвестициони фонд за Палестину
Кнесет	- Израелска скупштина
КНОЈ	- Комитет народног ослобођења Југославије
КоВ	- Књижевна општина Вршац
КОМИНФОРМ	- Комунистички информациони биро
КПИ (МАКИ)	- Комунистичка партија Израела
КПЈ	- Комунистичка партија Југославије
Краљевина СХС	- Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца
КЦС	- Клинички центар Србије
ЛМС	- Летопис Матице српске
МАПАМ	- Уједињена радничка партија Израела
МЕРЕЦ	- Израелска политичка странка
МЕСС	- Међународни фестивал експерименталних сцена Сарајево
МИП	- Министарство иностраних послова
МК	- Месни комитет
МК КПХ -	- Месни комитет Комунистичке партије Хрватске
МПУС	- Музеј позоришне уметности Србије
МФ	- Медицински факултет
НАТО	- Војни савез западних земаља
НМБ	- Народни музеј Београд
НОБ	- Народноослободилачка борба
НОВ	- Народноослободилачка војска
НОВЈ	- Народноослободилачка војска Југославије
НОП	- Народноослободилачки покрет
НОР	- Народноослободилачки рат
НП	- Народно позориште
НР	- Народна република
НС ФНРЈ	- Народна скупштина Федеративне Народне Републике Југославије
ОО СКЈ	- Основна организација Савеза комуниста Југославије
ОРЛ	- Оториноларингологија
ОРТ	- Међународна јеврејска организација за обуку у производним занимањима
ОУН(УН)	- Организација уједињених нација (Уједињене нације)
ПЕН	- Међународно удружење писаца
Пинкас хакехилот	- Књига забележака о догађајима у јеврејској заједници
ПК СКОЈ	- Покрајински комитет Савеза комунистичке омладине Југославије
ПОЈ	- Партизански одреди Југославије
ПТТ	- Пошта, телефон, телеграф
РТС	- Радио-телевизија Србије
СА	- Српски архив
САЗУ	- Словеначка академија знаности и уметности
САНУ	- Српска академија наука и уметности
САП	- Социјалистичка аутономна покрајина
СДУС	- Савез драмских уметника Србије
Седер	- Вече уочи празника Песаха
СЗО	- Светска здравствена организација

СИВ	- Савезно извршно веће
СиЦГ	- Србија и Црна Гора
СЈВО	- Савез јеврејских вероисповедних општина
СЈВОЈ	- Савез јеврејских вероисповедних општина Југославије
СЈОЈ	- Савез јеврејских општина Југославије
СЈОС	- Савез јеврејских општина Србије
СКГ	- Српски књижевни гласник
СКЈ	- Савез комуниста Југославије
СКОЈ	- Савез комунистичке омладине Југославије
СЛД	- Српско лекарско друштво
СЛУЈ	- Савез ликовних уметника Југославије
Сниф	- Огранак удружења Јевреја пореклом из неке земље у Израелу
СНС	- Савезна народна скупштина
СОВШ	- Санитетски одсек војних школа
Сохнут	- Агенција за усељавање у Израел
ССИП	- Савезни секретаријат иностраних послова
ССНО	- Савезни секретаријат народне одбране
СССР	- Савез Совјетских Социјалистичких република
СУБНОР	- Савезно удружење бораца Народноослободилачког рата
СУП	- Секретаријат унутрашњих послова
СФРЈ	- Социјалистичка Федеративна Република Југославија
СХД	- Српско хемијско друштво
ТАНЈУГ	- Телеграфска агенција нове Југославије
ТВБ	- Телевизија Београд
Техелет лаван	- „Плаво бели“, удружење јеврејске омладине
УГБ	- Управа града Београда
УЛУПУС	- Удружење ликовних и примењених уметника Србије
УНЕСКО	- Организација УН за бригу о културном наслеђу
УНИЦЕФ	- Организација УН за бригу о деци
УНС	- Удружење новинара Србије
UNFPA	- United Nations Fund for Population Activities
ФИДА	- Светска шаховска федерација
ФНРЈ	- Федеративна Народна Република Југославија
Хагана	- Војничка организација за одбрану јеврејског становништва у мандатарној Палестини
Хашомер хацаир	- „Млади стражар“, Савез лево оријентисане јеврејске омладине
ХЕРУТ	- Десно оријентисана политичка партија у Израелу
Хевра кадиша	- Друштво јеврејске општине за бригу о преминулима
ХОЈ (Хитахдут олеи Југославија)	- Удружење Јевреја пореклом из Југославије у Израелу
ЦК КПЈ	- Централни комитет Комунистичке партије Југославије
ЦК КПХ	- Централни комитет Комунистичке партије Хрватске
Шамес	- Помоћник при обреду у синагоги
Шерут лаам	- Израелска организација за помоћ угроженом становништву

